

Robertus Caracciolus OFM prédikációs segédkönyveinek magyarországi felhasználása

Készítette: Tóthné Radó Cecilia
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Magyarországi Irodalom Tanszék
Témavezető: Dr. Madas Edit
2014

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Robertus Caracciolus de Licio	7
Élete és munkái	7
Robertus Caracciolus működésének magyarországi vonatkozásai.....	16
A <i>Sermones de laudibus sanctorum</i> kötet	21
Robertus Caracciolus <i>De laudibus sanctorum</i> kötete egy pécsi hitszónok kezében.....	25
A Pécsi prédikációvázlatok	25
A Pécsi prédikációvázlatok átírása.....	41
A pécsi prédikátor könyvtára.....	67
Robertus Caracciolus beszédeinek felhasználási módja a nyomtatott szöveg mellé írt bejegyzések és a Pécsi prédikációvázlatok alapján	77
A <i>De laudibus sanctorum</i> kötet mint az <i>Érdy-kódex</i> latin forrása.....	86
A Sziénai Szent Katalin ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázata.....	90
A Pádúai Szent Antal ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázata	121
A Szent Ferenc ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázata	144
A prédikációk összehasonlító elemzése	167
A kompilátor munkamódszerének vizsgálata.....	184
Felhasznált források és szakirodalom	188
Források.....	188
Újkori kiadások	189
Szakirodalom.....	189
Magyar nyelvű absztrakt.....	193
Abstract	194

Bevezetés

Doktori disszertációm témája abba a kutatási irányvonalba illeszkedik szervesen, melyet 2004-ben Bárczi Ildikó vezetése alatt kezdtem meg. A magyarországi késő középkori prédikációirodalom forrásainak és a beszédszerkesztés technikájának kutatási módszereit a *Sermones compilati* kutatócsoporthoz csatlakozva elsősorban az *Érdy-kódex* és Temesvári Pelbárt prédikációi alapján ismertem meg.

Az *Érdy-kódex* Pelbárton túlmutató lehetséges forrásainak kutatása során merült fel Robertus Caracciolus itáliai prédikátor neve, akinek nyomtatásban megjelent művei az 1480-as évektől nagy hatást gyakoroltak az európai prédikációirodalomra. Mint azt a dolgozatom egyik fejezete is részletesen tárgyalja, az *Érdy-kódex* három beszéde is Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* kötetének megfelelő sermói alapján készültek.

A kutatócsoportban egyedül lévén olasz szakos, engem ért a megtisztelő feladat, hogy ebben az irányban kutassak tovább, kiegészítve tudásunkat az olasz szakirodalomból, illetve az itáliai ferences szerző más magyarországi felhasználóit keresve.

Disszertációm ezen kutatásoknak egy részét mutatja be, a prédikációgyűjteményeknek mint prédikációs segédkönyveknek a használatát vizsgálja. A prédikáció mint elsődlegesen szóbeli műfaj mindvégig megőrzi ennek a közösségi és fennhangon megnyilatkozó kultúrának a nyomait. A korai ősnymtatványok között számos olyan prédikációs kötetet találunk, melyek valóban elhangzott sermók lejegyzéseit tartalmazzák.¹ Emellett azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül a középkori beszédekben igen gyakori megnyilvánulásokat, melyekben a prédikációszerző utasítást vagy tanácsot ad egy másik prédikátornak arra nézve, hogy hogyan használja fel az adott beszédet saját beszédének megírásában.² A magyarországi középkori irodalom igen kevés emléke között azonban reportációkat nem találunk és a prédikálás művészetére, technikájára vonatkozó megjegyzés vagy a kutató által arra való utalásnak minősíthető dokumentumok száma is igen csekély. A *Pécsi egyetemi beszédek* vagy a *Gyulafehérvári sorok* már a 13–14. században meglévő magas szintű prédikációs

¹ Robertus CARACCIOLUS, *Opere in volgare*, a cura di Enzo ESPOSITO, Congedo, 1993.

² CARACCIOLUS, i.m., 145.

gyakorlatról tanúskodnak,³ ezek azonban csak közvetetten utalnak a prédikáció megszerkesztésének és előadásának folyamatára.

Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* művének magyarországi hatását vizsgálva két olyan dokumentumot ismerhettem meg, amelyek egyazon prédikációs segédkönyv felhasználásának két különböző fázisát világítják meg. A prédikátor feladatát az anyaggyűjtéstől a tartalmi elemek megszerkesztésén keresztül a kész szöveg létrehozásáig bemutatja a Robertus Caracciolus fent említett munkájával összefüggésbe hozható két kézirat.

Az első dokumentum, amelyre Madas Edit hívta fel a figyelmemet, pár évvel ezelőtt antikváriusi forgalomban bukkant fel, Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* művének egy Velencében 1489-ben, Georgius Arrivabenus által kiadott példánya. Ez a kötet a számtalan marginália mellett tartalmaz egy egyetlen kéztől származó jegyzéket, melyben a prédikátor megadja, hogy mely ünnepeken miről prédikált, a beszédeit mely művek alapján készítette el, és mik voltak a fő tartalmi elemek. Mind a margináliák, mind a beszédvázlatok latin nyelvűek, a kéziratban azonban szerepel a jegyzék keletkezési éve és helye, mely 1495-1496, Pécs. Így a kötet magyarországi használata vitathatatlan. A kézirat, melyet *Pécsi prédikációvázlatok* névvel szerepeltetek munkámban, latin nyelvű modellsermók alapján készült latin nyelvű beszédvázlatokat tartalmaz, mely a prédikációra való felkészülés első fázisát világítja meg.

A második dokumentum létezése nem új keletű, hiszen a legterjedelmesebb magyar nyelvemlékünkéről van szó, az *Érdy-kódex*ről. A Karthauzi Névtelen három sermójához használta Robertus Caracciolus *De laudibus sanctorum* művét. A Sziénai Szent Katalin, Pádúai Szent Antal és Szent Ferenc ünnepére írott beszédek forrása egyaránt ebben a kötetben található. Ahogy azt értekezésem megfelelő fejezetében részletesen tárgyalni fogom, mindhárom forrás felhasználási módja ugyanazokat a jegyeket mutatja. A három magyar nyelvű sermo és forrásuk összevetése tehát általános következtetéseket is megenged. Ebben az esetben olyan dokumentum áll rendelkezésünkre, mely a caracciolusi modellsermo és az abból készült anyanyelvi prédikáció szövegszintű összehasonlítását teszi lehetővé.

Dolgozatom három nagy fejezetből áll. Elsőként Robertus Caracciolus személyét, prédikátori tevékenységét és műveit mutatom be, mellyel pótolni kívánom a magyar nyelvű szakirodalom őt érintő hiányosságát. Disszertációm második, egyben fő fejezete a *Pécsi*

³ MADAS Edit, *A koldulórendi prédikációirodalom kibontakozása Magyarországon, 1275: A Pécsi egyetemi beszédek = A magyar irodalom története I.: A kezdetektől 1800-ig*, szerk.: JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, SZEGEDY-MASZÁK Mihály, Budapest, Gondolat Kiadó, 2007, 78–89.

prédikációvázlatok elemzése. Ez a kézirat nem csupán azzal érdemli ki a kutató figyelmét, hogy a magyarországi prédikációirodalom eddig ismeretlen dokumentuma, hanem azzal is, hogy egy olyan egyedülálló anyag, mely a prédikációszerkesztés technikáját kivételesen közvetlen és egyedi módon mutatja be. Dolgozatom harmadik fejezetét Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* kötetének mint az *Érdy-kódex* forrásanyagának vizsgálata jelenti. Értekezésem lezárásaként összegzem a *Pécsi prédikációvázlatok* és az *Érdy-kódexben* szereplő kész prédikációk elemzése alapján született eredményeket, amelyek így teljes képet adnak az ars compliandi működéséről a vizsgált dokumentumokban.

Értekezésem három egymással összefüggő, mégis más-más témájú fejezete különböző kutatási módszerek alkalmazását igényelte. Robertus Caracciolus de Licio életének és munkásságának bemutatását elsősorban az olasz nyelvű szakirodalom tanulmányozása alapján végeztem el. A ferences prédikátor műveinek tanulmányozása Olaszországban szervesen illeszkedik az igen nagy középkori prédikációs anyag kutatásához, így Robertus Caracciolus életéről már 1947-ben monográfia jelent meg, a kritikai kiadások, az egy-egy beszédet érintő rövidebb tanulmányok és a prédikálás művészetéről szóló összegző munkák pedig azóta is újra és újra foglalkoznak vele. Kutatásom során igyekeztem a legfontosabb szakirodalmat kiválasztani és azt egységben láttatni.

A *Pécsi prédikációvázlatok* ismertetése és részletes elemzése nem támaszkodhat szakirodalomra, mivel egy teljesen új forrás feltárásáról van szó. A dokumentum lehető legteljesebb leírása és a sermóvázlatok betűhű közlése elengedhetetlen ebben az esetben. A dokumentum közlésénél a margináliák átírását elhagytam, mivel igen nagy számú glosszáról van szó, illetve legnagyobb részük csak az eredeti nyomtatott szöveg mellett értelmezhető. A margináliák bemutatását és azok típusokba rendezését külön fejezetben elvégeztem. A *Pécsi prédikációvázlatok* átírásában szorosán követtem a kézirat anyag sorrendjét, a betűhű átírástól csupán annyiban tértem el, amennyiben használtam központozást, a nehezebben értelmezhető rövidítéseket zárójel közé téve feloldottam, illetve a bibliai helyeket, szintén zárójelben, pontosítottam. A kézirat lehető legrészletesebb ismertetése után a rendelkezésünkre álló új forrás elemzését végeztem el.

Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* című munkájának mint az *Érdy-kódex* forrásának bemutatása ismét más módszer használatát kívánja meg. A forrásként való azonosítás legjobb eszköze a beszédek táblázatban történő párhuzamos szerepeltetése. A Karthauzi Névtelen forráshasználatának elemzésekor az egyes szövegtechnikai megoldásokhoz az összehasonlító táblázatokból hozok példát. A sermók lejegyzésekor a

Sermones Compilati kutatócsoportban használt átírási szabályzatot követtem. Az *Érdy-kódex* esetében a különleges karaktereket a megfelelő hangot jelölő mai betűvel helyettesítettem, illetve szövegértelmező központosítást alkalmaztam.

Doktori értekezésem tehát egyetlen kiindulópontból, Robertus Caracciolus prédikátori működése magyarországi hatásának vizsgálatával több részterületen is új eredményeket, új összefüggéseket kíván bemutatni, melyek a 15. század végi, 16. század eleji magyarországi prédikálás teljesebb megismerését szolgálják.

Robertus Caracciolus de Licio

Élete és munkái



A középkor és a humanizmus határán álló Robertus Caracciolus prédikátori működése Olaszországban a kutatások középpontjában áll. A rendelkezésre álló források nagy száma mind a középkori hagyományból táplálkozó prédikálás szempontjából, mind a precíz humanista latinitás elítélő kritikája felől jól láttatja a ferences prédikátor alakját. Ezt a képet egészíti ki Robertus több olasz nyelvű munkája, mely a kutatót közelebb viszi az élszóban elhangzott prédikáció világához. A Sziénai Szent Bernardin által létrehozott prédikátori iskola tagjai közül Kapisztrán Szent János vagy Marchiai Jakab munkássága jól ismert Magyarországon. Robertus Caracciolus prédikátori működése azonban eddig nem nyert nagy nyilvánosságot a magyar szakirodalomban. *Sermones de laudibus sanctorum* című munkájának az *Érdy-kódex* forrásaként történő azonosítása után azonban fontossá vált az ő alakjának megismerése is. Doktori értekezésem egyik fontos feladatának tartom tehát Robertus Caracciolus De Licio életének és munkájának bemutatását.

Robertus Caracciolus de Licio 1425-ben született a mai dél-olasz Lecce városában nemesi családból. Szülei már születésekor felajánlották őt Istennek, hogy Assisi Szent Ferenc követőjeként a minorita rend tagja legyen. Édesanyja komoly gondot fordított nevelésére,

amelyet elsősorban a Pugliában az 1200-as évektől jelen lévő ferences barátokra bízott. Ezek a szerzetesek nevelték a környék valamennyi nemesi gyermekét, akik közül Robertus hamar kitűnt tehetségével, így a közeli Nardóba küldték gimnáziumba. Minden bizonnyal itt ismerkedett meg először a görög és római klasszikusokkal, illetve a gondolat és a stílus eleganciájának eszményével. A tanulmányok befejezése után visszatért otthonába, ahol jelentkezett a ferences rend obszerváns ágához tartozó Santa Maria del Tempio közösségébe. A szerzetes közösségben megtanulta az igehirdetés feladatának legfontosabb alapelveit, illetve teológiai és retorikai tanulmányokat folytatott. Az igehirdetés mikéntjének elsajátítása a ferences renden belül külön hangsúlyt kapott a Sziénai Szent Bernardin által felismert elvek alapján.

A fiatal Sziénai Szent Bernardin egészen 1417-ig, a korszellemnek megfelelően az apokaliptikus prédikátorok közé tartozott. Beszédei a *Jelenések könyvéből* indultak ki, és felépítésükben, képiségükben is igen hasonlóak voltak az Újszövetség utolsó könyvéhez. Ez a prédikálás komoly felkészülést igényelt a prédikátor részéről, ám a hallgatóság csak nehezen tudta befogadni, megérteni ezeket a beszédeket. Andrea Biglia írja le pár mondatban a hallgatóság és a prédikátor viszonyát, melyből világosan kiderül, hogy a prédikátorok lelkesedését és felkészültségét a hívők nem tudták kellően értékelni.⁴ Első sikereit Bernardin 1417 után érte el, amikor beszédeinek középpontjába Krisztus nevének kultuszát állította. Andrea Biglia korabeli olasz nyelvű krónikája szerint egy alkalommal számos gyertyával megvilágított tábláját felemelve hirdette Krisztust és az ő jelének elhelyezését szorgalmazta mindenhol.⁵

Ez az epizód jól jelzi azt a változást, amely minden bizonnyal hosszú évek alatt következett be Bernardin prédikálásában, de amely egyben meghatározóvá is vált a quattrocento egyházi irodalmában. Ettől kezdve Sziénai Szent Bernardin és követői megtörik a spirituális hagyományt azért, hogy az aktuális politikai és szociális rendben találják meg

⁴ „... in urbem vulgatus rumor adesse quendam vocatum Bernardinum, qui se magnum predicatorem ferat, qui scripturarum mysteria promptissime loquatur, cuius omnis fere predicatio in Apocalypsis explanatione versetur.” Idézi: Carlo DELCORNO, *Da Vincent Ferrer a Bernardino da Siena. Il rinnovamento della predicazione alla fine del medioevo* = Mirificus praedicator : à l'occasion du sixième centenaire du passage de Saint Vincent Ferrier en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-Lac, 7-9 octobre 2004, éd. par Paul-Bernhard HODEL, Franco MORENZONI, Roma, 2006, 7–38, 13.

⁵ „Alzando la tavoletta lignea illuminata da molti ceri egli gridava: „Ecce in quo vestra pietas, sanctitas, salus” invitando gli uditori a porre quel segno nelle piazze, nelle case, ovunque.” DELCORNO 2006, 14.

alapvetően tevékenységük célját. Ahogy Lina Bolzoni⁶ fogalmazza: „A kolduló rendek prédikálása tömegek kultúrájához való alkalmazkodás funkcióját tölti be. Nemcsak a prédikáció, hanem a teljes liturgia, az Egyház egész élete azt az isteni parancsot kell, hogy teljesítse, hogy emlékezzen és emlékeztessen az Üdvösség történetére.”⁷ A nép nevelését tűzték ki célul, amihez elengedhetetlen volt a témák módosítása és a figyelemfelkeltő elemek használata. A didaktikus szempont olyan meghatározóvá vált, hogy Sziénai Szent Bernardin egy jól kidolgozott ars praedicandit hozott létre, és ennek mentén építette fel beszédeit. Igyekezett mindig megtalálni a lehető legvilágosabb, legexpresszívabb és legtisztább kifejezést, hétköznapi példákkal világította meg az elvont teológiai kérdéseket, illetve olykor még színpadi elemeket is alkalmazott, mint a passió megjelenítése stb. Nem volt ritka a hangutánzó vagy hangfestő szavak alkalmazása, és a prédikációkban megjelenő állatok hangjának utánzása sem. A korabeli krónikák tanúsága szerint kiváló utánzó volt, mikor prédikált.⁸

Bernardin három alapvető elemét sorolja fel az ars praedicandinak:

1. rationes (okok)
2. auctoritates (tekintélyek)
3. exempla (példák)

A rationes elem világos, jól követhető felépítést ad a beszédeknek, így egy rövid figyelemkihagyás után is könnyű újra felvenni a fonalat. Sokszor a diviso megadása metaforákon keresztül történik, ami képi megjelenésével könnyebben megjegyezhetővé teszi az újabb és újabb témákat.

Az auctoritates elem már a korábbi középkori prédikációtechnikában is nagy hangsúlyt kapott. Ez is a szónok hitelességét támasztja alá. Ám pontosan ez az az elem, amely könnyen bonyolulttá teheti a beszédet. Sziénai Szent Bernardin beszédeiben csökkentette a latin nyelvű, nehezen érthető és tudós teológusoktól származó citátumok számát, és első hallásra is könnyen érthető idézetekkel helyettesítette azokat. A harmadik elem, az exemplum szolgálta azt a célt, hogy a hallgatóság saját életére vonatkoztathassa az elhangzott tanulságokat. A

⁶ Lina BOLZONI, *La battaglia dei vizi e delle virtù. Testi e immagini fra Tre e Quattrocento = Ceti sociali ed ambienti urbani nel teatro religioso europeo del '300 e del '400*, Convegno di studi, Viterbo 30 maggio - 2 giugno 1985, a cura di M. CHIABÒ e Federico DOGLIO, 93–124., 112.

⁷ „La predicazione degli ordini mendicanti svolge una funzione di acculturazione di massa. Non solo la predica, ma tutta la liturgia l'intera vita della Chiesa devono infatti obbedire al comandamento divino di ricordare e di far ricordare la storia della salvezza.” BOLZONI 1985, 112.

⁸ Idézi: Lina BOLZONI, *La rete delle immagini - Predicazione in volgare dalle origini a Bernardino da Siena*, Torino, Einaudi, 2002, 150.

szentek életéből, vagy a hétköznapi életből vett példák cselekvésre buzdították a híveket. A leggyakoribb exemplumok a hagiográfiából vett történetek voltak, ezeket jóval részletesebben beszélték el, mint az egyéb, hétköznapi életből vett példákat. A prédikátor úgy adta elő ezeket az eseményeket, mint szemtanú, így sajátos közelségbe hozta a szenteket a hallgatóság számára. Az *ars praedicandi* konkrét tanácsot is ad a legendák felhasználását ajánlva, hogy elsősorban a szentek nagyságának bemutatására szolgáljanak, és hogy azt a hallgatóság állapotára vonatkoztassák.⁹

Bernardin sokszor dialógusokban dolgozta fel a nehezebb dogmatikus vagy morális témákat. Az egyszerű kérdésekből és feleletekből felépülő párbeszéddel a közönség szinte közvetlen résztvevője lesz a társalgásnak, könnyebben befogadja a nehezen érthető tézist.

Robertus Caracciolusnak tehát a ferences rend tagjaként ennek az új megközelítésmódnak a továbbvitelén kellett dolgoznia, mely a hatékony, a nép üdvét szolgáló prédikálást tartotta szem előtt, és a nyelvi megfogalmazás igényessége sokszor háttérbe szorult. A mendikánsok és a humanisták közti vitának ez volt az egyik alapvető tényezője, amellyel Remo L. Guidi *Il dibattito sull'uomo nel Quattrocento* című kötete is foglalkozik.¹⁰

Miután Robertus elsajátította a prédikáláshoz szükséges teológiai, retorikai és technikai ismereteket, előljárói Umbriába küldték tanulni, ahol elmélyülhetett a ferences szerzetesi életben.

Első prédikációit Umbria tartományban tartotta, amelyek közül kiemelkedik a Perugiában 1448-ban tartott nagybőjti prédikációsorozat. Graziani számol be részletesen a népre gyakorolt hatásáról *Cronaca di Perugia* című művében.¹¹ A siker nem csupán azért fontos Robertus Caracciolus számára, mert mint fiatal prédikátor jelenik meg a közösség előtt, hanem azért is, mert olyan hívők hallgatták őt, akik még hallották mesterét, Sziénai Szent Bernardint is prédikálni. A perugiai nagybőjti lelkigyakorlatot számos különböző városban tartott prédikáció követte, amelyek közül említésre méltó még az 1449-ben Firenzében, a

⁹ Carlo DELCORNO, *Exemplum e letteratura tra Medioevo e Rinascimento*, Bologna, Mulino, 1989, 28.

¹⁰ Remo L. GUIDI, *Il dibattito sull'uomo nel Quattrocento*, Roma, Tielle Media, 1999.

¹¹ "...adí 5 de genaio 1448 venne in peroscia uno Frate Roberto da Leccio de l'Ordine de l'Osservanza de Santo Francesco, et era de età de 22 anni, et venne per predicare quista Quaresima, et comentó adí 6 de genaio, et predicava in Santo Francesco Grande; e andavace assai gente, cioè cittadini de maggiore qualità e degli altri... adí 7 marzo, in domenica, predicó Ruberto in piazza, dove ce fuoro circa quindice milia persone fra cittadini e contadini; et li omini e le donne pigliavano el luogo alle cenque e alle sei ore de notte, et teneva la predica circa quattro ore..." Idézi: Serafino BASTANZIO, *Fra Roberto Caracciolo da Lecce*, Isola del Liri, Tip. Editrice M. Pisani, 1947, 20.

ferencesek IV. Kongregációján tartott prédikációja, hiszen az ilyen nagy eseményen való prédikálás lehetősége igen nagy elismerése volt az ifjú szerzetes tehetségének.

V. Miklós pápa az 1450-es évet jubileumi évnek hirdette meg, és Robertust maga a Szentatya kérte fel arra, hogy Sziénai Szent Bernardin kanonizálása alkalmából prédikáljon. Ugyanebben az évben a pápa kinevezte őt Praedicator Apostolicusnak, amely nem csupán egy megtisztelő cím volt, hanem a XV. században azt is jelentette, hogy rendi előjárói engedély kérvényezése nélkül bárhol, bármikor tarthatott prédikációkat.¹² 1452 és 1454 között a ferences renden belüli obszervánsok és konventuálisok vitája igen megélénkült, amiből Robertus is alaposan kivette a részét. Miután többször átállt egyik oldalról a másikra, 1454 májusában véglegesen a konventuális ághoz csatlakozott.

Eközben 1453-ban, Konstantinápoly eleste miatt V. Miklós pápa keresztes háborút hirdetett, amelyhez az egész nép buzdítását kérte a prédikátoroktól, illetve anyagi hozzájárulásként – a bűnbocsánatért cserébe – legalább három arany forintot kellett felajánlaniuk a hívőknek a keresztes háború javára.¹³

1466 és 1476 között több alkalommal is hosszabb időt töltött Nápolyban, valamint Aragóniai Ferdinánd udvarában, amit több fennmaradt prédikációja is bizonyít. A család tagjait mind ismerte, és nem csupán a család fejével állt kapcsolatban. Ebben az időszakban a legkülönbözőbb itáliai városokban, köztük Genovában, Rómában, Firenzében tartott elsősorban nagybőjti és más témájú prédikációkat is. 1475. október 25-én a Szentatya aquinói püspöknek nevezte ki.¹⁴

Aquinói püspökként már kevesebbet utazhatott más városokba prédikálni. A török előrenyomulásával azonban újra a harcra való buzdítás vált időszerűvé, melynek most már tettekben is meg kellett mutatkoznia, még akkor is ha a krónikák szerint Robertus jobban megállta a helyét a szószéken, mint az életét veszélyeztető helyzetekben.¹⁵ 1484-ben áthelyezték őt szülővárosába, Leccébe, az ottani püspökség élére, de pár hónap után bizonytalan okok miatt kérte visszahelyezését Aquinóba. 1488-ig még több városban tartott beszédeket, de fokozatosan visszavonult szülővárosának ferences közösségébe, ahol utolsó éveit töltötte. Ő maga, felismerve a nyomtatásban rejlő lehetőségeket, kiadás alá rendezte

¹² BASTANZIO, i.m., 31–32.

¹³ BASTANZIO, i.m., 64–65.

¹⁴ „Die XXV octobris, idem S. D. N. in Concistorio suo secreto, providit de Ecclesia Aquinate domino Fratri Roberto Ordinis Minorum, solemni predicatori, vacante per obitum ultimi Episcopi, extra Romanam Curiam defuncti.” Idézi: BASTANZIO, i.m., 287.

¹⁵ BASTANZIO, i.m., 104.

prédikációit, amelyek a kor viszonyaihoz képest igen magas példányszámban jelentek meg. 1495-ben halt meg Leccében, ahol sírja ma is megtalálható.

Az életrajzi adatok és a krónikákban fennmaradt beszámolók alapján a prédikátor ténylegesen elhangzott beszédeiről és cselekedeteiről kapunk átfogó képet. A fennmaradt művei azonban elsősorban nem az előszóban elhangzott prédikációk egyszerű lenyomatai, hanem egy tudós alaposággal gondozott anyag, amely a prédikálásra készülő társaknak íródott. A művek nagy része tehát latin nyelvű modellsermo, így a prédikátor szóbeli megnyilatkozásáról semmiképpen nem adhat képet. A krónikákban fennmaradt adatok, melyek a hitszónok előadásmódját és beszédeinek hatását örökítik meg, csupán a hallgatóság által lejegyzett beszédek alapján erősíthetők meg nyelvi példákkal is. Ezek az igen kis számban, kéziratban fennmaradt beszédek nagyrészt még kiadatlanok.

A modellsermók és a szóban elhangzott prédikációk között mintegy hídnak tekinthetjük Robertus két olasz nyelven, nyomtatásban megjelent munkáját. A *Quaresimale volgare* immár modern kiadásban is hozzáférhető, és mind tartalmi, mind nyelvi szempontból számos kutató foglalkozott már vele. A nagyböjti beszédgyűjtemény Aragóniai Ferdinánd kérésére készült, aki arra kérte Robertust, hogy a prédikációit csendes elmélkedés során is olvashassa a templomban. A prédikátor teljesítette ezt a kérést, és összeállított egy kéziratot a királynak a beszédeiből, melyeket aztán igen rövid időn belül nyomtatásban is megjelentetett.¹⁶

Másik olasz nyelvű műve a *Specchio della fede*, mely azonban már nem egyetlen személy kérésére született, hanem a prédikátor tudatosan széles körbe kívánta eljuttatni gondolatait. A kötet előszavában maga Robertus írja, hogy ezeket a prédikációkat szándékosan abban a stílusban és rendben írja le, ahogyan azok elhangzottak, különösen gondolván azokra a vallásos nőkre és férfiakra, akik a latin nyelvű prédikációkat nem tudják olvasni.¹⁷

Ez a kötet szintén az Aragóniai családhoz köthető; az 1490-ben Nápolyban elhangzott prédikációk adták a kötet alapját. A mű már tudatosan szól a latint nem jól ismerő, kevésbé tanult emberekhez is. Olyan beszédek tartalmaz, melyek magukon hordozzák az írásbeliség alaposágának, kidolgozottságának minden erényét, ám azzal, hogy nem a szerzetestársak

¹⁶ BASTANZIO, i.m., 11.

¹⁷ „Nondimeno ho voluto scrivere li sermoni con quello stile e ordine lo quale ho costumato nelle declamazioni (che) ho fatte al populo, cioè e vulgarimente sermone materno e ancora latinamente. E questo ho fatto perché pervenendo alle mani di altri che vostra signoria (il Duca di Calabria), possano essere partecipe delle nostre fatiche li docti e ancora li indocti; specialmente che molti religiosi masculi e donne e ancora laici e seculari, non possendo odire commodamente le prediche, piglieranno consolazione di questa opera.” CARACCIOLUS, i.m., 288.

számára készült segédkönyvről van szó, közelebb viszi a kutatót a hétköznapi emberek világához és beszédstílusához.

A prédikációszerző latin nyelvű, saját maga által nyomtatásra előkészített műveit egytől egyig prédikációs segédkönyvnek, modellsermo-gyűjteménynek tekintjük. Ezt nem csupán a művek utóélete, a számos marginália, az ezekből készült jegyzetek és vázlatok támasztják alá, hanem a prédikátortársaknak szóló megnyilatkozások is. A hitszónok felismerte a nyomtatásban rejlő lehetőségeket. A prédikációszerzőknek szóló megjegyzéseken túl érdekes önreflexiót is olvashatunk a Sziénai Szent Bernardin ünnepére írt beszédben, melyben saját prédikációstílusának változását is megörökíti:

„Predicavi et illos quandoque licet postmodum alias ego confecerim. Quod utique non ex presumptione sed charitate ac necessitate temporum volui temptare; nam et propter studia humanitatis quibus iam completa est omnis Italia, et propter virorum doctissimorum in qualibet facultate copiam, ac etiam propter subtilitatem populorum, qui quodammodo propter multarum predicationum frequentiam effecti sunt curiosi, consulte visum est mihi agere ut sermones illos contexerem.”¹⁸

A latin nyelvű munkák számbavételét a megjelenés sorrendje szerint végzem el. A rövidebb művek természetesen egymás mellé kötve, kolligátumként is megjelentek, így az időrendet a lehető legkorábbi nyomtatvány alapján értelmezem.

1. A sort Robertus Caracciolus egyik legismertebb műve nyitja, amely 1472-ben látott először napvilágot Velencében. A *Quadragesimale de poenitentia* kötet 73 beszédet tartalmaz Hetvenedvasárnaptól Húsvét keddjéig. Minden hétköznapra egy, a vasárnapokra kettő, az Utolsó Vacsora ünnepére pedig három beszédet találunk a kötetben. A mű tipikus nagybőjti kötet, amely részletesen tárgyalja az Istennel való kiengesztelődés lehetséges formáit, mint a gyónás, az imádság, az idő jó felhasználása és a végítéletről való gondolkodás.
2. Az emberi bűnök és az azokért járó isteni büntetések részletes bemutatását a *Tractatus de timore iudiciorum Dei* című munkában olvashatjuk. Az ajánlólevél tanúsága szerint, melynek Aragóniai János bíboros a címzettje, a mű az 1470-ben Nápolyban tartott nagybőjti beszéd sorozat szisztematikus megörökítése.¹⁹

¹⁸ Idézi: Oriana VISANI, *Un imitatore di Bernardino da Siena: Roberto Caracciolo*, Firenze, Sansoni, 1981, 216.

¹⁹ BASTANZIO, i.m., 137.

3. A harmadik latin nyelvű munka a *Sermones de Adventu*, amely kevés kivételtől eltekintve, más Robertus-művekkel egybekötve jelent meg. Ezt a beszéd sorozatot Surányi Imre is megemlíti mint egy kolligátum részeként, azonban nem különíti el egyértelműen a *Sermones de Adventu* prédikációit az utána kötött más rövidebb beszédktől.²⁰ A 29 beszédet tartalmazó könyv első nyolc sermója a messiási próféciákat, a második tizenöt a Megtestesült Ige küldetését tárgyalja, míg az utolsó hat a karácsonyi ünnepkörbe tartozó beszédeket jelenti.²¹
4. A *Quadragesimale de peccatis* első teljes kiadása 1488-ban jelent meg. A mű ajánlása Aragóniai János bíborosnak szól, aki 1484. január 14. és augusztus 31. között Magyarországon tartózkodott pápai követként. Mivel az ajánlás egyértelműen megadja a helyszínt és a titulust, felmerülhet, hogy a mű rövidebb formában is megjelent már 1484. január 14. és augusztus 31. között is, vagy az ajánlás megírása és a nyomdai megjelenés között igen nagy idő telt el. Az 52 nagyböjti beszéd után találunk egy Szent Bonaventura-beszédet és a Sziénai Szent Bernardinról szóló prédikációt. Ezek után teljesen elkülönítve néhány egymástól független beszédet is olvashatunk.²²
5. Utolsóként jelent meg, de dolgozatomban témájából adódóan a legfontosabb a *Sermones de laudibus sanctorum* című kötet. Néhány kiadás a *Sermones de Christo, de Beata Vergine et de Sanctis* címet viseli, mely jobban tükrözi a mű valódi tartalmát. A kötet legvégén található Szent Bernardin-beszéd ugyanaz, amely már korábban megjelent a *De Peccatis*ban, láthatjuk tehát, hogy milyen fontos volt Robertus számára mesterének tisztelete. A mű részletesebb bemutatása kiemelkedő fontosságú a dolgozatban tárgyalt kétféle magyarországi felhasználása szempontjából, így a *De laudibus sanctorum* tartalmának külön fejezetet szentelek.

Robertus Caracciolus kisebb traktátusai mindig valamely nagyobb műhöz csatolva jelentek meg. Ezek a művek egy-egy szűkebb témát dolgoznak fel, mint az isteni szeretet, a lelkek halhatatlansága, a szentek boldogsága vagy a halál. Ezek leggyakrabban a *De poenitentia* sermogyűjtemény után olvashatóak.

²⁰ SURÁNYI Imre, *Új ősnymtatványok az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban*, Magyar könyvszemle, 2005/4, 121. évf., Argumentum Kiadó, 433–434.

²¹ Robertus CARACCIOLUS, *Opera varia*, 1496.

²² BASTANZIO, i.m., 146.

A latin nyelvű munkák közül egyetlen egyet olvashatunk modern kiadásban, az úgynevezett *Quaresimale Padovano*t. Ez a mű nem jelent meg ősnyomtatvány formájában, és nem tartozik a Robertus Caracciolus által kötetbe rendezett művek közé. A nagyböjti beszédsorozat két kódexben maradt csak fenn, az egyik Falconarában található: FA–Falconara, Convento di S. Antonio, Archivio dei Frati Minori delle Marche, cod. 19., a másik VE– Venezia, Biblioteca francescana di S. Michele in Isola, cod IV,11. Ebből a két kódexből, ha nem is a teljes padovai beszédsorozatot, de annak nagy részét rekonstruálni lehet, bár a beszédek pontos sorrendjének meghatározása problémákat vet fel. A modern kiadásban a két kódexben található prédikációk kritikai válogatását és kiadását találjuk.²³

A kutató Caracciolus legfontosabb műveit ősnyomtatvány formájában ismerheti meg, míg a kéziratos beszédek egy része még kiadatlan, más része, melyek a *Quaresimale Padovano* részei, modern kiadásban is hozzáférhetőek.

²³ Robertus Caracciolus, *Quaresimale Padovano 1455*, edizione critica a cura di Oriana Visani, Edizioni Messaggero, Padova, 1983.

Robertus Caracciolus működésének magyarországi vonatkozásai

Robertus Caracciolus életének és munkásságának feldolgozása során több Magyarországgal kapcsolatba hozható elemet találtam. Ezek némelyike életrajzi adat, mely apró részlettel gazdagítja a magyar szerzetesek külföldi útjairól szóló ismereteinket, némelyik könyvtörténeti vonatkozású, némelyik a humanista-mendikáns szembenállás humoros lenyomata.

Robertus Caracciolus de Licio első személyes magyar kapcsolata 1444-ből való, amikor egy magyar barát prédikációját tolmácsolja latinról vulgáris latinra, azaz olaszra Dél-Itáliában. Ennek során – saját bevallása szerint – magyar rendtársa igen nagy hatással volt rá.

„Quidam autem Ungarus frater et in theologia magister et predicator, et latinam linguam ignorans, vidit hunc juveniculum acuti ingenii et bonae indolis, accepit eum in socium et, cum populo predicare vellet, ipsum sibi interpretari constituit.”²⁴

Vagy ahogy Wadding írja az Annales minorumban:

„Quidam ex Hungaris vir doctus, Sacrae Theologiae Magister, egregius concionator, latinae per eam regionem magno omnium plauso predicabat; amissou socio interprete, Robertum acuti ingenii et bonae indolis adolescentem substituit.”²⁵

A szövegben található lingua latina kifejezés a vulgáris latint jelenti, hiszen a kor viszonyait tekintve biztosak lehetünk abban, hogy a magyar szerzetes latinul elhangzó prédikációját kellett olaszra fordítani, és nem a magyarul elhangzó beszédet latinra. A magyar szerzetesről csupán annyit tudunk, hogy minorita volt, és a Magister Theologiae címet viselte, tehát biztosan végzett egyetemet, ami a kor viszonyai között minden bizonnyal valamelyik itáliai intézmény lehetett. A matrikulák tanulmányozása azonban nem vezetett pontosabb eredményhez.

Robertus Caracciolus életének második magyarországi vonatkozása Janus Pannonius nevéhez fűződik, aki egy epigrammájában, amelyben kigúnyolja Galeotto Marzio római zarándoklását, megemlíti Robertus és Albertus prédikátorok nevét.

²⁴ Idézi: BASTANZIO, i.m., 13.

²⁵ Idézi: BASTANZIO, i.m., 13.

„*cuncta et credere, quae dies per omnes
 rauca praedicat altus e cathedra
 Albertus pater et loquax Rubertus
 gaudens lachrimulis anicularum,*”

„*És ha mind hiszed azt, amit naponta
 Szószékről prédikál recsegve páter
 Alberto s az a szókelep Roberto,
 Csöpp, vénasszonyi könnyeket vadászva*”²⁶

A *Dizionario degli Italiani*ban nem szerepel más korabeli Robertus prédikátor, csak a leccei, és más híres Albertus prédikátort sem találunk, mint Albertus de Sartianust.²⁷ Mindkét prédikátor minorita szerzetes volt, és prédikálásukat tekintve Sziénai Szent Bernardin iskolájához tartoztak. Mint ahogy azt fentebb bemutattam, a bernardini iskolára ebben a korban nemcsak a ferences prédikálás újralesztésének feladata hárult, hanem egyben a nép hitének felszítása is. Ennek érdekében nemcsak a prédikációnak, hanem az egész liturgiának és az egyházi életnek az üdvtörténetre kellett emlékeztetnie. Így nem vonakodtak felhasználni a középkori énekmondókat, a népszerű színházi technikákat, avagy a testhez, a zenéhez és a tánchoz kötődő nyelvezetet.²⁸ „A színházi technikák azon eszközök közé tartoznak, melyeket Sziénai Szent Bernardin nagy tehetséggel és változatossággal használt.”²⁹

Albertus de Sarteanus és Robertus Caracciolus is ezt a látványos prédikálási formát gyakorolták, ahogy erről ránk maradt beszédek és egyéb korabeli feljegyzések tanúskodnak. Robertus Caracciolus de Licio 1448-ban kezdett prédikálni, elsőként Perugiában, ahol Graziani krónikája szerint több ezren órákig hallgatták a prédikátort, akit a perugiaiak egész Nagyöjtben egyre nagyobb emócióval követtek.³⁰ Rotterdami Erasmus is feljegyez egy anekdotát, miszerint egyszer Fra Roberto a milánóiakat a mohamedánok elleni harcra

²⁶ JANUS PANNONIUS, *Iani Pannonii Opera quae manserunt omnia* vol.1, Epigrammata Fasc. 1. textus, ed. Iulius Mayer, Epigramma 159. 15–18. sor, Balassi Kiadó, Budapest, 2006.

²⁷ *Dizionario Biografico degli Italiani* 1961.

²⁸ Lina BOLZONI, *Teatralità e tecniche della memoria in Bernardino da Siena = Il francescanismo e il teatro medievale*, Atti del convegno nazionale di studi, San Miniato, 8-9-10 ottobre 1982, Castelfiorentino, Società storica della Valdelsa, 1984, 177–194, 179.

²⁹ Lina Bolzoni, *La rete delle immagini - Predicazione in volgare dalle origini a Bernardino da Siena*, Torino, Einaudi, 2002, 151.

³⁰ GRAZIANI, *Cronaca di Perugia ecc.*, 602.

buzdítva méltatlankodását fejezte ki, hogy senki nem vállalja ezt a dicső feladatot, és csuháját levetve, katonaruhában felajánlotta, hogy akár ő maga is egyszerű katona lesz ott, ahol szükséges, ott, ahova irányítják.³¹

Ezeket a feljegyzéseket olvasva talán nem kell meglepődnünk azon, hogy már 1450-ben, Galeotto római zarándoklásnak évében akkora hírnévre tett szert, hogy bekerült Janus Pannonius epigrammájába. Hírnevét azonban mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy szintén a jubileumi évben V. Miklós pápa Rómába hívta, hogy mesterének, Sziénai Szent Bernardinnak szentté avatásán ő prédikáljon. Talán nem véletlen, hogy a Sziénai Szent Bernardin-beszéd nem tartozik szervesen egyetlen prédikációgyűjteményhez sem, hanem utolsó beszédként, mintegy függeléként jelenik meg mind a *De Laudibus Sanctorum*, mind a *Quadragesimale de Peccatis* végén.³² Bár nem hagyhatjuk figyelmen kívül Bastanzio megjegyzését, miszerint „a nyomtatásban megjelent változat az összes művészi értékével együtt is csak kihűlt hamuja annak az átszellemült ékesszólásnak, melyet Robertus ünnepélyesen bemutatott Szent Bernardin kanonizálásának napján”.³³

Az 1450-es év tehát Robertus Caracciolus számára a sikerek kezdete volt, míg Albertus de Sarteanus életének utolsó éve. A minorita prédikátor 1450. augusztus 15-én hunyt el, így feltételezhetjük, hogy Janus Pannonius ezen epigrammája az év első szakaszában született. Albertus prédikálási tehetségének sincs kisebb híre, mint Robertusénak, ezt bizonyítja a pápai küldetés, miszerint meg kellett próbálnia kibékíteni a keleti és a nyugati egyházakat. A *Dizionario Biografico degli Italiani* rövid jellemzésében azt olvashatjuk róla, hogy „az ékesszólás mestere volt, aki az apostoli feladatok szolgálatába állította a klasszikus kultúrát”.³⁴ Ezt támasztják alá az életrajzi adatok is, miszerint Guarinus Veronensis tanítványa volt. A humanista mester levelezéséből megismerhetünk egy levélváltást a prédikátorral, melyben Guarinus méltatja Albertus műveltségét és humanista ismereteit.³⁵ Ennek ellenére Lazzarini tanúsága szerint a prédikációk margóin rengeteg olyan megjegyzést találunk (talán a

³¹ “E’ una indegnità che nessuno si accinga a questa gloriosa impresa. Quanto a me, eccomi pronto a spogliarmi di questo abito e fare il mio dovere come semplice soldato ed anche, dove occorra, come capitani!” BASTANZIO, i.m., 69.

³² Sermones de laudibus sanctorum, Napoli, Mathias Moravus, 1489/ Biblioteca Universitaria di Pavia 111.B.9, Sermones quadragesimales de poenitentia cum aliis nonnullis / Venetiis, impensis Johannis de Gherretzen, 1476/ Biblioteca Universitaria di Pavia 110.C.10, Sermones quadragesimales de peccatis / Venetiis, Andreus de Toresanis de Asula, 1488/ Biblioteca Universitaria di Pavia 112.C.13(2).

³³ BASTANZIO, i.m., 31.

³⁴ *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 18, 1976.

³⁵ *Epistolario di Guarino Veronese* 1915, vol. 1, 799. és 800. levél.

humanistáktól), melyek egyáltalán nem méltányolják Albertus da Sarteant. Közülük a következőt idézi:

„*Quicumque enim, quod mirum est dicere, servi Dei hoc nostro tempore appellantur, id negotium publici muneris grammaticae dicendi ad populum suscipere prorsus horrescunt.*”³⁶

Természetesen az itt idézett kritikák nem csak Albertusra vonatkoznak, és nem hallgathatjuk el, hogy Robertust sem egyedül Janus Pannonius gondolja szókelepnak, mint azt Baldus története is bizonyítja, aki egy Cingarus nevű kuruzsló történetében hozza példának Robertust:

„*Durarat grossam iam praedica Cingarum horam,
Quem cuncti fratrem pensassent esse Robertum:
Allegabat enim Sextum Decretale, Decretum,
Angelicam, Glosam, Bibiam Sanctumque Thomasum.
Non fuit in fratrum studiis baccalarius unquam,
Atque catedratus, scotistaque doctior alter.
Totas utrorum voltat sotosora baianas,
Argumenta facit; negat hinc, probat inde medemum.*”³⁷

Ebből az idézetből láthatjuk, hogy a prédikátor előadásmódja mellett a műveltsége is gúnyolódás tárgya lehetett. A beszéd közben elhangzó hivatkozások, auctoritások ugyanis feleslegesnek tünnek a hallgatóság szemében. A prédikátor számára ez elsősorban a hitelességet jelentette, míg a kritikus hallgató úgy érezte, hogy a prédikáció bármelyik eleme mellett szerepelhetnek ezek a művek anélkül, hogy valóban kapcsolat lenne az idézett mű és a beszéd tárgya között. Így érthetjük meg a fenti idézetet, ahol a kuruzsló bármilyen szélhámosságot alá tud támasztani a nép által címről ismert, de soha nem olvasott könyvekkel, mint ahogy ezt a prédikátorok is teszik.

Láthatjuk tehát, hogy a kor humanistái nem tartották művelt prédikátorhoz méltónak sem a köznépi nyelvének és szokásainak beépítését a beszédekbe, sem a hivatkozások vég nélküli alkalmazását. A fiatal és heves természetű Janus Pannonius pedig kész társaival együtt szájára venni a középkori prédikációirodalom legnagyobb újítását, mely azonban való igaz, hogy idegen a humanista eszméktől.

³⁶ Lucia LAZZERINI, *Il testo trasgressivo*, Milano, Angeli, 1988, 89.

³⁷ Massimo SCALABRINI, *L'incarnazione del macaronico*, Bologna, Mulino, 2003.

Robertus prédikációszerzői működésének harmadik, igen fontos magyar vonatkozása az, hogy egy nápolyi nyomdász, Matthias Moravus, a *De laudibus Sanctorum* editio princepsének nyomdása 1489-ben Aragóniai Beatrixnak ajánlotta a ferences prédikátor kötetét, és el is küldte azt a magyar királynénak. Ez a kiadás a bibliográfiákban Matthias Moravus nevéhez köthető (minden bizonnyal övé volt a nyomda, vagy ő volt a főnyomdász), ám az ajánlásból egyértelműen kiderül, hogy három nyomdászról van szó, és az ajánlást a szövegben nem szereplő, harmadik nyomdász fogalmazza meg.

„*Cum nuper incidisset in manus divinum opus de Sanctorum laudibus (...) decrevi cum praestanti tuo Moravo immo nostro Petro, hoc toto orbi in tui laudem commune facere, et bis voluminibus impressis et tuo beatissimo nomini bene ac merito inscriptis, primum horum istud Celsitudini tuae transmittere.*”³⁸

Borsa Gedeon *Clavis Typographorum*a szerint ennek a kötetnek a nyomdásza a következők: Matthias Moravus, Giovan Marco da Parma és Pietro Molino.³⁹ A szöveg alapján tehát egyértelmű, hogy az ajánlás szövegét Giovan Marco da Parma írja mindhármuk nevében.

Robertus Caracciolusnak mindig is szoros kapcsolatai voltak az Aragóniai családdal, melyet több prédikációja is bizonyít. Életrajzából tudjuk, hogy személyes kapcsolatban állt a nemesi családdal, így valószínűleg ismerte az akkor még igen fiatal, későbbi magyar királynét. A nápolyi nyomdászokat tehát a prédikátor és a királyi család személyes kapcsolata is és nem csupán a városukból származó magyar királyné szeretete motiválhatta a kötet elküldésekor. A dolgozatom további részében látni fogjuk, hogy az említett modellsermogyűjtemény Magyarországra kerülése több szempontból is igen jelentős a magyar prédikációirodalom számára.

³⁸ Robertus CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Napoli, 1489.

³⁹ BORSA Gedeon, *Clavis Typographorum Librariorumque Italiae 1465–1600*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, 907-es tétel.

A Sermones de laudibus sanctorum kötet

Robertus Caracciolus munkái közül kiemelkedik a *Sermones De laudibus sanctorum* című kötet, amelyet a korban a legnagyobb példányszámban nyomtattak ki, és amely a legszélesebb körben terjedt el szerte Európában. A kötetet még a szerző életében több nyomdász is kiadta. Editio princepsnek a Nápolyban, 1489-ben Moravus nyomdájában kiadott példányokat tekinti a szakirodalom, de még ugyanezen évben Velencében is megjelent a sermogyűjtemény, majd az elkövetkező hónapokban és években számos nyomdász kiadta az igen népszerűvé vált művet. A különböző kiadások kismértékű eltérést mutatnak csupán, a műben szereplő beszédek száma, sorrendje teljes mértékben egységes, csupán a különböző mutatók, registrumok, tabulák megléte, helye mutat eltérést.

A kötet néhány kiadásban a *Sermones de Christo, de Beata Vergine et de Sanctis* címet viseli, mely jobban tükrözi a mű valódi tartalmát, mint az ismertebb *De laudibus sanctorum* cím. A kötetet végiglapozva látjuk, hogy az első két sermo a Magasságos Istennel foglalkozik, majd a harmadik beszédtől kezdve Jézus megtestesülésének magyarázatát több prédikáción keresztül vezet végig. Jézus élete kiemelkedő eseményeinek, születésének, körülmetélésének, a napkeleti bölcsek látogatásának, a keresztelkedésének, a színeváltozásnak, az emberek iránti szeretetének és a szenvedésének is szentel egy-egy beszédet. Jézus élete és cselekedeteinek teológiai és morális magyarázata tehát kiemelkedő fontosságú a kötetben, melyet értelemszerűen a Szentlélekről szóló beszéd követ.

A szentekről való prédikációk sorát három általános témájú beszéd nyitja, mely a szentek és boldogok örömét és a lélek és test viszonyát járja körül. Ezt követően a szentek hierarchikus sorrendben következnek egymás után. A legelső és legfontosabb szent Szűz Mária, akit hat prédikáción keresztül mutat be, részletesen magyarázza a szeplőtelen fogantatást, Mária tulajdonságait és kiváltságait, melyek méltóvá tették őt az Istenanyaságra, és a mennybe vételét is. Szűz Máriát az angyalok követik, majd Keresztelő Szent János, az apostolok, Szent Ferenc és Toulouse-i Szent Lajos, majd egyházatyák, konfesszorok és végül mártírok. A műhöz nem kapcsolódik szervesen, a tartalomjegyzékben nem is szerepel, de szinte minden kiadás utolsóként a Sziénai Szent Bernardin ünnepére írt beszédet is hozza, mely jól mutatja Robertus Caracciolus szoros kötődését és tiszteletét mestere iránt.

Robertus Caracciolus minden prédikációját három capitulumra tagolta. A téma felvezetése után megadja, hogy mi a fejezetek témája. A három tartalmilag és nyomdatechnikailag is jól elkülöníthető résznek címet is adott, mely röviden összefoglalja a

fejezetek tartalmát. A cím után közvetlenül mindig szerepel a Capitulum I, II, III megnevezés. A következőes hármasság tagolás, a fejezetek címmel történő ellátása és a capitulum megnevezés mind arra utalnak, hogy Robertus Caracciolus figyelembe vette a nyomtatásban rejlő lehetőségeket és úgy rendezte el beszédgyűjteményeit, hogy azokban, a példányok különbözősége ellenére, pontosan tájékozódhasson a felhasználó. A capitulumokra osztás pontos locusjelölést jelent, így a sermogyűjteményt használó prédikátornak sem szükséges saját, csak az ő számára elérhető példányra érvényes jelölést bevezetnie, mint ahogy azt számos kéziratos beszédgyűjtemény esetében látjuk.

Robertus műveinek általános tartalomjegyzéke nemcsak a sermo fő témáját adja meg, hanem mindhárom fejezet címét is megjeleníti, ezáltal a sermo főbb tartalmi elemeit is bemutatja. Mivel ez igen hatékony segédeszközt jelentett a modellsermo-gyűjteményt használó prédikátornak, így a kiadások többségében nem szerepel más registrum vagy tabula alphabetica. Kivételt képez a *Sermones de laudibus sanctorum* 1489-es augsburgi kiadása, melyben a tartalomjegyzék után, de még a prédikációk sora előtt egy igen részletes tabula alphabeticát találunk.⁴⁰ Ennek a táblázatnak teljes átírása megtalálható *Az anyanyelvű prédikációszerző forrásválasztásának sajátosságai* című szakdolgozatom mellékletében.⁴¹ Ez a betűrendes mutató nemcsak az átfogó gondolati egységek keresésére ad lehetőséget, hanem a különböző szenteknél tárgyalt morális kérdések könnyebb megtalálását is szolgálja, illetve egy-egy kép vagy kifejezés kiemelése is támpontot ad a kötet használójának. A tartalomjegyzék alapján történő keresés egy olyan anyaggyűjtési fázist segít, melyben a prédikátor adott ünnepre szeretne valamiféle kiindulási pontot találni, míg a tabula alphabetica egy az adott ünnep prédikációit már részben ismerő felhasználó számára nyújt eligazítást a prédikáció legfontosabb tartalmi elemeit illetően. A tabula alphabetica megléte tehát elsősorban annak a prédikátornak fontos, aki nem csupán az előszóban elhangzó beszédére kíván felkészülni, hanem sokféle forrásból, gondos munkával szeretne megszerkeszteni egy prédikációt vagy akár egy egész prédikációgyűjteményt. A Páduai Szent Antal ünnepére írt beszéd így szerepel a tartalomjegyzékben:

Sermo LXIX. De Beatissimo confessore Antonio Paudano de ordine minorum.

⁴⁰ Robertus CARACCIOLUS, *De laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489.

⁴¹ TÓTHNÉ RADÓ Cecilia, *Az anyanyelvű prédikációszerző forrásválasztásának sajátosságai*, ELTE szakdolgozat, kézirat, 2008.

Ca. I. Qualiter beatus Antonius caelo martyrii succensus transiit de religione canonicorum regularium beati Augustini ad religionem minorum.

Ca. II. De praedicatione beati Antonii: qualiter scientiam habuit non solum acquisitam sed infusam.

Ca. III. Deus glorificavit sanctum Antonium per revelationem mortis eius et canonizationem atque frequentem exauditionem illorum quod invocant patrociniū eius.

A tabula alphabetica pedig a következő tárgyszókat kapcsolja ehhez a beszédhez:

- *Oboedientia quare inter tria vota est principalior, sermone LXIX, c. I, prope medium.*
- *Religio qualem aetatem, causalitatem et charitatem requirat, vide sermone LXIX, c. I, in principio.*
- *Religionis perfectio consistit in tribus, sermone LXIX, c. I, circa medium.*
- *Praedicatores ita in theologia legant et studeant, ut spiritus orationis et devotionis non extinguatur; sermone LXIX, c. II, bene post principium.*
- *Theologia ita debet legi, quod sanctae orationis et devotionis spiritus non extinguatur; sermone LXIX, c. II, bene post medium.*

Láthatjuk tehát, hogy a tartalomjegyzék az átfogó témát adja meg minden fejezetnél, a kötet használója csupán a prédikáció egészéről kap információt, a részleteket az alapos olvasás által ismerheti meg. A tabula alphabetica felépítése és tárgyszói viszont pontos és igen szűk témákat jelölnek ki.

Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* című munkájához csupán a fent említett kiadásban szerepel tabula alphabetica. Az editio princeps megjelenésével azonos évben napvilágot látott második kiadás tárgymutatója a következő bevezetéssel indul:

*„Registrum alphabetice ordinatum in Sermones de laudibus sanctorum clarissimum fratris Roberti Caraccioli de Licio ordinis minorum ac pontificis Aquinatensis incipit feliciter.”*⁴²

⁴² Robertus CARACCIOLUS, *De laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489.

Ebből az egy mondatból kiolvasható, hogy a táblázatot nem maga Robertus készítette el, illetve, hogy a registrum összeállítója igen nagyra tartotta a mű szerzőjét. Már önmagában ez a két adat, miszerint igen gyorsan, egy éven belül elkészül a modellsermo-gyűjtemény egyik legfontosabb segédeszköze, illetve a szerző dicsérete is megmutatja a prédikációs segédkönyv gyors elterjedését, népszerűségét, és előrevetíti annak igen jelentős használatát.

Értekezésem további részében két olyan dokumentumot mutatok be, amelyek azt bizonyítják, hogy ez a mű megjelenése után nem sokkal Magyarországon is használatba került.

Robertus Caracciolus *De laudibus sanctorum* kötete egy pécsi hitszónok kezében

A Pécsi prédikációvázlatok

Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* művének egy igen különleges és egyedi példánya megerősíti a feltételezést, miszerint ez a kötet nemcsak a nyugat-európai gyakorlatban számított fontos prédikációs segédkönyvnek, hanem a Magyarországon működő prédikációszerzők is merítettek a ferences barát gondolataiból.

A Velencében 1489-ben, Georgius Arrivabenus által kiadott *De laudibus sanctorum* kötet a kutatások megkezdésekor a Központi Antikvárium tulajdona volt. Az antikvárium által szervezett 2010. december 3-án megtartott árverés katalógusában a 114. tételként szerepelt.⁴³ A kötet lefényképezését és a kötethez kapcsolódó kutatásokat a Központi Antikvárium engedélyezte. A kötetet azóta a Pécsi egyházmegye megvásárolta.

Az ősnymtatvány enyhén megkopott bőrkötése és a rézcsatok maradványai még nem sejtetik, milyen kincset rejtenek e könyv lapjai. Ha kinyitjuk a kötetet, látjuk, hogy az első négy levél hiányzik, melyeken – más fennmaradt példányok tanúsága szerint⁴⁴ – a Tabula kapott helyet. Továbblapozva meg kell állapítanunk, hogy az a1 levél csonka, ennek párja, az a8 levél pedig hiányzik. A hiányosságok azonban eltörpülnek ahhoz képest, hogy a prédikációk hasábjai mellett számtalan kéziratos bejegyzést találunk. Az aláhúzások, kapcsolójelek, számozások és hivatkozások kiemelése mellett számos olyan széljegyzetet olvashatunk, melyek tartalmi elemek kiemelésére utalnak. Ezek a margináliák végigkísérik a kötetet, melynek végén a hazai prédikációtörténet egyedülálló dokumentumára bukkanunk: ennek írása megegyezik a széljegyzetekével. A hetven bejegyzésből álló függelékben részletes felsorolás olvasható arról, hogy a prédikációs kötet használója mely ünnepeken prédikált, miről beszélt, és hogy a beszédhez milyen forrásból merítette a gondolatokat. A kézirat pontosan rögzíti a függelék keletkezési évét és helyét is: *1495–1496, Pécs*. Nevezzük e függelékét ezután *Pécsi prédikációvázlatoknak*. A *Sermones Dominicales* után körülbelül

⁴³ A Központi Antikvárium 117. aukciója, Budapest, 2010. A szöveg jelentőségére Madas Edit hívta fel a figyelmet, a téma feldolgozását átengedte nekem.

⁴⁴ Robertus CARACCIOLUS, *De laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489.

ötven évvel⁴⁵ tehát újabb Pécshez köthető dokumentum áll rendelkezésünkre, mely számos különbözősége ellenére megerősíti az itáliai prédikátorok és könyveik hatását a magyar prédikációirodalomra, illetve a Pécs városhoz köthető prédikátori tevékenység korszerűségét és igényességét is alátámasztja. A prédikációvázlatok magyarországi eredete teljesen nyilvánvaló, de érdemes megjegyezni, hogy a felsorolt ünnepek között háromszor is szerepel Szent László király ünnepe. A kötet legvégén, a kiragasztott pergamen előzéken még más kezek írását is látjuk, mely bejegyzések nem alkotnak összefüggő sorozatot sem a korábbi kéz gondolataival, sem egymással.

A prédikálás kötelessége a középkorban már szigorú szabályok szerint történt. Prédikálni csak felszentelt pap prédikálhatott a helyi püspök engedélyével. Ebben az időben már leggyakrabban a kinevezett, hivatalos prédikátor beszélt, és a hajdani és a mai gyakorlattól eltérően nem a mise közben, hanem sokszor a mise után hangzott el a prédikáció a nép nyelvén.⁴⁶

A prédikációvázlatok szerzője feltehetően Pécs hivatalos hitszónoka volt a dokumentum által megjelölt időszakban. Ezt nemcsak a feljegyzések pontos datálása és azok rendszeressége indokolja, hanem több helyen egyes szám első személyben fogalmaz a prédikátor. Ezek közül kiemelkedik a következő adat, hiszen ezen a jeles ünnepen nem is beszélhetett más, mint a hitszónok.

Tercia feria est Dedicatio Ecclesie Cathedralis sancti Petri Quinqueecclesiensis. Qua die predicavi de indulgentiis, vide in *Tractatu de indulgentiis*.⁴⁷

Más helyen pedig a következő mondattal találkozunk:

Ad petitionem dominorum Capituli depinxi hunc sermonem. 1496.⁴⁸

A város életének legfontosabb eseményein való prédikálás mindenképpen a hitszónok feladata volt. Az ősnymtatvány utolsó lapjain tehát olyan prédikációknak a vázlatait találjuk, melyek valós időben, valós helyszínen, valós közönség előtt hangzottak el. Ezeknek a vázlatoknak a segítségével bepillantathatunk a prédikátor könyvtárába, hiszen a forrásmegjelölések világosan megmutatják nekünk, mely írott művek szolgáltak forrásként

⁴⁵ “Látjátok feleim” Magyar nyelvemlékek. A kezdetektől a XVI. század elejéig, szerk. MADAS Edit, Országos Széchényi Könyvtár, 2009, 244–245.

⁴⁶ MIHÁLYFI Ákos, *Igehirdetés. Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest, Szent István Kiadó, 1912, 59., MIHÁLYFI Ákos, *A nyilvános istentisztelet. Egyetemi előadások a lelkipásztorkodás köréből*, Budapest, Szent István Kiadó, 1918, 465.

⁴⁷ Robertus CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Központi Antikvárium 117. aukciójának Katalógusa 114. tétel, kéziratoss függelék 6. lap (ezután *Pécsi prédikációvázlatok*)

⁴⁸ *Pécsi prédikációvázlatok* 5. lap.

saját beszéde megalkotásakor. A hitszónok személyének pontos meghatározása lehetetlen feladat, de a beszédvázlatokhoz tartozó forrásmegjelölések közelebb visznek hozzá. A prédikátor beszédeinek megszerkesztéséhez túlnyomórészt a ferences rendhez köthető szerzők munkáit használta, így valószínűsíthetjük, hogy maga is ferences volt. Igen érdekes kérdést vet fel a források között is rejtélyes frater B. szerepeltetése, illetve azonosítása. A prédikátor következetesen frater B. rövidítéssel jelzi ezt a forrást, ám egyetlen helyen a következő azonosítást olvashatjuk:

Iste sermo f. B. etc. id est pruder penedek.⁴⁹

A teljes név leírásakor tehát már nem B betűvel írja a Benedek nevet, hanem a németre jellemző betűcserével P-t használ. Ez két lehetőséget jelent: vagy ez a bizonyos Bruder Benedek volt német, akinek a feltehetően kéziratos prédikációgyűjteménye igen ismert lehetett a korban, vagy a pécsi hitszónok, a beszédvázlatok lejegyzője volt német nemzetiségű, és ez magyarázza, hogy írásban felcserélte a két betűt.

A *Pécsi prédikációvázlatok* több mint egy év ünnepnapjaiba engednek bepillantást. Az első ünnep 1495. június 18., Úrnapja,⁵⁰ míg az utolsó 1496. augusztus 14., Szent Lőrinc ünnepének nyolcadába eső vasárnap. E két dátum között nem minden ünnepnek van nyoma forrásunkban, szembetűnő azonban, hogy van olyan nap, melyet annak ellenére megjelöl, hogy akkor nem mondott prédikációt:

Sexta feria non predicavi quia est dies fori ea die non predicatur ex consuetudine Quinqueecclesiis.⁵¹

Az ünnepnapok sorrendbe állítása azonban nem ad pontos képet arról, hogy mely napokra készült beszéddel a prédikátor, ugyanis 1495. június 18. és 1495. augusztus 15. között rendszeres, gyakori prédikálásra utalnak a bejegyzések, mégsem szerepel ezen időszak összes vasárnapja a felsorolásban. Ennek ellenére nehéz elképzelni, hogy a prédikátor bizonyos hétköznapra eső ünnepeken igen, de nem minden vasárnap prédikált. Nagyobb kihagyás után, a következő két prédikáció november 1. és 2. Az augusztus 15-től november végéig tartó időszak igen érdekes lehetne magyar szempontból, hiszen erre az időre tehető Szent István és Szent Imre ünnepe is, emellett a ferences szerző számára bizonyára igen fontos volt Szent Ferenc ünnepe is. Az év ezen időszakának szentjeiről azonban

⁴⁹ *Pécsi prédikációvázlatok* 2. lap.

⁵⁰ Az ünnepek és pontos dátumaik megfeleltetése Szentpétery Imre Oklevéltani Naptár című kiadványa segítségével történt. SZENTPÉTERY Imre, *Oklevéltani naptár*, Budapest, 1912.

⁵¹ *Pécsi prédikációvázlatok* 3. lap.

semmilyen feljegyzést nem találunk. Ahogy a *Pécsi prédikációvázlatok* között nem szerepel ezekről az ünnepekről bejegyzés, úgy az ehhez a liturgikus időszakhoz köthető Caracciolus-*sermók* mellett sem találunk széljegyzetet.

A november első két napjára eső ünnepek bizonyára kiemelkedőek voltak a prédikátor számára. Egybefüggő prédikációsorozatot csak Advent kezdetével látunk újra. Itt Advent első vasárnapjától kezdve az Epiphania ünnepéig minden vasárnap és fontosabb ünnep prédikációjának témáját megismerhetjük. A mai egyházi gyakorlattal szemben feltűnő, hogy két adventi vasárnapon is az aznapra eső szent a beszéd témája, és nem az Úrnapja mint mindent felülíró ünnep adja a kiindulópontot a prédikátor számára.

A farsang időszakából egyetlen beszédnek sincs nyoma kéziratunkban, a Nagyböjt ellenben annál fontosabb. Mégsem beszélhetünk egybefüggő *quadragesimale* sorozatról, mivel sem a Hamvazószerdán, sem az *Invocavit* vasárnapon elhangzott beszéd feljegyzését nem találjuk, illetve a *Reminiscere* és a *Iudica* vasárnapok között tizennyolc nap kihagyást látunk. Ez utóbbinak azonban lehet oka a kötetbe való bekötés is, hiszen a kezünkben lévő könyvet vizsgálva látjuk, hogy az ősnymtatvány eredeti fólióinak utolsó lapján a *quarta feria post Reminiscere* bejegyzés a legvégső.⁵² A szerzetes további jegyzetei két olyan duplafólióra kerültek, melyeket a példány bekötésekor fűztek az eredeti nyomtatványhoz. Az újabb lapok a *Dominica Iudica* beszéd feljegyzésével kezdődnek. Ezeken a hiányosságokon túl azonban a nagyböjti sorozat az időszak minden napját jelzi, mely mutatja a húsvéti előkészület kiemelt fontosságát a prédikátor számára. Ez a lelki és szellemi ráhangolódás a Feltámadásban csúcsosodik ki, ezt mutatja, hogy ez a napi prédikálási gyakorlat egészen a Húsvét utáni keddig tart, amikor is megszakad, és a továbbiakban újra csak bizonyos ünnepek és bizonyos vasárnapok beszédeiről kapunk híradást.

A beszédjegyzetek nem egyetlen év prédikációit örökítik meg, hanem a június végétől augusztus közepéig tartó időszakot mind az 1495-ös, mind az 1496-os évben láthatjuk, így adódik a kérdés, hogy vajon ugyanazok az ünnepek voltak-e fontosak a prédikátor számára, illetve mennyiben térnek el tartalmukban az ugyanazon ünnepre írt beszédek. A szentek emléknapjait tekintve láthatjuk, hogy ugyanazok az ünnepek szerepelnek a felsorolásban mindkét évben. Keresztelő Szent János, Szent László, Péter és Pál apostolok, Sarlós Boldogasszony és Szent Lőrinc a megjelölt napok. Ezek mellett természetesen helyet kapnak a vasárnapok is. A felsorolt szentek ünnepére írt beszédek témamegjelölése közül az első

⁵²Az utolsó két duplafólió bekötésénél látszik a pergamen visszahajtása.

kettő teljes mértékben egyezik az egy évvel korábbi témával. Ezt bizonyítja a forrásmegjelölés is, mely a Keresztelő János ünnepére írt beszédeknel található. Az *exemplumot* mindkét esetben pontosan ugyanonnan veszi:

In die Iohannis Baptiste (1495) Robert(us) *De laudibus sanctorum* duas ultimas partes recipe cum exemplo sancti Sanctuli in proprio.⁵³

In die sancti Iohannis Baptiste sermo notatus (1496)

Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista. Math. 11,(11)

Hac die sermo fuit decusus de excellenciis nativitatis sancti Iohannis Baptiste. Quere in Rob(erto) in *Laudibus Sanctorum* ca. primo cum exemplo sancto Sanctulo. Vide in *Speculum exemplorum*, dist. I. exemplo 48.⁵⁴

A további beszédvázlatok azonban nem erősítik meg, de nem is cáfolják azt, hogy a második évben ugyanazon ünnepeken ugyanazon beszédek mondták volna el, mint egy évvel korábban. 1496. június 29-én ugyanis már úgy eluralkodott a pestis Pécs városában, hogy a prédikátor sem tehetett mást, mint hogy erről beszélt. Ezt egyértelműen jelzi a *tempore pestilencie* kifejezéssel, illetve a témaválasztással is.⁵⁵ A kiválasztott bibliai tételmondatok ugyanis nem követik az ünnepre előírt olvasmányok helyeit. A járvány ideje alatt egyetlen ünnep van, ami témájában felülemelkedik a betegségen, és amelyen a prédikátor az ünnep lényegével foglalkozik beszédében, ez pedig Szűz Mária ünnepe. A szent Szűz kiemelkedő tisztelete tehát még a halálos betegség testi és lelki veszélyeinél is előbbre való. A pécsi 1496-os pestisjárványról nincsenek pontos adataink, de ezekből a feljegyzésekből arra következtethetünk, hogy augusztusra a járvány elmúlt, mert Szent Lőrinc ünnepére a prédikátor már nem ebben a témában készült beszéddel. Figyelmet érdemel azonban, hogy ahogy a pestisjárvány előtt megismételte az elmúlt év beszédeit, úgy augusztus 10-én az 1495-ös Szent Lőrinc-napi beszédétől eltérő témát dolgoz fel.

Miután áttekintettük és egyfajta prédikációs naptárt készítettünk a beszédvázlatokból, nézzük meg ezeknek a feljegyzéseknek a szerkezetét, állandó tartalmi elemeit. Annak ellenére, hogy az ősnymtatvány használója nem minden esetben járt el ugyanolyan

⁵³ Pécsi prédikációvázlatok 1. lap.

⁵⁴ Pécsi prédikációvázlatok 7. lap.

⁵⁵ A „fekete halál”-ként emlegetett nagy európai pestisjárvány vége, melyről Heltai Gáspár és Istvánffy is beszámol. SCHULTHEISZ Emil, TARDY Lajos, *A magyarországi járványok történetéből* = Történelem, 1964, No. 3., 111–156.

alapossággal, mégis megállapíthatunk közös jegyeket. Az első olyan lap, melyre rövid sermóvázlatokat jegyzett fel a prédikátor, az ősnymtatvány utolsó lapja, melyen igen nagy helyet foglal el a nyomdász fametszetes jelvénye. Ezen a lapon, habár az ünnepek pontosan követik egymást, mégis több rövid és látszólag hanyag vagy utólagos jegyzetet láthatunk. A további lapokon nem jelentett gondot a jegyzetek elhelyezése, így ezek írásképe rendezettebb. Általánosságban elmondható, hogy a beszédjegyzetek készítője gondosan elválasztja egymástól a különböző ünnepeket, azokat nemcsak egy vízszintes, lapszélről lapszélig tartó vonallal, hanem az ünnep pontos elnevezésének közepre helyezésével is új egységként láttatja. Az ünnep megnevezése után a sermo notatus kifejezés olvasható leggyakrabban, ennek megértését a csupán két helyen szereplő hosszabb forma segíti, ahol megjelenik a sequitur állítmány is.

Sabbato post dominicam Iudica id est in Vigilia Ramispalmarum sermo notatus sequitur⁵⁶

Majd ezután következik maga a prédikációvázlat. Így nyer értelmet a kifejezés, miszerint itt következik a lejegyzett beszéd. A mintegy címszerű elhelyezés jól elkülöníti az egyházi év különböző eseményeit, így a prédikátor akár egy későbbi időpontban is könnyen visszakereshette a korábbi beszédvázlatot. A vízszintes elválasztóvonalak és a v kílágos külalak a mostani olvasó számára is egyértelművé teszi, hogy a prédikátor hol alkalmazott későbbi, utólagos betoldásokat a jegyzetekbe. Ezek a pótlások, hozzáírások minden alkalommal a már meglévő jegyzet pontosításai, a kialakult jegyzetszerkezethez való alkalmazkodás jelei. Esetenként egy-egy a felsorolásból kimaradt, ám mégis fontosnak tartott ünnep betoldása.

A *De laudibus sanctorum* kötet használója saját prédikációinak olyan nyomát hagyta ránk, melyből a beszédeknek minden tartalmi elemét jól körülhatárolhatjuk, illetve a megjelölt források használatával más is előállíthat nagyon hasonló felépítésű sermókat. A jegyzetek arra utalnak, hogy a kiindulópont – a szermóirodalomban szokásos módon - minden ünneppon az aznapi olvasmányokból származó citátum (thema), vagy annak a szentnek a legendája, akinek az emléknapija van. Ez alól csupán két kivételt találunk, az egyik érthető okokból a pestis idején keletkezett beszédek, a másik pedig Szent Lőrinc ünnepe 1495-ben, amikor is ezt olvassuk:

⁵⁶ Pécsi prédikációvázlatok 4. lap.

Sed secundum exemplum non predicavi quia canit de elemosina verumtamen bene valet declarare illum versiculum *Dispersit dedit pauperibus* etc.⁵⁷

Az a gyakorlat azonban, hogy az aznapi Introitus egy részlete a beszéd témája, nem tekinthető kivételesnek a kor prédikálási szokásait tekintve.

A prédikátor a sermovázlat elején tehát megadja azt a bibliai helyet, melyet kiindulópontként használ beszédéhez, majd megadja a sermók divisióját. Ezek néha mondatba ágyazódva jelennek meg, de minden esetben számozás segítségével jól elkülöníti a hármas tagolást. A fő tartalmi elemek ilyen ismertetése csak akkor marad el, ha az elhangzott beszéd egyetlen forrásra épült, mint például a Szent Luca ünnepére írt beszéd:

Domenica 3 in Adventu fuit festum sancte Lucie de qua predicavi Rob(ertus) *De laudibus sanctorum*.⁵⁸

A legfontosabb gondolatok ismertetése azonban olyannyira fontos a szerzőnek, hogy nem egy olyan helyet találunk, ahol a hármas tagolás az egyetlen forrás alapján írt beszéd esetén is megtalálható, sőt utólagos betoldásként is találkozhatunk vele. Ez segítheti a visszaemlékezést egy korábban jól végigvezetett gondolatmenetre anélkül, hogy az eredeti forrást fel kellene lapozni. Aprószentek ünnepén az egyetlen megjelölt forrás Robertus Caracciolus *Sermones de Adventu* című munkája, de egyértelműen utólagos betoldásként látjuk a hármas tagolást is:

1. Innocentis elongacio
2. Innocentum occisio
3. Occisorum remuneracio.⁵⁹

Az eredeti forrással összevetve egyértelművé válik, hogy ez a divisio nem pusztán a Robertus Caracciolus-féle beszéd tartalmának emlékeztetője, hanem a saját beszéd pontos tagolása. Mindhárom tartalmi egység megtalálható a ferences szerző fructusában, de nem ebben a sorrendben, illetve annak a beszédnek nem ez a hármas beosztása. Így láthatjuk, hogy a kompilátor még abban az esetben sem egy az egyben követte a mintapredikációt, amikor egyetlen forrásból dolgozott.

A munka nagyságát jól jelzik azok a sermovázlatok, melyeknél minden egyes ponthoz különböző forrás tartozik. A források azonosítása és összevetése azt mutatja, hogy a prédikátor ezen a területen is igen alaposan járt el. A forrás megjelölése tehát a harmadik kötelező eleme ezeknek a feljegyzéseknek. Ez egyetlen esetben sem marad el, azt gondoljuk,

⁵⁷ Pécsi prédikációvázlatok 1. lap.

⁵⁸ Pécsi prédikációvázlatok 2. lap.

⁵⁹ Pécsi prédikációvázlatok 2. lap.

hogy a lista elkészítésének fő motivációja is az volt, hogy a források pontos megadásával megkímélje magát a prédikátor az újabb és újabb témakeresgéléstől. A hivatkozott mű, illetve annak megfelelő részletének megjelölése azonban korántsem mindig pontos. Ez azonban csak olyan esetekben fordul elő, amikor a téma vagy az ünnepnap egyértelművé teszik, hogy az adott műben hol keressük a kívánt témát. Maradjunk ez esetben is az Aprószenteknél: a sermóvázlatban csupán annyit olvashatunk, hogy *Rob. in forma etc.* Mivel Robertustól a *De laudibus sanctorum* kötet van a kezünkben, logikusnak tűnik ezt fellapozni. Ekkor azonban látjuk, hogy erre az ünnepre nincs ebben a kötetben mintaprédikáció. A ferences szerző műveit ismerve így egyetlen helyen kereshetjük ezt a témát, mégpedig a *Sermones de Adventu* gyűjteményben.⁶⁰ Ebben a kötetben az eligazodást nem a sermók registruma segíti, hanem fructusokból áll a kötet. A fructus tulajdonképpen a sermo kifejezésnek felel meg, Finály Henrik szótára szerint a fructus ritkán, elvont értelemben jelenthet haszonvételt, valaminek a használatát is. A fructusok felsorolásánál a tizenhatodik pontosan az Aprószentekről szól. Fellapozva ezt a beszédetmár láthatjuk is a közös tartalmi elemeket.

Minden olyan esetben, amikor a forrás megtalálása nem ilyen egyszerű, a prédikátor pontos hivatkozást ad. Ezt látjuk például a *Speculum exemplorum*ból vett összes részletnél, vagy akár a Szent Tamástól vett gondolatoknál is.⁶¹ A hivatkozások pontossága azonban nem minden esetben felel meg a mai kor filológiai követelményeinek, amennyiben pontos címet és pontos locusmegjelölést kívánunk meg. Szembetűnő például, hogy rendszeresen hivatkozik Robertus Caracciolus egy *De viciis* című saját művére, mely azonban nem létezik. Az adott beszédek tartalmát ismerve gondolhatjuk, hogy a *Quadragesimale de peccatis* című műről van szó, mely a hivatkozásokban egyetlen egyszer szerepel. A hivatkozott részeket fellapozva azonban teljesen egyértelművé válik a két cím tartalmi azonossága. Vagyis a hivatkozott locusok mindenben pontosan egyeznek, kivéve a mű címét. Ez a hivatkozás azért is érdekes, mert az első alkalommal, amikor ezt a művet jelöli meg forrásként, *De peccatis*-t ír. A következő napi bejegyzésekben azonban már egymás után következetesen *De viciis*-t. Annak ellenére teszi ezt, hogy az első és a második hivatkozási alkalomnál ugyanaz a sermo szolgált mintaként. Azt gondolhatjuk, hogy mivel öt, szinte egymást követő nap használta ezt a kötetet, tudta, hogy mihez is nyúlt, így nem kellett újra megnéznie a címet. Így azonban nem

⁶⁰ Robertus CARACCIOLUS, *Opera varia*, Venezia: Georgius Arrivabene, 1496, OSZK, Inc. 814, Sermones de Adventu, fructus 16.

⁶¹ *Speculum exemplorum*, Coll. AEGIDIUS AURIFABER, Strassburg, typogr. operis Jordani de Quedlinburg, 1490. OSZK, Inc. 1226.

jegyezte meg pontosan címet, és a második alkalomtól kezdve egy az emlékezetében megjelent címmel hivatkozott a műre. Ezt a feltevést az is alátámasztja, hogy a cím tartalma tulajdonképpen azonos maradt, csupán egy szinonimát használt. Ez a kis pontatlanság a prédikátor emlékezetének játékból adódhatott, míg más tévedések okai az ősnymtatványok tabuláinak és regisztrumainak hiányosságaiban vagy pontatlanságaiban keresendők. Erre példa a *Promptuarium exemplorum* egy hivatkozása: Szent Péter és Pál apostolok ünnepén, 1495-ben elhangzott a *Promptuarium exemplorum* CXI. példája, melynek témája a következő:

Petrus apostolus liberavit animam a purgatorio. Undecim milia virgines liberaverunt animam a purgatorio.⁶²

Amikor fellapozzuk az eredeti forrást, azt látjuk, hogy ez két különböző exemplum, két különböző számozással. A *Promptuariumban* szereplő tabula exemplorumban azonban egy címszó és egy számozás alatt található ez a két exemplum.⁶³ Nem tudjuk tehát, hogy a beszédjegyzetek készítője valójában melyik példázatot használta, az azonban bizonyos, hogy a hivatkozás elkészítéséhez már nem a konkrét példát lapozta fel újra, hanem csak a tabula exemplorum alapján írta ki a forrásjelölést.

A források elemzésével külön fejezetben foglalkozunk, de ez a két eset is jól mutatja, hogy a kompilátor a prédikáció megírásakor kizárólag a tartalmi elemekre koncentrál, és később, mikor feljegyzi a hivatkozásokat, azt többnyire emlékezetből, vagy a segédkönyvekben található tabulák alapján teszi. Ennek ellenére a források megadása szinte mindig pontos annyira, hogy a mai kutató számára is világos, vajon mely mű, mely részéről van szó. Ez tehát arra enged következtetni, hogy a kompilátorok az alkalmazott segédkönyveket nagyon jól ismerték, és biztosan tájékozódtak ezekben a digitális világban élő ember számára nem vagy csak nehezen kezelhető kötetekben.

Összességében elmondhatjuk tehát, hogy a *De laudibus sanctorum* című kötetnek ez a példánya nem csupán azzal érdemli ki a kutató figyelmét, hogy szerzőjének Magyarországon való ismertségének egy kétségkívüli bizonyítékát adja, hanem azzal is, hogy a prédikációszerző munkamódszerét, anyaggyűjtésének forrásait, és a kész mintapredikáció olvasási és felhasználási módjait láttatja.

⁶²Pécsi prédikációvázlatok 1. lap.

⁶³*Sermones discipuli de tempore et de sanctis cum promptuario exemplorum, et de miraculis beate Marie virginis*, Johannes HEROLT, Nürnberg, 1492, OSZK, Inc. 390.

A következő táblázatban összefoglalom azokat az adatokat, melyeket a rövid sermóvázlatok áttekintéséből nyerhetünk, majd ennek az egyedülálló dokumentumnak a betűhű átírása olvasható.

Az átírásban szorosán követtem a kézirat helyesírását, ettől egyetlen esetben tértem csak el; a tulajdonneveket minden esetben nagybetűvel vettem. A rövidítéseket jelzés nélkül feloldottam, csupán a nevek használatánál jelölöm meg kerek zárójellel az eredeti formától való eltérést. A nevek esetében ugyanis maga a szerző sem következetes, ugyanazt a nevet más és más alakban veti papírra, így a tényleges használatot szeretném tükrözni az átírásban is. Mivel a dokumentum írásképe rendkívül rendezett, tudatos elválasztó vonalak, középre rendezés segíti a beszédvázlatok áttekinthetőségét, így az átírásban sorkihagyással jelzem az új egységet, illetve az ünnepnapok nevét félkövérrel szedem, ezzel segítve a kézirathoz hasonló átláthatóságot. Az ünnep megnevezése után található citátum minden esetben kurzív, emellett a bibliai helyeket azonosítottam, de a könyvek idézésében a kéziratot követem. A beszédvázlatokhoz kapcsolódóan megjelenő műcímek kurzív szedéssel szerepelnek.

Naptári nap	Ünnep megnevezése	Kiinduló citátum	Megjelölt források	
1495.	június 18.	In die Corporis Christi	prima pars sermonis fratris B. ibi patet	
	június 21.	In dominica sub octava	secunda pars sermonis ibidem	
	június 24.	Nativitas Iohannis Baptiste	Robert(us) <i>De laudibus sanctorum</i> duas ultimas partes recipere cum exemplo sancti Sanctuli in proprio.	
	június 27.	In die sancti Ladislai	<i>Tu gloria</i> etc. (Idt 15,10)	
	június 28.	In dominica	<i>Mortuus est dives</i> etc. (Lc 16,22)	Require Rob(ertus). de diviciis
	június 29.	In die apostolorum Petri et Pauli	<i>Tibi dabo claves</i> etc. Math. 16,(13)	Exemplum in <i>Promptuario</i> de sancto Petro, Exemplum CXI.
	július 2.	Visitacio Virginis Marie		Robertus ultimum membrum
	július 5.	In dominica sub octava Visitacionis	<i>Pauperes cecos et claudos introduc huc</i> Luc. 14,(16)	in die Apostolorum Petri et Pauli R(oberthus) in <i>Discipulo</i> de Petro
	július 29.	In die deposicionis sancti Ladislai	<i>Merces vestra multa est in celis</i> Math. 5,(12)	
	augusztus 1.	Ad vincula sancti Petri	<i>Dominus eripuit me de manu Herodis</i> Actus 12,(11) c.	in sermonibus sancti Vincencii in legenda de Comite Ottonis imperatoris
	augusztus 2.	Dominica 8. post Penthecosten	<i>Redde rationem vilicacionis tue</i> etc. Luc. 16,(2)	Robertum in sermone 3 <i>De penitencia</i> et feria 3 post Septuagintam c. 1. sub tercio dubio in <i>Speculo exemplorum</i> dist. IX. exemplum II. et XIII.
	augusztus 5.	Marie ad nives	<i>Deus qui facit magna et inscrutabilia qui precipit nivi, ut descendat in terram</i> Iob 37,(5)	Recipe <i>Legendam</i> Recipe <i>Novum thesaurum</i> in die Purificacionis Recipe ultimum exemplum in <i>Legenda Nativitatis Marie</i>
	augusztus 6.	In die Transfiguracionis	<i>Transfiguratus est ante eos</i> Math. 18,(2)	Robert(us) in forma per duo capitula in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 7 exemplum 19.
	augusztus 10.	In die sancti Laurencii		Roberth(us) de sancto Henrico quod exemplum habes in <i>Legenda Lombardica</i> .

	augusztus 15.	In die Assumpcionis Virginis Marie		duos sermones Roberti de uno
	november 1.	In die omnium sanctorum		Rob(ertus) et B.
	november 2.	In die animarum commemoracio		Rob(ertus) et Cesarius ponit exemplum
	november 29.	Dominica prima de Adventu	<i>Nunc prior est nostra salus</i> Ro. XIII,(11)	Sanctus Doctor 22 q. 2 ar VII.
	november 30.	In die sancti Andree Apostoli	<i>Relictis omnibus secuti sunt eum</i> Math. III,(20)	sermo f. B. etc.
	december 4.	In die sancte Barbare		Legenda eius
	december 6.	In die sancti Nicolai	<i>Dilectus Deo et hominibus</i> Ecclesiastici (Sir) XLV,(1)	Iste sermo f. B etc. id est pruder penedek
	december 8.	In die Concepcionis Marie	<i>Absit ut inferamus crimen glorie nostre</i> I. Mach. IX,(10)	Sermo fratris B.
	december 13.	Dominica 3 in Adventu (sancta Lucia)		Rob(ertus) <i>De laudibus sanctorum.</i>
	december 20.	Dominica 4 in Adventu	<i>Filium suum unigenitum misit Deus in mundum ut vivamus per eum</i> I. Ioh. 4,(9) ca.	Rob(ertus) <i>De laudibus sanctorum</i> , sermone 4 cap. secundo In <i>Legenda Lombardica</i> in principio
	december 25.	In die Christi Nativitate	<i>Evangelizo vobis</i> etc. Luc. 2,(10)	f. Bene.
	december 26.	Stephanus Protomarthyr		f. Bene. etc.
	december 27.	Iohannis evangelista		f. Bene. etc.
	december 28.	In die sanctorum Innocencium		Rober(tus) in forma etc.
1496.	január 1.	Circumcisio Domini		Sermo Rob(erti) <i>De Laudibus sanctorum</i>

január 3.	Dominica sub octava Iohannis Evangeliste	<i>Vir multum iurans implebitur iniquitate et non discedet a domo eius plaga id est divina vindicia Ecclesiasticus (Sir) 23,(12) ca.</i>	Rob(ertus) <i>De Iudiciis</i> sermone XIV. capitulo tercio
január 6.	Epiphania	<i>Vidimus stellam eius</i> etc. Matth. 2,(2)	Sermo Rob(ertui) in Adventu suo ordine sub fructu: <i>Ihesum reges adorant</i> etc. in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. IX., exemplo 192.
február 22.	Cathedra Petri	<i>Tibi dabo claves regni celorum</i> Math. 16,(19) etc.	Primum membrum sermonis Rob(erti) <i>De laudibus sanctorum</i> in die Apostolorum Petri et Pauli capitulo primo. Secundum membrum invenies in sermonibus sancti Vincencii <i>de sanctis</i> et in sermone Apostolorum Petri et Pauli, videlicet quod beatus Petrus meruit beatificari in Paradiso celesti propter 4 virtutes. Exemplum de beato Petro invenies in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 1. exemplo 101.
február 23.	Feria tertia post Invocavit	<i>Querite Dominum dum inveniri potest</i> Isa. LV,(6)	Rob(ertus) 4 sermone <i>De peccatis</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 1. exemplum 87.
február 24.	Quarta feria post Invocavit	<i>Quicumque fecerit voluntatem patris mei</i> etc. Math. 12,(50)	Robertus <i>De viciis</i> sermone 4 c.1. dubio tercio. in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. II. exemplo 1.
február 25.	Quinta feria post Invocavit (S. Mathie)	<i>Tu Domine qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris</i> Act. 1. ca. (24)	Robertus <i>De laudibus sanctorum</i> Matthie capitulo primo in <i>Speculo exemplorum</i> dist. sexta exemplum 9
február 26.	Sexta feria post Invocavit (non predicavi)		
február 27.	Sabbato post Invocavit	<i>Det vobis cor omnibus ut colatis et faciatis eius voluntatem</i> 2. Mach. 1,(3)	Rob(ertus) <i>De viciis</i> , sermone septimo ca. primo
február 28.	Dominica Reminiscere	<i>O mulier, magna est fides tua</i> Mathei (15,28)	Rob(ertus) <i>De viciis</i> , sermone septimo ca. secundo. <i>Speculum exemplorum</i> , dist. V. exemplum 81.
február 29.	Secunda feria post Reminiscere	<i>Ego vado et queretis me et in peccato vestro moriemini</i> Ioh. 8,(21)	Robertus <i>De viciis</i> . in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 6. exemplum 8.

március 1.	Tercia feria post Reminiscere	<i>Super Kathedram Moysi sederunt scribe et pharisei.</i> Math. 23,(2)	in libello <i>De V sensibus</i> in <i>Speculo exemplorum</i> dist. et est exemplum octavum
március 2.	Quarta feria post Reminiscere	<i>Si mei non fuerint dominati</i> etc. Ps. 18,(14)	in <i>Tractatu de quinque sensibus</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. IX. et est exemplum XVII.
március 20.	Dominica Iudica	<i>Qui ex Deo est, verba Dei audit.</i> Iohannis octavus ca. (47) etc.	doctorem sanctum Thomam 2.2. q. 78 etc <i>Speculo exemplorum</i> , dist. VI. exemplo 82.
március 21.	Secunda feria post Iudicam		Rob(ertus) <i>De laudibus sanctorum</i> in forma vide etc. si vis sanctum Vincencium etc.
március 22.	Tercia feria post Iudicam	<i>Erit pro suavi odore fetor.</i> Isaias 3,(24)	in <i>Tractatu de 5 sensibus.</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. VII. et est exemplum 22.
március 23.	Quarta feria post Iudicam	<i>Odorem sue noticie manifestat per nos in omni loco quia bonus odor Christi sumus Deo in his, qui salvi fiunt, et in his, qui pereunt</i> etc. 2. Cor. 2,(14-15)	in <i>Tractatu de quinque sensibus</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. X. exemplum XVI.
március 24.	Quinta feria post Iudicam	<i>Oleo caput meum non unxisti.</i> Luc. 7,(46)	in <i>Tractatu de 5 sensibus.</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. X. et in exemplum XXIII. in ordine exemplorum dist. ubi supra vide ibi etc.
március 25.	Sexta feria post Iudicam (Annunciatio Marie)	<i>Ave gracia plena Dominus tecum.</i> Luc. primo (28)	Rob(ertus) <i>De laudibus sanctorum</i> , de Annunciazione c. 3. in <i>Speculo exemplorum</i> dist. IX. et est exemplum centesimum XVII. in ordine exemplorum vide ibi.
március 26.	Sabbato post Iudica	<i>Gustate et videte quoniam suavis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo.</i> ps. XXXIII,(9) etc.	<i>Tractatum de 5 sensibus.</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 5 et est exemplum centesimum septimum in ordine exemplorum AB 107.
március 27.	Dominica Palmarum	<i>Testimonium perhibeo de mundo, quia opera eius mala sunt.</i> Iohannis VII. ca. (7)	Rob(ertus) <i>De viciis</i> , sermone 38. ca. I. in <i>Speculo exemplorum</i> dist. X. et est exemplum XXII. in ordine exemplorum ibidem etc.

			Extravagantes de usuris ca. I. etc.
március 28.	Secunda feria post Palmarum	<i>Gustate et videte quoniam suavis est dominus</i> etc. psalmus 33,(9)	in <i>Tractatu de 5 sensibus</i> in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. X. et est exemplum secundum in ordine exemplorum.
március 29.	Tercia feria post Palmarum	<i>Gustate et videte</i> etc. psalmus 33,(9) <i>Adhuc esce eorum erant in ore ipsorum</i> etc. ps. LXXVII,(30) etc.	in <i>Tractatu de 5 sensibus</i> etc. in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 5. exemplum 63.
március 30.	Quarta feria post Palmarum (non predicavi)		
március 31.	Cena Domini (non predicavi)		
április 1.	Parasceve	<i>Cecidit corona capitis nostri ve nobis quia peccavimus</i> Treni 5,(16) etc.	in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. IX. 158. Item dist. eadem 165., Item dist. VI. et est exemplum 102.
április 3.	Dominica Pasca	<i>Christus resurgens ex mortuis iam non moritur et mors illi ultra non dominatur</i> Rom. 6,(9)	in Sermonibus Nazareni id est <i>Sermonibus de Christo Ihesu Nazareno</i> etc. hac die suffecit primum misterium.
április 4.	Secunda feria post Resurreccionem	<i>Oportuit Christum pati</i> etc. Luce ultimo (24,26) etc.	sub secundo misterio vide ibi etc.
április 5.	Tercia feria post Resurreccionem		in sermonibus fratris Iacobi de Marchia ordinis minorum de observancia in <i>Sermone Quadragesimali</i> .
április 24.	In die sancti Georgii	<i>Milicia est vita hominis super terram</i> Iob. VIII,(1) etc.	<i>Summa Angelica</i> ca. Supersticio in <i>Preceptorio Nider</i> precepto I. ca. 9 littera C in <i>Legenda sancti Germani Episcopi Preceptorium Nider</i> , precepto I. ca. IX. et ca. 16. ibi littera v
április 25.	In die sancti Marci	<i>Leo fortissimus animalium ad nullius pavebit occursum</i> proverb.	Robertus <i>De laudibus Sanctorum</i> , capitulo primo et satis est.
május 22.	Penthecostes		Rob(ertus) in <i>Laudibus Sanctorum</i>

május 23.	Secunda feria post Penthecostem		Rob(ertus) in <i>Laudibus Sanctorum</i>
május 24.	Tercia feria post Penthecostem (dedicacio Kathedralis sancti Petri)		in <i>Tractatu de indulgenciis</i>
május 29.	Trinitas	<i>Tres sunt qui testimonium dant in celo Pater, Verbum et Spiritus I. Ioh. 5,(7)</i>	in <i>Sermonibus Nazareni.</i>
június 24.	Nativitas Iohannis Baptiste	<i>Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista. Math. 11,(11)</i>	in Rob(erto) in <i>Laudibus Sanctorum</i> ca. primo cum exemplo sancto Sanctulo. in <i>Speculum exemplorum</i> , dist. I. exemplo 48.
június 26.	Dominica infra octava Iohannis Baptiste	<i>Iohannes est nomen eius. Luc. I,(63)</i>	Rob(ertus) eiusdem sermone ca. secundo etc.
június 27.	In die sancti Ladislai	<i>Reges terre et omnes populi princeps et omnes iudices terre Ps. 148,(11) scilicet Laudate Dominum de celis. Ps. 148,(1)</i>	In legenda
június 29.	In die apostolorum Petri et Pauli	<i>Terra cum peccaverit mihi, ut prevaricetur prevaricans extendam manum meam super eam. Ezechiel 14,(13).</i>	in Lyram ibidem
július 2.	Visitacio Virginis Marie	<i>Unde mihi hoc ut veniat mater Domini mei ad me. Luc. 1,(43)</i>	Vide Lyram ibidem super Lucam. in <i>Speculo exemplorum</i> , dist. 5. et est exemplum 6.
július 3.	Dominica sub octava Visitacionis	<i>Vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala et misertus est super malicia, quod locutus fuerat, ut faceret eis et non fecit. (Ion 3,10)</i>	Lyram in principio usque ad finem et super Isaiam primo capitulo etc.
augusztus 14.	Dominica sub octava sancti Laurentii	<i>Deus, propicius esto mihi peccatori. Luc. 18. ca. (13)</i>	Rob(ertus) In <i>Quadragesimali</i> sermone 21 capitulo primo finis sermonis

A Pécsi prédikációvázlatok átírása



1297 In die Adwicia scti pet: Dns cepit me de ma hcodis Actus vij. c.
 Te Coside 1) Historia seu vultus 2) Allogoria seu figurat 3) Famae Nubila et Xari: que. legeda. de Comite Ottonis impatoris

Clarissimi ac celeberrimi precons Fratris Roberti Caragoli de Licio:
 Ordinis minorum: Pontificis Aquinatis: opus de laudibus sanctoruz
 accuratissime per Georgium Arriabenu Venetijs Impressuz: Anno
 a natali christiano. Ad. cccc. lxxxix. Mosis Quintilibus.

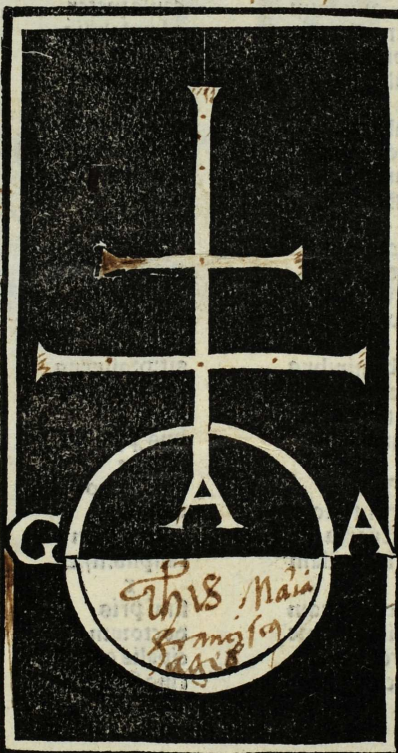
1297
 In die Capis x. vna gcto affirmata. re pma ps gmois fers. d. bi poter
 In die doria s octa sda ps
 Simonis duf:
 In die Johans baposte
 Roberti de Laudib sctoz
 duas vltias ptes recepi m
 qo scti sanctulo. i. p. rto
 In die scti ladi. Tel glari
 1) Copiosq i mia
 2) pndy in gshis
 3) vray i Simon
 4) Costas i pmissione
 5) Justy i iudicio
 6) Senary i corrigende
 7) Vigiliis vrbis i chys
 8) pota pbi plagebat

In die doria s octa sda ps
 1) dicitur dancio
 2) dicitur possessio
 3) dicitur deservio
 Rege vob. d' dicitur

In die Aploz p' ap.
 Tobi dabo claves re Nach 16
 3) Missia 1) penitencie
 2) Refulgentie Rob
 3) p'ncie
 mtrudo de 3) p'ncie
 de 3) p'ncie

Visitatio Regis Marie
 1) vtz. b. ego sit de. galy applad
 2) vtz. b. ego meruit gape xpm
 3) vtz. b. progatine possint ad
 hanc p'penti Rob. vltz. mbo

Ad iam
 visitatio m'fura
 visitatio v'nt
 visitatio s'fura



In die doria s octa Visitatio
 paupes aros re. idur har tur se
 paup'at' d'lvro. i. die Aploz p' ap.
 paup'at' distenta. vnde disciplo
 paup'at' cepi. d'lv. d'lv. p' p'ncie

In die d'p'ncie s ladi
 Merco m'fura. e in cel Math. v.
 Declina fuit rebuoz electoz q
 ad eq'itate et q ad eq'itatem

Dura. 8. p' p'ncie
 Redde v'nt villitatis tue re l'ur 16
 1) d'ne leg' scti obfua
 2) d'ne leg' distictio
 3) d'ne leg' s'fura
 de 2) p'ncie
 m'fura. i. p'ncie
 de sado v'nt

Robo h' e s'fura
 me. 3. de p'ncie et s'fura. 3. p'ncie
 r. p. sub t'no d'lvro. vltz. p'ncie
 e p'ncie d'lvro. fit va saluti s'fura
 designata v'nt ubi. de. 3. p'ncie
 s'p'culo s'fura. d'lv. d'lv. p'ncie

Marie ad. Nives 1297
 etim p'ncie
 Des q' facit mag' s'fura
 q' p'ncie m'fura ut descedat in tra Job xxxvij
 1) festinat' hodieme institutio Reape legeda in ano celebrat
 2) festinat' freptio. Reape noum thzanze i die p'ncie. v. 11
 3) festinat' x'pl'ficatio. Reape vltz. p'ncie legeda Nubis m'fura

In die Castigatoz
 Insignatusq in eos Math xvij
 1) clauat' Robert i forma p' duo Capla
 2) Sup'ontas
 3) Ex'pl'at' q'ze i S'p'culo s'fura d'lv. d'lv. p'ncie

In die scti Laurentij Robath in ex'pl'o
 de scto henrico qd' ex'pl'o habes i legda Lombardia
 s'z s'z. v'nt. no p'ncie q'ze v'nt de d'lvro v'nt
 b' v'nt. d'lvro. v'nt. d'lvro. d'lvro. p'ncie

[1. lap]

1495

In die ad vincula sancti Petri

Dominus eripuit me de manu Herodis Actus 12,(11) c.

Consideracio: 1. historica seu litteralis

istas duas consideraciones vide in

sermonibus sancti Vincencii

2. allegorica seu figuralis

3. Authentica et exemplaris: quere in legenda de Comite Ottonis
imperatoris

1495

In die Corporis Christi unica conclusio affirmativa etc. prima pars sermonis fratris B.
ibi patet

In dominica sub octava secunda pars sermonis ibidem

In die Iohannis Baptiste Robert(i) *De laudibus sanctorum* duas ultimas partes recipe
cum exemplo sancti Sanctuli in proprio.

In die sancti Ladislai *Tu gloria* etc. (Idt 15,10) (All.V. Tu gloria Ierusalem)

- erat
1. copiosus in misericordia
 2. providus in consilio
 3. verax in sermone
 4. constans in promissione
 5. iustus in iudicio
 6. severus in corrigendo
 7. vigiliis oracionibus in ecclesiis
 8. peccata populi plangebatur

Mortuus est dives etc. (Lc 16,22)

1. diviciarum damnatio
2. diviciarum possessio
3. diviciarum exemplificatio

Require Rob(ertum) de diviciis

In die Apostolorum Petri et Pauli

Tibi dabo claves etc. Math. 16,(13)

- 3 Misteria
1. Preeminencie
 2. Refulgencie – Robertus
 3. Paciencie

Exemplum in *Promptuario* de sancto Petro: Petrus apostolus liberavit animam a purgatorio. Undecim milia virgines liberaverunt animam a purgatorio. Exemplum CXI.

Visitacio Virginis Marie

1. Utrum beata Virgo sit Dei genitrix appellanda
2. Utrum beata Virgo meruit concipere Christum
3. Utrum beate Virginis prerogative possint ab homine comprehendi

Robertus ultimum membrum

Ad idem

Visitacionis institutio

Visitacionis ratio

Visitacionis exemplificatio

In dominica sub octava Visitacionis

Pauperes cecos et claudos introduc huc Luc. 14,(16)

paupertatis dilectio - in die Apostolorum Petri et Pauli R(oberus)

paupertatis distinctio - vide *Discipulo*

paupertatis exemplificatio - ibidem in *Discipulo* de Petro [...]

In die deposicionis sancti Ladislai

Merces vestra multa est in celis Math. 5,(12)

declarata fuit retribucio electorum quo ad equalitatem et quo ad inequalitatem

Dominica 8 post Penthecosten

Redde racionem vilicacionis tue etc. Luc. 16,(2)

1. Divine legis stricta observacio
2. Divine legis distinccio
3. Divinie legis exemplificacio

De primo ... in primo de secundo vide Robertum in sermone 3 *De penitencia* et feria 3 post Septuagintam c. 1. sub tercio dubio ubi sic queritur utrum in preceptis decalogi sit regula salutis sufficienter designata, vide ibi. De tercio habes exemplum in *Speculo exemplorum* dist. IX. exemplum II. et XIII.

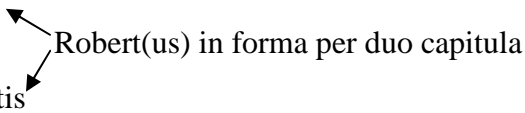
Marie ad Nives 1495

Deus qui facit magna et inscrutabilia qui precipit nivi, ut descendat in terram Iob 37,(5)

1. festivitatis hodiernae institucio - Recipe *Legendam*
2. festivitatis frequentacio - Recipe *Novum thesaurum* in die Purificacionis – quare festum Virginis Marie plurius in anno celebratur
3. festiviatis exemplificacio - Recipe ultimum exemplum in *Legenda Nativitatis Marie*

In die Transfiguracionis

Transfiguratus est ante eos Math. 18,(2)

1. claritatis
 2. superioritatis
 3. exemplaritatis - quere in *Speculo exemplorum*, dist. 7 exemplum 19.
- 

In die sancti Laurentii – Robert(us) cum exemplo de sancto Henrico quod exemplum habes in *Legenda Lombardica*.

Sed secundum exemplum non predicavi quia canit de elemosina verumtamen bene valet declarare illum versiculum *Dispersit dedit pauperibus* etc.

[2. lap]

In die Assumptionis Virginis Marie et fuit sabbato feci duos sermones Roberti de uno

In die omnium Sanctorum Quare Deus sanctos multiplicavit Rob(ertus) et B.

In die animarum 1. suffragiorum communicacio 2. testamentorum execucio De mortuis exemplum Rob(ertus) et Cesarius ponit exemplum

Dominica prima de Adventu

Nunc propior est nostra salus Ro. XIII,(11)

Sanctus Doctor 22 q. 2 ar VII. ponit IIII. conclusiones affirmatorias de Christi incarnatione

In die sancti Andree Apostoli

Relictis omnibus secuti sunt eum Math. IIII,(20)

1. Conversionis celeritas, 2. passionis acerbitas, 3. subvencionis spiritualitas sermo f. B. etc.

In die sancte Barbare ex quo fuit dies fori Legenda, eius solum pronunciata est.

In die sancti Nicolai

Dilectus Deo et hominibus Ecclesiastici (Sir) XLV,(1)

Benedicta eius memoria ut

1. infantis virtuosissimi
2. adolescentis miserantissimi
3. pastoris fidelissimi

Iste sermo f. B. etc. id est Pruder Penedek

In die Concepcionis

Absit ut inferamus crimen glorie nostre I. Mach. IX,(10)

4 misteria

1. rationis propter quam fuit preservata virginitas

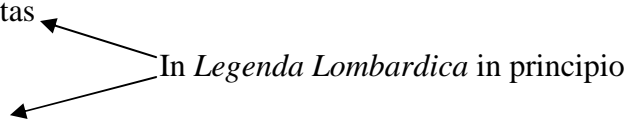
2. macule a qua fuit preservata
3. modi quomodo fuit preservata qualitas
4. solemnitatis qua[...] magnalitas

Sermo fratris B. Ihesus

Domenica 3 in Adventu fuit festum sancte Lucie de qua predicavi Rob(ertus) *De laudibus sanctorum*.

Domenica 4. de Adventu sequitur

Filium suum unigenitum misit Deus in mundum ut vivamus per eum I. Ioh. 4,(9) ca.

1. An fuit necessarium Christum incarnari – Rob(ertus) *De laudibus sanctorum*, sermone 4 cap. secundo
 2. Incarnacionis opportunitas
 3. Incarnacionis utilitas
- In *Legenda Lombardica* in principio
- 

In Christi nativitate sermo notatus

Evangelizo vobis etc. Luc. 2,(10)

- Natus est Christus
1. sine matris corrupcione - f. Bene. suo loco
 2. sine divinitatis immensitate - f. Bene. in die sancti Thome Apostoli, Membro ultimo
 3. sine elata pompositate - f. Bene. suo loco

In diebus sanctorum Stephani Protomarthiris et Iohannis evangeliste - f. Bene. etc.

In die sanctorum Innocencium sequitur sermo notatus – Rober(tus) in forma etc.

1. Innocentis elongacio
2. Innocentum occisio
3. Occisorum remuneracio

In die circumcisionis – Sermo Rob(erti) *De Laudibus sanctorum* 1496

Item in octava s. Iohannis evangeliste que fuit in dominica

Vir multum iurans implebitur iniquitate et non discedet a domo eius plaga id est divina vindicia Ecclesiasticus (Sir) 23,(12) ca.

sermo de peste 2 ca.

1. utrum de pestilencia sit flagellum Dei pro peccatis
2. quare David potius elegit pestilenciam quam famem et gladium
3. utrum pro peccato David debuit populus eius puniri
4. quid intelligitur per tempus constitutum
5. quomodo adimpletum fuit dictum prophete de pestilencia trium dierum

Rob(ertus) *De Iudiciis* sermone XIV. capitulo tercio

De Epiphania sermo notatus

Vidimus stellam eius etc. Matth. 2,(2)

Sermo Rob(erti) in Adventu suo ordine sub fructu: *Ihesum reges adorant* etc. Exemplum de tribus regibus qui ad Christum venerunt ab oriente: quere in *Speculo exemplorum*, dist. IX., exemplo 192. Vide ibi et valet hoc exemplum predicare in die Epiphanie.

In die hatchinge s. petri
 Tibi dabo clavis regni celoz Math. xij. 18. **1** Bti petri diffinitio
 qd p mibz finom Rob de laudibz sctoz **2** Bti petri **3** Bti petri
 in die aploze pet et pauli. caplo pmo
 Scdm mltos dicitur i finibz scti viterij de sctis. et finom aploze pet et pauli. bnt
 qd bti petrus meruit bnficium. pado icliti pte x. dicitur of exeplo d bti pet
 ficut in Speculo aploze. dis. 1. exeplo. 101.

Secunda feria pty doica. Innotat: Quete dnm
 du iunij pot. p. h. m. hat die p totam finom pibonm vna so
 rione affirmata q tal est: Qd nra p pntm sepat a deo. no solu p
 mltu. s. etia off vni mortale. Rob. de finom. de pntis vide ibi: et in
 sic dixi vni miraculu de gffione. que i Speculo exeploz. dis. 1. exo. 81.

Quarta feria pty Innotat: Quicqz fuerit voluntate
 pris mei i Math. xij. Sino fuit derisus s. vna qstion q est talis. Itz sic gme
 dnm p pntm sepat a deo Ad q R. q in gme e et nil sup Rob. de vicjs finom. l. r. 1.
 dubio fno. exeplo ut fuit b. v. q. gffioes aliteri gffioes frige ad desparm indunt.
 que i Speculo aploze. dis. ij. exeplo. 1

Quinta feria fuit festu scti Mathie Apst
 Tu dne q nosti tota vni. ofide que elegit Act. 1. m.
 1 quide i pntia Rob de laud. scti Mathie. ca. 1. pmo
 2 quide desparm
 3 de desparm gffioes. Qui i Speculo exeploz. dis. sexta. exeplo. 9. **Sexta feria**
 no p dicitur. qz
 est diei festi. et ca die non
 p dicitur q gme ne
 Ceteris diebus

Salvo pty Innotat: det vob cor orbz vt colatis i finom
 eig voluntate. 2. Math. 1. Finom que istu Rob de vicjs. symone septio. ca. pmo

It in doica Remise. O mltax magna e fides tua Mathie qd.
 Cy culpa tno e quoz gto psona e digoz gra qua peccatur. et sic pntia peccatur
 in. dicitur. scti. et pntia Rob de vicjs Sermone septio. ca. fido: qm i Speculo exeplo
 dis. v. ca. 81.

Seda feria pty Remise Sino notatus: Ego vado et qret me
 et i pto vno mduim: Joh. viij. Conclusio. Cy vni pntm e alto gnius rone no
 amulti. et qm nocumetu it pot hae ad pntm tripl. Rob de vicjs sermone vij.
 c. 3. Exeplo que in Speculo exeploz. dis. 6. exeplo. xvij

feria Tercia pty Remise Sino notatq: Si hatchinge a mlti
 Rederit sebo et phya re Mathie 23. R i libello de v sctibus. **De thema vide lura**
 1 Restrictio
 2 Inducio
 3 Prohibio
 1 Sctum exioze amaco
 2 Sctum exioze oraco
 3 de Confessione gffica Reque i Speculo exeploz. dis. et e exm cotum

Quarta feria pty Remise Sino notatus: Si ma non
 fuerit dicitur i. p. 18. gntio vna Cy cy sensus vni e custodid et vfiendus et
 ficut tpe 1 amonit
 2 vni bnt
 3 vni bnt
 vide i traan de qnz sctibz. Exeplo de gffione habes i Speculo
 exeploz. dis. ix. et e exeplo. xvij.

[3. lap]

1496

In die Kathedre sancti Petri

Tibi dabo claves regni celorum Math. 16,(19) etc.

1. beati Petri dignificacio
2. beati Petri beatificacio
3. de beato Petro effectualis exemplificacio

Primum membrum sermonis Rob(erti) *De laudibus sanctorum* in die Apostolorum Petri et Pauli capitulo primo.

Secundum membrum invenies in sermonibus sancti Vincencii *de sanctis* et in sermone Apostolorum Petri et Pauli, videlicet quod beatus Petrus meruit beatificari in Paradiso celesti propter 4 virtutes.

Exemplum de beato Petro invenies in *Speculo exemplorum*, dist. 1. exemplo 101.

Feria Tercia post dominicam Invocavit

Querite Dominum dum inveniri potest Isa. LV,(6)

Hac die pro totali sermone predicavi unam conclusionem affirmativam que talis est: Quod anima per peccatum separatur a Deo non solum propter multa sed etiam propter unum mortale. Rob(ertus) 4 sermone *De peccatis* vide ibi et in fine dixi unum miraculum de confessione quere in *Speculo exemplorum*, dist. 1. exemplum 87.

Quarta feria post Invocavit

Quicumque fecerit voluntatem patris mei etc. Math. 12,(50)

Sermo fuit decisis sub una quescione que erit talis: Utrum sit grave damnum per peccatum separari a Deo. Ad quod Responsio, quod tam grave est ut nil supra. Robertus *De viciis* sermone 4 c.1. dubio tercio. exemplum autem fuit hoc videlicet quod confessores indiscreti confitentes frequenter ad desperacionem inducunt: quere in *Speculo exemplorum*, dist. II. exemplo 1.

Quinta feria fuit festum Sancti Matthie Apostoli

Tu Domine qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris Act. 1. ca. (24)

1. inde reprobacio
 2. inde desperacio
 3. de desperatione exemplificacio: Quere in *Speculo exemplorum* dist. sexta exemplum 9
- Robertus *De laudibus sanctorum* Matthei capitulo primo.
-

Sexta feria non predicavi quia est dies fori ea die non predicatur ex consuetudine Quinqueecclesiis

Sabbato post Invocavit

Det vobis cor omnibus ut colatis et faciatis eius voluntatem 2. Mach. 1,(3)

Sermonem quere istum Rob(ertus) *De viciis*, sermone septimo ca. primo

Item in dominica Reminiscere

O mulier, magna est fides tua Mathei (15,28)

Quia culpa tanto est gravior, quanto persona est dignior contra quam peccatur, et sic peccatur in Deum se ipsum et proximum.

Rob(ertus) *De viciis*, sermone septimo ca. secundo. Exemplum: *Speculum exemplorum*, dist. V. exemplum 81.

Secunda feria post Reminiscere sermo notatus

Ego vado et queretis me et in peccato vestro moriemini Ioh. 8,(21)

Conclusio quod unum peccatum est altero gravius ratione nocumenti et qualiter nocumentum se potest habere ad peccatum tripliciter. Robertus *De viciis*. Exemplum quere in *Speculo exemplorum*, dist. 6. exemplum 8.

Feria tertia post Reminiscere sermo notatus

Super Kathedram Moysi sederunt scribe et pharisei. Math. 23,(2)

1. Sensuum exteriorum annunciatio
 2. Sensuum exteriorum creacio
- require in libello *De V sensibus*
-

3. de confessione exemplificacio - require in *Speculo exemplorum* dist. et est exemplum octavum

Dicitur thema vide Liram

1. retraccionis
2. inducacionis
3. periclitacionis

Quarta feria post Reminiscere sermo notatus

Si mei non fuerint dominati etc. Ps. 18,(14)

Conclusio ?? quia sensus visus est custodiendus et refrenandus etc.

- probatur tripliciter
- 1.??
 2. racionibus
 3. exemplis

Vide in *Tractatu de quinque sensibus*, exemplum de confessione habes in *Speculo exemplorum*, dist. IX. et est exemplum XVII.

¶ In die dicitur Judica me de qua predicant de Virtus et puritas et Qui ex
do e vba dei audit Johis actus ca
1 Vsu quiditas
2 Vsu diuinitas seu nobilitas
3 Vsu exemplitas Rurre i speculo exeploze. dif. vi. exeplo. 82.

Secunda feria pty Judica fuit festu scti Bndicti Albarij. de q scto pdicant re
Rob. de laud scptaz. in formi. vide c. si vis scim vicinam re

Tercia feria pty Judica Sino Notatus: Est p suam odor fetor Isaye. 3.
hoc die simo fuit deatus de Abusu Odoaty seu olfaty: vide tractu d. v. p. 17.
Simo vide in Speculo exeploze. dif. ix. et e exeplo 22

Quarta feria pty Judica Sino notatus: Odoze sue notione manifestat p nos
in oi loco qz bono odor e suu. i hys q salui fut. et i hys q peunt re
2. Cor. 2. ca. Sino iste descibit de sensu odoraty vgt qz qnta mala
ex q co dunt cu spk off apdicijs. vide tractatu et i tractatu de qm
sensu q Exeplo de qfessione. vide i speculo exeploze. dif. x. exeplo. xvj.

Quinta feria pty dicitur Judica Sino notatus: olo cap mei no vnyisti linc. 7.
xps t pofibz et puplicis ut eos ad pnam pboraret Math. ix. Sino
medica 2 aiaz. fauliaz ut eos deuotom nutret Joh. xij. re. Sino
cum 2 cogit paupibz ut eos copia supplet Joh. 2. Sino
7. et e exemplu xxiii in ordine exeploze dif. vii. supra: vide ibi re
Custodia sensu Odoaty: qze in
Exeplo de Confessione. vide i speculo exeploze dif.
et e exemplu xxiii in ordine exeploze dif. vii. supra: vide ibi re

Sexta feria pty Judica et ead fuit festu Annuntiamis Xgij glbse re
Aue gra plena dno tecu luce p: hu Sino fuit deatus et declaraty
Ab vna gelone affinatua q e tal. Sino i grepro y pty salutaroz agelica
fuit manulosa. 3. rone: rone. tps. rone hgnis: rone i auditi muns: vide
Rob de laui. scptaz: d. annuntiamis. c. 3. Sino de. b. x. vide i speculo
Exeplo dif. ix. et e exeplo. Centesim. xvij i ordine exeploze vide ibi

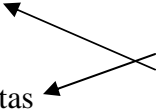
Salbro pty dicitur Judica. i in vigilia Ramificationis Sino Notatus scpt
Bytare et videte qm suavis e dno bto via q stat in eo ps xxxiii. re
Sino iste fuit deatus seu depty de qnto scitu copis ut Gustus: vide trac
tatu de v. scptaz: Exeplo de Confessione qze in speculo Exeploze. dif. v.
et est exemplu Centesim. septim. i ordine exeploze: Als. p. o. n.

[4. lap]

1496.

In dominica Iudica me Deus predicavi de usuris et pignoribus etc.

Qui ex Deo est, verba Dei audit. Iohannis octavus ca. (47) etc.

1. Usure quiditas
 2. Usure damnabilitas
 3. Usure exemplaritas require in *Speculo exemplorum*, dist. VI. exemplo 82.
- vide doctorem sanctum Thomam 2.2. q. 78 etc.
- 

Secunda feria post Iudica fuit festum sancti Benedicti Abbatis. De quo sancto predicavi etc. Rob(ertus) *De laudibus sanctorum* in forma vide etc. si vis sanctum Vincencium etc.

Tercia feria post Iudica sermo notatus

Erit pro suavi odore fetor. Isaias 3,(24)

Hac die sermo fuit decisus de Abusu odoratus seu ollatus, vide in *Tractatu de 5 sensibus*.

Exemplum vide in *Speculo exemplorum*, dist. VII. et est exemplum 22.

Quarta feria post Iudica sermo notatus

Odorem sue noticie manifestat per nos in omni loco quia bonus odor Christi sumus Deo in his, qui salvi fiunt, et in his, qui pereunt etc. 2. Cor. 2,(14-15)

Sermo iste describitur de sensu odoratus videlicet quod quanta mala ex eo oriuntur cum septem apendiciis. Vide tractatum et in *Tractatu de quinque sensibus*.

Exemplum de confessione vide in *Speculo exemplorum*, dist. X. exemplum XVI.

Quinta feria post dominica Iudica sermo notatus

Oleo caput meum non unxisti. Luc. 7,(46)

Christus manducat cum 1. peccatoribus et publicanis ut eos ad penitentiam provocaret Math. 9

2. amicis et familiaribus ut eorum devocionem nutriret Ioh. XII.
etc.

3. cognatis pauperibus ut eorum inopiam suppleret Ioh. 2

4. phariseis ut eorum superbiam confutaret

Sermo iste fuit decisus breviter de custodia sensus odoratus: quere in *Tractatu de 5 sensibus*. Exemplum de confessione vide in *Speculo exemplorum*, dist. X. et in exemplum XXIII. in ordine exemplorum dist. ubi supra vide ibi etc.

Sexta feria post Iudica et die eadem fuit festum Annunciacionis Virginis gloriose etc.
Ave gracia plena Dominus tecum. Luc. primo (28)

Hic sermo fuit decisus et declaratus sub una quescione affirmativa que est talis: Quod concepcio Christi post salutacionem angelicam fuit miraculosa 3 racione: racione temporis, racione Virginis, racione inauditi muneris. Vide Rob(ertum) *De laudibus sanctorum*, de Annunciacione c. 3.

Exemplum de beata Virgine in *Speculo exemplorum* dist. IX. et est exemplum centesimum XVII. in ordine exemplorum vide ibi.

Sabbato post dominicam Iudica id est in Vigilia Ramispalmarum sermo notatus sequitur

Gustate et videte quoniam suavis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo. ps. XXXIII,(9) etc.

Sermo iste fuit decisus seu depictus de quarto sensu corporis, videlicet gustus. Vide *Tractatum de 5 sensibus*.

Exemplum de Confessione quere in *Speculo exemplorum*, dist. 5 et est exemplum centesimum septimum in ordine exemplorum AB 107.

Ad petram dicitur Capli de pmi huc Simone 1290
 In domo Raupalmare Sino Notatus: Testis phibeo de modo qz opca vj
 mala fut Joh vij ca. Sino iste fut desepus sub tptici gome conl
 Vtqz Vtura sit ptem q Vtz haet acipe ad Vtura q Cruat modis qmittur
 Vtura: Vide Rob de vicis Simone. 28. c. 1. Exm qe in Speculo exeploz
 dis. x. et e exeplu xxij in ordine exeploz ibud re q d vfar. c. p. re

Secunda feria pty docti Raupalmare Sino Notatus Gustate et videte qm sua
 ias e dms re. ps. 33. Sino iste fut desepus sem desepus de Abusu et custo
 dia sensus Gustus vide i tractatu de v. sensibus: pone de c. c. imo re
 Exeplu qe i Speculo exeploz. dis. x. et e exeplu sedm i ordine exeploz

Tercia feria pty Raupalmare Sino Notatus scpt. Gustate et videte re ps. 33.
 vl aliud them. Adhuc esse cogit erat in ore ipoz et e ps. lxxvij re
 Sino iste desepus fut de sensu Gustus vgt. de eiq Custodia et quibz mltz
 pta ex sensu Gustu oint et maxie septz vicia Capitalia: Vide i tractatu de v.
 sensibz re Exeplu de Confessione: Repti Speculo exeploz dis. v. qeplu. 63.

Quarta feria minoris Ebdode ac i Cena dmi qstetudinarie no pdant pto qz gfroncu
 et gfroncu mltim re

Sexta feria pascere pdravi passione dmi ihu xpi 2^a gras qua in xps dimant re
 vide infra qz procedunt re

In die Resurrex dmi ihu xpi Sexto Notatus. 1. x. 9. 6.
 pascere dmi nru

Cecidit coma capitis nri. ve nob qz peccatum q troy v. re
 Dns ihu passus est obprobria et iniurias et h^o in dea locis

- 1 orto in Caprone
- 2 domo Anna in Alaparon
- 3 domo Cayphe in delusion
- 4 domo pylati in Accusacon
- 5 domo heodis in despecton
- 6 domo pylati sub in flagellacon et demonstracon: Ecce ho
- 7 loco Licostirati in Sentenciacione
- 8 Crucifixione et in hys q ad ead accionem ptinet
- 9 Cruce et q ad eand q ptinet blasphemacon ac vborz placon
- 10 Sepulcri tumulacion. qz dicebat iudei Seducto ille dixit

Miracula vqze in Speculo exeploz dis. ix. 118. It. dis. ead. 161.
 qe. dis. vi. et e exm. 102. de sic q mltis passionis x. In pnyca
 tero iuit vl migravit. ad celu re et velle puloz exeplu re

[5. lap]

Ad petitionem dominorum Capituli depinxi hunc sermonem. 1496

In dominica Ramisplamarum sermo notatus

Testimonium perhibeo de mundo, quia opera eius mala sunt. Johannis VII. ca. (7)

Sermo iste fuit descriptus sub triplici quescione videlicet: Utrum usura sit peccatum, utrum licet accipere ad usuram, Quot modis committitur usura. Vide Rob(ertus) *De viciis*, sermone 38. ca. I.

Exemplum quere in *Speculo exemplorum* dist. X. et est exemplum XXII. in ordine exemplorum ibidem etc. Extravagantes de usuris ca. I. etc.

Secunda feria post dominicam Ramispalmarum sermo notatus

Gustate et videte quoniam suavis est dominus etc. psalmus 33,(9)

Sermo iste fuit decisus seu descriptus de Abusu et custodia sensus gustus. Vide in *Tractatu de 5 sensibus* in pone [...]

Exemplum quere in *Speculo exemplorum*, dist. X. et est exemplum secundum in ordine exemplorum.

Tercia feria post Ramisplamarum sermo notatus sequitur

Gustate et videte etc. psalmus 33,(9)

Vel aliud thema

Adhuc esce eorum erant in ore ipsorum et etc. ps. LXXVII,(30) etc.

Sermo iste decisus fuit de sensu gustus videlicet de eius custodia et qualiter multa peccata ex sensu gustus oriuntur et maxime septem vicia capitalia. Vide in *Tractatu de 5 sensibus* etc. Exemplum *De confessione* require in *Speculo exemplorum*, dist. 5. exemplum 63.

Quarta feria Maioris Ebdomade ac in Cena Domini consuetudinarie non predicatur populo propter confitencium et communicancium multitudinem etc.

Sexta feria Parasceve predicavi passionem Domini Ihesu Christi secundum gratiam quam mihi Christus donavit etc. Vide infra eius processum etc.

Item in die Parasceve Domini Ihesu Christi sermo notatus 1496.

Cecidit corona capitis nostri ve nobis quia peccavimus Treni 5,(16) etc.

Dominus Ihesus passus est opprobria et iniurias et hec in decem locis:

1. orto in captacione
2. domo Anna in alapacione
3. domo Cayphe in delusione
4. domo Pylati in accusacione
5. domo Herodis in despectacione
6. in domo Pilati secundo in flagellacione et demonstracione: „Ecce homo”.
7. loco Licostrati in sentenciacione
8. crucifixione et in hiis que ad eandem crucifixionem pertinent
9. cruce et que ad eandem pertinent blasphemacionem ac verborum prolacione
10. sepulcri tumulacione quia dicebant Iudei: „Seductor ille dixit” (Mt 27,63)

Miracula require in *Speculo exemplorum*, dist. IX. 158. Item dist. eadem 165., Item dist. VI. et est exemplum 102. de fratre qui meritis passionis Christi sine purgatorio ivit vel migravit ad celum etc. Et valde pulchrum exemplum.

1 x 9 6

In die Roms dñi ihu nazarem Smo Notatus
Xps rurgens ex motus iā nō motus 7 mōs illi vbra nō dnabit Ro. 6.

- 1 xpi desectio bonitas
 - 2 xpi refugietis potestas
 - 3 xpi Redemptoris foanditas
 - 4 xpi affate mris glolabilitas
- Itē huc sermone habes in
Sermombz Nazarem
In Smonibz de xpo i nazarem
hac die sufficit p mistem

Sada fca pty vme xpi Smonibz Notatus
Opotuit xpm pati et luce. vltio et
Iste sermo fuit dñs
Sub fado mistem. vud ibi et

Tria feria pty pstra pdicam de .x. impedimētis spual' vms. vgt

- 1 Mudi obacata occupacon
- 2 die dubitacon
- 3 opis boni vstacon
- 4 Cordis obduccon

Vide i Smonibz fris Jacobi de Machia
vdmismoz de obscuria i s finali

In die scti Georgij Smo Notatz: Melicia e vita hois fr tra Job vij. et

- 1 Sistrcoms desepo. Regre i Suma Angelica. ca. Sistrico
 - 2 Sistrcoms pnto. Regre i pcepto vider. pcepto. ca. 9. lra. c.
 - 3 Sistrcoms exifca. Regre i legenda scti Germani Epi
- 77 p pti ma vide pcepto vider. pcepto. ca. 11. et ca. 16. lb. lra. v.
de stopa qua malifca tingit in aqua. et de Cera fusa. 7 d pluto et

In die scti Marci Smo Notatz et
Leo fortissiq aialiu ad nullu pauebit. casu Job.
hic sermo desebit sub vna glone affirmatua q talis est. 2. b. Marci
micos plos vumfca et vocant ad xpm lege crm. taz. scbendo. pd.
cando. et obfuado: Vide Rob. de Laudibz. f. ca. p. et satisfest

In die penths et feria sda septi pdicam de spu sco Rob. laudibz sctoz

Tercia feria est Dedicao ecclie cathedralis scti petri Anzicane
qua die pdicam de indulgencijs vide in tractatu de Indulgencijs

In die Trinitatis: Ius. R. q. t. s. d. d. celo p. v. b. n. et. f. 1. 7. 0. 5. v.
hac die pdicam sermone et h. Smonibz Nazarem

[6. lap]

1496

In die Resurreccionis Domini Ihesu Nazareni sermo notatus

Christus resurgens ex mortuis iam non moritur et mors illi ultra non dominatur Rom.

6,(9)

1. Christi descenditis benignitas
2. Christi resurgentis potestas
3. Christi redemptoris iocunditas
4. Christi afflicte matris consolabilitas

Item hunc sermonem habes in Sermonibus Nazareni id est *Sermonibus de Christo Ihesu Nazareno* etc. hac die suffecit primum misterium.

Secunda feria post Resurreccionem Christi sermo notatus

Oportuit Christum pati etc. Luce ultimo (24,26) etc.

Iste sermo fuit decisus sub secundo misterio vide ibi etc.

Tercia Feria post Pasca predicavi de 4 impedimentis spiritualibus resurreccionis, videlicet

1. mundi obcecata occupacione
2. anime dubitacione
3. de operis boni [...]
4. cordis obduracione

Vide in sermonibus fratris Iacobi de Marchia ordinis minorum de observancia in *Sermone Quadragesimali*.

In die sancti Georgii sermo notatus

Milicia est vita hominis super terram Iob. VIII,(1) etc.

1. supersticionis descriptio - Require in *Summa Angelica* ca. Supersticio
2. supersticionis punicio - Require in *Preceptorio* Nider precepto I. ca. 9 littera C
3. supersticionis exemplificacio - Require in *Legenda sancti Germani Episcopi*

Item pro presenti [...] vide *Preceptorium* Nider, precepto I. ca. IX. et ca. 16. ibi littera v
De stopa quam malefica intingit in aquam et de cera fusa et de plumbo etc.

In die sancti Marci sermo notatus etc.

Leo fortissimus animalium ad nullius pavebit occursum proverb.

Hic sermo describitur sub una conclusione affirmativa que talis est: Quod beatus
Marcus multos populos unificavit et vocavit ad Christum legem evangelicam scribendo,
predicando et observando. Vide Robertum *De laudibus Sanctorum*, capitulo primo et
satis est.

In die Penthecostis et feria secunda sequenti predicavi de Spiritu Sancto. Rob(ertus) in
Laudibus Sanctorum

Tercia feria est Dedicacio Ecclesie Kathedralis sancti Petri Quinqueecclesiensis. Qua
die predicavi de indulgenciis, vide in *Tractatu de indulgenciis*.

In die Trinitatis

Tres sunt qui testimonium dant in celo Pater, Verbum et Spiritus I. Ioh. 5,(7)

Hac die predicavi sermonem ut habes in *Sermonibus Nazareni*.

In die s Johis baptiste Smo Notatus
Inter nunt mlti no pcepit nunt Johis baptista Math 21.
har die smo fuit deus de excellenti natiuitate s. Johis baptiste qre Rob in
laud sctoz ca 2o cu xpo de scto Sanctulo Vide i Specto exoz. di. 1. exeplo 28.

Doica infra octau. s. Johis baptiste Smo Notatus
Johes est nome ei Luce 1. har die smo fuit deus et stilo bni golisuf
de sctitate. s. Johis baptiste: Rob ead Simone ca. sro. 2c

In die scti Ladislai Regis Smo Notatus
Reges tre. et ois ppli. pncipes et omes iudices tre. s. Landale do d. cel. ps 128.
hic smo fuit deus de insigni sctitate bni Ladis Lai ut pz i legedi.

In die Aploz petri et pauli Smo Notatus tpe pestilencie.
Um cu peccant m: ut puaget puaicas exteda manu mea sr cu Ecclis. 12.
har die apt petri semina pdica de im. pluris rog. fame. bestis malis
Gladio et pestilencia ut pz i textu sup allegato vide lura ibid cu bo expone

In die Visitationis Xgis glorie Smo Notatus
Vn m b. ut veiat m. doi mei ad me Luce. 1. Vide lura ibid sr lura
1 Infantis natiuitate exultatio } Exeplo ar de Xgre glori Regre i Specto
2 mris inspiratio } lo. exeplo 7. di. 6. et est ex. 61.
3 Xgis decantatio }

Doica die sub orta Visitationis tpe pestilencie pdicam de bitu emendationis
sub hac forma cu Thematate
Vidit deo opa eoz qz qsi st de via sua mala et mptus e sr malicia qua
locutus fuit ut facer eoz et no fecit

- 1 Jone pdicatio
 - 2 Nime. glosio
 - 3 Dine mparom. gdescensio
- De hijs oibz Regre et vide lura a principio usq
ad fine. et sr sr ista p. caplo 2c

In doica sb octa s. Laurentij Smo Notatus
Deo appia esto m pctori Luce. 18. c. har die pdicam bna sctam
qz apt iustiam oratij deo qz orans no exaudit Rob. 2c
Simone 21 caplo p. final pncipis. deo qdam negat pncip 2c

[7. lap]

1496. Quinqueecclesiis

In die sancti Iohannis Baptiste sermo notatus

Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista. Math. 11,(11)

Hac die sermo fuit decisus de excellenciis nativitatis sancti Iohannis Baptiste. Quere in Rob(erto) in *Laudibus Sanctorum* ca. primo cum exemplo sancto Sanctulo. Vide in *Speculum exemplorum*, dist. I. exemplo 48.

Dominica infra octavam sancti Iohannis Batiste sermo notatus

Iohannes est nomen eius. Luc. I,(63)

Hac die sermo fuit decisus et stilo brevi conclusus de sanctitate sancti Iohannis Baptiste: Rob(erti) eiusdem sermone ca. secundo etc.

In die sancti Ladislai Regis sermo notatus etc.

Reges terre et omnes populi princeps et omnes iudices terre Ps. 148,(11) scilicet *Laudate Dominum de celis.* Ps. 148,(1)

Hic sermo fuit decisus de insigniis sanctitatis beati Ladislai ut patet in Legenda.

In die Apostolorum Petri et Pauli sermo notatus, tempore pestilencie

Terra cum peccaverit mihi, ut prevaricetur prevaricans extendam manum meam super eam. Ezechiel 14,(13).

Hac die propter pestis seviciam predica[vi] de IIII plagis videlicet fame, bestiis malis, gladio, pestilencia, ut patet in textu super alligato. Vide in Lyrām ibidem cum bona expositione.

In die Visitationis Virginis Gloriose sermo notatus

Unde mihi hoc ut veniat mater Domini mei ad me. Luc. 1,(43)

1. infantis nascituri exultacio
2. matris inspiracio
3. Virginis decantacio

Vide Lyrām ibidem super Lucam.

Exemplum autem de Virgine gloriosa require in *Speculo exemplorum*, dist. 5. et est exemplum 6.

Dominica die sub octava Visitationis tempore pestilencie predicavi de vite emendacioni sub hac forma cum themate:

Vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala et misertus est super malicia, quod locutus fuerat, ut faceret eis et non fecit. (Ion 3,10)

1. Ione predicacio
2. Ninive conversio
3. divine miseracionis condescencio

De hiis omnibus require et vide Lyram in principio usque ad finem et super Isaiam primo capitulo etc.

In dominica sub octava sancti Laurencii sermo notatus

Deus, propicius esto mihi peccatori. Luc. 18. ca. (13)

Hac die predicavi unam conclusionem: Quod propter iniusticiam orantis Deus oraciones non exaudit. Rob(ertus) In *Quadragesimali* sermone 21 capitulo primo finis sermonis – „Deus quedam negat propicius” etc.

Triplex est Regium
 1 Ethicū a morale h̄ ē. ut vn̄q̄sq̄ sciat sc̄ip̄m regē. et suos it̄q̄ edū-
 nare ad salutē
 2 Economicā a patēnalē. h̄ ē. ut sciat factū suū dom̄q̄ regē. exēplo
 bonē vitē instrūē. et necessariū eis instrūē
 3 Politicū a regalē h̄ ē. ut aliqui sciat curā plūim gerē. ut Reges
 Regnū defendē. p̄ncipes p̄ncipis et Cōmētes. p̄lati et Cōsules curā
 gregis s̄ q̄missi sup̄pōtāe. et h̄ oīa s̄c̄o petr̄o habuit in se

o mors q̄ amara est memoria tua. hominū vitam habent
 in substantia sua et qui adhuc alimēta accipit p̄p̄t̄o

liber gentis romanicū

liber Comētes firmū

Primum quod regum h̄ et imperium
 et addunt vobis omnia

C14 768, MC 4477

Creto inest

[8. lap]

más kézírás

Triplex est
Regimen videlicet

1. Ethicum id est morale, hoc est, ut unusquisue sciat se ipsum regere et suos actus ordinare ad salutem.
2. Iconomicum id est paternale, hoc est, ut sciat familiam sue domus regere exemplo bone vite instruere et necessaria eis ministrare.
3. Politicum id est regale, hoc est, ut aliquis sciat curam plurium gerere, ut reges regna defendere, principes provinciam et civitate, prelati et curati curam gregis sibi commissi supportare, et hec omnia sanctus Petrus habuit in se.

O mors quam amara est memoria tua homini.

A pécsi prédikátor könyvtára

A kezünkben tartott kötet részletes bemutatása során már láttuk, hogy a magyar prédikátor művének egyik legjelentősebb eleme a különböző sermóvázlatokhoz szervesen kapcsolódó forrásmegjelölés. Ezeknek a hivatkozásoknak a segítségével feltérképezhetjük a szerző által használt könyveket, megismerhetjük a prédikátor anyaggyűjtési módjait, illetve a legtöbb esetben a beszédek divisiói és a hivatkozások alapján összeállíthatjuk az elhangzott beszéd fő tartalmi elemeit is.

Összességében elmondhatjuk, hogy a hivatkozások, forrásmegjelölések pontosak, a legtöbb esetben könnyedén visszakereshetőek. Az anyag áttekintése után azonnal megállapítható, hogy az 1495–96-os évben mely kötetek lehettek állandó jelleggel a prédikátor asztalán, hiszen a sermóvázlatokban megjelölt hivatkozások többsége ugyanazon pár könyvre utal. Ezek mellett a gyakran forgatott nyomtatványok mellett látunk olyan műveket is, melyekre egyetlen hivatkozás található csupán, így e kötetek tényleges használata feltételezhető, de nem bizonyítható. A sermóvázlatok, mint azt korábban részletesen tárgyaltam, alig több mint egy év prédikációit örökítik meg, így az összeállított lehetséges könyvtár is természetesen erre az esztendőre vonatkozik. Nem tudhatjuk, milyen módon juthatott hozzá a prédikátor a kötetekhez (saját tulajdonát képezték, vagy esetleg a káptalan könyvtárához tartoztak), csupán az állíthatjuk, hogy az 1495–96-os esztendőben a beszédekre való felkészüléshez rendelkezésére álltak ezek a nyomtatványok. Mindenesetre feltűnő, hogy a felhasznált anyagok igen modernnek, a hitszónok naprakész kötetállományból válogathatók.

Az első és legfontosabb forrás maga az a kötet, amelynek végére bejegyezte a prédikátor a rövid sermóvázlatokat. Ez a kötet mindig a keze ügyében kellett, hogy legyen, ha ezt a kötetet választotta az év során elkészített prédikációk megörökítésére. Természetesen nem zárhatjuk ki, hogy a listából hiányzó ünnepekre is készített beszédeket, melyek vázlatát esetleg más kötetbe jegyezte be, de a rendelkezésünkre álló igen részletes anyag nagy számban tartalmaz olyan sermóvázlatokat, melyek nem a *De laudibus sanctorum* anyagából táplálkoznak, így feltételezhetjük, hogy a prédikátor azzal a céllal kezdte feljegyezni a prédikációinak vázlatát és forrásait, hogy egyetlen helyen, könnyen visszakereshető módon örökítse meg azt saját későbbi munkájának megkönnyítésére. Ezt igazolja a hivatkozások nagy száma is, összesen huszonegyszer

jelöli meg ezt a könyvet forrásként. A hivatkozott részek mindig nagyobb egységre vonatkoznak, egy adott beszéd egész fejezetére, vagy akár teljes beszédekre is, ahogy Szent Luca ünnepén vagy Pünkösdkor látjuk.

Domenica 3 in Adventu fuit festum sancte Lucie de qua predicavi Rob(erti) *De laudibus sanctorum*.⁶⁴

In die Penthecostis et feria secunda sequenti predicavi de Spiritu Sancto. Rob(ertus) in *Laudibus Sanctorum*.⁶⁵

A forrásszöveg nagyobb egységeire való hivatkozás nem jelent csupán lustaságot, hiszen ha fellapozzuk a kötet törzsszövegét, számos lapszéli jegyzetet találunk a hivatkozott beszédek mellett. Ezek segítségével láthatjuk, hogy a kötet használója behatóan ismerte a Caracciolus-féle prédikációkat, és ezeket jó szívvel vette át saját használatra is. Robertus Caracciolus beszédei a korban igen népszerűek voltak, prédikációs segédkönyvei számos kiadásban terjedtek el Európa-szerte, így joggal feltételezhetjük, hogy a pécsi prédikátor számára ezek újszerű beszédeknek számítottak, melyeket megismerve hasznos segítséghez jutott saját beszédeinek megalkotásához. Mindezek mellett mégis meglepő, hogy egy pécsi prédikátor nem csupán a legnépszerűbb, legelterjedtebb Caracciolus-kötetet ismerte, hanem tulajdonképpen az összes nyomtatásban megjelent művét. A rövid sermóvázlatok forrásait áttekintve ugyanis Robertus minden művére találunk hivatkozást. A *Quadragesimale de peccatisra* hatszor (ebből ötször *De viciis* címmel), a *Quadragesimale de poenitentiára* háromszor, a *Sermones de Adventura* kétszer, a *De timore iudiciorum* című műre pedig egyszer hivatkozik. Ezek a művek mind az 1480-as évektől jelentek meg nyomtatásban, tehát láthatjuk, hogy a prédikátor korszerű ismeretekkel rendelkezett, illetve, hogy Robertus Caracciolus ismerete nagyon fontos volt a számára.

A másik legtöbbet hivatkozott kötet egy exemplumgyűjtemény. A beszédek nagy számában a *divisio* harmadik pontja valamiféle *exemplificatio*. Így érhető, hogy a prédikátornak szüksége volt egy átfogó, részletes mutatóval rendelkező

⁶⁴ Pécsi prédikációvázlatok 6. lap.

⁶⁵ Pécsi prédikációvázlatok 2. lap.

exemplumgyűjteményre. A *Speculum exemplorum*ból huszonötször választ példázatot beszédeihez. A gyűjteményre mindig pontosan hivatkozik, az exemplumok könnyen visszakereshetők, így a beszédeknek e tartalmi elemei pontosan azonosíthatóak.

A Nagyböjt során a prédikátor részletesen feldolgozza az öt érzék témáját, napokon keresztül részletesen tárgyal egyetlen érzéket, és ezeknél a beszédeknél mindig ugyanarra a műre utal a hivatkozás. Ez Nicolaus de Dinckelsbühl *Tractatus de quinque sensibus* című munkája.⁶⁶ A beszédvázlatok alapján úgy látjuk, hogy olyan részletességgel és alaposággal dolgozza fel ezt a könyvecskét, melyet nem tehetett volna meg, ha nem fekszik előtte a kötet. Mind a nyolc esetben, amikor ebből a nyomtatványból dolgozik, akkor a tárgyalandó téma mellé a *Speculum exemplorum*ból vesz példát. Ez jól mutatja a prédikátor azon törekvését, hogy a komoly dogmatikai kérdéseket vagy elvont tanokat a teológiailag képzetlen hallgatósága számára érthetővé tegye.

Ezek mellett a kötetek mellett számos olyan művet láthatunk, melyre egyszer vagy csupán kétszer utal a szerző. Némely hivatkozás ezekben az esetekben is olyannyira pontos, hogy a kutató azonnal megtalálja a keresett részletet, más esetekben azonban csupán egyetlen név szerepel, melyek azonosítása már komoly nehézséget okozhat. Találkozunk olyan kötetekkel, melyek a korban nagyon népszerű prédikációs segédkönyvek voltak, használatukra szinte soha nincsen utalás a kész prédikációkban, ám azok fennmaradt példányainak és tartalmuknak vizsgálatából egyértelműen kimutatható a céljuk. Ilyen például Petrus de Palude *Thesaurusa*, a *Promptuarium exemplorum*, Johannes Nider *Preceptoriuma* vagy a *Summa angelica*. Mind a négy kötetre találunk egy-két hivatkozást, méghozzá teljesen pontosan megadja a prédikátor a kiválasztott részletet is. Az ezekre a művekre történő hivatkozás is azt bizonyítja, hogy a rövid sermóvázlatok listáját a prédikátor saját maga számára készítette: nem bizonyító erejűnek számító auktoritásra volt szüksége, hanem tényleges forrásmegjelölésre, ami kompilációs munkáját segítette.

Találkozunk olyan hivatkozásokkal is, melyek szintén tökéletesen precízek, ám e szerzők rendszeresen szerepelnek bizonyító erejű auktoritásként már kész beszédekben

⁶⁶ Nicolaus de DINCKELSBÜHL, *Tractatus de quinque sensibus*, Bécs, 1420, http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10813100_00002.html. 2013.

is. Forrásanyagunkban három ilyen név szerepel, Aquinói Szent Tamás, Nicolaus de Lyra és Ricchardus de Mediavilla. Az ő forrásmegjelölésük olyan gyakori a kor prédikációs segédkönyveiben, hogy nem lehetünk biztosak abban, hogy könyveik bizonyosan szerepeltek a prédikátor könyvespolcán. A hivatkozott részek minden esetben ismert, sokszor idézett témák és gondolatok, melyeket a prédikátor más, gyűjteményes jellegű kötetekben is olvashatott, mindazonáltal nem zárhatjuk ki, hogy a könyvtárában ténylegesen szerepelt valamelyik kötet. Ebből a szempontból különösen érdekes a Ricchardusra történő hivatkozás, amellyel a nyomtatott szöveg mellé írt marginália formájában találkozunk. Itt a törzsszövegben egyetlen mondat szerepel Ricchardustól, megjelölve őt mint auktoritást. A prédikátor ezt a mondatot folytatja, és szó szerint ide másolja a Ricchardus-féle szöveg nagyobb egységét.⁶⁷ Tehát biztosak lehetünk abban, hogy rendelkezésre állt, ha nem is a tényleges *Sententiarium*, de egy olyan mű, mely nagyobb egységeket tartalmaz ebből a műből, és nem csupán kiragadott mondatokat.

A rendelkezésünkre álló forrásanyag áttekintésekor azonban szembeötlik, hogy a hivatkozások számától függetlenül meglepően sok, Itáliában rendkívül népszerű, ferences hivatkozással találkozunk. A beszédvázlatok készítője Robertus Caracciolus mellett ismerte Ferreri Szent Vince munkáját, hivatkozik Marchiai Jakabra is.⁶⁸ A prédikátor tehát egy olyan hagyományból táplálkozott, mely egyértelműen a ferences, azon belül is a nagy, itáliai ferences tradícióba tartozó segédkönyveket tekintette alapnak.

A prédikációkra való felkészüléshez megjelölt kötetek tehát egytől egyig olyan nyomtatványok, melyek a korban igen elterjedtek voltak Európában, és melyekből ma is számtalan példány fellelhető Európa könyvtáraiban. A hivatkozások pontossága nem csupán a felhasznált szerző és mű azonosítását engedi meg, hanem a rendelkezésünkre álló nyomtatványok segítségével rekonstruálhatjuk az elhangzott beszédek tartalmát. A *kompilátor* munkájából tehát nem csak az anyaggyűjtés mikéntjét, a választott források korszerűségét és igényességét ismerhetjük meg, hanem a választott forrás feldolgozásának módjait is. A prédikátor feljegyzéseinek áttanulmányozásával és a

⁶⁷RICCHARDUS DE MEDIAVILLA, *Commentum super quarto Sententiarium*, Velence, 1499, BSB, Inc. 1660.

⁶⁸Pécsi prédikációvázlatok 1., 3., 4., 6. lapok.

megjelölt források visszakeresésével láthatjuk, hogy vannak olyan beszédek, melyek egyetlen forrást vesznek alapul, egy kész mintaprédikáció alapján készül fel saját beszédére a prédikátor. Ekkor a feljegyzésből a sermóvázlat sokszor ki is marad, hiszen a megadott forrás felnyitásával egyértelmű a beszéd felépítése és tartalma. Példaként említhetjük az f. B. rövidítéssel jelzett, később pontosítva a Bruder Benedeknek nevezett szerző István protomártír és János evangélista ünnepére írt beszédeit.

In diebus sanctorum Stephani Protomarthiris et Iohannis evangeliste - f. Bene. etc.⁶⁹

Ezeknél a teljesen átvett beszédeknél azonban többször találkozunk olyan forrásmegjelöléssel, mely annak ellenére, hogy egyetlen szerző egyetlen munkáját jelzi, mégis a kompilátor tudatos választását, és a prédikáció átgondolását sejtethetjük. Ennek jele, hogy a prédikátor által feljegyzett divisióban a fejezetek sorrendje más, mint a forrásként megadott sermo esetében. Erre példa a Circumcisio ünnepére készített beszéd. A tudatos anyaggyűjtés másik jele lehet, hogy nem az egész prédikációt jelöli meg forrásként, hanem annak csupán egy fejezetét, mint ahogy azt a következő példán is látjuk.

Item in octava s. Iohannis evangeliste que fuit in dominica

Vir multum iurans implebitur iniquitate et non discedet a domo eius
plaga id est divina vindicia Ecclesiasticus (Sir) 23,(12) ca.

sermo de peste 2 ca.

1. utrum de pestilencia sit flagellum Dei pro peccatis
2. quare David potius elegit pestilenciam quam famem et gladium
3. utrum pro peccato David debuit populus eius puniri
4. quid intelligitur per tempus constitutum
5. quomodo adimpletum fuit dictum prophete de pestilencia trium dierum

Rob(ertus) *De Iudiciis* sermone XIV. capitulo tercio⁷⁰

⁶⁹ Pécsi prédikációvázlatok 2. lap.

⁷⁰ Pécsi prédikációvázlatok 2. lap.

Fellapozva a megjelölt beszédet láthatjuk, hogy a beszéd harmadik fejezete pontosan a prédikátor által is kimásolt öt részből áll, tehát ezt a fejezetet érdemesnek tartotta arra, hogy saját prédikációjaként hallják a hívek. A téma hosszúsága és kifejtettsége egy szóban elhangzó beszéd alkalmával azonban megköveteli a prédikátortól, hogy tudatos döntéssel rövidítsen a mintaprédikáción. Így az első két capitulum elhagyásával egyetlen témára összpontosít, azt azonban forrásához hasonló részletességgel tárja a hallgatóság elé. A prédikátor feladata tehát egyértelmű: a mintaprédikációból egy a nép által is érthető és befogadható beszéd létrehozása. A rövidítés mellett az érthetővé tétel másik eszköze, hogy exemplum segítségével viszi közelebb az elvont dogmatikai vagy erkölcsi mondanivalót a hívekhez. Számos példát látunk erre a forrásanyagunkban. A mintaprédikáció egésze vagy annak kiválasztott fejezete után a forrásmegjelölés gyakran exemplum-gyűjteményhez vezet minket. A rövid sermóvázlatok harmadik pontja is a leggyakrabban valamiféle exemplificatio. Álljon itt példaként a Szent Mátyás ünnepére készült beszédhez tartozó feljegyzés.

Quinta feria fuit festum Sancti Matthie Apostoli

Tu Domine qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris Act. 1. ca.

(24)

1. inde reprobacio

2. inde desperacio

3. de desperatione exemplificacio: Quere in *Speculo exemplorum* dist. Sexta, exemplum 9.⁷¹

Hasonló módon a hívek befogadókészségét és képességét tarthatja szem előtt a prédikátor, amikor a Nagyböjt folyamán az érzéseket tárgyaló traktátust több napon keresztül adja elő. Az érzékelésről szóló általános beszéd után csupán két érzéket tárgyal részletesen, a szaglást és az ízlelést, ám mindkettővel három-három egymást követő napon keresztül foglalkozik. Láthatjuk tehát, hogy a befogadás érdekében válogat a felkínálkozó témák, a különböző érzékek között, és a kiválasztott

⁷¹ Pécsi prédikációvázlatok 3. lap.

mondanivalót is felosztja, rendezi. Nicolaus de Dinckelsbühl *Tractatusa* nem beszédmintákat tartalmazó prédikációs segédkönyv, hanem egy elvont és átfogó értekezés, így a kompilátor feladata, hogy az adott napra kiválasztott részlethez szemléletes, érzékletes példát is keressen. A *Speculum exemplorum* kötet a részletes mutatóival kiváló segítsége volt a prédikátornak, ahogy ezt a megjelölt forrásokból látjuk.

Az ars compilandit vizsgáló kutató számára legérdekesebbek azok a rövid sermónvázlatok, melyek forrásmegjelölésénél több, különböző mű szerepel. Ezek a feljegyzések megőrkítik a kompilátor fáradságos munkáját, melyre még akkor is szükség volt, amikor a szerző szóban elhangzó, egyszerűbb beszédre készült, és nem írásban megjelenő mintaprédikációhoz keresett anyagot. Jó példa erre az április 24-re, Szent György napjára készített prédikáció vázlata.

In die sancti Georgii sermo notatus

Milicia est vita hominis super terram Iob VIII,(1) etc.

1. supersticionis descriptio - Require in *Summa Angelica* ca. Supersticio
2. supersticionis punicio - Require in *Preceptorio* Nider precepto I. ca. 9 littera C
3. supersticionis exemplificacio - Require in *Legenda sancti Germani Episcopi*

Item pro presentí [...] vide *Preceptorium* Nider, precepto I. ca. IX. et ca. 16. ibi littera v

De stopa quam malefica intingit in aquam et de cera fusa et de plumbo etc.⁷²

A babonaság pontos megértése különösen fontos a nép szempontjából, hiszen a tanulatlan hívek számára a vallás és a babonaság szétválasztása igen nehéz volt. Így a probléma pontos leírása és körülhatárolása tárgyilagos és jól átgondolt forrást igényelt. A babonaság büntetésének részletes kifejtése az elriasztás feladatát tölthette be, ehhez azonban a különböző fajta babonaságok és az ezekhez tartozó különböző mértékű büntetések részletes bemutatására volt szükség. Ezt egységbe foglalva olvashatjuk Johannes Nider *Preceptorium divine legis* című munkájában. Az utolsó fejezet pedig a nép számára elengedhetetlen – a konkrét példa, mely a valóságban megtörtént vagy annak vélt esemény segítségével kézzel foghatóvá teszi az addig elhangzottakat. A

⁷² Pécsi prédikációvázlatok 6. lap.

szentek legendáiból választott példa mindig hiteles a hívek előtt, hiszen egy kiemelkedő, szent ember élete mindig követendő.

Szintén ezt a gondos munkát mutatja a február 22-i beszédvázlat is.

In die Kathedre sancti Petri

Tibi dabo claves regni celorum Math. 16,(19) etc.

1. beati Petri dignificacio
2. beati Petri beatificacio
3. de beato Petro effectualis exemplificacio

Primum membrum sermonis Rob(erti) *De laudibus sanctorum* in die Apostolorum Petri et Pauli capitulo primo.

Secundum membrum invenies in sermonibus sancti Vincencii *de sanctis* et in sermone Apostolorum Petri et Pauli, videlicet quod beatus Petrus meruit beatificari in Paradiso celesti propter 4 virtutes.

Exemplum de beato Petro invenies in *Speculo exemplorum*, dist. 1. exemplo 101.⁷³

A legfontosabb szentet, az apostolok fejét az év folyamán többször is ünnepeljük, így az ő élete és példája többféle gondolat kifejtésére is lehetőséget ad. A Szent Péterhez kapcsolódó számos történet más és más erkölcsi kérdést világíthat meg, így a gondos anyaggyűjtés és válogatás elengedhetetlen egy egységes prédikáció felépítéséhez. Láthatjuk, hogy ebben az esetben a prédikátor a három fejezetet három különböző forrásból emelte ki, így hozva létre egy önálló gondolatsort. A három fejezet forrásanyagának kiválasztását akkor érthetjük meg, ha az eredeti szövegeket egymás után illesztve megnézzük, hogy miért éppen ezeket a részleteket választotta a hitszónok, és miért nem választott egy általa elérhető kész Szent Péter-beszédet.

Az így létrehozható sermo igen hosszú, és bizonyos részletek ismétlődnek. A második fejezet esetében biztosra vehetjük, hogy a prédikátor csak az egyszerűbb megfogalmazású változatot vette át a négy virtus leírásánál, vagyis az ad practicum jelzés utáni magyarázatokat. A fejezetek egymás mellé illesztéséből látjuk, hogy a hitszónok számára a legfontosabb mondanivaló Péternek mint első számú apostolnak a

⁷³ Pécsi prédikációvázlatok 3. lap.

méltatása volt, tulajdonságainak részletezése elsősorban azt szolgálja, hogy az Egyház méltóságát az ő személye is alátámassza. Így a Robertus-féle beszéd második és harmadik capituluma, melyek Pétert nem úgy méltatják, mint az Egyház fejét, hanem mint bármilyen szent életű embert, nem illenek az előzetesen elgondolt koncepcióhoz. Ezen az ünnepen úgy tekint Péterre, mint az első pápára. Nem nézi az egyszerű halászt, a tagadó apostolt, hanem Péter minden cselekedetét és tulajdonságát abból a szempontból vizsgálja, hogy Péter az első pápa. Ehhez megfelelő anyagot talált Ferreri Szent Vince Péter-beszédében.

Ez a két példa jól mutatja, hogy akár egy jelentősebb szent ünnepéről van szó, akár nehezen érhető, elvont tartalmakat tár a hallgatóság elé, a prédikátor saját mondanivalójához, saját koncepciójához keresett segédanyagot.

Végezetül a következő táblázatban számba veszem mindazon műveket, melyeket a pécsi prédikátor megjelöl a sermóvázlatokban. A művek sorrendjét a hivatkozások száma alapján határoztam meg, illetve hátra soroltam azokat a műveket, melyek beazonosítása sikertelennek bizonyult.

A rövid sermónvázlatok mellett található hivatkozásokban előforduló szerzők és művek

Robertus Caracciolus: Sermones de laudibus sanctorum
Robertus Caracciolus: Sermones quadragesimales de peccatis
Robertus Caracciolus: Sermones quadragesimales de poenitentia
Robertus Caracciolus: Sermones de timore iudiciorum
Robertus Caracciolus: Sermones de adventu
Speculum exemplorum, Coll. Aegidius Aurifaber
Petrus de Palude, Sermones Thesauri novi de sanctis
Herolt, Johannes, Sermones Discipuli de tempore et de sanctis cum promptuario exemplorum, et de miraculis beatae Mariae virginis
Nicolaus de Dinckelsbühl: Tractatus de quinque sensibus
Nicolaus de Lyra, Postilla litteralis super totam Bibliam
Vincentius Ferreus, Sermones de tempore et de sanctis
Thomas de Aquino, Summa Theologiae
Angelus Carletus de Clavasio: Summa angelica de casibus conscientiae
Iohannes Nider, Preceptorium divine legis
Bolognino Lodovico, Tractatus de Indulgentiis
Ricardus de Mediavilla, Commentum super quarto Sententiarium
Jacobus de Marchia: Sermones quadragesimales
Caesarius Heisterbacensis: Illustrium miraculorum et historiarum memorabilium
Legenda Lombardica = Iacobus de Voragine, Legenda aurea
Decretales Extravagantes
frater Bene. = Bruder Benedek
Sermones Nazareni

Robertus Caracciolus beszédeinek felhasználási módja a nyomtatott szöveg mellé írt bejegyzések és a *Pécsi prédikációvázlatok* alapján

A *De laudibus sanctorum* kötet legfőbb értékét számunkra az utólag bejegyzett *Pécsi prédikációvázlatok* jelentik, de a nyomtatott törzsszöveg mellett található margináliák vizsgálatával bepillantást nyerhetünk a pécsi hitszónok olvasási módjába, illetve a széljegyzetek és a rövid sermóvázlatok összevetésével megismerhetjük a modellsermo-gyűjtemény használatát is.

A margináliák ugyanattól a kéztől származnak, mint a függelék, így biztosan állíthatjuk, hogy az olvasó széljegyzetelési módjai és az elkészített prédikációs vázlatok tanulságai összevethetőek, és a megállapított tanulságok egy adott felhasználó munkamódszereként értelmezhetőek.

A széljegyzeteket vizsgálva láthatjuk, hogy a kötet olvasója a teljesség igényével kívánta megismerni a prédikációkat, nem csupán egy-két beszéd elkészítéséhez keresett gondolatot az adott kötetben, hanem a gyűjtemény szinte összes beszédét alaposan elolvasta, sok esetben jegyzetelte is. A margináliák tehát igen alapos, áttekintő olvasásról tanúskodnak, melyek a rövid sermóvázlatok forrásmegjelöléseivel együtt megerősítik, hogy az 1495–96-os év prédikációinak elkészítéséhez ez a mű jelentette a fő forrásanyagot.

Mivel a széljegyzeteket az értő olvasás és az ars compilandi részeként történő anyaggyűjtés szempontjából igen érdekesnek tartom, így még a legapróbb aláhúzásnak vagy egy apró rövidítésnek is jelentőséget tulajdonítok. Ezzel azonban olyan bőséges anyag áll rendelkezésemre, melynek rendszerezése elengedhetetlen. A nyomtatott szöveg mellett található kéziratos jegyzeteket négy típusra osztottam, mely típusok mind a szöveg értő olvasásához kapcsolódnak. Az első típus szorosan ragaszkodik a nyomtatott prédikációhoz, csupán figyelemfelhívó eszköz. Gyakran láthatjuk, hogy az olvasó aláhúzással, szövegtest melletti jelöléssel, bekezdésjellel kiemeli, hogy a prédikációban új egység következik. Ez legtöbbször (de nem kizárólag) akkor fordul elő, amikor a nyomtatvány semmilyen tipográfiai eszközzel nem segíti az olvasót az új egység elkülönítésében. Ezzel a kötet használója egy későbbi olvasásra készíti elő az adott sermót, mely során a már felületesen ismert szöveg egyes részeinek alaposabb megismerését is megkönnyíti. Példaként idézhetjük a nyomtatvány t2 levelének verso

lapját, ahol is a *secundum* és a *tertium dubium* is a törzsszöveg mellett jelölve van, míg a nyomtatott szövegben semmilyen módon nem emeli ki a nyomdász az új egységet.

A második típusba az elsőhöz hasonlóan csupán aláhúzásokat, rövidítéseket, vagy egy-egy szó kiemelését soroljuk, de ezek közös jegye nem a szöveg tartalmi egységének látványosabb elkülönítése, hanem a szövegben szereplő auctoritas jelzése. A kor prédikációs gyakorlatában igen nagy szerepe volt a bizonyító erejű idézésnek, mely nem feltétlenül szövegszerűen megjelenő citátumot jelentett, hanem a gondolat hozzákapcsolását egy a hallgatóság szemében is mértékadó gondolkodó személyéhez. A prédikációban megjelenő gondolat és a megjelölt szerző a legtöbb esetben kapcsolódik is egymáshoz, de semmiképpen nem jelenti a mai kor által elfogadott hivatkozást, hiszen a prédikációs segédkönyvek, *florigeliumok* éppen azzal a céllal készültek, hogy a prédikátor úgy jusson hasznos idézetekhez, hogy ne kelljen könyvtárnyi művet birtokolnia. Az auctoritas megjelölése tehát egyrészt megkönnyíti a prédikátor munkáját, mert könnyen megtalálhatja a tárgyalt gondolathoz a bizonyító erejű hivatkozást, de pontosabb ismeretek megszerzésére, bővebb utánaolvasásra is indíthatja a tudatosabb olvasót.

Harmadik típus a szövegből vett szó szerinti idézet. Ilyenkor a kötet olvasója nem csupán egy tollvonással jelöli meg a sermo egyes részeit, hanem olyannyira fontosnak tart bizonyos egységeket, kifejezéseket, hogy azokat a saját kézírásával is megörökíti, mintegy tudatosításképpen. A legtöbb szó szerinti kiírás a beszédek *divisióját* illeti. Számos esetben találkozunk azzal, hogy a sermo fő felosztását, vagy egyes *capitulumok* hármas felosztását szó szerint, vagy a szó szerintihez igen közel álló rövidítés formájában a margóra lejegyzik a kötet használója. Ez legtöbbször ugyanazon a lapon található, mint a nyomtatott szövegben, csak ritkán találkozunk kivétellel. Ebből arra következtethetünk, hogy a prédikátor célja elsősorban a tudatosítás, a szöveg nagy egységeinek könnyebb megjegyzése volt, és nem a kötetben való tájékozódás megkönnyítése. A memorizálás igényét támasztja alá az is, hogy a szó szerinti kimásolás a beszédek hármas tagolásait nem számítva is legtöbb esetben valamiféle felsorolás. Igen érdekes példát találunk a q4 levél verso lapján. A jobboldali oszlop bal oldalán a szövegtest mellett számozást láthatunk, melyek a szöveg egy-egy újabb egységét jelzik. A beszédet olvasva megfigyelhetjük, hogy minden egyes szám Mátyás apostol egy újabb vétkét jelöli. A lap alján egymás alatt ugyanezeket a számokat és a

hozzá tartozó bűnöket látjuk kimásolva. A lap alján lévő felsorolás mellett azonban újabb érdekességre lelünk, mely minden bizonnyal a memorizálással van kapcsolatban. A számok ugyanúgy egytől hétig szerepelnek, ám szorosan egymás mellé írva, és az alatta levő sorban minden számhoz egy betű tartozik. A betűket végigtekintve láthatjuk, hogy ezek a már felsorolt bűnök kezdőbetűi. Így minden bizonnyal a prédikátornak elég volt megjegyeznie a számsorhoz tartozó betűsört, és ezzel memorizálni tudta Mátyás vétkeinek sorrendjét.

Negyedik és egyben utolsó típusnak tekintek minden olyan jegyzetet, mely szöveges, tehát legalább egy értelmes szóból áll, és nem találjuk meg szó szerint a nyomtatvány szövegében. Ez lehet csupán figyelemfelhívás a szöveg tartalmára, többször is szerepel a *Nota bene!* kifejezés, de találunk a szövegben szereplő szófordulatra más megfogalmazást, mint például a k6 levél recto lapján szereplő *originale peccatum* kifejezést a szövegtestben szereplő *originalis macula* alak mellett. Ritkán előfordul hosszabb önálló egység is. A Mátyás apostol ünnepére írt beszédnél található széljegyzetek nem csupán a fent bemutatott felsorolás miatt érdekesek, hanem láthatunk egy kézirásos *divisiót* is, mely azonban nem a Robertus-sermo tartalmi egységeit jelöli. A választ a kötet végén lévő rövid sermóvázlatból kapjuk meg, ugyanis itt a saját maga által készített prédikációjának vázlatát olvashatjuk, ami szó szerint megegyezik az elől található *divisióval*. Valószínű tehát, hogy a Robertus-beszéd részletes tanulmányozása során gondolta ki a saját koncepcióját, amit gyorsan feljegyzett. Másik igen érdekes, hosszabb bejegyzés az auctoritás-jelzésekkel van összefüggésben. A d6 levél verso lapjának alján lévő nagyobb egység egy Ricchardus de Mediavillától származó szó szerinti idézet. Ahogy azt fentebb bemutattam, a főszövegben csak utalásszerűen megjelenő részletet olvashatjuk itt. Ebben az esetben tehát arról van szó, hogy a kötet használója jobban utánanézett a Robertus által csak névvel szerepeltetett műnek, és érdekesnek találta egy-két mondat kimásolását.

A típusok bemutatása után összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a margináliák nagy része nem csupán egy értő olvasás nyomai, hanem egyben egy tudatos anyaggyűjtés is. A kötet végén található sermóvázlatok és a mintaprédikációk összevetése megerősíti azt a feltételezést, hogy a prédikátor nem szolgai módon követte a Robertus-beszédeket, illetve, hogy a prédikációk igen alapos megismerése után szabadon döntött azoknak felhasználásáról.

A rövid sermovázlatok forrásmegjelöléseit áttekintve Robertus Caracciolus *De laudibus sanctorum* kötetére huszonegy utalást találunk, melyek között találunk igen szűkszavú „Rob.” megjelölést, de hosszabban és pontosabban kidolgozott hivatkozást is. A *De laudibus sanctorum* kötet beszédeit három csoportra oszthatjuk aszerint, hogy a Robertus-beszéd mellett vannak-e széljegyzetek, illetve hogy a sermovázlatok között szerepelnek-e.

Az első csoportot azok a beszédek alkotják, melyek a nyomtatott szöveg mellett tartalmaznak bejegyzéseket, de a kötet végén található jegyzékben nem találhatóak meg hivatkozott forrásanyagként. Ezek a következők:

1. De baptismo Christi
2. De ieiunio, fame et temptatione Christi
3. De sublimitate et magnificentia crucis
4. De gloriosa resurrectione
5. De ascensione Salvatoris
6. De beatitudine sanctorum
7. De conceptione Virginis Mariae
8. De sancto Thoma
9. De innocentibus officis ab Herode Ascalonita
10. De liberalitate sancti Gregorii
11. De misericordia sancti Martini
12. De sancta Catherina

Bár ezek a beszédek nem keltik fel különösebben a kutató figyelmét, hiszen a széljegyzetekről való általános megállapításainkon túl más információval nemigen szolgálnak, mégis tartogatnak egy-egy érdekességet.

A *De gloriosa resurrectione* beszéd igen gazdagon jegyzetelt, a prédikáció egésze mellett találhatunk jegyzeteket, melyek a szöveg alapos megismerése igényével készültek. A tartalmi elemek megjegyzését szolgáló hármass felosztások kimásolása mellett konkrét szófordulatot is kiír a nyomtatott szöveg mellé, illetve számos auctoritást is megjelöl. Figyelemre méltó a g5 levél verso lapján található „Ro.” rövidítés, ugyanis pontosan e mellett a szövegben „sacri doctores respondent” olvasható. Így feltételezhetjük, hogy a „Ro.” rövidítés Robertust jelöli, pontosabban azt, hogy a saját prédikációjában Robertust fogja auctoritásként megjelölni.

Más érdekességet találunk a *De beatitudine sanctorum* sermo lapjain. A h7 levél verso lapján egy bekezdésjel után a következőt olvassuk: „applica in die sancti Ladislai si vis usque ibi finis”. Hozzávetőleg egy oszlophonyi nyomtatott szöveggel később pedig megtaláljuk a finis szócskát. A bekezdésjel és a finis szó tehát egyértelműen kijelöli, hogy mely részt használja fel a Szent László ünnepére írt beszédéhez. Ezt a tényt azonban nem tudjuk a sermóvázlatok alapján igazolni, mivel a három Szent Lászlóhoz kapcsolódó prédikációvázlat közül egyik sem szolgál pontos hivatkozással.

A z6 levél verso lapján egy auctoritás elemre szeretném még felhívni a figyelmet, mely inkább talán pontos hivatkozásnak is tekinthető. A nyomtatott szövegben ezt írja Robertus Caracciolus: „...sicut scripsi in quadragesimali nostro in tractatu de iustitia Dei”. Ebben a mondatban a iustitia Dei kifejezést áthúzta egy vonallal az olvasó, majd a következőt írta mellé: de gravitate pene damnatorum, Sermone 13. c. III. Ez a részlet valóban a 13. sermo harmadik fejezete a *Quadragesimale de poenitentia* kötetben, amely a kötet végén lévő függelék hivatkozásai alapján bizonyíthatóan szerepelt a prédikátor könyvtárában. Láthatjuk tehát, hogy az anyaggyűjtéshez szükséges pontos forrásmegjelölés már itt megtörténik, hogy a későbbiekben könnyebben eligazodjon a különböző kötetekben.

A második csoportba azok a beszédek tartoznak, melyekre a rövid sermóvázlatok jegyzékében találunk hivatkozást, ám a kötetben előre lapozva a megjelölt beszéd szövege mellett semmilyen bejegyzést nem látunk. A következő nyolc beszéd tartozik ide:

1. De sancti Vincencii
2. De sancti Marci
3. De Nativitas Iohannis Baptistae
4. In die Transfigurationis
5. In die Sancti Laurentii
6. In die animarum
7. De incarnatione Ihesu Christi
8. In die apostolorum Petri et Pauli

Ezeknél a sermóvázlatoknál teljesen egyértelműen jelöli a prédikátor, hogy mely egységeket veszi Robertustól. Minden esetben az első és sok esetben a második tartalmi

egységet veszi a *De laudibus sanctorum* kötetből. A hivatkozás mindig egész fejezetre utal, tehát feltételezhetjük, hogy az adott capitulum tartalmát egy az egyben átvette. Meglepő azonban, hogy amennyiben az értő és értelmező olvasás nyomainak tekintjük a széljegyzeteket, miért nem találunk egyet sem ezek mellett a sermók mellett. A kor viszonyait és a ránk maradt kötet tudatos használatának számos bizonyítékát tekintve nem valószínű, hogy másik példánnyal is rendelkezett volna a prédikátor, és így egy másik kötetből olvasta volna ezeket a beszédeket.

A harmadik csoportot pedig azok a beszédek alkotják, melyek esetében a nyomtatott szöveg mellett jegyzetek vannak és a sermovázlatok között is hivatkozott prédikációk. A prédikátor munkamódszerét vizsgáló kutató számára tehát a következő prédikációk a legérdekesebbek:

1. De circumcissione
2. De annunciatione
3. De Spiritu Sancto
4. De privilegiis maternitatis
5. In die assumptionis Virginis Mariae
6. De Sancta Lucia
7. De singulari electione Matthie

Ezek a beszédek tehát közvetlen bizonyítékai annak, hogy a prédikátor saját prédikációinak elkészítésekor használta a Robertus Caracciolus-féle sermókat, azonban a forrásanyagban ránk maradt jegyzetek más-más részletességgel örökítik meg a folyamatot. A *De circumcissione*, a *De Spiritu Sancto*, a *De Sancta Lucia* és az *In die assumptionis Virginis Mariae* beszédek nyomtatott szövege mellett találunk ugyan margináliákat, ám a kötet végén szereplő feljegyzések csupán egyetlen mondatban örökítik meg, hogy a szerző a *De laudibus sanctorum* kötetet használta. Mivel nem áll rendelkezésünkre rövid sermovázlat, még a hármás divisio sem, így szövegszerűen nem tudjuk bizonyítani ennek igazságát. Így csak a Robertus-féle beszédhez rendelt széljegyzetek alapján láthatjuk, hogy mely részeket emelte ki, tartotta fontosnak a szerző a saját beszédére való készüléskor. A *De Sancta Lucia* mellett igen kevés

kézíratos rész található, gazdagabban jegyzetelt a másik három beszéd. A Mária-sermo m4 levelének verso lapján külön érdekes az a felsorolás, mely azokat a helyeket mutatja be, ahol a Szűz Anya járt életében. Ez nem található meg a szövegben, tehát láthatjuk, hogy a kompilátor nem egyetlen modellsermo alapján dolgozott. A *De circumcissione* beszéd minden egyes fejezete mellett számos széljegyzetet találunk, mely mind egy igen alapos szövegismeret igényével készülhetett. A nyomtatásban tipográfiai eszközökkel is jelzett felsorolások mellett jelzéseket találunk, de a rejtettebb felosztások minden esetben precízen ki vannak másolva a nyomtatott szöveg mellé vagy alá. S bár a kötet végén található felsorolás csupán a Robertusra történő hivatkozást adja meg, a rendkívül gazdag széljegyzetanyagban megtaláljuk a kötet használójának hármas felosztását is. Az

1. effusionis

2. nominationis

3. exemplificationis

divisio első két pontja megegyezik a Robertus-beszéd első két fejezetével, ám fordított sorrendben adja meg ezeket. A harmadik fejezet, mint ahogy a legtöbb esetben, valamiféle exemplificatio. A Robertus-beszéd ismerete alapján kijelenthetjük, hogy ez a rész valamely más segédkönyv felhasználásával készült, éppen ezért meglepő, hogy a máskor végtelenül pontos prédikátor ebben az esetben sem a margináliáknál, sem a rövid sermóvázlatok jegyzékében nem ad meg más forrásanyagot. Mindenesetre a nyomtatott szöveg mellett elhelyezett saját divisio is bizonyítja a kompilátor tudatos munkáját, melynek során a teljes mértékben átvett anyagot is a saját ízlése és fontossági sorrendje mentén rendezi.

A *De annunciatione Virginis* prédikáció bizonyíték arra a feltevésünkre, hogy a tényleges felhasználás és a margináliák helye, illetve száma nem teljes mértékben kapcsolódnak egymáshoz. Ennél a sermónál ugyanis a nyomtatott szöveg mellett csupán a beszéd legelején találunk néhány bejegyzést, ezek közül is a legkiemelkedőbb a divisio kimásolása, a továbbiakban azonban még csak aláhúzással sem találkozunk. A rövid sermóvázlatoknál a téma megadása után a hivatkozás a Robertus-sermo harmadik fejezetére irányul. A sermóvázlat témamegjelölése teljes mértékben egyezik a nyomtatott beszéd harmadik fejezetének tartalmával, a megadott divisio ennek a capitulumnak a felosztása. Láthatjuk tehát, hogy a prédikátor egyértelműen felhasználta

e sermo utolsó részét, széljegyzetekkel mégsem látta el azt. Így a kompilátor munkájáról újra csak közvetett információkhoz jutunk.

Az eddig elmondottak fényében érthetjük meg igazán, hogy mennyire hálás a kutató azért a néhány beszédért, melyek mind a törzsszöveg mellett, mind a sermovázlatok sorában részletesebb feljegyzéseket tartalmaznak, és amelyek összevetésével az eddig megalkotott elméletekre nyújt kézzel fogható bizonyítékot. A *De circumcissione* beszédet már fentebb bemutatam, mivel a kötet végén nem találunk részletes információt a prédikátor beszédéről, ám a széljegyzetek között található *divisio* megfelel ennek. Így a munkamódszer felől vizsgált beszédek sorában az értékesebbek között kell számon tartanunk. A *De visitatione Virginis Mariae* beszéd sermovázlata megadja a hármas felosztást, mely a következő:

- 1 Utrum beata Virgo sit Dei genetrix appellanda
- 2 Utrum beata Virgo meruit concipere Christum
- 3 Utrum beatam Virginem prerogative possint ab homine comprehendere

A hivatkozásban a prédikátor a Robertus-sermo harmadik fejezetére utal, ám csak előre lapozva látjuk, hogy ez a részlet a *De privilegiis maternitatis* beszéd harmadik fejezete. Ott szó szerint ezt a divisiót olvashatjuk, sőt a lap alján kimásolva is megtaláljuk ugyanezt. Láthatjuk tehát, hogy itt is tudatos anyaggyűjtésről, illetve anyagrendezésről van szó, hiszen a megismert mintaprédikáció egyetlen fejezetét választja forrásul a saját beszédéhez.

Ugyanerre példa a *De singulari electione Matthie* beszéd, ahol a hivatkozás a Robertus-beszéd első fejezetét adja meg. Ennél a hivatkozásnál azonban fontos megjegyezni, hogy az 1496-os év Mátyás-beszédét találjuk meg itt. A nyomtatott szöveg mellett található széljegyzetek között ugyanis két különböző hármas felosztást olvashatunk, és mindkettő mellett megadja a prédikátor az évszámot is. Így láthatjuk, hogy ezt a beszédet mind az 1495-ös, mind az 1496-os évben felhasználta, és két különböző prédikációt állított össze a rendelkezésére álló anyagból. A két divisiót egymás mellé állítva láthatjuk a különbséget:

1495.

1. Reprobatio inde
2. Desperatio inde
3. Exemplificatio de desperatione

1496.

1. electionis ratio
2. electionis executio vel assumptio
3. electionis exemplificatio

Mindkét évben tehát a Robertus-beszéd alapján állította össze az első két fejezetet, de azok egyike sem egyezik meg szó szerint valamely Robertus-capitulummal, és mindkét évben valahonnét máshonnét keresett exemplumot a tárgyalt kérdések jobb megvilágításához. Ezek az adatok tehát jól mutatják, hogy a mintaprédikáció számos újabb beszéd összeállításához nyújt segítséget, és a prédikátor feladata nem csupán a modellsermo egyszerűsítése, a nép igényeihez való adaptálása, hanem egy olyan alkotó folyamat, melynek során a meglévő tudáshalmaz válogatása és rendezése során hoz létre egy egyedi alkotást.

***A De laudibus sanctorum* kötet mint az *Érdy-kódex* latin forrása**

„Magyar nyelvű kódexirodalmunk csúcsán terjedelmét és irodalmi értékét tekintve is egy tudatosan megszerkesztett, hatalmas prédikáció- és legendagyűjtemény, az *Érdy-kódex* áll.”⁷⁴ Így kezdi az *Érdy-kódex* leírását a 2009-ben megrendezett nyelvemlékiállításra megjelent katalógusban Madas Edit. Ezt a jellemzést az újabb és újabb kutatások, melyek a kódex nyelvére, tartalmára és forrásaira vonatkoznak, minduntalan megerősítik. Az 1526–27-ben készült kódex szerzője az egész egyházi évet felölelő prédikációs gyűjtemény megalkotásakor nem csupán a magyar nyelv egyik legjelentősebb nyelvemlékét alkotta meg, hanem a kor népszerű prédikációs segédkönyveinek használatával olyan szövegeket hozott létre, melyek pontos forrásainak felkutatása, illetve a Karthauzi Névtelen önálló munkájának megítélése az irodalomtörténeti kutatások méltó tárgyát képezi.

A *Sermones compilati* kutatócsoport, mely Bárczi Ildikó vezetésével az Eötvös Loránd Tudományegyetemen működött éveken keresztül, célul tűzte ki maga elé az *Érdy-kódex* minél teljesebb megismerését. Az évente megrendezett *Plaustrum saeculi* konferenciákon a kutatásokat és azok eredményeit rendszeresen bemutató hallgatók és doktoranduszok egyaránt foglalkoztak a terjedelmes szöveganyag elektronikus kezelhetőségével (digitalizált kritikai kiadás elkészítése, különböző mutatók létrehozása), a tartalom minél alaposabb megismerésével és a szövegek tényleges forrásainak felkutatásával.

A korábbi szakirodalom már részletesen foglalkozott a kódex lehetséges forrásaival; Temesvári Pelbárt munkáinak, a *Legenda Aureának*, a *Legendae sanctorum regni Hungariae* gyűjteménynek és Guillelmus Parisiensis munkájának használata bebizonyosodott.⁷⁵ Így a figyelmünk elsősorban azokra a de tempore részben található sermókra irányult, melyekkel egyetlen korábbi munka sem foglalkozott, illetve amelyek pelbárti eredete egyértelműen cáfolható, mint például a Szent Ferenc ünnepére írt

⁷⁴ „Látjátok feleim” Magyar nyelvemlékek. A kezdetektől a XVI. század elejéig, szerk. MADAS Edit, Országos Széchényi Könyvtár, 2009, 340.

⁷⁵ HORVÁTH Cyrill, *Középkori legendáink és a Legenda Aurea*, Budapest, 1911.; HORVÁTH Cyrill, *Temesvári Pelbárt és codexeink*, Budapesti Szemle, 1891 (65), 383–400, 1892 (66). 21–43; VARGHA Damján, *Codexeink legendái és a Catalogus Sanctorum*, Budapest, 1923; MADAS Edit, *Az Érdy-kódex perikóparenszere és Guillelmus Parisiensis posztillás könyve*, Magyar Könyvszemle, 1984 (100).

beszéd. A lehetséges források után kutatva elsősorban a korban igen népszerű modellsermő-gyűjteményeket vettük kézbe, köztük Robertus Caracciolus *De laudibus sanctorum* gyűjteményét is. Ennek a kötetnek a forrásként való használatát először Szép Eszter bizonyította a Sziénai Szent Katalin ünnepére írt sermó kapcsán.⁷⁶ Ezt rövid időn belül még két azonosítás követte, a Szent Ferenc ünnepére írt beszédet Rapavi Dóra elemezte részletesen *A Karthauzi Névtelen Szent Ferenc-napi beszéde a rendi elfogultság tükrében* című szakdolgozatában,⁷⁷ míg a Pádúai Szent Antal ünnepére írott beszéd azonosítását magam végeztem el.

Ezek a kutatások egyértelművé tették számomra, hogy Robertus Caracciolus munkásságával van értelme foglalkozni, így doktori kutatásaimnak irányvonalát az itáliai prédikátor nevével jelöltem meg. Az *Érdy-kódex* és Robertus Caracciolus találkozásának további vizsgálatakor foglalkoztam a kötet Magyarországra kerülésével, megkíséreltem további sermók forrásszöveggé való azonosítását, foglalkoztam a forrásszövegek felhasználási módjával, illetve egy-egy nyelvi-fordítási érdekesség bemutatásával.

Az a körülmény, hogy milyen módon juthatott a karthauzi szerzetes ehhez a kötethez, egyelőre még nem egyértelmű. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt az ajánlást, amelyet M. Moravus nyomdász és társai, az editio princeps tipográfusai írnak Aragóniai Beatrixnak, Magyarország királynéjának.⁷⁸

“Beatrici Aragoniae, Hungariae Bohemiaeque Reginae inclytae. Iohannes Marcus Cynicus Parmensis, Christi et honestatis famulus cum Mathia Moravo Olomuncense eleganti ac eruditissimo impressore, et Petro Molinis sociis plurimum se commendat et beatitudinem dicit.

Statueram superioribus annis ad te visendi gratia contendere, sed Ferdinandi inclyti genitoris tui Neapolitanorum Regis sapientissimi, ac totius Italiae perpetui moderatoris negociis, ut nosti, praepeditus, ad isthec foelicia tua regna iter facere haud potui. Verum quoniam immortalitatis

⁷⁶ SZÉP Eszter, *Újabb ferences sermogyűjtemény a Karthauzi Névtelen könyvespolcán*, Plaustrum seculi, 2005, http://sermones.elte.hu/?az=344tan_plaus_szepeszter, 2014.

⁷⁷ RAPAVI Dóra, *A Karthauzi Névtelen Szent Ferenc-napi beszéde a rendi elfogultság tükrében*, 2007 (ELTE szakdolgozat).

⁷⁸ ROBERTUS CARACCIOLUS, *Sermoes de laudibus sanctorum*, Napoli, Matthias Moravus, 1489, OSzK, Inc. 815.

tuae cum Moravo semper studiosus extiti, cum nuper incidisset in manus divinum opus De sanctorum laudibus ab insigni Roberto Carazolo ordinis minorum fratre, oratore vehementissimo et sine controversia theologorum principis, Aquinatisque meritissimi antistitis, aeditum. Admiratus eximium eius ornatum, salutare sententias, archanorum Dei cumulum, et cum in eo sit quicquid littera sacra docet plane reconditum, et per eum ocior pateat aditus ad caelum, via ad vitam, quae Christus est, sempiternam. Decrevi cum praestanti tuo Moravo immo nostro et Petro hoc toto orbi in tui laudem commune facere, et bis mille voluminibus impressis et tuo beatissimo nomini bene ac merito inscriptis, primum horum istud Celsitudini tuae transmittere ut eum numero saepe lectitando cognoscas te propter claras tuas heroicisque virtutes, fide servata, cursu consumato. Bravio comprehenso, facile inter heroum caelestium coetum aliquando, ut opto, posse connumerari. Vale. Cynini tui et Moravi, necnon et Petri memor.”

Ahogy az ajánlásból egyértelműen kiderül, a nápolyi nyomdász nem csupán egy formális ajánlást helyezett el a kötet elején, hanem magát a művet is elküldte a királynénak, így a prédikációs kötet azonnali Magyarországra érkezése biztosnak tekinthető. Emellett figyelemre méltó az a feljegyzés, melyet az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött, Inc. I. 1. jelzetű kötetben olvashatunk, miszerint Mátyás király több könyvet is ajándékozott a lövöldi kolostornak.⁷⁹ Bár Bartók Zsófia kutatásai alapján egyértelmű, hogy nem maga a királyi házaspár adományozta az itáliai szerző művét a kolostornak,⁸⁰ mégis érdekes a *Sermones de laudibus* kötet különböző példányainak Magyarországra kerülésének és a különböző példányokhoz köthető személyek vélt vagy valós kapcsolatainak szempontjából.

A fent felsorolt három sermo azonosítása után olyan szentekről szóló prédikációk összevetését végeztem el, melyek az *Érdy-kódex* forrásait felvonultató, pro domo használatra szánt táblázat adatai szerint nem tartalmazznak forrásmegjelölést. A

⁷⁹ Lövöldi corvina, Rainerius de Pisis seu a Rivalto, *Anterior pars Pantheologiae*, Esztergom, Főegyházmegeyei Könyvtár, Inc. I. 1.

⁸⁰ Mátyás király 1472-ben járt Lövöldön, míg a kötet csak 1489-ben került nyomtatásba. BARTÓK Zsófia Ágnes, *A karthauziak 15–16. századi könyvei és az Érdy-kódex forrásai*, http://sermones.elte.hu/doc/A_karthauziak_konyvei.pdf, 2014.

vizsgálatok sora számos beszédre terjedt ki, külön figyelmet szenteltem a Szűz Máriáról szóló sermóknak is, melyek a *De laudibus sanctorum* kötetben igen kidolgozottak. Emellett az itáliai szentek számbavétele is megtörtént, de újabb, egyértelműen forrásként azonosítható egyezőséget nem találtam.

A három azonosított beszédet és azok forrásszövegét táblázat formájában egymás mellé helyezve mind a tartalmi elemek, mind a nyelvi különbségek könnyebben megmutatkoznak. Szép Eszter munkája során elkészítette ezt a táblázatot, de tanulmánya mellékleteként nem közölte azt, míg Rapavi Dóra munkájában csak a Robertus Caracciolus-féle beszéd átírását találjuk meg, az *Érdy-kódex* szövegét nem teszi mellé. A táblázat elkészítése a beszédek egységben való láttatásáért ez esetben is indokoltnak látszik, így a Pádaui Szent Antal beszédek összehasonlító táblázata mellett a Szent Ferenc ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázatát is elkészítettem. Az *Érdy-kódex* mint nyelvemlék a nyelvészek által is igen nagyra tartott munka, az irodalom irányából közelítő kutatót azonban elsősorban a szövegek tartalma, nyelvi megformáltsága érdekli, és kevésbé annak helyesírása. Így az értekezésemben szereplő beszédek, szövegrészeket könnyebb olvashatósága indokoltnak látszik. Ennek érdekében a szöveget értelmező központosítással láttam el, illetve a különleges karakterek helyett a mai betűkészletből választottam ki a megfelelő hangjelölést. Ezeket a változtatásokat kivéve azonban az eredeti szöveghez rakaszkodva készítettem el az átírásokat.

A Sziénai Szent Katalin ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázata

Robertus Caracciolus: Sermones de laudibus sanctorum, Sermo 70.⁸¹	Érdy-kódex 271b-284a
	<i>Senay zyz zenth katherina azzonnak Inneperöl: Ez may Zent Innepnek Epistolayat es ewangeliomaat ha ky kywannya meg talallya magyarazwan karachon napyaanak elette zent Barbara azzon napyan</i>
	Illyk kedeegh kywalth keppen zolanwnk ez nemes tyztassaghnak tyköreeröl, es myndden zenthseeges yozagoknak formayarol es mennyey ydwesseges eelethnek nemes peldayarol, Senay zyz zenth Katherina azzonrol Cristus Iesusnak zerelmes yegyeseeröl, ky my ydenkben tamada wr ystennek Aldot zent malazttya zerent.
Sermo LXX. De sancta Catherina de Senis tertii ordinis sancti Dominici	Bodogssagos zent Damonkos atyanknak harmad zerzetyből
	kyröl zent lelek wr isten meg emleközween wgy mon .da bolch zaya atal : ky meg vagyon yrwan bolch eegyky kenyweenek wltolso rezeeben.
<i>Multae filiae congregaverunt divitias, tu supergressa es universas. Scribuntur haec verba Prov. ultimo.</i>	Prouerbiorum vltimo Capitulo . Dicens // Multe filie congregauerunt diuicias / tu supergressa es vniuersas. Sok leanzo zyzek gyeteenek kazdagh sagokath.
Inventae sunt usque in praesentem diem quam plures mulieres sanctissimae, quae in habitu sancti Dominici servientes Iesu Christo resplenderunt miro fulgore virtutum et sanctitatis.	.
Omnibus tamen praelata est beata Catherina Senensis	De te myndeneketh felül haladaal
	vollehet . mynd wr ystennek mynd ez ydeyglen . sok yffyak vyseltenek es tartottanak zepletelen lelky es testy eeletet . ez vylagon . De maga wgy mynt myndeneket felewl haladaa Senay zyz zent katherina azzon ky az ew tekeelletes yo eeleteenek okaerth

⁸¹ Robertus CARACCIOLUS, Sermones de laudibus sanctorum, Venezia, 1490. Univ. Inc. 395.

nostro tempore catalogo sanctorum per Pium pontificem summum annumerata.	be ees yrattateek pyus papatwl az . zenteknek kyzykben .
Sed ut sua opera atque virtutes plenius innotescant,	/ mykeppen yobban meg hallyok veegre
in praesenti sermone de praestantissima tantae virginis excellentia verba faciemus. Cui non incongrue, immo accommodatissime referre possumus verba proposita in themate nostro, in quo commendatur, quod divitias virtutum copiosissime super ceteras congregavit. Inquit enim <u>Bernardus in sermone de spirituali regno</u> : <i>Verae divitiae non opes sunt secundum virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat.</i>	
Huiusmodi honusta [sic] divitiis Catherina ingressa est regnum caelorum.	Az ew zentsseeges eeletynek kedeegh nylwabban valo meg ysmereyre Es ew utanna valoknak lelky yozagos mywelködeteknek gyoropodasokban
De cuius excellentia tria mysteria proponimus contemplanda:	harom dolgokat keel meg lathnwnk kykböl meg ysmertetyk ez zent katherina azzonnak ew nagy meltossaga
I. Primum dicitur possibilitatis II. Secundum singularitatis III. Tertium sublimitatis.	Elssew mondatyk lehetsseegesnek Masod kywalthkeppen valonak . harmad . ffeel magasztatassnak
In primo videbimus, an fuerit possibile beatam Catherinam in muliebri statu tam amplissimis praerogativis fuisse dotatam. In secundo, quibus virtutibus fuit singularitate adornata. In tertio vero, quod fuerit a Deo supernaturalibus gratiis sublimata.	
Quod non debet aliquis existimare impossibilia fore illa, quae de beata Catherina dicuntur, cum Deus multipliciter magnificare voluerit etiam feminineum sexum. Capitulum I.	
Primum mysterium contemplandum de excellentia et sanctitate beatae Catherinae dicitur possibilitatis.	Elezer azert kel meg lathnwnk, hogha zyz zent katherina azzont lehetsseeges volt az azzonyallat zemeelben anne nagy bewsseeges tyztesssegeekkel meg ayandekozhatny / kyket ew hozyaa hallwnk oka ez .
Insultant quippe nobis de ea loquentibus plerique vel passione humana devicti, vel sua praesumptione inflati, aut quod deterius est, fide, religione ac devotione penitus ieiuni et nudi, asserentes non expedire de una muliere tanta eructare magnalia, nec possibiliter credunt aut verisimile fore, ut haec sponsa	merth sokath vannak kyk ellene mondnak yelessen az ollyanok kyk mynd kyül belöl meg hydeghettek ayoytatossaghban mynd az wr ystenhez mynd az ew zeretö zentyhez Nem hyhetewnek aloythwan hogy egy azzonyallatban enny zamtalan ysteny dolgok

Christi fecerit tanta egregia facinora, quanta vel scripta sunt de ea, vel dicuntur. Quibus nos obviare volentes ostendemus, quod Deus omnipotens muliebrem sexum, quia sibi sic placuit, magnificavit in multis,	es lelky yozagok lehettenek vona mynt ew rola zolnak es yrnak . Vyzon ellen ha a'myndenható wr ysten . az azzonyallat zemeelt meg akartta vona wtalny es ew zent zyne elől elvethny . haat yngyen sem teremtetete vona / Towabbaa ha ewket ees az erek dychöseegben nem akarnaa . vynny . hat ewket annee zent malazttal es lelky yozagoknak bewseegegewel nem zerette vona .
et praecipue in septem:	Mynd ez eellyen dolgoknak azert byzonsagara doctoroknak mondasok zerent heet nemes tyztöletesseegeknek meltossagawal nemesseytee meg az wr ysten az azzonyallaty termeezethnek zemeelyeet /
<ul style="list-style-type: none"> • Primo in nobili productione • Secundo in excellenti consignatione • Tertio in prophetica illustratione • Quarto in materna electione • Quinto in iocunda apparitione • Sexto in mirabili fortificatione • Septimo in gloriosa resurrectione. 	
Primo Deus magnificavit muliebrem sexum in nobili productione.	Elezer teremtees zerent: kynek byzonsagaat
Nam <i>Deus benedictus</i> , ut inquit <u>Thomas prima parte q. XCII.</u> , <i>qui solus est naturae institutor, potuit virum de limo terrae vel mulierem de costa viri formare,</i>	Zent Thamas doctornak mondasa zerent :
unde <u>Augustinus li. IX. super Genesim</u> ait: <i>Formare vel aedificare costam, ut milier esset, non potuit, nisi Deus, a quo universa natura subsistit.</i>	zent Agoston meg azont vallya / Mert chak ystent illety az tehetsseeg es hatalmassaag hog ffyrffyat / es azzonyallatot semyböl teremczen . termezethnek segedelmeert
Quod autem ministerium angeli exhibuerunt Deo in formatione mulieris, nescimus.	
Certum tamen est, quod sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelum, ita nec corpus mulieris de costa viri. Formavit vero Deus ipsam mulierem in adiutorium viri,	
ut scribitur <u>Gen. c. II.</u> In adiutorium scilicet generationis.	ha ky meg akarya ysmerny olvassa Moysesnek elssew kenyweet Mert
Et secundum <u>Philosophum</u> etiam domesticae vitae, quare et ipsa ad universi perfectionem concurrat.	Es naponkeed valo hazbely zykseeghnek . megh zerzeeseerth : mert az azzonyallat ynkab twggya az haznaal valo dolgokt megh zerzeny honnem mynt az fyrffyw
Et ut ait <u>Richardus in suo IV. dist. XLIV.:</u> <i>Quis mulier generetur praeter intentionem naturae particularis, est tamen de intentione naturae universalis, quae utrumque sexum</i>	

<p><i>requirit ad perfectam humanae speciei generationem, ut autem Deus productae primae mulieris nobilitatem manifestaret, dum illam de costa ab Adam detracta formare vellet, immisit soporem in illum. Ut autem asserit <u>Augustinus IX. super Genesim ad litteram</u>: Sopor ille fuit raptus vel extasis, quia tunc forte vidit per essentiam Domini et interfuit curiae angelorum. Costa etiam illa secundum <u>Thomam</u> detracta fuit absque laesione et dolore. Et ut refert <u>Landulphus in suo sermone dist. XVIII.</u>, fuit costa sic detracta angelico ministerio, licet illorum non fuerit ministerio formata.</i></p>	
<p>Secundo Deus magnificavit muliebrem sexum in excellenti consignatione.</p>	<p>Masodzer ffelel magasztala az azzonyallaty zemeelt wr ystenth megh yegzet meltossaggal az az hog</p>
<p>Voluit quidem sua imagine illam consignare, unde <u>Gen. I. ca.</u> Cum dixisset Scriptura: <i>Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum.</i> Deinde subiunxit: <i>masculum et feminam creavit eos</i>, ut sic intelligatur etiam mulier ad imaginem Dei creata. Ad quod clarius investigandum dicit <u>Bonaventura in II. dist. XVI.</u> et <u>Thomas prima parte q. XCIII.</u>, quod cum homo secundum intellectualem naturam ad imaginem Dei esse dicatur, secundum hoc maxime est ad imaginem Dei, quod intellectualis natura Deum maxime imitari potest. Imitatur autem intellectualis natura maxime Deum, quantum ad hoc, quod Deus seipsum intelligit et amat. Et sic tam in viro, quam in muliere invenitur Dei imago, quantum ad illud, in quo principaliter ratio imaginis consistit, scilicet quantum ad intellectualem naturam.</p>	
<p>Sed quantum ad aliquid secundarium imago Dei invenitur in viro, secundum quod non invenitur in muliere. Nam vir est principium mulieris et finis, sicut Deus est principium et finis totius creaturae.</p>	<p>mykeppen az ffyrffyfat wr ysten teremtee az ew zent zemeelyenek es hasonlatossaganak abrazattyara azon keppen az azzonyallatot ees okossaghnak es ertelemnek termezety zerent De kylembek chak zemeelnek teremtese zerent es hogy az ffyrffyw kezdete az azzonyallathnak .</p>
<p>Unde Apostolus <u>ad Corinth.</u>: <i>Vir est imago Dei, mulier autem est imago viri.</i></p>	<p>Erröl wgy mond zent pal apostol . Corintombelyeknek yrt leweleben / Az ffyrffyw zemelye az ystenseegnek es az azzonyallat zemeelye az ffyrffywnak</p>
	<p>Masod helyen meg wgy mond / Az</p>

	azzonyallatnak feye az ffyrffyw . az ffyrffwynak feye Cristus iesus Cristus Jesusnak feye . wr ysten –
Et hoc modo intelligenda sunt verba, quae ponuntur <u>XXXIII. q. V. „Hic imago”</u> et <u>c. „Mulier”</u> , ubi dicitur: Mulier non est ad imaginem Dei, scilicet quantum ad hoc secundarium, non quantum ad principale. Similiter dicit <u>Richardus</u> de angelo et de homine in suo <u>secundo, dist. XV.</u> , quod scilicet quantum ad id, in quo essentialiter consistit ratio imaginis, expressius est imago Dei in angelo, quam in homine. Idem dicit <u>Thomas</u> ubi supra. Unde <u>Gregorius XXXVII. Moralium</u> exponens illud Ezechielis „Tu signaculum similitudinis” ait: <i>Licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi maius aliquod tribuens non eum, ad similitudinem conditum, sed ipsum signaculum similitudinis Dei dicit, ut quo subtilior est natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa.</i> Haec ille. Sed quantum ad aliqua accidentalia, expressius est imago Dei in anima, quam in angelo, quantum anima continet et regit totum corpus suum tamquam suum universum existens in qualibet parte illius, sicut Deus regit et continet totum universum, totus existens in qualibet parte universi, vir itaque et mulier conveniunt in imagine, quantum ad id, quod imaginis essentialia, ut praedictum est, licet vir illam excedat, quantum ad id, quod est accidentale.	
Deus magnificavit muliebrem sexum in prophetica illustratione.	Harmadzor ffel magaztata wr ysten az azzonyallaty zemeelt : Isteny zent malazthnak meltossagawal .
Nam et mulieres quam plures prophetiae lumine illustravit.	Mert mynd ooh terwenben . mynd wy terwenben sokakat olwaswnk yewendö mondokat es proffetissakath kyk mynd arra voltanak valazthan wr ystentewl.
Sicut fuerunt Maria, soror Aaron, ut patet <u>Exodi XV. c., quinquagesima dist. Decretorum, c. „Si post ordinationem”</u> ; et Anna prophetissa, <u>Lucae II. c.</u> ; et Sibyllae, quarum meminit <u>Lactantius li. I. Divinarum</u>	

<u>institutionum</u> . Et ut scribitur in Glossa Iudicum IV. ca.,	
quod mulieres assumptae sunt ad gratiam prophetiae fit, ut in hoc praestetur occasio mulieri, nec per infirmitatem desperet.	hogy. mywel ewk ees ne essneenek kethsegben mert nem volnanak valasztathwan azon ysteny malaszttra es ydwessegre mynt az ffyrffyak
Quarto magnificavit Deus muliebrem sexum in materna electione.	Negedzer ffel magasztataa wr ysten az azzonyallaty zemeelth . anyay valasztanak meltossagawal
Volens quippe humanam sibi copulare naturam, virginem mulierem in matrem elegit, cui tam amplissimum gratiae suae munus concessit, ut tam in merito, quam in praemio post suum filium omnem superavit creaturam, tam angelicam, quam humanam, cui etiam et si honor patriae non sit exhibendus, tamen honor dulciae dignioris non est sibi denegandus, ita quod magis ipsa sit honoranda, quam aliquis alius, immo quicumque alii concives et sancti regni caelorum. De praestantia vero eius maternitatis diximus in sermone de eius visitatione.	Mert mykoron akaraa hozyaa eeggyeseytenyez embery Termezeteth, Nem angyvaltwl sem ffyrffywtwl akara zyletethny, De azzonyallathnak zemeel/yeböl z/yz anyaat valazta maganak kynek ees anne malasztot enghede hogy mynd erdemmel Mynd dychöseegnek koron/a'/yawal az ew zent ffyanak Jesusnak wtanna mynden teremtet allatot fewlül mwlna mennyen felden mynd angyaly . mynd embery termezetet Es myndenektewl tyztöltethneek es dycheertethneek
Quinto magnificavit Deus muliebrem sexum in iocunda apparitione.	Ewtödzer ffel magasztataa wr isten az azzonyallat termeezetet: erwendetess yelenettel /
Surgens namque ex mortuis rex saeculorum primo muliebribus [sic] se videndum exhibuit.	Mert mykoron menynek es feldnek dychöseges kyrallya ew hallottaybol ffel tamada / elezer az azzonyallatoknak engedee magaat meg lathny es yllethny /
Unde <u>Marci ultimo c.</u> ait: <i>Surgens Iesus mane prima Sabbati, primo apparuit Mariae Magdaleneae.</i>	
Electa fuit mulier, ut esset nuncia vitae, ne despiceretur sexus femineus, eo quod mulier nuncia fuerat mortis.	es ewk leenek elezer az erek eeletnek köwety es predatory / hogy mywel semyben meg ne wtaltathneek az azzonyallaty zemeek / hogy myert elezer paradychomban ew myatta kezdetee el az halalnak keserewsege
Et de hac materia diffuse dictum est in sermone de resurrectione Christi.	
Sexto magnificavit Deus muliebrem sexum in mirabili fortificatione.	Hatodzor ffel magasztataa wr Isten az azzonyallaty zemeelth / chodaltatos martyromsagnak eressegeewel /
Fuerunt quidem mulieres innumerabiles, quae virginitatis amore succensae zeloque fidei Christi inflammatae adeo fortes inventae sunt, ut nec impiorum tyrannorum minas timuerunt,	Nem eellyek ew zyzesseeges eeleteknek meg tartassaaert . Nelyk ez zent hythnek ayoytatossagaert . Nelyk xp/u-/s Jesusnak zerelmeert . Nelyk az menyorzagban valo

nec illata cuiuscumque generis horrerunt supplicia, nec mortem aufugerunt violentam.	nagy dychöseegnek erwendettesegeert
Patent haec omnia in Catherina, Caecilia, Agatha, Lucia, Agnete, Euphemia, Ruffina, Secunda Anastasia, Eulalia, Prisca, Dorothea, Giviana, Christina, Iustina, Herina, Margarita, Martina, Emerentiana, Apollonia, Sabina, Barbara, Ursula et undecim milibus sociabus eius, ceterisque,	
quorum [sic] nomina et miranda gesta longum foret exprimere, quae omnes contra naturam conditionis naturalis ipsarum animo forti atque constanti quaeque superaverunt tormenta mortemque inter illa constantissime pertulerunt.	Mynden ez vylagyakat meg wtalwan el hattanak az kegyetlen kyalryoktwl Chazaroktwl es feyedelmektewl kylemb kylemb keserew kenokat gyettrelmeket es martyromsagokat zenwedween nagy eressen vytezkötenek / kynek moggyaak es zamaat sok vona ky yelengethny
Non potuerunt haec fieri, nisi superno assistente praesidio, cum mulieres sint natura sua molles in alios, et multo magis ad seipsas piae.	Azert ez eelleyen nemew hatalmas gyezedelem eresseeg es lelky yozagok ban valo veegy es holtig valo meg maradas semykeppen nem leheteth wr Istennek es zent leleknek kywalthkeppen valo ereynel es zent malazttyanaal kyl annak okaerth ewk ees newezetesek es dycherette meltook mynd anyazent egyhazban, mynd mennyeknek zent orzagaban.
Inquit enim <u>Aristoteles in li. De animalibus</u> : In omni genere animalium mulieres sunt naturaliter piae, excepta ursa et leoparda. Tanta igitur firmitas animi in virginibus supradictis non potuit nisi a bono Deo provenire. Ob quod <u>Ecclesia</u> ad Deum ita dicit: <i>Deus, qui inter cetera potentiae tuae miracula etiam in sexu fragili victoriam martyrii contulisti.</i>	
Septimo magnificavit Deus muliebrem sexum in gloriosa resurrectione.	Hetedzer ffeel magastataa wr Isten az azzonyallaty zemelth Dychöseges ffeel tamadas zerent
Unde equidem testatur <u>Augustinus li. XXII. De civitate Dei</u> : <i>Mulieres in sexu femineo resurgent, quia hoc exigit natura individui, et congruit perfectioni speciei, et erit occasio laudandi sapientiam divinam,</i>	kyröl wgy mond zent Agoston Doctor atyank / Az közönseges dychöseges ffeel tamadasban . ky mynd az ew zemelye zerent tamad ffeel
	es azonkeppen mennek es leznek az erek dychösegeben .ffyrffyw mynt ffyrffyw . azzonyallat mynt azzonyallat zyz mynt zyz ky my:nd az ew erdemeenek , ees eeleteenek dychösege zerent

ut ponit <u>Richardus in quarto</u> , unde <u>Augustinus ubi supra</u> sequitur dicens: <i>Membra feminea non erunt accommodata veteri usui, sed novo decori, quo non alliciatur aspicientis concupiscentia, quae nulla erit, sed Dei laudetur sapientia atque clementia.</i>	
	De az termeezethnek keennya es gyettrelme oth ne lezen ky ezen vylagon ez fogytkozyk /
Cum igitur artifex ille mundi sapientissimus muliebrem sexum tot miris variisque modis voluerit reddere dignum.	Ha azert az erek Isteny nagy es veghetetlen bölchesseeg myndeneknek teremteseeben . az azzonyallaty zemelth . ellyen choda es kylemb kylembkeppen . meltowa tette
Cur incredibile est, quod beatam Catherinam magnam fecit inter sanctos? Non est impossibile apud Deum omne verbum.	Myre nem kel hynnye, hogy ez Senabely zyz zent katerina azzont ees kywe hatta vona az ew zeretö zenty közzöl /. Nem lehetetlen wr Istenneel semy bezeed,
	mynt zent Lucach yr//a az zent ewangeliomba (Lk 1,37).
Ipse itaque Deus hanc virginem nasci fecit in famosa amplissimaque civitate Senarum, parentibus popularibus honestissimis et timentibus Deum, famae bonae apud omnes. Pater Iacobus Benencasa vocatus est, mater vero Lappa.	Zyletetteteek azert wr Istennek akarattya zerent zyz zent Katherina azzon Senanak ew nemes warasaban yambor es Isten feelö atyatwl anyatwl kynek attya vala Benencasa Jacab Es annya lappa
Ex ipsis prodiit haec filia in aetate infantili omnibus grata et cunctis amabilis.	Mykoron kedeeg ewth eztendös vona zyz zent katherina azzon nem adaa magaat ez vylagnak De adaa es ayanlaa magaat mynd testesstewl lelkestewl azzonywnk zyz marianak
Et saepius tunc videbatur ascendendo et descendendo per gradus scalae, quae erat in domo, Dei Matrem humiliter salutare dicendo: Ave Maria.	es gyakorlatos ydwezlettel tyztely vala Cristus Jesusnak zent zyleyeet es semy gondot nem vysel vala ez vylagra de myndden remensegeet vetette vala az mennyey dychöseegben kykben naprol napra mykeppen haznala es neweködeek wr Isten malaztya zerent
Cuius virtutes in quibus profecit, in prosequenti mysterio latius reserabuntur.	ymaran lassok megh
De septem praecipuis et singularissimis virtutibus, quibus floruit beata Catherina. Capitulum II.	
Secundum mysterium contemplandum de excellentia et sanctitate beatae Catherinae dicitur singularitatis. Fuerunt quippe in illa ultra alias virtutes praecipuae et singularissimae:	Masod tanwsaagwnk leezen zyz zent Katherina azzonnak eeleteben heet yeles es kywalthkeppen valo lelky yozagokrol kykben eele es haznala wr istennek malazttya myat kykben megysmertetyk az ew zenthseges mywota

<ul style="list-style-type: none"> • Prima dicitur virginitas • Secunda magnanimitas • Tertia austeritas • Quarta pietas • Quinta patientia • Sexta humilitas • Septima perseverantia. 	
Prima virtus praecipua et singularis fuit virginitas, quae in ea satis laudabilis exstitit maxime propter tria:	Elsew yozag mondatyk zepletelen zyzzesseeg kyböl yelessen dycheertetyk ez három okaerth.
<ul style="list-style-type: none"> • Primo propter aetatem • Secundo propter contrarietatem • Tertio propter puritatem. 	
Primo redditur laudabilis virginitas Catherinae propter aetatem.	Elezer az ew yffywsaganak okaerth,
Nam septimo aetatis anno votum expressum emisit de virginitate servanda.	mert mykoron meeg heeth eztendös vona nylwan valo fogadasth teen hogy mynd halalyg zepletelenseegben maradna meg,
Nec obstat, quia nondum ad annos pervenerat pubertatis, ut sic diceretur infantili motu excitata vovisse, quoniam si malitia supplere potest aetatem, ut inquit dominus <u>Hostiensis in summa li. X. de despo. impu.</u> , multo fortius id potest gratia Dei.	kynek mynd kezdety, mynd veegezety leen zent lelek wr Isten ky az ew zent malazttya myath bel tellyeseytee az ew embery ezeenek es zabad akarattyanak tekeelletessegeet.
Sicut pie credimus de sancto Nicolao, qui quarta et sexta feria dum infantulus erat,	Eellyen dolgot olwaswnk zent Myklos pyspekröl ees ky meeg ew gyengessegeben ees zerdaat penteketh beytel vala,
lac ex pectore matris vel alterius cuiuscumque suggere recusabat.	
Potuit itaque Spiritus Sancti gratia liberum arbitrium Catherinae accelerare, ut virginitatem se servaturam voveret, quod facile deprehendi potest.	Hogy azert zyz zent Katherina azzon ees azt ennen ereyböl ne tette legyen de wr istennek malazttyabol meg ysmertetyk ellyen Isteny latasbol
Ex ostensa sibi visione mirabili	
Sexto quidem anno aetatis suae redeunte puella de domo sororis suae nuptae, vidit in aere supra ecclesiam fratrum praedicatorum Salvatorem sedentem in trono indumentis papalibus insignitum et apostolis sociatum.	Mykoron meeg chak hatod eztendös vona egy napy napon mykoron haza menne ew hazas neennyeenek hazatwl ffel tekeenthwen az eggre es lataa wrwnk Jesusth az zent Damoncos ffyaynak egyhazok feloth oly mynth egy pyspeky rwhaban yllnye es az zent apostolok mynd kewrüle alwan
Qui elevata manu in eam intuens signo crucis illam benedicebat.	ffel emelwen azert Jesus az ew zent kezeet es kereztet vethween Katherinara megaldaa ewtet.

Qua habita visione adeo exstitit in Domino confortata, ut nil aliud quaereret, nisi loca secreta orationi apta, puellasque ceteras verbo et exemplo induceret ad orandum.	Ez latasthy mykoron ezeben vette vona oly yghen megh eressedeeek wr Istenben hogy az napsagtwl fogwa semyt eegyebet nem karesne hanem chak tytol helt hol ott nylwabban ymathkozhatneek es ynth vala eegyeb leanyokat ees mynd bezedewel mynd peldayawal ymatkozaasra es ydwesseegnek wtaara.
Secundo redditur laudabilis virginitas Catherinae propter contrarietatem.	Masod ok mondatyk ellenzeesnek oka, kyböl meg ysmertetyk az ew zyzessegheenek tartasa
Nam licet parentes illius multo tempore vidissent in filia tot signa et primordia sanctitatis, ignorabant nihilominus votum virginitatis per eam emissum.	mert yollehet az ew zyley lathnanak kylemb kylemb choda dolgot az ew leanyokban De maga meeg nem twggyak vala hogy ew zyzesseget fogadot vona
Quare de re [sic] cum XII. annum iam attigisset, instabat mater, ut inciperet se ornare, sicut ceterae nuptui tradendae facere consueverunt, quod illa facere renuit, et post sororis illius iam nuptae suasu vel leviter se ad ornatum composuit, non ut virginitatis propositum infirmaret, sed ut sic condescenderet importunae persuasioni sororis.	annak okaert mykoron tyzen keth eztendöt eerth vona yntetyk vala az ew zyleyeetewl hogy zebben yarna mert ymaran hamar hazassagra kelleny menny
Tamen cito semetipsam redarguens ad lamenta poenitentiae se convertit, ac si aliquod grande peccatum perpetrasset, cum in rei veritate vix peccaverit venialiter.	de ew semyt nem gondol vala vele de annal ees ynkab syrassra es penitenciarara fogya vala ennen magaat hogy ha valamy nagy halalos bynth tett vona.
Cum vero ardentior ex post (?) devotioni et orationi se dedisset, nullaque de ornatu corporis inesset ei cura, parentes quendam religiosum Deum timentem et eis notum precati sunt, ut filiam alloqueretur, monerentque, ut se pararet ad virum in brevi suscipiendum.	Azth lathwan az ew zyley keereenek eg egyhazy embert reea hogy mywel az ew leanyokat tanacholnaa hogy zerzenee hozyaa magaat mert hamar hazassagra kellenee menny-
. Ille autem cognito proposito virginis illam in Domino confortavit, monuitque, ut capillos tonderet, quod illa quam primum implevit.	
Nescientes adhuc sui, quae in corde eius latebant, omni libertate locoque secreto privarunt, deputaruntque cunctis vilibus servitii domus, quae patienter omnia sustinens ad quandam cameram unius sui germani, quae erat sine clausura, se colligebat, ibique sponsum virginum, Christum orabat.	az Jambor kedeeg meg ysmerwen az zyznek akarattyaaak meg vygaztalaa es meg ewssytee ewtet wr Istenben Et yntee reea hogy ew leany hayaat nyrnee el kyre ottan keez leen es le tellyesytee
	azth lathwan az ew zyley elezer nagyon meg haragwanak ew reea es nagy fenyeyteekkel tarttyak vala,

. Tandem elapso aliquantulo spatio suos advocans votum, quod ab infantia voverat, publice reservavit.	De egy kewes ydew el mwlwan ky yelentee ewnekyk az ew zywe tytkyaat hogy mywel zyzesseget fogadot vona.
At parentes omni duritia deposita illam benedixerunt, prohibuitque pater omnibus de domo, ne illam de cetero molestarent.	Es ottan zerelmekben esseek es meg aldwan ewtet nem bantaak akarattyaat annak wtana
Tertio laudabilis fuit virginitas Catherinae propter puritatem.	Harmad ok mondatyk lelky tyztassaag tartassnak oka
Non enim solum integritatem carnis retinuit, sed mentis puritatem usque ad mortem servavit, quod declaravit mira ipsius desponsatio.	Mert wr istennek zent malazttyanak myatta nem chak kyül valo testy tyztassagot mynt embertwl lehetsseeg meg tartotta mynd halalyg.
Contigit quidem quodam carnisprivii (?) tempore Catherinam cunctis temporalibus delectationibus contemptis orationem suam intensius replicare,	Törteneek egy hwshagatban hogy zyz zent Katerina keesöyg y:mathkozneek myert mynd testeewel lelkeewel az mennyeyekre vala fygelmezween
eique Dominum apparere et dicere:	Neky yeleneek az aldot wr Jesus xp/u-/s es monda:
„Quoniam mundana quaeque meo amore calcasti, ego sollemniter te desponsare decrevi.”	Katherina myert mynden ez vylagyakat megh wtaltal az en zerelmemeert En es teeedet nagy tyztesseeggel el akarttalak hazasoytany /
Tunc apparuit gloriosa Dei Genetrix, Iohannes evangelista, apostolus Paulus, beatus Dominicus atque David psalterium pulsans.	Ottan elöwe yewenek az zyz anya Maria Zent Inos Ewangelista, Zent paal apostol, zyz zent Damonkos es zent Daudid profeta.
At genetrix Dei dexteram virginis sua manu suscipiens digitosque suos extendens ad Filium postulabat, quatenus eam desponsare dignaretur.	Es azzonywnk zyz maria kezeet fogaa zent katherinanak es kezdee kerny az ew zent fyyaat Iesust hogy hozyaa vennee ewtet,
Qui annulo suscepto dexteraeque suae annulari digito imponens, dixit:	ky ottan nekы enghede es veween xpus Iesus az gyerüt ew wyaban tewee mondwan
„Desponso te mihi, creatori et salvatorituo in fide, usquequo in caelis tuas mecum nuptias celebrabis, et tua virginitas senper conservabitur illibata.	yme yegyezlek teeed ennekem te teremtednek es megh valtodnak hytben az ydeyglen mykoron en velem eegyetembe be yewz az mennyey menyekzöben. Es az te zyzesseget koronkeed meg otalmaztatyk zeplötelen.
	Ezek meg leeween el enyezeenek elöle.
Secunda virtus praecipua et singularis beatae Catherinae fuit magnanimitas, ex qua audacter mundum contempsit, habitumque ordinis de poenitentia sancti Dominici devote recepit;	Masod yeles lelky yozaagh, kyben eele zyz zent katerina mondatyk ew zyweenek lelkeenek wr Istenben valo mereessege es batorssaga, kynek myatta ees ez vylagot megwtalaa es zent zerzetesseegben meene hogy xpusnak nagyob zabadon es tyztabban zolgalhatna. Es meene zent Damonkos atyanknak harmad zerzeteeben ky mondatyk penitencia tartasnak zerzete.
hic vero ordo tripliciter commendatur:	Meely zent zerzetesseeg harombol byzonywltatyk meg hogy ygaz leegen.

<ul style="list-style-type: none"> • Primo quia a sancto Dominico institutus • Secundo quia ab Ecclesia approbatus • Tertio quia a Deo magnificatus. 	
Primo ordo ille fuit a sancto Dominico institutus.	Elezer mert zent Damonkos atyanktwl zerzeteteth
Ipsa beatus pater in Lombardia hunc ordinem instituit, quem de militia Iesu Christi a principio appellavit, eo quod illius ordinis fratres haereticis bona ecclesiarum usurpantibus viriliter se opponebant, pugnabantque omni conatu pro praedicatorum bonorum recuperatione et conservatione.	Lombardyaban kyert sok vyaskodasa volth az erethnekek ellen, kyk annak elette byrtaak kyketh
Sed postea haereticis per sanctum Dominicum et sanctum Petrum martyrem aliosque praedicatores deletis et penitus quasi extinctis mutatum fuit nomen illud de militia in nomen de poenitentia.	mynd az teeb zent atyakkal egyetembe onnan kywe yzween ew helyettek zerzette az zent penitencianak zerzetesseegeet
Secundo ordo ille ab Ecclesia fuit approbatus, quod patet per Honorium quartum et Iohannem XXII., Bonifacium nonum et Innocentium septimum, qui dicto ordini plurima privilegia concesserunt.	Masodbol ygaznak lattatyk mert anya zent egyhaaz be vette mynt ygaz zerzetesseeget Es zent papaak Confirmaltak Negyed honorius hwzonkettöd Ianos papa kylenczed Bonifacius Es heted Innocencius kyk mynd nagy sok zabadsagot Bwlchwt es oldozatokat enghettenek.
Tertio hic ordo est a Deo magnificatus.	Harmadzor merth Az zent Zerzetet a my:ndenhato wr isten meg zentelte es ffelel magasztatta,
Voluit enim plerasque dominas in illo viventes et morientes signis et miraculis plurimis coruscare.	ky meg byzonywltatyk kylemb kylemb sok zent azzonyoknak zenthseegees eleteknek es choda teeteleknek myatta,
. Sicut fuit beata Iohanna de Urbe veteri, beata Margarita Novella de civitate Castelli, beata Helena de Ungaria	
et sancta Catherina, de qua loquimur, aliaeque multae	kyk közzöl egy yeles zerelmes xp/u-/snak yegyese ez zenth katherina ees kyröl mostan zolwnk bezeellünk.
Qualiter ergo Catherina huic ordini sancto se dedicavit, docet eius legenda, in qua narratur, quod a teneris annis ad patrem sanctum Dominicum ferventissima devotione trahebatur.	Mykeppen kedeege valasztotta leegyen maganak ez zenth damonkos atyank zerzeteet meg lathattya ha ky eew eleteet akarya olwasny.
	Hol ott wgy olwastatyk
Et cum semel Dominum exoraret, ut conservaret eam in promissa virginitate, tali fuit visione commonita:	Egy napy napon my:koron ymathkozneek hog wr isten tartanaa meg ewtet az ew zyzesseegeenek fogadasaban el reewölteteek .

Apparuerunt siquidem sibi plures patres institutores ordinum diversorum, inter quos erat beatus Dominicus,	es nagy sok zent atyaak azon zerzetből neky yeleneenek kyk közöt zent domonkos atyank ott vala
	myert hogy kywalthkeppen valo zerelmetes ayoytatossaga vala hozyaa
habens in una manu liliū ardens sine combustione, et in altera suū habitum consuetum per dominas deportari.	kynek eegyky kezeeben egy liliom zaal vala langazwan de meg nem eegwenes az maas kezeeben az zerzethnek rwhaya
Cumque sibi a praefatis offereretur (?), quem ordinum vellet eligere, respondit se velle sancti Dominici habitum suscipere.	Es azon latasban mondanak katherinanak mynemew zerzetet akarna valaztany, felele: En zenth damonkos atyam zerzeeteet kywanom ffel veennem
At ille beatus Dominicus dixit: „Forti animo esto, o filia, quia certissime hoc habitu, ut desideras, indueris.”	Monda ottan ewneky zent damonkos: Eress leelekkel leegy zerelmes leanyom mert ameel zeerzetet kywalataal ewtözöl.
Sicque visio disparuit, et ipsa mansit in Domino confortata.	Es ez lataas el enyezeek elöle es nagy byzodalmat veen wr Istenben
Tandem postquam parentibus revelavit se virginitatem vovisse, illis consentientibus apud ecclesiam fratrum praedicatorum de Senis habitum diu affectatum cum magno fervore suscepit.	Mykoron kedeeg az ew zyzesseegenek tartasaath meg yelentette vona az ew zyleynek, es azok nagy eremmel meg aldottaak vona Ottan Senaban az apachakhoz meene es mykeppen ew kysdedseegetwl fogwa kywanta vala be ötözeek nagy lelky aytatossaggal es ysteny zent zeretettel.
Tertia virtus praecipua et singularis beatae Catherinae dicitur austeritas.	Harmad yeles lelky yozaag kyben eele zyz zent katherina mondatyk ez vylaghy testy kemeenseeg,
. Fuit namque suo corpori austera et rigidissima propter Christum, et praecipue in tribus: <ul style="list-style-type: none"> • Primo in cibo et potu • Secundo in vestitu et lecto • Tertio in vigiliis et orationibus. 	kyth meg ysmerhetünk ez harom alaa mondanokbol. Elezer eetelben es ytalban Masodzor rwhazatban es haalo agyban harmadzor Vgyyazasokban es ymachagokban.
Primo quantum ad victum. Ab infantia carnes raro sumebat, quas postmodum totaliter a se amovit, seque ad esum panis et crudarum herbarum ex toto reduxit.	Elezer mondam hogy kemeenseeget tartot eeteleeben, ytalaban, mert rytkan olwastatyk mynd ew kysded germeksseegetül foghwa, hogy hwstth eeth vona kynek annak wtanna myndenestül foghwa el vetee ew tewle,
Anno aetatis suae XII. herbarum usa est succo, vinum autem ita lymphatum sumebat, quod vini sapore carebat.	de chak kyneeret es gymelchet eet tyzen keth eztendös koraban kedeeg fyew gyekerrel eelth. Bort kedeeg mykoron ywth oly yghen meg vyzeztte hogy alyg erzette az bor zagaat.
Illud autem a XV. aetatis suae anno a toto relinquens inediae (?) plurium dierum saepius passa est.	De annak ees ellene monda tyzen ewt eztendew wtan.
	Gyakortaa kedeeg nagy sok napyglan sem

	<p>etelth sem ytalth hozyaa nem vette. Gyakortaa mynd hetedzaka eehen zomehon beytelth, wg zolgalta az wr ystent.</p>
Secundo fuit austeria in vestitu et lecto.	<p>Masodzor meg ysmertetyk az ew magahoz valo kemeensege rwhazatban es aagyon valo halalban</p>
Pannis laneis usa est ad tantum deveniens, quod tam hieme, quam aestate una sola tunica vestiebatur.	<p>Ewneky eegyeb rwhaya nem volth, hanem chak ynghe Es sem telben sem nyarba egy köntösseenel teb nem volt ew yngheenek alola.</p>
Cilicio quandoque usa est, quod in catenam ferream commutavit, et patrem Dominicum imitans se ter quotidie fortiter disciplinabat, lectum insuper de tabulis habebat,	<p>neha Ciliciomot neha vass lanczot vyselth hogy kedeg nylwabban kowethetnee zent Damonkos lelky attyaak lelky eelethben, myndden napon haromzor neegzer ostorozya vala ewnen magaat.</p>
et lignum pro cervicali absque alterius rei additamento.	<p>Agya keedeeg chak azon azzyw dezka es egy zemeek ffa feye alat:</p>
	<p>Ezeeben tarthwan zent paal apostolnak mondasaat: Meg gyettrem az en testemet es zolgalattra hayttom, hogy eegyebeknek yoot predicalwan enmagam gonozzaa ne legyek. Es azonkeppen az gyarlo testhnek akarattyaaak hayttya vala az leleknek es okossaghnak okarattyara. Es ew lelkeet wr istennek akarattyara, hogy se testh zerent, se lelek zerent ne tehetne eegyebet, hanem anny wr ystennek newe dycheretyre vona es ennen maganak ydwesseegere.</p>
Tertio fuit austeria in vigiliis et orationibus.	<p>Harmadzor meg ysmertetyk az ennen magahoz valo kemensege zentelen valo vygyazasoknak es ymathkozasoknak terheeböl.</p>
Nam ad hoc devenit, quod infra duos dies vix per horam et dimidiam dormiebat.	<p>Merth anneera ywtot vala hogy keth napon awagy harom napon Fel horaat awagy eegyet nywgodot</p>
Ad tantam ergo tenuitatem ex austeritatibus deductum est corpus eius, quod cum transisset eius spiritus ex hac vita, repertus est umbilicus renibus adhaerere.	<p>az nagy eensseegböl azerth annee azalssagra ywtot vala, hogy mykoron ez vylagbol ky mwlt vona lataak haat az ew agyeeka ew belyhez es hwrahoz ragadot vona.</p>
In principio etiam suae puellaris aetatis duplae fertur fuisse latitudinis, quam XXVIII annorum exsistens.	<p>. Oly yghen megzaradot vala eew halala felee hogy ew teste feleny sem vala mynt meeg ew kysded leanzo koraban ees volt,</p>
Confirmabat haec omnia Pius pontifex maximus, qui in bulla canonizationis ita asserit: Summa huius virginis abstinencia fuit et mirabilis vitae austeritas.	<p>kyröl wgy mond az nagy pius papa az ew bullayaban ez zent zyz azzonrol: Ez zent zyznek ew zenwedetteseege nagyssagos es chodalatos ew ez</p>
Nam cum vini et carni um usum prorsus abiecit, nec pulmentariis ullis uteretur ad	<p>mykoron bornak hwsnak eeledelet ew tewle myndenestül foghwa el tawoztatta vona Es</p>

extremum eo deducta est, ut nec legumina ederet, nec pane vesceretur nisi caelesti, quem verus Christianus in sacramento sumit altaris.	semy bewchüt sem akarna hozyaa venny . veegre anneera ywta hogy sem kyneset sem eegyebet nem eenneek ez vylaagh zerent, hanem chak mennyey meennawal eelne mynt yo kereztyenek zoktak hozyayok venny az oltaryzentsseeg zerent, kyben mynd az wr Isten dycheertetyk.
Quarta virtus praecipua et singularis beatae Catherinae dicitur pietas.	Negyed lelky nemes yozaag kyben eele es haznala zent katherina mondatyk kegyesseegh
Fuit ipsa piissima valde, et praecipue quantum ad tria genera personarum: <ul style="list-style-type: none"> • Primo quantum ad pauperes • Secundo quantum ad infirmos • Tertio quantum ad peccatores. 	kyben meely yghen el hatalmazot vala meg ysmertetyk ez harom rendbely zemeelyeken twdnya yllyk az zegheenyekekhez az korokhoz betegekekhez es az zegheen bynesekhez.
Primo quantum ad pauperes.	Elezer azert kegyess vala az zeghenyekekhez.
Inquit enim Pius in bulla praetacta: Pauperibus Christi larga manu subvenit.	kyröl wgy mond pius papa az bullaban: Az Cristus Jesus zeghenyenek bew kezzel oztogat vala:
Scribitur in sua legenda, quod a suo patre licentiam obtinuit posse de bonis domus pauperibus elargiri.	esmeg wgy olwastatyk eeleteeben hogy zabadsaga volt az ew attyatwl alamysnaat adny vala kynek akarth vona ew attyanak yozagabol.
Et contigit semel, quod dum infirmitate corporis gravaretur, audivit a multis referentibus, qualiter vidua quaedam convicina filiis et filiabus multa cruciaretur penuria, oratione praemissa tantum robur obtinuit, quod frumentum, vinum et oleum usque ad centum quasi librarum pondus in aurora profunda propriis umeris mira agilitate portavit, ac mirabiliter aperto ostio quam planius potuit, in viduae domo deposuit, licet dispensante Domino velut alter Nicolaus fuerit deprehensa.	Egyzer törteneek hallany, hogy egy zegheeny ewzweg azzonyallat ew hozyaa tartozoywal nagon eehezneek zomehozneek, yollehet nagy beteg vona akkoron ottan azert ew ymachaganak myatta kynnyebseeget nyere wr istentewl Es ffel kelween reeggel gabonat, Borth, olayth nagy bewen ennen vallan az zeghen azzon hazahoz vyween le tewee hazaban nagy czendesseeeggel eet ez dolgaban hasonlatos leen bodoghssa gos zent Myklos pyspekhez.
Alias vero semel in fratrum praedicatorum ecclesia constituta cum quidam pauper ab ea elemosynam peteret, et illa nihil praeter crucem argenteam, quae erat inter Pater noster, haberet, statim illa avulsa tradidit indigenti.	Annak wtanna torteneek esmeg egy napon mykoron az zent egyhaznaal vona egy keere alamysnaat tewle es mykoron nem vona myt adny az olwaso zem közöt vala egy ezysth kereztyeeg zemewl ottan azert azt ees el oldaa es az zegheennek adaa.
Apparens autem sibi postmodum Dominus illamque ornatam lapidibus pretiosis ostendens ei dixit:	Azon eeyel neky yeleneek wrwnk Jesus Cristus es monda
„Tu mihi hanc hesternam die dedisti, et ego promitto tibi, quod in die iudicii coram universo angelorum et hominum conspectu illam ad tui gaudii cumulum praesentabo.”	Katherina yme tegnapy napon ezth aadaad ennekem, En ees meg fogadom teeneked hogy az wtolso yteelethnek napyan mynd az zent angyaloknak ez embereknek latasokra azth az

	te eremednek nagysagara megh mwtatom kyböl meg ysmertetyk az zeghenyekhez valo zorgalmatossaga.
Insuper cum beata Catherina semper de melioribus traderet, contigit, quod vegete (?) melioris vini abundanter pauperibus erogaret. Intantum autem est augmentatum, quod ubi dictum vas sufficere consueverat toti familiae per dies viginti vel circa, tamen pro dicta familia et etiam pro pauperibus usque ad tertium mensis principium abundantissime perduravit.	
Secundo fuit pia haec virgo quantum ad infirmos.	Masodzor vala kegyes es yrgalmas az nyawalyas korokhoz beteghekhez.
Nam aegrotantibus summa diligentia ministravit.	Mert nagy zorgalmatossaggal zolgaal vala ewnekyk.
Servivit cuidam infirmae nomine Andreae ab omnibus derelictae, nec horrore plagarum illam exhorruit.	egy nyawalyas koor poklos azzonyallat kynek katherina zolgalny zokot vala
Quinimo cum aliquando nauseam passa fuisset, vulnere illius putredinem inspiciens et contrectans recollecta in quadam scutella lotura cum sanie illam ebibit dicens:	az ew ghereentes voltaat egy napy napon megtyztoytaa ewtet es az wndoksagot gyeytee egy medenczeben es monda.
„Amore sponsi Iesu Christi corpus meum sic castigabo.”	En teghedet az en zerelmes yegesemnek wr Jesus xp/u-/snak zerelmeerth meg yztrak es teghedet gyarlo testh meg gyeterlek.
Quo facto statim cessavit omnis praecedentis nausea temptatio, habuitque postea suo confessori referre numquam aliquid tam suavis percepisse saporis atque odoris.	Annak wtanna leen hogy meg zewneek mynden wtalattya De koronkeed zeep yllatwnak erzettetyk vala ewneky mas embernek rwthsaga.
Nocte vero sequenti apparuit ei Iesus Christus, ostenditque sua sacratissima vulnera dicens:	Masod napon meg yeleneek ewneky wr Jesus xp/u-/s es meg mwtataa Katherinanak az ew zenthseeges sebeyt mondwan
„Quia meo amore tam abominabilem potum sumpsisti, tibi ingratus non ero.”	Katherina myert az en zerelmemeert ollyan wtalatos ytalh veel hozyad nem leezek halalatlan teeneked eerette.
Sicque applicans os virginis ad proprii vulnus lateris	Es Katherina zayaat ywtataa ez ew zent oldalanak zent sebeehez
„Bibe – inquit – filia de latere meo potum, quo anima tua tanta suavitate replebitur, quod etiam in corpore, quod propter me contempsisti, mirabiliter redundabit.”	mondwan: En eedes leanyom apollad Megh es ygyaal az een oldalambol eedes ytalh, kywel az te lelked mynden eedesseeggel bel tellyeseegyek es testedet ees bel tellyesehe kyt en eerettem meg wtalaal kyben ottan bel tellyesedeek az wr Istennek malaztos volta.
Quo facto tam in anima, quam etiam in corpore incredibili exstitit suavitate dulcedineque repleta.	

Tertio fuit pia valde sancta Catherina erga peccatores.	Harmadzor vala kegyes es yrgalmas zent Katherina az zegheen bynesekhez.
<p>Multos namque orationibus suis et meritis iuivit, ne perirent. Sicut diffuse ponitur in legenda. Andream debelantis (?) civem Senarium divitiis affluentem aegrotantemque ad mortem cum ex toto poenitentiam sperneret, sua oratione convertit ad Dominum. Cum enim pro illo orasset ardentissime, apparuit Iesus Christus praefato infirmo hortatusque est illum, quod confiteretur peccata sua, quia paratus erat sibi illa remittere. Qui compunctus valde subito confessus est. Et condito testamento ad extrema deductus cum magna devotione migravit ad Dominum. Fuerunt adhuc in praefata civitate Senarum duo pro suis maleficiis ad mortem damnati. Qui cum ducerentur super currus et carnes eorum a carnificibus decerperentur ignitis forcipibus (?), Deum impie blasphemabant. Cum autem Catherina ista novisset, pro eis Dominum amaro corde exoravit. Quibus cum ad portam civitatis venissent, apparuit Salvator totus vulneratus eos ad conversionem invitans, qui statim compuncti confessi sunt sacerdoti, et blasphemias mutaverunt in laudes, sicque laetissimi tulerunt illatam mortem. Et quis enarrare queat conversiones omnium malorum, profectorum bonorum, roborationes imperfectorum, consolationes desolatorum, admonitiones spiritualium periculorum, tam per suas epistolas, quam etiam oraculo vivae vocis erga personas omnis sexus, conditionis et status per virginem excitatas. Quot sceleratos de faucibus Inferni abstraxerit! Quot obstinatos ad sui cognitionem reduxerit! Quot saeculo deditos induxerit in eius contemptu, quot utriusque sexus ad religionum diversarum ingressum allexerit! Quot de laqueis temptationum eruerit! Difficile namque foret cuncta commemorare. Nam aliquotiens maxime in Italia ex remotissimis partibus ad ipsam utriusque sexus personae confluebant. Ad eius aspectu atque colloquium taliter compungebantur, ut sine dilatione currerent ad confitendum</p>	

peccata sua. Ob quam causam Gregorius XII. in adiutorium Catherinae tres confessores praecipuos deputavit. Qui taliter aliquando occupabantur, ut nec spatium haberent edendi.	
	Mert gyakortaa ymatkhozwan ew eerettek nagy sokaknak tezen vala sedelmet ew zenthseeges ymachaganak es erdemenek myatta, kyknek zamokat sok vona chak gondolnya ees, myneewel ynkab yrny menea gonozokat tereytet hattra, menea yokat meg eresseytet yoban, menea sokakat meg vygaztalt lelekzerent, testhzerent. neha bezedewel, neha yrasawal, neha yzenetywel, neha ymachagawal.
Quinta virtus praecipua et singularis beatae Catherinae fuit patientia; fuit siquidem patientissima, et praecipue in tribus:	Ewtöd yeles lelky yozaagh kyben eele zyz zent katherina mondatyk nagy paciencia tartass yelessen ez harom alaa mondandokban.
<ul style="list-style-type: none"> • Primo in persecutionibus • Secundo in temptationibus • Tertio in passionibus. 	Elezer haborwsagokban, Masodzor keseertetekben, harmadzor keenzenwedeeseben.
Primo fuit patiens in persecutionibus, quod exempla sequentia manifestant.	Elezer bekeseeges volth kylemb kylemb haborwsagokban, ky meg byzonnywltatyk eellyen peldabol:
Fuit Senis quaedam Palmerina de poenitentia sancti Dominici, quae instigante Satana facta est Catherinae taliter aemula, ut nec nomen eius audire valeret. Sed virgini semper detraheret. Ipsa tamen pro illa Dominum exorabat, et cum ad infirmitatem gravem incidisset, Catherina ad eam visitandam se contulit, infirma vero durior effecta eam expelli de domo iussit, pro qua non cessavit Catherina preces ingeminare. Quibus factum est, ut eam sibi reconciliaret, atque contrita illa et compuncta sacramentis et gratia Dei munita in Domino ex hac vita migravit. Dum etiam serviebat illi infirmae Andreae, de qua paulo ante diximus, illa impatiens contumeliis plurimis Catherinam afficiebat, et procurante spiritu malo de inhonestate apud alias sorores accusabat.	Mykoron azert az gonoz lean nagy korssagban Eseth vona Katherina azth halwan hozyaa meene meg latogathny az nyawalyas soros kedeeg ottan meg kemeenyedeeek ewmagaban es hagyaa hogy ky yzneek katherinaat az hazbol, ew kedeeg nem zenyk vala eerette ymathkozny, Es wgy leen hogy meg gyözee ew zent ymachaganak myatta es az kegetlen alazatossagra es töredelmesseegre terween bochanatot keere, es zenthseeget veewen ew hozyaya ky muleek ez vylagbol. Mykoron esmeg mas sorornak zolgalna ew betegsseegeben,
Catherina tamen propterea nec indignabatur ei, nec ab eius obsequiis cessabat. Cumque illa in dies in sua duritia perseveraret, Catherina orationi se dedit, de iniuriis et infamiis pie conqueritur. Cui Christus	az ees kylemb kylemb bozzwsagokkal yllety vala katherinaat. Terteenek hogy ew ymachagaban bozzankodne raytta wr Istennek. Neki yeleneek wrwnk Jesus xp/u-/s tarthwan egy aran koronaat masth egy

apparens duas ostendit coronas, unam spineam et aliam auream dicens:	töwyskoronaat ew kezeeben es monda
„Si hic eligeres auream, spineam postea reportabis. Si autem hic spineam, postea auream obtinebis.”	Katherina valazd el eegyket ennek ez vylagy eeletedben. Ha eet az arankoronaat valaztot haat az mas vylagon töwys Koronaat keel vyselned, ha kedeeg eeth az töwys koronaat valaztot haat az mas vylagon aran koronaad leezen.
Quod illa audiens et ad patiendum per omnia se offerens accepit de manu Domini spineam, quam suo capiti imponens etiam diebus pluribus vehementissimum sensit in capite dolorem.	Azt halwan katherina ezeebe vewee magaat es ayanlaa magaat bekeseeg zenwedese es ky veween ew kezeeböl az töwyskoronaat tewee Katherina ennen feyeben. Annak okaert sok ydeyglen zenwede fee faydalmat.
Sicque a Domino confortata patientiae armis fortiter se munivit. Infirmam vero patientiam Catherinae superata, compuncta et ingemiscens Catherinam alta voce sanctam omnibus praedicabat, seque ream accusabat, misericordiam petens de his, quae falso dixerat contra illam. Quid plura, dum Catherina tanta inedia corpus affligeret frequentaretque Dominicam mensam, plerique utriusque sexus falsos rumusculos, ut fieri solet, eructabant. Aliqui dicebant neminem in modo vivendi singularem esse debere. Aliqui extremitates fuisse semper Deo et hominibus exosas. Aliqui Catherinam fingere et decipere. Aliqui ad inanem gloriam illa omnia facere et similia. Quae ipsa Deo placere per omnia studens patientissime tolerabat.	Es azon keppen meg eressedween wr ystenben annaal ees eressebben ffel etezeek az zent paciencianak fegywereeben: Az beteg Soror azert lathwan katherinanak bekeseeg zenwedesseet töredelmesseegre töre es bochanatot keerwen ymaran nylwan zenthnek es bodognak predicala vala. Mynd ezenkeppen nagy sok zemeelyektewl sok zamtalan bozzwsagot zenwed vala . gonoz hyrt neweth es gonoz bezedeketh . de katherina wr Istennek malazttya myat mynd nagy alazatosaggal es bekeseeggel zenwed vala, kykböl mynd dycheertetyk a myndenhato wr isten.
Secundo fuit patiens in temptationibus daemonum.	Masodzor vala bekeseeges erdeggy kesseertetekben:
Ait quidem Pius in bulla canonizationis:	kyert wgy mond pius papa az Bullaban
Luctabatur quam frequentissime cum daemonibus multisque illorum molestiis vexabatur.	vyaskodyk vala katherina gyakorlatossaggal az erdeghekkel . es sok nywghatatlansagoknak myatta sok bozzwt zenwed vala.
Sed aiebat cum Apostolo: Cum infirmior, tunc fortior sum.	De myndenkoron zent paal apostolnak mondasaat vety vala ellenek: mykoron beteg vagyok akkoron eresseb vagyok
Et ut in sua legenda narratur: quinque daemones Deo permittente Catherinae corpusculum tantis poenis et languoribus affligerunt, ut manifeste viderentur in ea signa percussionum et verberum, ita ut quasi quoddam monstrum videretur a cunctis.	wgy olwastatyk eeleteeben hog wr Istennek enghedelmeböl gyakortaa oly yghen gyetryk vala es ostorozyaak vala az erdeghek katherinaat, hogy myndenek chodalkoztanak raytta kyk az ew testeet lattaak.
	De myndenekket nagy halalattal veezen vala az wr Istentewl.

Tertio fuit patiens in oassionibus sive in poenitentiis voluntarie assumptis sine infirmitatibus corpori suo supervenientibus.	Harmadzor bekesseeges volt kylemb kylemb keen zenwedeseekben es zabad akarattya zarent valo kemeen penitentia tartasban.
	kylemb kylemb testy korssagban betegsseegeben
Teste enim Pio ubi supra: Dolore capitis paene assidue torquebatur.	kykröl byzonsagot teezen pius papa az bullaban, feye fayasnak myatta wgy mynt koronkeed gyettretyk vala
Aestuebat febribus, nec illorum cruciatu carebat.	
	mynddenben eremesth tarssolkodwan az ew eedes zerelmes meg valtohahoz ez vylagon kyröl zent pal ees meg emlekezyk.
	ha az xpus Jesussal zenwedewnk, Annak wtanna vele ees wralkodwnk az mas vylagon. Katherina ezeket mynd zyweben tarttya vala es eremesth zenwed vala wr Istennek zerelmeerth.
Sexta beatae Catherinae virtus admiranda fuit humilitas,	Hatod lelky yozaag kyben zyz zent katherina eele es haznala ez vylagon mondatyk lelky es testy Alazatossaag.
quam ostendit maxime in tribus: <ul style="list-style-type: none"> • Primo in timore • Secundo in despectione • Tertio in conversatione. 	ky meg ysmertetyk yelessen ez harmakbol Elezer feeleelemböl, Masodzor wlatatossagbol, harmadzor nyayassagbol
Primo ostendit suam humilitatem in timore.	Elezer mondam hogy az ew nagy alazatossaga meg ysmertetyk feeleelemböl.
Dum enim coepisset visionibus et imaginariis, et corporalibus a Domino Iesu Christo visitari, plurimum formidare coepit Dominoque se commendavit, a quo edocta plenissime fuit, qualiter visiones bonas vel malas haberet agnoscere.	Mert mykoron mynd kezdettewl foghwa az aldót wr Iesus cristustwl kylemb kylemb latasokkal es ylenetekkel mynd emette mynd almatta megh Kezdet vona latogattathny koronkeed nagy feeleelemebe volt.
	ezeeben tarthwaz az zent attyaknak keseertetyh Mert gyakortaa sokakat chalt megh pokolbely erdeg yo angyalnak kepeeben.
	Annak okaert Az wr Istennek ayanlya vala ennen magaat es wg leen hogy wrwnk Iesus xpus neky yelenwen meg tanoyttaa ewtet mynd ysmernee meg mykoron az lataas yo es ygaz vona, es mykoron gonoz away hamys.
Et dum semel suo confessori de visionibus sibi factis referret quaedam secreta, ille haesitare coepit, atque in eam respiciens vidit illam transformatam quantum ad faciem in effigiem Christi respicientis in eam [sic].	Törteenek hogy katherina az ew lelky Confessoranak meg yelente az ew latasyban, Es ez Confessor halwan teebolyogny kezde rayta es reea kezde neezny haat oly mynt el valtozot vona az ew zyne oly mynt az Cristus

	neezne reea.
Cumque ex hoc exclamaret ac diceret:	ottan nagy ffel zowal kezde mondany
”O quis est, qui me respicit?”	Oh kychoda ky mastan en reeam neez
respondit Catherina: „Ille, qui est.” Quo dicto facies illa disparuit,	Katherina felele: Az ky wagyon az az wr isten es ottan termeezette valtozeek esmeg az ew zyne.
et confessor praefatus illo modo de virginis sanctitate confirmatus remansit.	Es az Confessor ottan byzonnyal meg ysmeree az zyznek ew zenthseeges voltaat.
Secundo ostendit Catherina humilitatem in sui despectione.	Masod kyböl meg ysmertetyk az ew nagy alazatossaga . mondatyk ennenmaganak wtalattya
Hanc autem didicit a Christo sibi apparente dicenteque sibi:	Azt kedeeg vewee es tanwlaa ennen magatul wrwnk Iesus Cristustwl, neky yelenwen es mondwan.
„Scisne, filia, quae tu es, et quis ego sum?”	Twdod-ee leanyom ky wagy es ky wagyok en
Si haec duo noveris, beata eris.	ha ez kettöth nylwan meg ysmereendöd . bodog leez.
Tu enim es illa, quae non es.	Mert te az wagy ky nem wagy,
Ego sum ille, qui sum.	En kedeeg az wagyok ky wagyok.
Si hanc notitiam habueris in anima tua, numquam decipere te poterit inimicus.”	ha eellyen ysmeret leend az te lelkedben soha meg nem chalhat teeged az ellenseeg.
.” Siquidem de nihilo creatura facta est,	Mert te semyböl teremthwen teremtet allat wagy.
et sibi relicta cadit in nihilum,	Es ha az rereimtet allat ennen magaanak marad el esyk es semye leezen
et per se tendit in peccatum, quod nihil est,	Es ennen magatwl koronkeed haylando bynre ky semynek mondatyk.
et ex se nihil boni cogitare valet.	Es ennen magatwl yngen yoot sem gondolhat.
Quare respectu Dei infiniti nihil esse convincitur.	Azert az veghetetlen wr ystenhez hasonlathwan semynek gyeztetyk lenny.
Ideo est illa, quae non est, scilicet quoniam Deus est fons totius esse et independens esse.	Azert az az . ky nynchen, De mynek okaert az wr ysten mynden leetelnek eredety es kwthfeye,
	es ew tewle zarmazyk mynden teremtet allathnak leettele, azert chak ennen maga mondhattya: en wagyok.
Ideo ipse solus est, quod est.	
Tertio ostendit Catherina humilitatem in conversatione.	Harmadbol meg ysmertetyk katherinanak alazatossaga.
Nam in publicum prodiit magnisque rebus se ingessit,	nayassagot tarthwan myndenekhez kyröl wgy olwastatyk hogy sem ez vylaghy dolgokban, sem lelky haznalatokban magaat nem vonta.
non sua, sed Domini voluntate.	ha mykoron wr Istennek akarattyabol ydwessegesnek ysmertte.
Postquam enim habitum sacrum suscepit, silentium continuum per triennium servavit et clausuram cellae tenuit,	harom eztendeeg wgy tartotta az cellaat es az veztegsseeget hogy senkyvel nem bezeellet.

excepto cum ecclesiam adiit vigiliis	hanem ha mykoron zenth egyhazhoz meenth
usque ad secundum signum matutinale protrahebat.	
Tuncque cum ad laudandum Deum fratres praedicatores in chorum iam accessisse putaret,	Eyely vygyazasth wgy tartotta hogy veternye harangzoygh el nem alwth myg az fraterek ffelel nem költek.
ipsa cedebat ad aliquantulum quiescendum dicens:	Annak wtanna azt mondotta:
„Ecce Domine germani mei et servi tui usque nunc dormierunt. Modo vero surrexerunt ad te laudandum.	ywaran az en attyamffyay ffelel költenek Istent dycherny
Tu serva eos, et ego parumper quiescam.”	wr isten tarchad meg ewket mynden gonoztwl en egy kewesse el nywgozom.
Post vero diurnam exercitationem in spirituali vita frequentansque Christi visitationes,	
iterum apprensus ei indixit, ut extra procederet, proximorumque saluti verbo intenderet ac exemplo,	Nappal kedeg kywe nyomotyk vala kewesse hogy yo bezedewel teetemenyeewel es yo peldayawal sokaknak haznalhatna ydvessegekre,
promisitque in cunctis per illam ad animarum salutem gerendis suum sibi supernum praesidium exhibiturum. Quod ita fuisse, ut patebit in sequentibus, rei exitus declaruit.	kykböl nylwan meg ysmertetyk mert az ew zerelmes yegeseenek xpusnak peldazattyara wgy akartta az zent zyz azzon hogy mynden ez vylaghy ydwesseeges dolgokban reeze legyen az teremte w Istennek elette
Septima virtus sanctae Catherinae dicitur perseverantia,	heted zent lelky yozaag kyben eele zyz zent katherina mondatyk yoban valo veeghyg meg maradaas
ut enim ait Hieronymus ad Lucianum heremitam:	kyröl wgy mond zent Ieronim Doctor Lucianos remethenek yrth leweleben
Coepisse multorum est, ad calcem vero pervenisse paucorum.	kyk yoth kezdenek sokan vannak de kyk veegre vygyeek kewesen vannak.
Catherina vero non solum perseveravit, sed de virtute in virtutem processit, de qua tria inter cetera refert digna laude Pius pontifex maximus ubi supra:	zyz zent katherina kedeg nem chak hoy veegre nem vytte vona amytt kezdett, de naprol napra yozagrol yozagra nyomoteek kyk közzöl harom yeles dolgokrol emleközyk pius papa az bullaban.
Primum, quod respicit sanctitatis eius initium. Ait enim:	Elssew ky neezy az ew zenthseeges voltanak kezdetyt mondwan.
Virgo Catherina ex civitate Senensi oriunda mediocribus orta parentibus prius Deo sese dedicavit,	zyz katherina Sena new warasbol tamadwan es yo zeerbely zylektewl zylethwen eeelbayanlaa magaat Cristusnak Iesusnak zyzesseegenek fogadasawal:
quam Deum posset per aetatem cognoscere.	honnem mynt ystent ew ydye zerent meg ysmerhetnee
Secundum est, quod inspicit vitae eius progressum.	Masod ky neezy az ew eeleteenek folyasaat,

Inquit itaque sic:	kyröl ees wgy mond:
Nullum ab ea verbum non religiosum, non sanctum excidit.	Semy bezeed ew zayabol ky nem zarmazot ky zerzetesseghnek es zenthseegnek ellene lett vona.
Omnis sermo eius de moribus fuit, de religione, de pietate, de contemptu mundi, de amore Dei et proximi, de caelesti patria.	De awagy yo eeletröl awagy ydwessegröl Istenröl menyorzagrol es zerelmes tanwsagrol zarmazot.
Tertium refertur ad eius vitae terminum,	Harmad ky neezy az ew vtolso napyaat.
de quo sic protulit: Anno aetatis suae tertio circiter ac trigesimo in urbe Roma diem suum clausit,	kyröl ezen mond azon bullaban wgy mynd haemyncz harom eztendey bel telween Romanak warasaban hwnyaa be zemeet.
de cuius animae in caelum assumptione et gloriosa receptione stupendae et admirabiles revelationes factae reperiuntur.	ky mykeuppen meent legyen menyeknek ew dychöseeges orzagaban es mynemew kyvlemb kylemb choda ystény dolgok akkoron törtentenek.
	es ylenetek sok zemeelyeknek nylwabban meg vannak yrwan az ew zenthseeges eeleteenek zereeben.
Qualiter Deus sublimavit beatam Catherinam septem gratiosis et admirandis praerogativis. Capitulum III.	
Tertium mysterium contemplandum de excellentia et sanctitate beatae Catherinae dicitur sublimitatis.	Harmad tanwsagunk lezen zyz zent katherina azzonnak eeleteenek
Sublimavit nempe Deus hanc mulierem benedictam septem gratiis et praerogativis admirandis:	Ew kywalthkeppen valo meltossagos es zenthseeges ffelel magzattassanak wr Istentewl heet malasztos es chodalatos tyztelesegeeröl,
• Prima fuit mentalis illustratio	kyk közzöl elssew mondatyk lelky ysmerethnek vylagossaga.
• Secunda prophetica infusio	Masod yewendö mondasnak malasztos latasa
• Tertia consolabilis visio	Harmad Istény yleneteknek vygaztalasa
• Quarta suavis cibatio	Negyed lelky eeledeledek eedesseghe
• Quinta miraculosa coruscatio	Ewtöd choda teetemenyeknek leetele
• Sexta felix revelatio	Hatod bodogssagos ylenetek
• Septima sollemnis canonizatio.	Heted nyilwan valo zentek közzee zentelees.
Prima gratia sive praerogativa Catherinae, qua sublimata est a Deo, dicitur mentalis illustratio. Illustravit Deus illius intellectum luce sapientiae et doctrinae ita, ut de ipsa Pius pontifex ubi supra ita referat:	Elssew wr Istentewl valo malasztos tyztessege, kywel zyz zent Katherina ffelel magzattanak mondatyk lelky vylagossaag, kynek ew lelky ysmeretyröl es bölchesseegeröl wgy mond Pius papa Azon bullaban:
Nemo ad eam accessit, qui non doctior meliorque abierit.	Senky ew hozyaa nem mehetet latogatasnak okaert, ky belcheb es yob nem lett vona annak honnem mynth oda meent,
	Mert ez zent azzonnak ew belchesseges tudomana twlaydon Istentewl volt nem

	embery tanwsag myath.
	Az zent apostoloknak moggyok zerenth.
Doctrina eius infusa non acquisita fuit, prius magistra visa est, quam discipula.	Annak okaert eleeb lett mesterree honnem mynt tanoythvannyyaa,
Quippe quae sacrarum litterarum professoribus ipsisque magnarum ecclesiarum episcopis difficillimas de divinitate quaestiones proponentibus prudentissime respondit, et adeo satisfecit, ut tamquam agnos mansuefactos remisit, quos tamquam lupos ac leones ferocientes acceperat.	ky azon nylwan megh ysmertetyk, merth akar az zent yrasbol akar wr ystenröl, akar eegyeb nemew nagy meely belcheseegbol ew tewle twdakoztak legyen, myndenek nagy belcheseeggel lelelth,es eleghet tett es myndeneketh alazatos baran keppen bochatot el, kyket annak elette mykeent rawazokat es dyhes farkasokat fogadot be.
Quorum nonnulli divinam in virgine sapientiam admirati, distributis mox inter Christiani pauperes, quae possidebant, substantiis, accepta Domini cruce vitam deinde evangelicam egerunt.	wgy hogy nekyk chodaltaak ez zent zyzben az nagy Isteny belcheseeget nekyk myndden yozagokatIstenneeben oztogathwan zeghenseegben foglaytaak enenmagukat mynd halalyg.
Secunda gratia fuit prophetica infusio.	Masod tyztesseegh mondatik yewendew mondasnak ötlöth malaztossaga.
Et de hac Pius papa inquit:	kyröl wgy mond Pius papa azon Bullaban
Fuit in es spiritus prophetiae et multa praedixit, antequam fierent, et occultissima revelavit. Haec ille. In legenda vero ipsius multa scripta sunt, ex quibus aliqua enarremus.	volth ew benne yewendew mondasnak lelke es nagy sok dolgot mondot es latot meg annak elette mynek elette lenneek es nagy sok tytkos dolgokat meghyellentet, kyröl sok bezedekkel meg vannak yrwan az ew zenthseege eleteben vgy olwastatyk ew rola.
Fuit in civitate Senensi quidam nobilis miles, dictus dominus Nicolaus de Saracenis, qui cum alias in multis locis fuisset in armis,	Vala Sena newew varasban egy Myklos new zentelth vyteez, ky mykoron sok helyen nagy sok vytesseegeket tet vona.
et tandem ad suam civitatem Senarum rediisset, a sua uxore monebatur, ut loqueretur cum Catherina.	Nemykoron yewe haza Senaba, kezdee ewtet ynteny az ew azzon feleseege hogy bezeellene zyz katherinawal.
Quod cum ille facere contempsisset, uxor Catherinae illum ut pro eo oraret, devotissime commendavit.	De mykoron wra nem haythhatnaa, az ew azzon feleseege keree zyz Katherinaat hogy ew erette ymadna.
Quadam itaque nocte Catherina militi in somnis apparuit eumque monuit, ut si salvari cuperet, uxoris monitis assentiret.	Egy eeyel yeleneek megh Katherina az vyteznec, es yntee ewtet hogy ha Idwezulny akarna az ew azzon feleseege bezedenek engedelmes lenne.
Qui evigilans visionem uxori retulit, et inde ad Catherinam se contulit, cuius colloquio et sancta praesentia compunctus secundum virginis consilium ad confitendum sua peccata processit.	Az vytez fel ebredween almabol meg mondaa az latasth ew tarssanak, es annak wtanna katherinahoz meene kynek ott ew bezedeenek es zemeelyenek myatta töredelmesseegre esseek, es zyz katherinanak tanach adasa myath gyonasra meene es mvnden byneyt meg gyonaa.

Quo facto ad Catherinam rediit asserens se confessum sua peccata sacerdoti.	Esmeg zyz katherinahoz teere meg yelenthwen hogy mynden byneyt meg vadlotta vona az Confessornak.
Interrogatus ab ea, an omnia retulisset, cum ille affirmaret, quod sic, vocato ad partem peccatum quoddam enorme ab eo dimissum in confessione,	Az zent zyz fel felee hywaa es meg yelente ewneky egy rwtssagos byneet,
quod in Apulia secrete commiserat, distincte narravit.	kyth tytkon tett vona, ew azt meg nem gyonta vona.
De quo ille admirans et peccatum illud confessus fuit	Azt halwan az vytez el amilkodik raytta es el meene ottan meg vadolwan azt ees,
fuit et Catherinam devotionhe singularissima coluit.	Es annak wtanna myg eele zyz zent katherinat nagy tyztesseegghel tartaa.
Dum frater Thomas de Fonte primus Catherinae confessor et frater Georgius	Egy idöben az ew Confessora mas fraterekkel
pergerent ad monasterium Sanctae Agnetis de Monte Polciano, in itinere capti fuerint a quibusdam latrunculis, deductique fuerunt ad latebrosa nemora, ut ibi occiderentur.	eredeenek zyz zent Agnes azzonnak koporssoyahoz es fogaak meg ewket az tolwayok.
	mykoron zyz zent katherinat hytaak vona ottan meg zabadulanak az ew zent ymachaganak myatta es myndden eghesseeggel haza yeweenek.
Tunc frater Thomas cum lacrimis dicere coepit: „O filia Catherina, tuis orationibus succurre nobis in hoc tam crudeli periculo!” Quibus cerbis prolatis latrunculi taliter sunt immutati, quod non modo vitam, sed cuncta, quae illis abstulerant, restituerunt. et ita ad monasterium, quo ibant, incolumes pervenerunt. Cum autem postmodum Senas rediissent, comperiit praedictus frater Thomas, quod in illo puncto, in quo invocaverat Catherinam, ipsa sociae dixit: „Pater meus me vocat, et scio, quod magna necessitas eum urget.” Et hoc dicens ad locum orationis accessit. Ex cuius virtute creditur latrunculorum illorum fuisse mentem mutatam. Praedixit futurum schisma post mortem Gregorii undecimi	
et alia plurima praenunciavit, quae videre poteris in legenda.	Towabba nag sok yewendew vezedelmeket meg mondot Anyazent egyhazra, mynek elette lenneenek, kyk meg vannak yrwan az ew eeleteben.
Tertia gratia, qua Catherina sublimata fuit, dicitur consolabilis visio.	Harmad tiztesseegh mondatyk Isteny vygaztalsnak talasa.
Supernaturalibus quippe visionibus a Domino meruit consolari,	Mergh zyz katherina gyakortaa mennyey latasokat erdeml vala latnya wr istentewl,

quae ut in pluribus sibi fiebant, in raptu et extasi mentis,	yelessen mykoron ayoytatos ymachaganak ydeyn ew elmeeye zerent el reewtetyk vala es el ragattatyk vala,
de quo sic refert Pius:	kyröl wgy mond Pius papa
Rapiebatur saepe a spiritu et in aere suspensa divinis contemplationibus pascebatur,	Gyakortaa zent lelek myat el ragattatyk vala es az eeghben ffel emeltethween Isteny elmeelkeödesekkel eel vala.
adeo extra se acta, ut expuncta percussaue nihil omnino sentiret.	kyben oly yghen el haal vala, hogy ha ky yllette ees nem erzette.
	Meg yelettetyk towabbaa az ew nagy malazos vota, kyt ez vylaghy gyarlo eeethben nem sok zenthnek olwaswnk endethetwee leenny, hogy az aldot wr Istennek zent ffya Iesus ez vylaghnak meg valto yegy et az zent melto sebeket enghette vona, hanem csak zent Palnak,
Haec ille. Obmissis vero multis visionibus eius eam unam referam, pro qua inter minores et praedicatores contentio videtur exorta. Cum Catherina esset in civitate Pisana, et quodam mane in ecclesia Sanctae Christinae communicasset, ac iuxta altare rapta maneret in spiritu, postquam diu sic steterat, vidit Christum cruci affixum magno super se cum lumine descendente radiosque sanguineos ex suis quinque sacratissimis cicatricibus eminentem. Cumque tunc videntibus pluribus utriusque sexus ipsam expectantibus virgo se erigeret, et super genua sua stans facie rutilante brachia elevasset ac manus, oraretque, ne cicatrices in corpore suo apparerent exterius, tunc ex radiis sanguinibus in solaribus immutatis a cicatricibus Crucifixi procedentibus et ad manus, pedes et ad cor illius pervenientibus valde intrinsecus dolor sensibilis in dictis partibus corporis est relictus. Ex quo cum corpus eius diu sic stateret rigidum et oculis clausis, tandem cecidit ac si fuisset letaliter vulneratum. Post modicum ad se reducta tanta dolore concutiebatur, ut a cunctis putaretur in brevi moritura. Dominica vero sequenti ibi communicans a dolore exstitit liberata. Ex visione praetacta in plerisque locis nonnulli sanctam Catherinam suscipientem stigmata a Christo depingi fecerunt, quo (?) si ea intentione id egerint, ut per visibilia invisibilia cognoscantur, et per picturam illam visibilem	

<p>dolor eius invisibilis, licet sensibilis designetur, forte non obstante errore inde sequente, quo credi posset stigmata eam visibilia suscepisse, tolerari utique possent.</p>	
<p>Sed si haec facta sunt, ut sic equiparetur beato Francisco, cui soli usque in praesens singulari modo stigmata divinitus sunt impressa, utique reprehensibile est.</p>	<p>zent ferencznek es ez zys zent katherina yegessenek.</p>
<p>Nam ut dixi in sermone de sacris stigmatibus beati Francisci, inter miracula grandia nostrae fidei Francisci consignatio supremum obtinet gradum. Fuerunt quippe stigmata et visibiliter, et sensibiliter a Christo sibi impressa. Tulit illa duobus annis continuis, et in vita, et in morte, etiam a viris sanctis et gravissimis visa et tacta. Summi pontifices Gregorius nonus, Alexander quartus, Benedictus, Nicolaus et alii illa approbantes fatentur singuli miraculo in Francisci pedibus, manibus et latere fuisse depicta, ab eo artifice sapientissimo, qui creavit caelum et terram. Quid vero de cetero sit factururus, cuius arcana nisi ipso revelante perscrutari nequimus, ipse novit. Unum scio et quidem absque ullo errore, quod Franciscus usque ad praesens electus fuit a Domino Iesu Christo, ut in corpore proprio vexillum crucis biennio, antequam spiritum redderet, caelo deferret. Non derogent ista dignitati beatae Catherinae, nec alterius sancti. Ego peccator, qui hunc sermonem confeci, sanctam ipsam devotione, qua possum, et colo, et veneror. Eramque Romae anno Domini MCCCCLXI., anno tertio Pii pontificis maximi, quando pontifex praefatus Spiritu Sancto volente sanctam Catherinam sollemni celebritate canonizavit. Nulla tunc a referentibus et vita, et miracula Catherinae de stigmatibus facta est mentio. Nulla pictura cum stigmatibus fuit delata. Nulla insuper in bulla, quam superius frequenter allegavimus, de stigmatibus mentio habita est. Ego insuper ea die canonizationis sermonem ad populum habui, post prandium in ecclesia Minervae ordinis praedicatorum. Inspeci, legi, et quidem saepius omnia, quae scripta erant de laudibus huius sanctae, nil</p>	

aliud invenire potui, nisi quod superius expressum est de illo dolore, quem tulit absque signis in suo extatico ⁸² raptu. Et si nomine stigmatum dolorem illum intelligi volumus, non tamen in illo continentur et includuntur conditiones miraculosae stigmatum beati Francisci. Igitur cum Deus non egeat nostro mendacio, ea proferamus de sanctis, quae secundum rei veritatem, non inventionem hominum illis possunt accommodari. Fuit Catherina, ut patet ex dictis et ex his, quae sequentur, amplissimis privilegiis et gratiis decorata. Sed stigmatum specie non fuit, ut Franciscus, insignita. Quae si ad nos gloriosa rediret, dura increpatione feriret illos, qui sub specie pietatis mendaciis vellent suam gloriam ampliare. Ora [sic] tamen patres meos praedicatores et minores, ne populos scandalizent. Quibus tam multa mira de sanctis se offerunt et praecipue de Catherina ut mendacia, et propter se ipsa [sic] et propter veritatis abundantiam deserere et detestari cogantur.	
Quarta gratia beatæ Catherinae dicitur suavis cibatio,	Negyed tyztessesgh mondatyk az aldot oltary zenthseegböl veeth edes eeledeleenek gyenerüseege,
usu namque et frequentia sacramenti tanta suavitate consolationeque spiritus repleta fuit,	Mert mykent egy tyzta zyü egyhazy ember mynden napon zokta vala hozyaya venny az aldot wr Iesus xpusnak eedes zerelmeet,
ut asserat sic de illa Pius ubi supra:	kyröl wgy mond Pius papa az bullaban:
Inventa est aliquando a die cinerum usque in Pentecosten ieiunium produxisse, sola Eucharistiae communione contenta	Talaltak neha ez zent zyzet beyt few zerzatwl foghwa mynd pynkesth napygh eetelnel ytalnal kyl beytelny, chak az oltary zentseeghnek veeteleewel eelhetny.
per annos circiter octo minomo herbarum succo, eoque parum retento et communione sacra sustentata est.	Wgy mond towabbaa: Nyolcz egheez eztendeeh vala fa lewelekkel es gyekerekkel eelth,
Ad cibum quasi ad supplicium pergebat.	Es mykoron eenny hywttaak mynt ha halarra meent vona.
Ad communionem altaris quasi ad caelestes nuptias invitata esset, summa cum alacritate proficiscebatur.	ha mynt az meennyey eedes elederre yarywlt vona, ol eremesth es vygan meenth.
Haec ille. Tam efficax erat eius ad sacramentum illud ineffabile reverentia, ut	

⁸² Editio 1490: *ex tacito*.

mens Gregorii XI. flecteretur ad concedendum Catherinae, quod posset eligere confessoem, qui eam absolveret et sibi Eucharistiam ministraret, et cum altari viatico absque alia licentia ad nutum Catherinae celebraret.	
Quinta gratia et praerogativa singulari beatae Catherinae fuit miraculosa coruscatio.	Ewtöd tyztesseegh mondatyk choda teetelnek kywaltkeppen valo malasztossaga,
Fecit illam Deus in vita et morte multis clarere miraculis.	Mert mynd ew eeleteeben, mynd halálnak ydeyn, es halalanak wtanna meg yelentee az ew zentseeghes es erdemes voltaath kylemb kylemb choda teetelekkel,
Ex quibus aliqua explicabimus.	kykröl wgy olwassok ew zent eeleteeben:
In civitate Senarum quaedam nobilis domina, Alexia habitum ordinis de poenitentia suasu Catherinae recepit,	Vala Senaba egy Alexia new nemes azzon, ky zyz zent Katherinanak tanachabol az harmad zerzetet ffele vette vala,
quae illam coegiz, ut secum in domo sua commoraretur.	es wgyan vele lakozyk vala zolgalwan ewneky.
Contigit autem ex charistia (?) tunc illos de domo praefatae dominae Alexiae vesci panibus farinae putridae.	Mykoron zykseeg lett vona az nemes azzon hazanaal meg pyneezüle az gabona
Superveniente tritico novo consuluit Alexia Catherinam, an certum residuum praefatae farinae prociendum foret.	Annak wtanna wy yawal meg kerdee zyz katherinaat ha az pyneezes gabonaat kywe hanna.
Quae nequaquam prociendum asseruit, sed parari aquam iussit, et farinam afferri.	Felele ewneky: Semykeppen ne tegyed, de meen el hozy vyzet es twgy kowazt syss kyenyeret az atyaknak es sororoknak.
Intrivit ergo primam massam, et tandem panes de parva quantitate illius farinae quovis etiam expulso foetore tam celeriter et tot confecit, quot de quadruplici aut quintuplici quantitate fere tot facti fuissent, cum stupore sororis Alexiae et aliorum de domo.	mykoron azt tette vona neeg annee leen bennee mynth aloyttyak vala es mykoron ky zetteek vona oly yo yllatw kynyerek valanak az bydes gabonabol hog soha nem lattanak vona ollyan eedes zeep yllatw kynyereket.
Cum autem panes de clibano deportati fuissent, inventi sunt adeo sapidissimi, ut omnino immutatio saporis ad miraculum procederet. Et cum daretur de ipsis panibus pauperibus et fratribus, atque illos comederent, omnibus de domo suffecerunt diebus pluribus, etiam in arca multiplicati.	
De quibus aliqui a quam pluribus sunt tam pro reliquiis quam in argumentum miraculi reservati.	Ez choda dolog meg ysmerteteek es sokan mynd vyzet mynd kynyereet erekye keppen kezdeek tartany.
Tempore etiam, quo Catherina fuit in urbe, et ibi in regione Columnae cum sua familia viveret de mendicitate, et nihilominus advenientes hospites recipiebat, ita ut continuo quasi triginta personae in domo sua	Annak wtanna törteenek nag degh halaal es vala kyk ez zet zyznek esedeznek vala chodakeppen, kyröl wgy mond Pius papa az Bullaban: Nagy es zent vala zyz katherinanak az kezenseeghes neep közöth

<p>comederent. Contingit semel, quod die quodam deficiente pane, quod cum Catherinae fuisset renunciatum, mandavit, ut sic ad mensam se ponerent et modico pane, qui ibi reperiebatur, inciperent comestionem. Ipsa vero ad orationem accessit. Quid plura? Edentibus illis famelicis et ieiunis panis ille modicus suffecit omnibus abundanter. Tantumque etiam superfuit, ut ex illo plures elemosynae pauperibus largirentur. Dum esset in civitate Senarum, audiens quendam dominum Matthaeum, rectorem hospitalis misericordiae sibi devotissimum ex morbo pestilenti graviter aegrotare, accessit ad eum, dixitque cum magno fervore: „Surgatis, domine Matthaee, surgatis, quia non est tempus in lecto quiescendi!” Mox ad eius vocem febris et inguinis apostema praefatum penitus dimiserunt. Sanavit et multos alios peste percussos sua oratione fideli. Sicut fuerunt magister Raimundus et magister Bartholomaeus, Catherinae confessores. Et ne singula complectamur, ita de ipsa loquitur Pius: Magnum et sanctum erat in plebibus Catherinae nomen, undique ad eam aegroti et maligni vexati spiritibus deducebantur. Et multi curabantur languoribus et febribus. In Christi nomine imperabat et daemones cogeabat ab obsessis abire corporibus. Propter quas res duobus Romanis pontificibus, Gregorio XI. et Urbano VI. accaptissima fuit adeo, ut legationibus eorum fungeretur, multisque et magnis spiritualibus gratis ab eis donaretur. Haec ibi. Ubi adhuc interserit quaedam, quae non nisi virtute Dei cooperante per Catherinam fieri potuissent. Ait enim: Dissidentes summo studio componebat, multa exstinxit odia et mortales inimicitias pro pace Florentinorum, qui cum Ecclesia dissidebant et interdicto suppositi erant ecclesiastico. Appenninum et Alpes transire atque usque in Avinionem ad Gregorium undecimum proficisci non dubitavit, cum votum suum ipse Gregorius de petenda urbe Roma in occulto factum et soli sibi ac Deo notum sese divinitus cognovisse monstravit.</p>	<p>Ew yo hyre newe, mert mykoron korok beteghek es zelletesek ew hozyaa hozattathnak vala mynd ottan meg vygaznak val, es anneera el hyhyrhet vala az ew zentseeges vota, hogy nem chak alaa valo zeeghen neepek, de meegh nagy wrak papaak es chazarok eelneenek az ew tanachawal.</p>
<p>Sexta gratia, qua Deus Catherinam</p>	<p>Hatod tyztesseeghe mondatyk bodog</p>

sublimavit, dicitur felix revelatio.	yelenetteseghe.
Cum enim in urbe Romana ipsa post multa signorum experimenta exhortationes spirituales aliaque exercitia religiosa morientium Dominica die circa horam tertiam die XXIX. Aprilis MCCCLXXX. migrasset ad Patrem.	Mert mykoron azon eztendeben mykoron yrnanak wrnak zyleteese wtan ezer harom zaaz eztendöben, zent gyerg hawanak wtolso napyan egy wasarnapnak harmad horayan, Cristus Iesustwl meg aldot zyz zent katherina azzon Romanak varasaban nagy sok yoteetelnek wtanna ez gyarlo vylagbol kywe mwlt vona.
Eadem die magister Raimundus, ultimus eius confessor in conventu Ianuensi erat dispositione Pisas, deinde Bononiam ad capitulum generale pergere, deprecabaturque Christi matrem coram quadam imagine, ut eum protegeret a periculis.	Azon napon zent Raymundus new ew merter zent katheryna azzonnak Confessora eredee el Bononyaban az tanachban es keery vala wr ystent es azzonywnk Mariat ymathkozwan, hog otalmaznaa meg ewtet myndden haborwsagtwl.
Mox quandam vocem audivit dicentem sibi: „Ne timeas, quia ego sum hic pro te, ego sum in caelo pro te. Ego te protegam, sis securus.”	Ottan zozatot hallaa mondwan: Ne ffeel semyt, mert en eeth vagok te eeretted menyorzagban ees vagyok te eeretted en teghedet meg otalmazlak, leeg bator.
Et haesitans pro tunc, unde vox prodiret,	Es el ameelkodeek raytta honnan vona ew hozyaa ez zozath,
tandem invenit qualiter eadem hora Catherina migraverat,	Es meg ysmeree hogy azon horaban mwlt vona kywe az ew eedes gyonto leanya zent Katherina, kyröl
pervenit tandem praefatus magister Bononiam, ubi magister generalis canonice fuit electus, quod iam sibi Catherina indubitanter praedixerat,	
ut autem sequitur Pius in bulla.	wgy mond Pius papa az Bullaban:
Tactu corporis eius post illius felicem transitum plerique aegroti salutem consecuti sunt, adeo ut nonnullis saluti fuerit ea tetigisse,	Az ew halalaanak wtanna ees yllethween az ew zent testeet sok korok beteghek vygaznak vala megh, es naponkeed vygaznak kyk ew hozvaa folyamnak.
quae sacrata Cartherinae membra tetigere.	
Postea vero virgo ipsa iam caelo recepta vota supplicantium benigne audivit, et ut a sponso et Domino suo, Christo Salvatore exaudirentur, curavit. Multi enim ex diversis aegritudinibus curati sunt, qui audita beatae Catherinae gloriosissima fama, eius patrocinium supplices petivere. Haec ille. Placuit itaque benignissimo Deo sponsae suae gloriam innumeris – ut sic dicam – usque in praesentem diem miraculis manifestare.	

A Páduai Szent Antal ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázata

Caracciolus: Sermo 69. de beatissimo confessore Antonio Paduano de ordine minorum ⁸³	Karthauzi Nételen: Páduai Szent Antalról szóló beszéd (319-324)
Sermo 69. de beatissimo confessore Antonio Paduano de ordine minorum	Itt lezen emlekozeth Padway zent Anthal confessorrol.
	Akarwan bezedöt tenny dychöseeges padway zent Antal Confessornak meltosagus eeleteeröl, wr istennek zent malazttyaban es az ew zerelmes zenth Confessoranak eedemeeben, byzwan meltan vehettyök bezedewnknek fundamentomanak
<i>Non potest civitas abscondi supra montem posita.</i> Verba sunt Redemptoris nostri originaliter <u>Matthaei V. ca.</u> et in evangelio praesentis sollemnitatis.	Idwezeytenknek mondasaat zent Mathe ewangelysta keze wtan kenyweenek ewtöd rezeeben, kynek bewtew zerent valo magyarsaga ezenkeppen vagyon: Nem lehet el enyeztethny az heegy tetön rakatot varasnak.
Cuncti fere mortales, qui baptismali caractere sunt insigniti, beatum Antonium Paduanum devotione ardentissima colunt ac venerantur, nec ipse patrociniū eius exposcentibus ita sit affabilis et propitius, ut videatur quodammodo cum illis convivere et commorari. Nullus a fonte suae dulcedinis sitibundus abscedit, omnibusque eum invocantibus praesto est. Et ut verissime cantat Ecclesia: <i>Ad sacrum eius tumulum frequenter membra languentum modo sanitati, quolibet morbo fuerint gravata, restituuntur.</i> Propterea ne beneficiorum illius immemores accusemur, in sollemnitate praesenti ad suae laudis praeconia extollenda omni studio, omni diligentia omnique vi dicendi debemus incumbere. Est quippe in Ecclesia Dei velut civitas posita in cacumine montis, quae ab omnibus videri potest, ut verba proposita dicunt. Quoniam multa in hoc sancto reperiuntur, quae fulgent in domo Domini, lucentque omnibus, quae sunt in illa, propter quae Patrem, qui est in caelis, glorificant et benedicunt.	
Sed ut ista clarius habeantur de sancto	Annak okaert harom Idwesseeges tanusagwnk

⁸³ Robertus Caracciolus, Sermones de laudibus sanctorum, Venezia, 1490. Univ. Inc. 395.

<p>Antonio in praesentiarum verba facturi, triplicem excellentiam eius perorabimus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prima dicitur religionis • Secunda praedicationis • Tertia glorificationis. 	<p>leezen my lelky eppewletewnkre ez bodog zent Confessornak alaztus eeleteeböl ew zent neveenek dychöseeges emleközetyre es zenthseeges voltanak ffel magasztatasara. Elsew tanwsaag leezen ew zerzetesseegeenek valasztasarol. Masod predicallasanak meltosagarol. Harmad az erek dychöseegben valo ffel magasztatarol.</p>
<p>Qualiter beatus Antonius aetate tenellus habitum canonicorum regularium sancti Augustini suscepit. Indeque zelo⁸⁴ martyrii succensus transiit ad religionem minorum. Capitulum I.</p> <p>Prima excellentia sancti Antonii dicitur religionis. Dedicavit namque se Deo, et in religione sancta laudabiliter usque ad mortem perseveravit. Ut enim scribitur in chronicis ordinis nostri minorum, fuerunt anni vitae beati Antonii XXXVI. Nam fuit in domo parentum annis quindecim. In monasterio vero sancti Vincentii annis duobus. Et in monasterio Sanctae Crucis in Colimbria novem annis. Postremo in ordine beati Francisci multis miraculis clarus decem annos feliciter consummavit.</p>	<p>Mondam elsew tanwsagwnk leezen dychöseeges zenth Antalnak zent zerzetben meneeseröl, kyröl mynt meghallyok wgy vagon eeleteeben meg yrwan: Mykoron lakozneek ew attya hazanaal es myndden isteny malasztal es Iamborsaggal tellyes volna, mynt az yo yllatw pathika, meene be zeerzetben zent agoston doctor regulayanak alaya zent Vyncze martyrnak Calastromaban, hol ott keth eztendeegh lakozeek. Onnan meene mas kalastromban azon zerzet alaa, ott kylencz eztendeeg lakozeek, veegre harmadzor meene zent ferencz atyank kysseb zerzeteeben nagyob maga meg alazasanak okaerth, hol ott nagy zentseegeskeppen eele tyz eztendeegh.</p>
<p>Et licet in eo multa convenient, quae suae religionis professionem extollunt, nos tamen tria dumtaxat explicabimus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primum est aetas • Secundum causalitas • Tertium charitas. 	<p>Ez harom dolgok yndoytak ewtet az zent zerzetben: ydew, ok, zeretet.</p>
<p>Primum, quo extollitur professio assumptae religionis a beato Antonio, dicitur aetas.</p>	<p>Elezer ydew, mert nem halogata ydöt neky . naprol napra, es Iffywsagrol veenseegöt, de hogy ew veenseege bodog lehetne meeg yffywsagaban elkezde az zent eeletot ezeeben tarthwan zent ysayas proffetanak mondasaat: yo embernek mynd ew yffywsagatwl foghwa hordozny az wr istennek ygayaat, de myeert zent leleknek malaszttya vala ewbenne zent Amborus doctornak mondasa zerent nem twda semy kesedelmet az yozagus mywelködethnek halasztany, gondollya vala, hogy mene napot mene eztendöt el mwlatyna annewal keweseb</p>

⁸⁴ Editio: *celo*, kézzel javítva.

	<p>yot es erdemet gyeythethne, gondollya vala towabbaa mel draga volna az zent ydew, kyröl embernek nagy zamot kel tarthany, gondollya vala hogy vala myt yot awagy gonozt ew yffywsaganak fazekaban meg fözne, ollyannaa lenne ew venseegeenek hermeezeeben, gondollya vala, veegre az zent Bernald doctornak ees mondasat, peldazerent mykeent lehetetlen az wth felön valo teremteu fanak gymölcheenek megh eerny, azonkeppen lehetetlen az wylagon eelew yffywnak veegre iamborraa lenny, kyre nem zykseegeh maas byzonsagot hoznwnk nylwan.</p>
<p>Non enim exspectavit senectam, non iuvenilibus annis prius voluit obtemperare, sed ubi sextumdecimum attigit annum, spretis mundi et carnis illecebris, ad quoddam coenobium ordinis sancti Augustini Ulixbonae civitatis, de qua ipse oriundus erat, vicinum se contulit. Ibique devotus habitum religionis assumpsit, ubi biennio exacto amicorum carnalium frequentia turbabatur, ne ut cupiebat, sedulo contemplationi vacaret, quare ad Sanctae Crucis de Colimbria cum superioris licentia aliud, scilicet eiusdem ordinis monasterium convolvit. Sed plerique cum haec dicimus, vel Antonio ad iuvenilem quasi motum imputant, quia ad religionem se transtulit, vel detrahunt viris religiosus, qui inducere conantur laicos, ut et ipsi fiant religiosi, aut religionem damnant, quae viros quandoque flagitiosos atque scelestos recipit. Pro quibus tria sunt de necessitate dubia declaranda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primum, utrum circa religionis ingressum sit habenda magna deliberatio • Secundum, utrum peccet ille, qui hortatur quoscumque ad religionis ingressus • Tertium, utrum peccatoribus sit denegandus religionis ingressus. <p>Ad primum dubium respondet <u>Thomas Secunda Secundae q. ultima</u>, quod diuturna deliberatio et multa consilia requiruntur in magnis dubiis, ut dicit <u>Aristoteles in III.</u></p>	<p>Azeert Bodogssagus padway zent Antalnak peldaya zerent nem keel senkynek karhoztathny ha mykoron az yffyak zerzetben kewankoznak mert wr istennek kywaltkeppen valo tanachabol leezen pelda mynekewnk towabba Remethe zent paal, zent Anthal, kyk tyzen hath eztendos korokban meneenek ky az eröss puztaban. Pelda Zent Janos baptista, zyz zent ewfraxia, kyk heet eztendös korokban vonyaak el magokat ez vylaghy nyayassagtwl, eegyebek nagy sokan, kynek zamokat chak az wr isten twggya, kyk meneere haznaltanak nylwan vallya anya zent egyhaaz, mert yo fundamentomon eppewleenek ffel . Cristus Iesus mondasza zerent zent Mathe yrta meg kenweenek ha tekeelletes akarz lenny, meen el aggy myndent el, es köwess enghemet, es leezen keenchen mennyeknek orzagaban. Annak okaert senkyt nem kel megtyltany vala ky zabad akarattyza zerent Cristusnak oskolayaban akar menny, mert Cristusnak teezen vele bozzwsagot. Senkyt eröwel sem kel bel kyzlelly, mert sem Cristusnak nem kellemetes, sem veegre allando nem leezen, kyröl wgy mond zent Agoston: nem keel ol yot tenny, honnan gonoz köwetközyeek, meg wgy mond: senky ennen akarattyanak ellene yot nem tehet, bator yoban foglallya ees ennen magaat. Towabbaa soha senkit nem keel ygyeerettel, adomannyal es zerzees alat az zerzetben yndoytany, mert zentsseegeh arwlo leezen es ynkab atokban esyk, honnem megh aldatneek. Hazwgsaggal sem keel el palastolwan az zeerzetynek terheet es swlssagaath elette mert ynkab erdeghnek haloyaban eyty ennen magaat,</p>

Ethicorum. In his autem, quae sunt certa et determinata, non requiritur consilium. Circa autem ingressum religionis tria possunt considerari. **Primum** est ipse ingressus religionis secundum se. Et sic est certum, quod est melius bonum, et qui de hoc dubitat quantum de se est, derogat Christo, qui hoc consilium dedit. **Secundo** potest considerari religionis ingressus per comparationem ad vires eius, qui est ingressurus. Et sic non est locus dubitationis, quia illi, qui ingrediuntur religionem, non confidunt de virtute sua, sed divina, secundum illud Isaiae XL. ca.: *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem*. Si tamen esset aliquid speciale impedimentum, puta infirmitas corporalis vel onera debitorum vel aliquid huiusmodi, requiritur deliberatio, consilium habendum est cum his, qui prodesse possunt, non impedire. **Tertio** potest considerari ingressus religionis quantum ad modum, et quam religionem quis ingredi debeat. Et in talibus haberi potest consilium a viris timentibus Deum. Sed paene omnes quae sua sunt, quaerunt, non quae Iesu Christi, suam religionem omnibus praeferentes, et plerumque, quod gravius est, aliis derogantes non attendentes, ad quam quis vocetur a Domino. Voluit quippe ipse Deus, cuius sapientiae non est finis, Ecclesiam religionum multiplicitate decorare, quae tamen omnes uni Christo famulantur, unumque iugum suave illius trahunt. Sicut et de equis discoloribus Hieronymus in epistola ad Palmachium scribit dicens: *Discolores equi, sed voluntate concordēs, unum aurigae iugum trahunt*. Non est itaque detrahendum alicui religioni, quam approbavit Ecclesia. Sed omnibus honor est exhibendus, in quibus diversae constitutiones reperiuntur, ut sic satisfiat diversis inclinationibus volentium Deo in religione servire.

Ad secundum dubium dicit Thomas ubi supra, quod illi, qui inducunt aliquos ad religionem, magno sunt praemio digni. Nam scribitur Iacobi V. c.: *Qui converti fecerit*

honnem ky feytenee magaat belöle. De ez eegy ygaz dologh, hogy vala ky mast zertzetben yndoyt twlaydon Idwesseehnek okaert es wr istennek zolgalattyaert: zent Thamas doctor mondasa zerent: nagy eerdemre leznek meltook. Terween azert bodoghsagus padway zent Anthalnak zeerzetesseghere, twlaydon zent leeleknek Ihleseeböl yndwltateek hogy zertzetben menne, hogy az ew tyzta zyweet lelkeet ez vylaghy hewsagok el ne valtoztathnaak az yo zandekrol akarattrol.

peccatorem ab errore viae suae, liberabit animam eius a morte, et operit multitudinem peccatorum. Ad hoc etiam facit, quod dicitur dist. XV. C. „Tria sunt”. Posset tamen contingere triplex inordinatio.

Prima est, si violenter aliquis aliquem ad religionem compelleret, ut enim scribitur XX. q. III. c. „Praesens clericus”:

Nullum bonum, nisi voluntarium. Et Hieronymus ait de consecratione dist. V.: Quicquid necessitate fit, cito solvitur, quod voluntate perseverat. Advertant ad hoc parentes hi, qui filias invitas monasteriis recludunt, quanto periculo illas exponunt. Considerent et religionum praelati, qui moniales sic factas invitas recipiunt, quid responsuri aeterno iudici, qui neminem vult salvare invitum. Audiant autem omnes Augustinum, qui li. I. Confessionum ait: *Nemo invitus bene agit, etiam si bonum est, quod agit.*

Secunda inordinatio est, si aliquis Simoniace alium ad religionem trahat pretio dato vel recepto, quod prohibetur I. q. II. c. „Quam pio”. Nota propterea, quod licet pro ingressu religionis sive monachorum sive monialium non liceat aliquid accipere vel exigere quasi pretium. Sponte tamen oblata non interveniente aliqua corrupta intentione licet recipere, sicut probatur I. q. II. c. „Sicut episcopum”.

Tertia inordinatio est, cum quis mendaciis allicit quempiam, ut religionem ingrediatur, puta quia religionis asperitatem et temptationum bella vel negat, vel tacet. Aut quia multos religiosos cum Christo loqui familiariter mentitur et similia, quae et si quandoque vera inveniuntur, tamen de plerisque falso confinguntur. Illicitum est talibus fallaciis decipere iuvenes, ut sic mundum contemnant, quia ut refert Augustinus XX. q. II. c. primum: Ad salutem sempiternam nullus ducendus est opitulante mendacio.

Ad tertium dubium sanctus Thomas ubi supra respondet, quod ingressus religionis non solum congruit et expedit exercitatis in observantia praeceptorum, ut

<p>ad maiorem perfectionem perveniant, sed etiam non exercitatus et peccatoribus. Nam et Dominus Matthaem publicanum, qui non erat exercitatus in praeceptorum observantia, vocavit ad observantiam consiliorum. Ad hoc facit, quod habetur <u>XXXIII. q. II. c. „Admovere”</u>, ubi Stephanus papa consulit cuidam uxoricidae, quod ingrediatur monasterium, dicens: „Relinque hoc maximum peccati facinus, ingredi monasterium.” Ad Antonium itaque redeundo dicimus, quod ipse Spiritu Sancto instigante religionis statum elegit. Quod quidem licet ex eventu rei, quia de bono in melius semper profecit, deprehendere possumus id nihilominus manifestat eius conditio, antequam a mundo discederet. Natus quippe ex venerabilibus honestissimisque parentibus atque ab eis in primo flore genitus iuventutis vocatusque in sacro baptismo Ferdinandus, traditus ab eis fuit educandus et litteris imbuendus in ecclesia gloriosae Virginis Mariae, in qua beati Vincentii martyris corpus honorifice requiescit. Qua de re cum ipse sic a teneris annis bonis moribus fuisset instructus, non nisi vera prudentia comitante religione Deo servire disposuit.</p>	
<p>Secundum, quo extollitur professio assumptae religionis a beato Antonio, dicitur causalitas. Causa quippe finalis, propter quam religiosus effectus est spretis quibuslibet temporalibus bonis fuit vitae religiosae perfectio, de qua perfectione tria declaranda se ingerunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primum, in quo consistit perfectio religionis • Secundum, quomodo in tribus votis integratur et perficitur status religionis • Tertium, cur inter tria vota principalius est et essentialius ipsa oboedientia. <p>Ad primum respondere possumus, quod</p>	<p>Masod dolog ky ewtet az zerzetben yndoytaa mondatyk: yo ok, az az zerzetes eelethnek tekeellesseege, kynek tellyesseege ymez harom yozagban vagyon: Else zegheenseeg fogadaas, hogy mynd ez vylagot, mynd vylaghyban valokat el haggyon az wr istennek es az erek hazanak zerelmeert, mert nem lehet hogy ember mynd keth vylagot elbyrhassa, chak istent yllety az nagy hatalmassaag, ky ennen magaban tekelletes. My kedeeagh ha ede nem yuhettewnk my tehetseegegnkkel az mas zent orzagban ynkab nem mehetewnk my hatalmwokal. Masod zerzetbely tekeellesseeagh mondatyk: tyztasaag tartass, kyben ky yelentetyk hogy ember mynden ez vylaghy gyenerewseegetwl magaat meg vonnya, ha az</p>

⁸⁵ Lapalji egykorú bejegyzés: *Sex sunt, in quibus subditus non tenet oboedire praelato.*

<p>perfectum dicitur, cui nihil deest, ut vult <u>Aristoteles III. Physicorum et V. Metaphysicorum</u>, et <u>commentator ibidem commento XXI</u>. Et <u>Thomas Prima parte q. IV</u>. Consistit ergo perfectio hominis in adoptione charitatis. Iuxta illud ad <u>Colocenses III. c.</u>: Super omnia charitatem habete, quae est vinculum perfectionis. Amor enim habet virtutem transformativam et unitivam diligentis in dilectum per intellectum et affectum. Et in hoc perficitur creatura, quod uniatur per affectum cum creatore, cui nihil boni deest. Est autem triplex perfectio secundum <u>Thomam Secunda Secundae q. CLXXXIV. ar. II</u>. Prima absoluta, quae non solum attenditur secundum totalitatem ex parte diligentis, sed etiam ex parte diligibilis, ut scilicet diligatur Deus, quantum est diligibilis, et talis perfectio non est possibilis alicui creaturae, sed soli Deo convenit. Secunda perfectio est absoluta secundum totalitatem absolutam ex parte diligentis, prout scilicet affectio secundum totum suum posse semper actualiter feratur in Deum, et talis perfectio non est possibilis in via, cum homo et dormiat et aliis, in quibus occupetur mentis actu non fertur in Deum. Et ista est perfectio patriae. Et de hac dicitur <u>de poenitentia dist. II. „Charitas”</u>: Perfecta charitas in hac vita haberi non potest. Tertia autem est perfectio, quae neque attenditur secundum totalitatem ex parte diligibilis, neque secundum totalitatem ex parte diligentis, ut scilicet semper actu feratur in Deum. Sed quantum ad hoc, quod excludantur ea, quae motui dilectionis in Deum repugnant, et hoc potest haberi in hac vita. Et hoc dupliciter. Uno modo in quantum ab effectu hominis excluditur omne illud, quod charitati contrariatur, sicut est peccatum mortale, ut scilicet nihil cogitet vel velit deliberare, quod sit divinae dilectioni contrarium, et sine tali perfectione charitas esse non potest. Alio modo, ut homo studium suum deputet ad vacandum Deo et rebus divinis, praetermissis aliis, excludendo omnem affectum extraneum, nisi quantum</p>	<p>erek mennyey dychöseeghnek gyenerewsegheere akar bel ferkozny. Harmad zerrzetbely tekeelletesseeg mondatyk: zent enghedelmesseeg, kyben myndden zabad akarattyaat el keel hadny Idwezeytenknek peldaya zerent. En mennyey zent atyam ne az en akaratom, de a tyeed legyen, Azonkeppen az yo zerzetesnek ees kel tenny, hogy vala myt ewneky mondnak, hadnak, parancholnak, azt tegye es azoknak ellene semyt ne meryen cheleködny ha yo zerzetes akar lenny.</p>
--	---

necessitas vitae praesentis requirit. Et ad istam ordinatur religio ut ad finem. Unde status religionis est quaedam disciplina et exercitium perveniendi ad perfectionem.

Secundum, quod erat declarandum, quomodo in tribus votis integratur et perficitur status religionis. Et ad hoc respondemus secundum Thomam Secunda Secundae q. CLXXXVI. ar. VII., quod status religionis potest tripliciter considerari. Uno modo, secundum quod est quoddam exercitium tenendi in perfectionem charitatis. Alio modo, secundum quod quietat humanum animum ab exterioribus sollicitudinibus. Tertio modo, secundum quod est quoddam holocaustum, per quod aliquis se et sua offert Deo. Et secundum hoc in tribus votis integratur status religionis.

Primo quidem quantum ad exercitium perfectionis requiritur, quod aliquis a se removeat illa, per quae posset impedi, ne totaliter affectus eius tendat in Deum, in quo consistit perfectio charitatis. Huiusmodi autem sunt tria. Primum est cupiditas exteriorum bonorum, quae tollitur per votum paupertatis. Secundum est concupiscentia sensibilibus delectationum, inter quas praecellunt delectationes venereae, quae tollitur per votum continentiae. Tertium est inordinatio voluntatis humanae, quae excluditur per votum oboedientiae.

Similiter sollicitudinis saecularis inquietudo praecipue ingeritur homini circa tria. Primo circa dispensationem exteriorum rerum, quae amputatur per votum paupertatis. Secundo circa gubernationem uxoris et filiorum, quae tollitur per castitatem. Tertio per dispositionem propriorum actuum, quae tollitur per oboedientiam.

Similiter holocaustum dicitur, cum aliquis totum, quod habet, Deo offert. Habet autem homo triplex bonum. Primum est rerum exteriorum, quas totaliter offert Deo per paupertatem. Secundum bonum proprii corporis, quod offert Deo praecipue per

votum castitatis, quae abrenunciat maximis delectationibus carnis. Tertium est bonum animae, quod totaliter offert Deo per votum oboedientiae, per quod homo offert Deo propriam voluntatem, per quam homo utitur omnibus potentiis et habitibus animae. Omnes autem aliei (?) observantiae religionum ordinantur ad praedicta tria vota, nam labor manuum et mendicitas ad paupertatem, vigiliae, ieiunium et disciplina ad castitatem. Alia exercitia, ut lectio, oratio, visitatio infirmorum et huiusmodi ad oboedientiam. Determinatio autem habitus pertinet ad omnia tria praedicta tamquam signum obligationis. Interiores autem actus virtutis ut humilitas, patientia et huiusmodi non cadunt sub voto religionis, quia omnium virtutum mater est charitas, ad quam ordinatur status religionis ut ad finem.

Ad tertium, quod erat declarandum, respondet Thomas Secunda Secundae q. CLXXXV. ar. VIII., quod inter tria vota principalius et essentialius religioni est oboedientia. Et hoc triplici ratione. Primo quia quid per eam maius Deo offertur, quam per alia, scilicet propria voluntas. Secundo quia votum oboedientiae continet sub se alia vota, sed non econverso. Tertio quia votum oboedientiae proprie se extendit ad actus proprios propinquos fini religionis, quanto autem aliquid est propinquius fini, tanto melius.

Notandum tamen hoc loco, quod multa sunt, in quibus religiosi non tenentur oboedire praelato.⁸⁵ Primo si praelatus praeciperet contra Dei mandata, ut crimen occultum revelari sibi, non servato ordine fraternae correctionis, vel praeter mandata, ut mendacium officiosum. Non enim debet huiusmodi praeceptis parere, ut patet XI. q. III. c. „Si Dominus”. Secundo si contra ordinationes Ecclesiae, ut non ieiunet die statuta ab Ecclesia et similia, sicut probatur XI. q. III. c. „Si quis episcopus”. Tertio si contra ordinationes suae regulae vel constitutionum. Quarto si praecipit ea, ad quae non se extendit praelaturae auctoritas, ut si praeciperet peccata confessa iterum

<p>confiteri sine causa et similia. Quinto si praeciperet quod habet speciem mali, ut quod nudaret se coram hominibus, quia oboedientia intelligitur in licitis et honestis, ut probatur <u>XI. q. III. „Non est”</u>. Sexto si praeciperet, ut subditus respiceret aves volantes per aera, licet aliqui dicant, quod etiam in his laudabilius sit oboedire, sicut diximus in sermone de sancto Matthaeo.</p>	
<p>Tertium, quo extollitur professio assumptae religionis a beato Antonio, dicitur charitas. Tanto namque fervore charitatis succensus fuit, quod non ob aliam causam, nisi ut martyrimum pateretur pro Christo, a religione sancti Augustini transierit ad religionem Francisci. Et licet ut inquit Thomas Secunda Secundae q. CLXXXIX.: Non liceat transire de una religione ad aliam, tum quia scandalizantur illi, qui relinquuntur, tum quia facilius proficit aliquis in religione, in qua vivere consuevit, quam in alia, tamen quando hoc fit vel propter magnam utilitatem, sive propter necessitatem laudabile est. Hodie vero quasi omnes ordines obtinuerunt, ne possit quis professus pro libito ordine suo dimisso ad alium commeare. Olim etiam fiebat transitus ab ordinibus mendicantibus ad ordines monachales quoscumque sine dispensatione papae. Et reputabatur licitus in foro iudiciali Ecclesiae tamquam transitus ad perfectiorem statum, scilicet contemplationis, cum tamen in rei veritate non hoc intenderent transeuntes, sed ut maiori libertate ad malum uterentur, sicut apparebat in conversatione eorum. Sed per constitutionem Martini quinti in concilio Constantiensi decretum est, ut de ordine mendicantium nullus possit transire ad aliquem ordinem monachalem nisi Carthusiensium, etiam cum licentia sui ordinis, nisi super hoc haberet dispensationem a papa, et quod in bulla dispensationis fieret mentio de constitutione Martini, alias esset iste apostata, nec posset manere in illo ordine, adquem transit. Sanctus ergo Antonius audiens famam quorundam fratrum minorum, qui in</p>	<p>Harmad dolog zent Anthalt yndoytaa az zerzetesseegben mondatyk: martyromsaghnak zeretety, mert az zerzetesseegh mygh erösseb eelettel zeretetzöt, annewal sanyarwb es nehezzeb, mynt kedeeg ember eet ez vylagon nagyobban sanyargattya testeeben lelkeeben, annewal nagyob martyromsagot zenwed. Annak okaert ees mykoron zent Anthal kananoky regulaban volna, nagyob penitencia tartasnak okaert meene zent ferencz atyank kysseb zeerzetebe, hol ott nagy zentseegkeppen eelween mynd halalygh megh marada, kybol wr isten es az ew zent newe dycheertetyk erekkee.</p>

<p>Marrochio pro Christo martyrium passi fuerant, concepit animo fratrum minorum societati se copulare, ut cum eis liberius ad martyrium pergeret, etiam praelati sui licentia et si cum difficultate obtenta venientibus ad suum monasterium fratribus minoribus habitum sancti Francisci devotus recepit, moxque cum ipsis inde recessit. Quidam vero ex canonicis super hoc graviter dolens, abeunti Antonio in amaritudine cordis dixit: „Vade, vade, quia forsitan sanctus eris.” Cui humiliter sic respondit: „Cum me sanctum audieris, Deum utique collaudabis.”</p>	
<p>De praedicatione beati Antonii, qui scientiam habuit non solum acquisitam, sed infusam, quare cum humilitate praedicans meruit quam plurimis signis et miraculis coruscare. Capitulum II. Secunda excellentia sancti Antonii dicitur praedicationis. Nam ferventissime Christi evangelium praedicavit. Fuit autem sua praedicatio triplici conditione decorata.</p>	<p>Masod tanwsagwnk leezen padway zent Anthal Confessor nak eeletebol: Az ew bölchesseeges byzon predicacioyanak meltosagarol kyben nem embery awagy ez vylaghy keresöt tudoman vala.</p>
	<p>De tanwlatlan mennyey bölccheseegh ees vala . mynt reeghen az zent apostolokban. Annak nagy ygazan nagy byzwan es bwzgosaggal predicallaa az zent ewangeliomot, kyböl nag erdemet es tyztösseegöt erdemle wr istennek elette, ky meg ysmertetyk ymez harombol.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Prima conditio fuit clara intelligentia • Secunda humilis oboedientia • Tertia gratiosa assistentia. 	<p>Elezer, hogy az zent yrast nagy ertelmesen predicallotta es magyarazta. Masodbol megh yelentetyk az ew predicallasanak meltosaga. Harmadbol meltosagoknak lattatyk az ew zent predicallasa dychöseeges meennyey malazthnak seghedelme zolgaltathwan.</p>
<p>Prima conditio, quae decoram fecit beati Antonii praedicationem, fuit clara intelligentia, scilicet scripturarum sanctarum, quam et legendo, et orando atque contemplando comparavit, nam ut scribitur in eius legenda: Postquam ad monasterium Sanctae Crucis de Colimbria pervenit, propellabat eum iam spiritus quodam futurorum praesagio ad divinarum studia litterarum, in quibus iugiter meditando non solum qualiter in agro alieno vitia extirpando, virtutes insereret, semetipsum sollicite primitus excolendo cognovit, verum</p>	<p>Mykoron kedegh Vercellensis varasban ment volna Andras Apathwrhoz ky nagy doctor vala zent yrasban es latta volna az lambor apathwr ez zent Anthalt ottan megh ysmeree, hogy az ew nagy istentewl adatot bewlccheseegheenek meelsegheet eeleteenek erdemes voltaat es monda ew rola: gyakortaa vagyon az hogy ahhowa az zent zeretet bel feerközyk embery twdomannak ysmerety nem ywthat es ez vylaghy bölccheseeghnel kyl az tyzta lelkekew es zywyek kymeyen bel feerköznek az dychöseeges zent haromsaghnak ysmeretyre twdasara es latasara,. mynt olwastatyk zent</p>

<p>etiam qualiter fidei normam astrueret ac confutaret errores, firmissimis patrum sententiis se munivit. Sicque factum est, ut illo inspirante, qui intervallo temporis in dicendo non indiget, non multo post vir Dei sapientiae plenus esset. Haec in legenda. Et ut in chronicis ordinis notatur, cum tempore generalis concilii Romae coram papa et cardinalibus universoque populo praedicasset, suaque nativa lingua satisfecisset nationibus variis, quae referebant distincte illius verba intellexisse, cum omnes fuissent in admiratione suspensi, papa ipsum archam testamenti vocavit. In ipsis adhuc chronicis scribitur, quod beatus Antonius de beneplacito patris Francisci fuit primus studens in theologia cum fratre Adam de Marisco Anglico in ordine per generale capitulum ordinatus. Et accesserunt ad abbatem Sancti Andreae de Vercellis, qui clarissimus theologus libros beati Dionysii novit, ex Graeco transtulerat in Latinum atque pulcherrime commentaverat. Abbas vero eos benigne recepit, et cum inspexisset animi puritatem et intelligentiae lymphitudinem in beato Antonio, in suo commento super Dionysium de mystica theologia c. III. de beato Antonio sic dixerit: Frequenter amor penetrat, ubi cognitio physica foris stat. Legimus enim quosdam sanctos episcopos minus imbutos fuisse physicis, qui et mysticam theologiam captu mentis haurientes caelos penetrabant, omnem physicam cognitionem subtilissime transcendentem, usque ad beatissimam Trinitatem, quod et ego in sancto fratre Antonio de ordine fratrum minorum peculiari familiaritate expertus sum, qui cum esset minus imbutus litteris saecularibus, animi puritate et mentis ardore succensus mysticam theologiam captu mentis et ferventer desideravit et abundanter hausit, ut possim dicere de eo, quod scribitur de Iohanne Baptista: Ipse erat lucerna ardens et lucens, quia enim amore ardebat interius, lucebat exterius. Haec ille. Ipse insuper Antonius gloriosus de licentia sancti Francisci theologiam fratribus eum</p>	<p>Ianos baptistarol, ky soha oskolaban nem volt, soha egy ygheet sem tanwlt, azert wgyan nag predicator volt: Azonkeppen ez padway zent Anthal ees myeert nem sokath lakot vala zent Ferencznek hagyomasabol, nylwan olvassa vala az zent yrasth eegyebeket tanoythwan, kyn myndenek mondhatatlan chodalkoznak vala, honnan volna ewneky annee b6lccheseege.</p>
---	---

<p>rogantibus legit. Cui tale in scriptis sanctus Franciscus dedit responsum: „Carissimo meo fratri Antonio frater Franciscus salutem in Christo. Placet mihi, quod sanctam theologiam legas fratribus, dummodo propter huiusmodi studium sanctae orationis et devotionis spiritum non exstinguant, sicut in regula continetur. Vale.” Propter theologiae sacrae cognitionem atque speculationem (?) rerum divinarum introducit, quasi de se loquens beatus Antonius in epistola hodierna, quae scribitur Sapientiae VII. c.: Optavi et datus est mihi sensus. Invocavi et venit in me spiritus sapientiae, et praeposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse dixi in comparatione illius, nec comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua et tamquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius.</p>	
<p>Secunda conditio, quae decorem fecit praedicationem beati Antonii, dicitur humilis oboedientia. Nam ad praedicandum non se praesumptuose vel arroganter ingressit, sed praelatorum suorum praecepto monitus et astrictus. Et ut scribitur in c. „Nisi cum pridem” de renunciationibus: Tunc in te veram humilitatem custodies, cum per eam locum sublimem aufugies et per oboedientiam non dimittes. Cum enim temptasset ad partes Saracenorum navigare cum licentia praelatorum, adversa gravique valetudine impeditus ad partes fidelium tandem redire compulsus fuit, et dum navigantes Hispaniam temptassent petere, ventis flantibus non secundis ad Siciliae insulam applicuerunt. Instabat autem eo tempore generale capitulum fratrum minorum Assisii proxime celebrandum. Ad quod Antonius debilis et infirmus pervenit. Soluta vero ex more capitulo frater Gratianus, tunc Romandiolae minister sanctum Antonium secum duxit. Misitque illum ad quendam locum contemplationi dispositum, secundum quod ipse suppliciter expostulaverat, ubi totum se orationibus et</p>	<p>Masodbol megh yelentetyk az ew predicallasanak meltosaga, mert nem zabad akarattya zerent alla ffel predicallany, mynt kynek meel twdomanya nem lattatyk vala lenny, de ew feyedelmeenek parancholattyabol es zent enghedelmesseegheböl.</p>

<p>aliis spiritualibus exercitiis dedicavit, sicut diffusius ponitur in legenda, sicque aliquamdiu dono sapientiae plenus simplicem inter simplices vitam duxit. Cum vero fratres per suscipiendis ordinibus missi ad civitatem Forlivii confluerunt, inter quos affuit et beatus Antonius. Episcopus loci perquisivit religiosos ordinum, qui ibi convenerant, an aliquis verbum Domini praedicare esset dispositus. Et cum omnes id recusarent, ad Antonium se vertit, importuneque satis eum, ut id perficeret, exoravit. Cum vero ipse saepius recusasset, tandem Deo sic disponente episcopi voluntatem adimplevit. Coepitque primo cum timore Domini simpliciter fari, in progressu autem sermonis Dei eloquia ita profunde, ita subtiliter, ita etiam efficaciter eructavit, ut omnes in vehementem stuporem converterit. Fratribus autem ipsis minoribus res videbatur haec nova, quoniam licet sanctus Antonius tantam desuper gratiam accepisset, ut memoria pro codicibus uteretur, tamen in eo scientiae aliud perpendebatur iudicium, nisi quod pauca perraro (?) litteraliter loquebatur. Cum vero virtus tanti patris generali ministro nota fuit, mox in publicum prodire compellens Antonium, officium sibi praedicationis iniunxit.</p>	
<p>Tertia conditio, quae decoravit Antonii praedicationem, dicitur gloriosa assistentia. Astitit illi quippe praedicanti verissime gratia Dei, quod utique multa de illo miracula verissime scripta testantur. Ex quibus aliqua enarremus. Primum de piscibus ad praedicationem suam nonnisi miraculose confluentibus. Dum enim ipse Ariminum praedicaret, ubi haereticorum magna copia morabatur, contra eorum errores disputans cupiebat eos ad lumen reducere veritatis. Ipsi vero nec eius verba audire dignabantur. Quare sanctus Antonius Deo inspirante accessit quadam die ad os fluminis iuxta mare, et stans in ripa, quae mari appropinquabat et flumini incepit pisces advocare dicens:</p>	<p>Harmadbol meltosagoknak lattatyk az ew zent predicallasa dychöseeges meennyey malazthnak seghedelme zolgaltathwan. Annak okaert ees nagy hatalma vala az ew bezedeenek, kyröl wgy olwastatyk, hog mykoron egy napon Aryminon newö varasban predicallana, hol ott sok erethnekek lakoznak vala, akarwan ewket az zent hythnek ygassagara hozny. Azok kedeeagh yngyen hallany sem akaryaak vala, de ynkab megh chwffollyaak vala mynt egy bolondot. Annak okaert meene az tenger parttyara es zola az vyzbe lakozo halaknak mondwan: Hallyatok wr istennek ygheyeet tengherbe es vyzbe lakozo halak, kyt nem akarnak hallany az hytetlen erethnekek. Es yme choda dolog azonnal nagy sok zamtalanon gyewleenek oda eleyben es mynd ffel tarttyaak vala feyeket az vyzböl,</p>

	kyknek zent Anthal el kezdee az zent predicaciot mondwan:
„Audite verbum Domini, pisces maris et fluminis, ex quo illud audire contemnunt haeretici infideles.”	En zerelmes atyamffay ty halak.
Et ecce convenit statim ibi tanta piscium multitudo, quod numquam tanta simul in illis partibus fuit visa, et omnes tenebant capita aliquantulum extra aquam. Quibus sanctus Antonius sollemniter praedicare coepit dicens:	
„Fratres mei, pisces, multum tenemini pro vestro modulo referre gratias creatori, qui in vestrum habitaculum dedit vobis tam nobile elementum, ita ut aquas dulces et salsas prout expedit, habeatis refugia. Insuper multiplicia contulit, ut enitentis incommoda tempestatis. Exhibuit insuper vobis elementum diaphanum et lympidum, ut vias, per quas incedatis, et escas plenius videatis, ut vivere possitis. Idem creator escas vobis necessarias administrat, vos in creatione mundi pro benedictione a Deo multiplicationis praeceptum habuistis, vos in diluvio ceteris animalibus extra arcam pereuntibus absque laesione reservati fuistis	Nagy halaa adassal tartoztok az ty modotok zerent az ty felsseegees teremtetöknek, ky eel nemes eeltetew allatot adot tynektek lakodalomra, annak felette otalmat howa veznek ydeyn leegyen howa fwthnotok otalomra, es vylagossagot, hogy lassatok teetowa yarny, eetelt, ytalt, hogy nagy sok eztendeegh elhessetek, tyteket az teremteew wr isten az vyz ezenek ydeyn seerelemneel kyl megh mykoron eegyeb lelkes allatok mynd el vezynek, ty eelteteetök az wr istennek zent ffyaat es mynd eegyeb embereknek ffyaat ty az adoot Cristuseert es zent petereerth megh fyzeteetok, myeert mynd eellyen nag sok ayandekkal zeretöt tyteket meenynek feldnek teremteye. Nagy halaa adassal tartoztok ew feelssegheenek mynd ez eellyen bezeedek wtan nagy yndwlatot teenek az zegheen halak, zayokat ffeel nyttwan mynt ha halaat adnanak az ew myvoltok zerent.
Vobis data fuit ex imperio Ionam prophetam Domini reservare, et illum post triduum in terram reponere. Vos et censum Domino Iesu Christo, cum tamquam pauper non haberet, unde staterem solveret, obtulistis vos ante resurrectionem, et post fuistis cibus aeterni regis Domini Iesu Christi. Propter quae omnia laudate et benedicite Deum, a quo tot beneficia singularia prae ceteris animalibus recepistis.”	
Ad haec verba et similia exsultabant pisces, aperiebant ora, et signis, quibus poterant, Altissimum collaudabant. Tunc Antonius clamans dicebat: „Benedictus Deus aeternus, quia magis honorant pisces Deum, quam homines haeretici.”	Ottan monda zent Anthal nagy ffeel zowal: Aldot az felsseegees wr isten, mert ynkab dycheeryk tyztölyk az vyzben lakoza halak az aldot teremtetöt istent, honnem az hytetlen Erethnekek. Az nag chodaat lathwan halwan az varasbelyek es mynd az erethnekek töredelmeseegre eseenek, es eegyetembe

	kereek zent Anthalt hogy tenne predicaciot ewnekyk. Ottan nagy zeep bölch predicaciot teen ewnekik az zent hythnek eressegheeröl, kywel mynd az hytetleneket megh tereytee, mynd az hyw kereztyeneket meg ereseytee es nagy erwendetes aldomassal bochataa hazokhoz ewketh. Annak wtanna az zegheen halakat ees megh aldaa es nagy eremmel azok ees el meneenek.
Ad quod miraculum concurrat populus civitatis, quod videntes haeretici compuncti corde ad pedes sancti Antonii, ut praedicationem illis faceret, consederunt. Tunc sanctus Antonius de fide illis efficaciter adeo praedicavit, quod omnes convertit haeticos, et fideles in fide roboratos cum gaudio et benedictione remisit. Pisces etiam licentiati a sancto Antonio quasi gaudentes et capitibus sancto applaudentes ad maris partes varias abierunt.	
Aliud miraculum fuit de pluvia, quae non tetigit auditores eius. Cum enim semel in civitate Lenisarcensi populo praedicaret in quodam latissimo campo, turbatus est aer, tonitrua sonare coeperunt et pluvia spargi; timens vero populus abire disponebat. At sanctus silentio imperato oravit ad Dominum. Statim in loco illo cessavit pluvia, cum tamen in circuitu undique pluvia efflueret abundanter. Finito itaque sermone omnes gratias dederunt omnipotenti Deo.	Masod ydöben mykoron esmegh Lenisarcensis varasban predicallana eegy teer helyen, azonkozben tamada nagy feergheteg es nagy essew, wgy hogy az zegeen neep el kezd vala fwthny az predicaciorol. Zent Anthal azeert ynte az neepnek hogy meg maradnak. Es mykoron ymachagot teet volna wr istenhez . yme chodalatus dolog az feerghetegh es az essew el kerewlee ewket, es az neepet megh nem eeree. Azt lathwan nagyon dychereek wr istent es az ew hyw zolgayaat.
In civitate adhuc Paduana quidam nomine Petrus filiam suam, quae Paduana dicebatur, ad sanctum adduxit; erat illa annorum quattuor, pedum gressu privata, ac more serpentum reptans, et morbo caduco laborans; hanc dum ad preces patris Antonius in Sanctae Trinitatis nomine consignasset, mox omnis adversa valetudo dimisit. Sanaque facta est et a morbo caduco, et ab ambulandi impedimento.	Vala es meg azon padway varasban eegy neegy eztendey leanzo germek, kynek mynd kezey, labay meg swgorottak vala, hogy mynt az kygyo wgyan chwz maz vala, kyth mykoron zent Anthalhoz vytenek volna ymada ew erette es eppen meg vygazeek.
In eadem civitate Paduana quidam nomine Leonardus confessus est beato Antonio, quod pede percusserat matrem suam, ita quod ex vehementi impulsu in terram	Mas ess vala, ky mykoron hozya gyont volna . es meg vadolta volna byneet hogy annyaat meg rwgodozta, azt hagyaa neky, hogy el vagnaa labaat. Az zegeen eegygyew haza menwen

<p>ceciderat, quod vir Dei horrens ipsum dure redarguit. Et inter cetera ei dixit: „Pes, qui percutit patrem aut matrem, debet protinus amputari.” Hoc autem vir simplex non recte intelligens et propter culpam et sancti exasperationem tristis effectus domum concite rediit, pedemque proprium illico mutilavit, quod ubi mater aspexit, ad sanctum Antonium festina perrexit. Conquestaque de ipso, quod filium suum ita instruxerat, et confidens tamen in sanctitate illius precabatur, ut pro ipso Dominum exoraret. Sanctus autem ipsam consolando se legitime excusavit, et mox ad ipsum perveniens oratione praemissa pedem coniungens tibiae, facto pariter signo crucis sacris manibus aliquamdiu desuper liniens statim pes ita insertus et consolidatus est tibiae, quod ibidem surrexit homo alacer et incolumis exsultans et laudans omnipotentem Deum.</p>	<p>ottan el vagaa. Az zegheen legheennek zyleye azt lathwan yghen megh panazlaa Zent Anthalnak. Azt halwan megh vygaztalaaz azzonyallatot, hogy yol tette volna. Es mykoron hozyaa ment volna ymachagot teweene egybe tewe az keth tagot es ottan egybe forrada, azt lathwan nagy halaat adaanak raytta wr istennek es az ew zeretew zolgayanak, byzonnyal twdwan merth isten embere volna.</p>
<p>Quod Deus glorificavit sanctum Antonium per revelationem mortis eius et canonizationem atque frequentem exauditionem illorum, qui invocant patrocinium eius. Capitulum III. Tertia beati Antonii excellentia dicitur glorificationis. Praeter quippe gloriam illam beatam, quam adeptus est in regno caelorum, glorificavit Deus sanctum suum in Ecclesia militante triplici gloria:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prima revelationis • Secunda canonizationis • Tertia exauditionis. 	<p>Padway zent Anthalnak eeleteenek rywydeden valo megh magyarazarol, es meennyen feldön valo zentsseeges ffeel magasztatarol. Elezer isteny es meennyey dolgoknak yelenetybol. Masodzor holta wtan valo zentek közzee valasztasabol, harmadzor megh halgatasbol.</p>
<p>Prima gloria dicitur revelationis. Voluit Deus felicem illius transitum mirabiliter revelare, nam ut scribitur in chronicis ordinis, eodem die, quo beatus Antonius Paduae ex hac vita migravit, abbas Vercellensis erat in camera sua divinis meditationibus intentus. Tunc ad eum solus ingrediens Antonius post nimiam salutationem benevolam vir sanctus adiens: „Ecce domine abbas, quod relicto asello meo Paduae vado ad patriam festinanter. „Et confestim cum abbatem in gutture, ubi tunc</p>	<p>Mondam hogy elezer megh yelentetyk padway zent Anthalnak ew nagy erdemes volta meegh holta wtan ees isteny yelemtböl, kyröl wgy olwastatyk azon zent ferencz zerzetynek regulayaban, hogy ez zent embernek ky mwlasa napyan, mykoron Wereellensis Appathwr ky ewn e/ky yo barattya vala eelteeben, volna ew Camorayaban wr istenben elmeelködween, yme ottan hozyaa yewe zent Antal kezenween ewneky es monda: yme Appathwr wram padwaban hagraam az en zamarmat, es ym hazamban syetök es ottan meg fogaa az</p>

<p>graviter patiebatur, familiarius tetigisset, et continuo ab aegritudine liberasset, exiens foras non est amplius visus. Ille vero abbas considerans, quod forte ad nativam patriam, scilicet Hispaniam pergeret, eius decessum totaliter ignorans surrexit, ut ipsum aliquantulum retineret, et exiens extra cellam cum non inveniret, anxie a monachis requirebat, ubi esset frater Antonius. Quibus respondentibus ipsum non venisse, et ubi esset, se penitus ignorare, ille firmiter asseruit se modo illum vidisse, a quo etiam et curatum se atque sanatum asserebat. Et cum nullibi reperiretur, praefatus abbas ad cor rediens certissime intellexit beatum patrem per mortis excessum ad patriae caelestis convivium perrexisse. Et notans tempus diligenter postmodum liquido reperit eadem hora, qua sibi apparuit, ipsum ex hac vita migrasse.</p>	<p>appathwrnak torkaat, kyben betegsseege vala es meg vygaztaa ewtet, es ky yewe elöle. Mykoron az appathwr ky yewth volna wtanna, nem lathataa howa leen el. De akkoron nem vewee ezeeben, hogy ky mwlt volna ez vylagbol, Aloytaa hogy hyspaniaban syethne honnan valo vala. Annak okaert ees kezde kerdözny az fratereket ha lattaak volna frater Antalt, kyk felelween hogy nem lattaak vona. Ew kedee gressen vallya vala, hogy azonnal hozya yewt volna, es ewtet betegseegeböl meg vygaztotta volna. Mykoron nagy sokaygh veeleködöt volna raytta ottan magaban terween kezdee gondolny hogy netalantan az erek hazaban meent volna ez vylagbol ky mwltwan, megh yegyze azert az napot es az horaath ydew el mwltwan byzonnyal meghtwdaa hogy azon napon mwlt vona kywe.</p>
<p>Secunda gloria, qua Deus hunc sanctum sublimavit, dicitur canonizationis. Gregorius enim nonus observatis omnibus in sanctorum canonizatione debitis ipsum sanctum catalogo sanctorum adscripsit, a die sui obitus mense XI. Eodem die universus Ulixbonensis populus, unde iste sanctus fuerat oriundus, sollemnitate maxima laetabatur, et causam exultationis huiusmodi omnes penitus ignorabant. Nam de ipsius canonizatione nihil sciebant, et ut aiunt, campanae civitatis per se sonabant. Compertumque est postea, quod eodem die fuerat beatissimus Antonius sollemniter canonizatus. Anno vero Dominicae incarnationis MCCLXXIII. constructa praegrandi ecclesia in eius honore corpus ibi translatum est, et cum diu sub terra iacuisset, inventa est lingua eius adeo recens, rubicunda et pulchra, quasi eadem hora pater sanctissimus discessisset, cum tamen elapsi fuissent a die mortis anni XXIV et amplius. Ipsam autem linguam dominus Bonaventura tunc ordinis generalis minister, qui postmodum fuit cardinalis episcopus Albanensis, cum praesens esset illius translationis gaudiis in manibus</p>	<p>Masod dychöseeges volta kywel wr isten ez zent Anthalt ffelel magaztataa mondatyk: Anyazent egyhazban valo meg zentöleese es az meennyey zentök közee valo zamlalasa, mert Kylentzed Gergel papa mykoron myndden erdemes eeleteenek zertartasaat megh neezte volna, ewtet az valasztot erdemes zentök kenyweeben belyraa, ew ky mwltwanak napyatwl foghwa, Es vlixibonaban honnan tamadöt vala, nagy ynnepöt zerzeenek ylleny az ew zent neweenek emleközetyve, mynd ezekkee valo allandokeppen, kyt az wr isten nagy choda keppen meg yelente, mert meely napon ky mwlt volna, yme myndent zent egyhaznaal az harangog ennen magog harangoznak vala. Es az köz neep közöt nagy erem vygasaag tamadot es senky nem twggya vala honnan volna mynd addyglan ees myg nem hyrök len benne, hogy zent Anthal kywe mwlt vona ez vylagbol es wr isten eremet zertzöt volna az ew zent halalanak emlekozetyre. Es mykoron yrnanak Cristus zyletetynek wtanna ezer keth zaaz hathwan harom eztendöben. Nagy zent egyhazat rakanak az ew zent neweenek emleközetyre es az zent testöt oda helheteeek. Es mykoron helyeeröl ffelel vetteek volna, yollehet nagy sok ydew el mwltwan ew</p>

<p>reverenter accipiens cum lacrimis coepit devotissime huiuscemodi verbis affari: „O lingua benedicta, quae semper Dominum benedixisti et alios benedicere fecisti, nunc manifeste apparet, quanti existis meriti apud Deum.” Et infigens ei dulcia oscula iussit eam seorsum honorifice collocari.</p>	<p>halalanak wtanna, lataak haat meegh ees az eedes zeepön zölö es predicallo nyelwe ollyan eep, eelő, veress, zeep, mynt ha azon napon mwlt volna kywe. Azth lathwan zent Bonauentura Atyank, ky az ydöben generalis minyter vala az zerzetben monda nagy syrassal es ayoytatussaggal: O aldot nyelw ky koronkeed az teremteu wr istent aldottad es eegyebekkel ees aldottad, ymaran mastan meg lattatyk meely nag eerdemes vagy wr istennek elette. Es meg apolgathwan hagyaa hogy kywl tenneek tisztösseegh hezze.</p>
<p>Tertia gloria beati Antonii dicitur exauditionis. Ipse quippe auxilium eius poscentibus eumque invocantibus liberaliter condescendit, precesque ac vota suorum devotorum exaudit. Qualiter vero sancti et beati orationes nostras agnoscant, ostendit Richardus in IV. dist. XLV. dicens, quod ipsi cognoscunt omnes supplicationes nostras, quas eis porrigimus in verbo Dei, quod clare vident. Quamvis enim non videant omnia, quae videt verbum, tamen probabile est, quod in illo videant omnia, quae facimus et dicimus et quae in corde gestamus ad reverentiam eorum. Et quis enarrare valeret, quot a diversis periculis beati Antonii fuerint meritis liberati. Quot ad eum fundentes pias preces exauditi. Obmissis tamen aliis aliqua pro devotione nostra inflanda hoc loco subnectemus. Regina legionis multum in beato Antonio confidens tenuit filiam XI annorum contra voluntatem regis et baronum tribus diebus defunctam, orans et dicens: „Beate Antoni, ego fui de patria tua, redde mihi filiam meam!” Quae surrexit matrique dixit: „Parcat tibi Deus, mater! Cum enim essem inter virgines in gloria, beatus Antonius precibus vestris astrictus a Domino impetravit, ut ad vitam redirem. Sed unum sciatis, quod non ero vobiscum nisi diebus XV,” quod ita impletum est, sicut dixit. In civitate Ulixbonae filius sororis beati Antonii forte quinquennis et puerulus cum aliis pueris in mari ludens eversa navicula solus aliis natantibus est submersus. Mater vero post spatium trium horarum accurrens</p>	<p>Harmad tyztösseeges volta zent Anthalnak, kywel ewtet wr isten zeretee, hamarsagus megh halgatasa, kyk ew hozyaa folyamnak es ewneky kenyereghnek, hogy kedegh az zentök megh twggyaak ottan. Mykoron zegheen nyomorwlt bynes neepeky hozyayok essedöznek wgy mond rola zent Rykhardus newö doctor neegyed kenywenek negywen ewtöd rezeeben, hogy az mennyey dychöseefhben lakozo zentök nylwan megh twggyaak es megh ysmeryk mykoron ky ew hozyayok fohazkodyk es essedözyk, awagy ky mynemew tyztösseegöt ewnekyk teezen eeth ez vylagon. Az wr istennek ygheyeenek tyköreeben neezween, kyben myndent megh lathnak vala my dolgok leeznek ez vylagon, feldön, feld alat vyzben, es embernek zyweeban ees, mynt pelda, mykoron vala meely hazban egy tykör vagyon, myndent meeg lathat ember benn vala my az hazban vagyon vala ky awagy ky meegyen, awagy bel yew. Menewel ynka az wr istennek zynröl zynre valo latasaban, kyben myndden teremtot allatok megh lattathnak Hogy kedegh Dychöseeges zent Anthal megh halgassa leegy az ew hozyaa ayötatussaggal folyamokat, ymeellyen byzon peldaat olwaswnk rola. Mykoron az tartoman bely kiralne azzonnak eeggyetlen eegy leanya ky mwlt volna tyzen eegy eztendös koraban, az kyralnak es az wraknak akarattyoknaal kyl megh tartaa harmad napyg az holt testöt. Zent Antalhoz valo byztaban ymathkozwan es kenyereghwen es mondwan: O zent Anthal en ees az te felled bely vagyon, azert keerlek aggyad megh ennekem az en leayomat. Yme azonnal ffeel tamada az kysded leanzo es monda az ew zyleyeenek: wr isten bochassa teneked en</p>

<p>filium mortuum a piscatoribus accepit. Quem cum vellet sepelire pater, conversa mater ad beatum Antonium dixit cum lacrimis: „Frater mi, si pius extraneis es, noli mihi, sorori tuae esse crudelis et durus. Esto mihi propitius, et mihi filium redde, quem tuo ordini sancto, si revixerit, dedicabo.” Mox puer surrexit incolumis, et tandem adultus intravit ordinem, et usque in finem suae vitae sancte ac laudabiliter perseveravit.</p>	<p>yo zylem myre bantaal megh enghemet. Mert yme az zent zyzeknek tarssassagokban valeek az bodogsagban. De zent Anthalnak ymachaga myat kezereythwen meg nyere wr istentewl hogy ez vylagra terneek. De azt nyylwan twggyatok hogy tyzen ewtöd napwal towab veletek nem leezek.</p>
<p>Frater Bernardinus de Parma ex quadam gravi aegritudine duobus mensibus mutus existens ad tantam debilitatem pervenerat, quod nec candelam poterat extinguere suo flatu timens de suffocationis periculo, cum iam ei diffiderent medici subvenire, fecit se ad sanctum Antonium Paduam adduci, et ante archam sancti prostratus, oransque ferventissime cum multis fratribus et populi frequentia statim ibidem et loquelam recuperavit, et perfectam sanitatem recepit. Atque cum fratribus 'Salve Regina' laeta et sonora⁸⁶ voce cantavit</p>	
<p>Tempore Bonifacii papae octavi reparata est tribuna basilicae Salvatoris in Laterano, cui depingendae opere mosaico deputati sunt duo fratres minores in illa arte valde periti. Designatis autem imaginibus, quas idem papa ibi depingi mandaverat, videntes illi fratres, quod adhuc loca superant, in quibus aliae imagines possent poni, proprio motu vel forte divino instinctu beatorum Francisci et Antonii imagines, quae etiam hodie ibi cernuntur, hinc inde depinxerunt. Quo ad eiusdem domini papae delato notitiam mandavit quibusdam clericis haec sibi ex livore nunciantibus ita dicens: „De imagine sancti Francisci, postquam ibi est, aequanimiter toleramus; sancti Antonii vero imaginem delete, et loco eius imaginem beati Gregorii faciatis.” Qui accedentes unus post alium ascendentes</p>	

⁸⁶ Editio: *sononosa*.

<p>confessi sunt ab una persona terribili ab alto in terram deici et quasi in furiam versi fuerunt a coepto proposito impediti. Et sicut dicti fratres pictores referebant, quidam illorum statim infra breve tempus spiritum exhalarunt. Audiens hoc memoratus papa referentibus demandavit: „Dimittatis – inquit – stare sanctum illum sicut vult, quia potius possemus cum eo perdere, quam lucrari.</p>	
<p>In Begra castro regni Portugaliae vir quidam Petrus nomine potens et dives, et ordini fratrum minorum tanta dilectione astrictus, quod eis ibi contulit locum pro aedificatione conventus et pro aedificiis plura dedit. Cum autem infirmaretur ad mortem, quattuor fratres minores et alii de sua familia vigilantes in camera eius exitum exspectabant. Tenebat ex devotione praedictus Petrus habitum fratrum, cum quo elegerat sepeliri. Et ecce duo fratres minores unus ad eius dexteram, alius ad sinistram sibi apparuerunt. Cui unus eorum dixit: „Petre, cognoscis nos?” Et ille: „Cognosco vos esse fratres minores, sed non habeo notitiam personarum.” Et ille: „Ego sum sanctus Franciscus, et iste est sanctus Antonius, et propter devotionem, quam semper ad nos habuisti, missi sumus ad te consolandum et de ista infirmitate curandum.” Et tunc ille rogavit sanctum Franciscum, ut habitum, quem super se habebat, benedicere dignaretur. Quo facto ambo disparuerunt. Et ille tanta celeritate convaluit, quod omnes praesentes in stuporem convertit. Et ex tunc duodecim annos supervixit, reservans sibi illum habitum benedictum in scrinio, cum quo fuit tamen mortuus et sepultus.</p>	
<p>Dum filia cuiusdam militis Iohannis Petri de Guarino de Licio, civitate mea nativa superioribus annis ageret in extremis, et iam pro ipsa exsequiarum pompa disponderetur, pararenturque funeralia indumenta et luminaria ceteraque secundum patriae morem, emisso voto per patrem eius</p>	

<p>praefatum ad sanctum Antonium illico ad se rediit, confortataque loqui coepit, et die sequenti de lectulo sana surrexit.</p> <p>In praefata civitate Licii evenit, quod narro. Eram ego hora missarum in camera mea, et venit ad me quidam de terra Tricassii (?) moestus et dolens, quoniam die praecedenti sacculum quendam cum centum ducatis perdiderat, rogabatque, ut in nostra praedicatione inventores monerem, quatenus restituerent sibi, quod bona conscientia retinere non poterant. At ego illum commonui, ut ad ecclesiam pergeret, et sancto Antonio se commendaret. Qui meis consiliis acquiescens ad sacristiam se contulit, et fratrem unum sacerdotem requisivit, ut missam in honorem sancti Antonii pro eo celebraret. Dum autem sic missa celebraretur, astabat ille et mente devota sancto Antonio se commendabat, vix sacerdos elevavit sanctissimum sacramentum, et ecce venere ad me duo iuvenes saccum cum integra pecunia deferentes, orantes, ut populo significarem in publico nostro sermone, qualiter ipsi pecunias illas invenerant, quas restituere erant parati, dixi eis, quod non erat longe eundum, cum patronus in ecclesia ad hoc moraretur. Misi itaque socium pro illo, et missa finita ad me venit, ac pecunias amissas meritis beati Antonii recuperavit.</p>	
<p>Pauca sunt, immo quasi nulla, quae diximus, cum quotidie mortales innumera a Deo suscipiant beato Antonio interveniente beneficia. Liberantur eius interventu a naufragio saepissime navigantes a periculis gravissimis, mulieres parturientes ab infirmitatibus variis illas patientes, ab opprobrio sterilitatis uxores quandoque propterea viris exosae, a periculis fluminum, latronum aliorumque discriminum peregrinantes. Propterque omnia et similia in toto orbe sanctus hic a cunctis fidelibus fidelissimus advocatus exposcitur. Quem nos deprecemur, ut et pro nobis perpetuus intercessor apud Deum immortalem assistat, impetretque gratiam et tandem vitam</p>	<p>Ha zerelmes atyam ffyay mynd elöwe newezghetnök az zamtalan choda teetelyt kyket tett es teezen naponkeed wr Isten ez zenth Anthalnak erdemeenek myatta, nem volnank eleghek chak meg gondolnya ees. Azert vala mynemew zykseegben ew hozyaa folyaamnak kethseegneel kyl megh halgattathnak, my ees azon tekeelletes hyttel byzadalommal, ayoytatossaggal az ew zenthseegheez es erdemes voltahoz ragazkodwan keeryek, hogy nyerye elezer my byneynknek bochanattyaat es wr wtanna istennek malazttyaat, annak zabadohon megh my lelky testy ellenseegewntewl es hertelen halaltwl, doghalaltwl es az erek karhozattwl es my halwnknak ydeyn leegyen yo vezerünk az erek</p>

aeternam. Amen.	dychöseegre, hol ott ew vagyon orzagolwan Cristus Iesussal erekkül erekkee. Amen.
-----------------	--

A Szent Ferenc ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázata

<p>Robertus, Caracciolus: Sermo quadragessimus quintus de tribus excellentiis beati Francisci</p>	<p>Karthauzi Névtelen: Szent Ferencről szóló beszéd (567-572)</p>
<p><i>Vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis habentem signum Dei vivi, et clamavit voce magna.</i></p>	
<p>Scribuntur haec verba Apoc. VII. c. praeclarissima beati Francisci praeconia excedunt quidem multumque supereminet omnem humani eloquii facultatem. Abundavit quippe in eo gratia Salvatoris nostri, quem pater misericordiarum et luminum tam larga dulcedinis benedictione praevenit, quod sicut ex vitae ipsius decursu luculenter apparet. Non solum de mundialibus tenebris eduxit in lucem, sed et perfectis effecit virtutum praerogativa et meritis celebrem, necnon praeclaris circa eum crucis offensis mysteriis insigniter demonstravit illustrem. Licet ergo in praecedenti sermone Franciscum mira laude fuerimus prosecuti, ex eo quod signa Crucifixi biennio tulerit, nihilominus offerunt se quam multa memorata digna de ipso adhuc disserenda, haec vero a Iohanne sunt designata in verbis assumptis pro themate, in quibus triplex excellentia sancti Francisci exprimitur vel continetur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prima dicitur divinalis missionis • Secunda virtualis perfectionis • Tertia singularis magnificationis. 	<p>O kegyes Cristus Iesusnak zent eelő kerezteenek yegyeewel megh yegyzettetöt zerelmetes atyamffyay. Nem twdom mynemew zowal zollyak, awag yrassal yarwlyak ez dychöseeges zent Ferencz patriarcha atyanknak es isten ffya abrazattyanak, kepeenek, yegyeenek, peldayanak es köwetöyeeenek es mynd egheez kerezttenseegben valo romlasnak meg wyoytoyának; O myt zollywnk, myt yrywkn eellyen nagy zentseegre valasztot embernek tyztössegeeröl, erdemeeröl, meltosagarol mynd egheez ez vylaghnak kerekseegeben. Es az nagy hatalmas dychöseegeenek ffelel magasztalasarol mynd egheez meennyey zent wdwarnak feenes bodogsagaban, kyhöz aloytom halando embernek elmeye ynkab ywthat honnem bezeede. De hogy ew nagy zent meltosaga dycheeretnel kyl meg ne foztasseek eellyen zegheen meltatlan bynesektewl ez ew zent ynnepeenek tyztöletes napyan, kyt feld meeny dycheer, my ees kedeeg az ew yo voltarol halalatlansagban ne essewnk, az nagy kywaltkeppen valo malasztossagaban byzwan harom lelky tanwsagokat veegyewnk az ew zent eeleteeböl my lelky vygaztalaswnkra es Idwesseeeges köwetseegeewnknek peldazattyara.</p>
<p>Quod beatus Franciscus fuit missus a Deo, quod probatur quinque rationibus. Capitulum I.</p> <p>Prima excellentia beati Francisci dicitur divinalis missionis, quae exprimitur a Iohanne, cum dicit: <i>Vidi alterum angelum, scilicet beatum Franciscum, Dei nuncium,</i></p>	

<p>amabilem Christo, imitabilem nobis, et admirabilem mundo⁸⁷. Ipse quidem fuit a Deo missus, ut homines excitaret ad desiderium supernorum, neque diaboli suggestionem aut spirituum et humorum melancolicorum abundantiam motus, sed Spiritu Sancto afflatus tres ordines ordinavit, abrenunciavit mundo, parentes reliquit, et Christum studuit imitari. Quod autem Deus Franciscum elegerit veluti novum apostolum, qui vitam evangelicam renovaret, probari potest ex quinque:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Primo ex prophetica praenuntiatione • Secundo ex speciali vocatione • Tertio ex multiplici visione • Quarto ex authentica testificatione • Quinto ex mundi commotione. 	
<p>Primo probari potest, quod beatus Franciscus fuit electus a Deo, cuius auctoritate tam sanctas novitates induxit, ex prophetica praenuntiatione. Nam de ipso per multa antea saecula prophetavit Sybilla, qui fuit tempore regis Priami et Troiani belli, quae dum praedixisset Christum venturum in mundum atque per illum apostolos eligendos, tandem beatorum Dominici et Francisci praenuntiavit adventum. Inquit ergo sic: In ultima aetate humiliabitur Deus et humiliabitur proles divina, iungetur humanitati deitas, iacebit in faeno agnus, et puellari officio educabitur Deus et homo. Signa praecedent apud Iudaeos: mulier vetustissima, scilicet Elizabeth puerum concipiet, Boeten scilicet stellam orbis mirabitur, ducatum praestabit ad ortum, scilicet Christi. Hic habens penes XXXIII annos elegit sibi de piscatoribus deiectionis numerum duodenarium, unumque diabolum, scilicet Iudam. Non in gladio</p>	<p>Elsew lelky tanwsag ez . my okaert tamaztaa wr isten ez zentsseeges atyank zent Ferenczöt eelleyen modon ydönek wtolso rezeeben ez vylagra ennen sebeynek hasonlatus ereywel penitencia tartasnak swlsagawal predicallasawal es mynd ez vylagon az zent Apostoloknak moggyok zerent teetowa valo fwtossassal. Rea felelween azert dychöseeges zent Irasbely doctoroknak byzon bezedök zerent, my leenk oka mynt ez eelleyen zentsseeges dolgoknak Anya zent egyhaznak ffyay es kerezttyen zent hytnek eppewlety es meg tartassaga. Azert az ew nagy kegyelmesgeeböl tewee wr isten hogy zent Ferencz atyankkat az ew zent sebeywel el kyldenee, hogy az meg azot zaradot es hydegödöt isteny zereteneel kyl valo zyweket ffeel gheeryeztenee es gywlyztanaa. Es hogy yn kab meg hynneenek ewneky ollyan nylwan valo yegy alat, mert twlaydon ez vylagnak Idwessegeert bochattatot volna isten ffyanak peechetywel, az az zent sebeywel, kyn zerelmes atyamffay ne keel</p>

⁸⁷ BONAVENTURA, *Legenda maior, Analecta Franciscana sive chronica aliaque varia documenta ad historiam fratrum minorum spectantia edita a patribus Collegii S. Bonaventurae*, Ad Claras Aquas (Quaracchi) prope Florentiam ex typographia Collegii S. Bonaventurae, tomus X. 1926-61, Prologus, 558.

<p>bellove Aeneadem urbem sacram Romam regesque subiciet, sed in hamo piscatoris deiectione et pauperie superabit, divitias et superbiam conculcabit, morte propria mortuos suscitabit, et cum mactabitur, vivet et regnabit. Et cum consummabuntur omnia, fiet resurrectio, bonos iudicabit et malos, huic quattuor animalia surgent in testimonium, scilicet quattuor evangelistae, nomen agni in tuba concinent serentes iustitiam legemque irreprehensibilem, scilicet evangelium, cui contradicetur a bestia, scilicet Antichristo. Et surget stella mira, scilicet Paulus quattuor habens animalium imaginem. Eritque in tuba mirabili damnatos illuminabit. Hic gladiabitur, moriens illustrabitur porro gloriosus exitus eius. Erit autem bestia horribilis ab Oriente veniens, scilicet Machomet, cuius rugitus usque ad gentes Punicas audietur. Sequitur postea Sibylla dicens de beato Dominico et Francisco, stellae quoque duae consimiles primo insurgent contra ipsam et non obtinebunt, usque dum veniat abominatio, et voluntas Altissimi consummetur.</p> <p>Insuper abbas Ioachim vir eximiae sanctitatis et prophetico spiritu clarens in quodam suo libello ita dixit: Erunt duo viri, unus hinc, alius inde, qui duos ordines interpretantur, unus Italus de Thuscia, alter Hispanus de Hispania, primus columbinus, secundus corvinus. Et sequitur: Ordo enim columbinus per mare aquilonare transibit usque ad novissima tempora duraturus, aspera pascua gustabit, regina Austri proteget et fovet eum in amaritudine sua, flumen Eufraten transibit, undam et impetum eius sua praedicatione mitigabit. Aspera reducentur in planum in sermone eius. Terra salsuginis, id est Aegypti ad Dominum convertetur per ipsum. In eadem terra secure evangelium praedicabit, multae gentes per ipsum ordinem ad Dominum convertentur,</p>	<p>chodalnwnk, de ynkaab nagy halaakat raytta adnwnk az kegyelmes wr istennek, hogy ez el vezendew vylaggal eelleyen segheedseegöt tett meeltan mynden keppen, mert ymaran el feletköztenek vala ez vylaghy neepek</p> <p>Cristusnak yo voltarol, kegyes meg valtsagarol, zent keennyanak halalanak emleközetyről, az zent kereztnek syros penitencia hordozasarol. Senky nem köwety vala az aldót istennek zent ffyaat, sem az apostoli regulaat zent zeretethnek, ygaz hytnek es tekeelletes eeletthnek wtan, el feletköztenek vala, azert az meennyey nagy bodogssagnak kywanatus kereseseeseröl. De ky mynd ez vylagnak es ennen testeenek gonoz kywansaga wtan eredöt vala, ky nylwan pokorra vyzön embert zent Doctoroknak mondasa zerent: Senky azert nem leelettyek vala az ygaz .</p> <p>kerezttynseeghnek regulaya meg zernyüdöt vala, embery teremöt leelekben zent haromsaghnak abrazattya zent zyne zemeelye kyröl wgy mond zent Bernald doctor: O embery allat, myth ertez raytta mykoron azt mondod . kerezttynen vagyok . . hanem hogy Cristus Iesusnak atyaffya es köwetöye vagyok . ha az wgy vagyon . haat haat</p> <p>Atya istennek erekseegeeben Cristussal ere kes vagyok : O nagy tyztöletes meltosag zeegen bynes isten ffyawa lenny. O nagy kardagsaag Cristussal meenynek földnek zepeet yawaat erekkwl erekkee . byrny</p> <p>Zent Agoston meg wgy mond . Az kereztyen ember Cristusnak zent heyyaba vysely ha yo eelettel nem köwety / Azert mon/-/ daa . Cristus az zent apostoloknak myko/-/ ron ewket valaztaa es hywaa : köwesse tök enghemet . thwdnya yllyk . yo eelet ben . Bodogssagus zent ferencz atyankkat azert . ygaz azon ydöben valaztaa wr isten es kydee ez vylagra / myndden myndden yo eeletet . lelky yozagus mywelködöt / penitencianak melto gym ölche meg zönth vala, es meg beewlt vala . az alnoksaagh kynek meg valthsa</p>
---	---

⁸⁸ Cf. Ps 78,2.

<p>gens idolatra, cuius lingua ignorabitur, quae de finibus terre veniens missa a Deo in adiutorium terrae promissionis, et ut ipsa cognoscat Deum Patrem omnipotentem et Filium eius unicum Dominum nostrum, ad fidem catholicam convertetur. Futurum est enim, quod ordo columbinus viriliter se opponet contra mortis angelum. Et contra eum praedicando plures et maxima multitudo de filiis ipsius ordinis martyrio ad Deum transibunt. Sicut dictum est per David prophetam: <i>Posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus caeli carnes sanctorum tuorum bestiis terrae,</i>⁸⁸ gaudebunt in canticis suis, id est praedicationibus omnes tribus terrae, et gens imunda Machometi, qui remanebunt, et qui residui erunt, ad Dominum convertentur. Haec ille. Qui etiam in expositione Hieremiae in Prologo c. I. multa similia locutus est. Et quod orae prophetavit, demonstravit opere. Nam depingi eum fecit in ecclesia Sancti Marci de Venetiis, cum stigmatibus super ostium sacristiae, sicut hodierna die cernentibus patet. Item de beato Francisco multa praedixit Cyrillus abbas Montis Carmeli, cui ab angelo dum celebraret, delatae fuerunt duae tabulae scriptae litteris Graecis, in quibus multa erant de beato Francisco ventura.</p>	<p>gara eegyzör el yewe wr ffyw Cristus Iesus az ew zent sebeywel es halal zenwedeseewel . Azonkeppen . masod ydö ben ez vylagnak meg wyyontasara es meg tereyteeseere azon zent isten ffya halalanak ereywel es hatalmas yegyeywel el bochattateek zent ferencz atyank, hogy az restöket ffel yndoha, az almasokat ffel seerkenche, az byneseket megh reettenche, az ffeelmeseket meg leelkösöyche, az vak meröket meg feggye, az yokat ygazakat meg batoroycha. az tekeelletesöket meg tyzesoyche, es az meg holtakat ffeel tamazya, kyböl meg ysmertetyk bodogssagus zent fferencz atyank nagy zentsseeges es hatalmas es erdemes volta. Bodog annak felette az ew zent zeerzete, kyt wtanna hagyot, bodogok az ew ffyay ees, kyk ewtet köwetyk azon tekeelletes regulassagnak eeleteeben, kyknek eellyen nemes feyedelmök vagyon, eellyen zentsseeges attyok es otalmazo vezerlöyök vagyon, wgy hogy meltan mondathasseek ew rolok az zent paal apostolnak, ky sentenziazot bezeede, ky meg vagyon yrwan az zent epistolaban: Vala kyk ez regulaat köwetendyk bekeseeg azekon es istennek zent yrgalmassaga.</p>
<p>Tertio probari potest, quod beatus Franciscus fuit electus et vocatus a Deo ex multiplici visione. Prima visio ostensa fuit cuidam sacerdoti nomine Silvestro civitatis Assisii, hic a principio conversionis Francisci, cum propter novitatem rei viam Francisci fratrumque suorum humano spiritu abhorreret, ne periclitaretur pro temeritate iudicii, lumine fuit supernae gratiae visitatus, videbat namque in somnis totam Assisii civitatem a dracone magno circumdari, prae cuius magnitudine nimia tota regio videbatur exterminio subiacere, contuebatur post hoc crucem quandam auream ex ore procedentem Francisci, cuius summitas caelos tangebatur,</p>	

cuiusque brachia protensa in latum usque ad mundi fines videbantur extendi. Ad cuius etiam aspectum praeifulgidum draco ille tecer et horridus penitus effugebatur, hoc dum sibi tertio monstraretur, divinum aestimans esse oraculum, viro Dei et fratribus suis per ordinem enarravit, ac non multo post mundum relinquens beato Francisco voluit adhaerere, cuius vitae sanctitas in ordine authenticam reddidit eam, quam in saeculo habuerat, visionem. Ex huius vero visionis auditu vir Dei non in gloria est elatus humana, sed bonitatem Dei recognoscens, fortius animatus est ad hostis antiqui fugandam versutiam et gloriam crucis Christi praedicandam⁸⁹.

Secunda visio demonstrata fuit Innocentio pape III., de qua refert Bonaventura, quod dum beatus Franciscus cum sociis proponeret adire praesentiam summi pontificis pro confirmatione regulae obtinenda, Christus vicarium suum per visionem commonefecit, ut supplicanti pauperculo et placitum daret auditum, et benignum praeberet assensum, vidit namque in somnis pontifex ipse Romanus Lateranensem basilicam ruinae fore iam proximam, quam quidam homo pauperculus et despectus proprio dorso submisso, ne caderet, sustentabat. Cum igitur Dei famulus suis comparuisset conspectibus, „Vere – inquit – hic est ille, qui opere et doctrina Christi sustentabit Ecclesiam.”⁹⁰ Unde praecipua devotione repletus, petitioni eius se per omnia inclinavit, atque illum speciali semper amore dilexit.⁹¹

Tertia visio fuit illa, de qua scribitur in vita sancti Dominici, dum enim ipse ad urbem pro confirmatione sui ordinis se contulisset, nocte orans, vidit in spiritu Christum in aere existentem, et tres lanceas in manu tenentem, atque contra mundum eas vibrantem. Cui velociter benigna mater

⁸⁹ BONAVENTURA, LM, III. Caput, 5–6., 568.

⁹⁰ Némileg másként, de a Legenda minorban található: II.Caput, Lectio quarta, 659–60.

⁹¹ BONAVENTURA, LM, III. Caput, 10., 571.

<p>occurrens, quidnam vellet facere, inquisivit, et ille: „Ecce totus mundus tribus vitiis est foedatus, superbia scilicet, avaricia et luxuria. Et ideo his lanceis volo ipsum perimere.” Tunc Virgo ad eius genua procidens ait: „Fili dulcissime, iustitiam tuam digneris temperare cum misericordia, peccatores sustine longanimitate tua, habeo enim fidelem servum et pugilem strenuum, qui ubique discurrens mundum expugnabit, et tuo dominio subiugabit, aliumque servum sibi in adiutorium dabo, qui secum similiter decertabit.” Tunc illa sanctum Dominicum Christo praesentavit, obtulit etiam sanctum Franciscum, quos Christo vultu placido commendavit. Sanctus ergo Dominicus socium suum in visione sua diligenter considerans, quem ante non viderat, in crastino in Ecclesia inventum, ex his, quae nocte viderat, sine indice cognovit, et eius amplexus et oscula sanctam ruens ait: „Bene es socius meus, bene pariter curres mecum.” Visionem quoque praedictam sibi per ordinem enarravit. Et ex tunc factum est eis cor unum et anima una in Domino.</p>	
<p>Quarto probari potest, quod beatus Franciscus fuit vocatus a Deo ex authentica testificatione. Dominus papa Gregorius nonus in prosa, quam fecit de beato Francisco, quae incipit „Caput draconis ultimum”, sic dicit:</p> <p style="text-align: center;"><i>Verum de Christi latere novus legatus mittitur, in cuius sacro corpore vexillum crucis cernitur.</i></p> <p>Et dominus Alexander papa quartus in privilegio de stigmatibus ita ait: Postquam Dei Filius victor mortis ad Patrem unde descenderat, vehiculo propriae maiestatis ascendit, mirificae fortitudinis viros in confirmationem sanctorum diversis temporibus suscitavit. Inter alios autem diebus nostris almus Christi confessor apparuit Franciscus signis et virtutibus gloriosus, qui clarissimus pie vivendi meritis et exemplis fecundavit Ecclesiam et caligantia praesentis aetatis tempora fulgoris sui lampade illustravit, viam praefectae</p>	

<p>iustitiae parans in deserto altissimae paupertatis, quam ipse currens alacriter et exsultans, contra carnem nudam et daemones velut gigas traxit post se de Inferorum faucibus, et transduxit ad Dominum populum humilem bonorum operum sectatorem.</p>	
<p>Quinto probatur, quod beatus Franciscus fuerit a Deo missus ex mundi commotione, nisi enim illum elegisset Deus, non potuisset in toto terrarum orbe et ita cito tantam facere commotionem, nam ad sui sequelam attraxit homines graves et sapientes. Sicut fuerunt frater Bernardus de Quinta valle, miles de Assisio, frater Rufinus canonicus ecclesiae maioris de Assisio, frater Angelus de Reate, miles et doctor, et alii quam plurimi. Et illud mirandum est, quod suo tempore in capitulo generali convenerunt ultra quinque milia fratrum, hoc ita refert Bonaventura in Legenda in c. De profectu ordinis processu temporis multiplicatis iam fratribus coepit eos pastor sollicitus in loco Sanctae Mariae de Port[i]uncula ad generale capitulum convocare, verbi licet omnium necessariorum esset penuria fratrumque multitudo ultra quinque milia convenirent, aliquando divina tamen opitulante clementia, et victus sufficientia suberat et salus comitabatur corporea et spiritualis iocunditas affluebat, insuper ad sui devotionem induxit omnem Romanam curiam, et praelatos reverendissimos Ecclesiae Sanctae Dei. Innocentius papa dedit sibi de poenitentia praedicanda mandatum, approbavit regulam, et laicis omnibus fratribus, qui servum Dei fuerant comitati, fecit coronas parvulas fieri, ut verbum Dei libere praedicarent, sicut recitat Bonaventura in Legenda in c. De institutione religionis. Et ut cantatur in primis vespere eius festi, coepit sub Innocentio cursum, quam sub Honorio perfecit gloriosum, succedens his Gregorius magnificavit amplius miraculis famosum.</p>	
<p>Quod quinque praeclarissimis virtutibus, quibus floruit beatus Franciscus. Capitulum II. Secunda excellentia beati Francisci dicitur virtualis perfectionis, floruit quidem</p>	<p>Masod tanwsagwnk leezen bodogssagus zent ferencz atyankban valo leelky yozagokrol, kykkel yollehet wr istennek valasztot zerelmes zolgaya tellyes vala, mynt az nemes zeep yllatw patika, es kylemb kylemb draga</p>

virtutibus praeclarissimis, propterea dixit Iohannes illum ascendere. Et reliquis omissis, quinque dumtaxat in hac parte virtutes eius devote considerabimus:	kenetekkel es keenchel bel Lakodot Zekreen, kyk között ymez ewt yeles yozagok feellyeben valanak ew benne
<ul style="list-style-type: none"> • Prima dicitur pietatis • Secunda paupertatis • Tertia austeritatis • Quarta humilitatis • Quinta patientiae. 	
Prima virtus beati Francisci considerata dicitur pietatis	Elsew: Az nagy isteny kenyerületes kegyesseegh,
	kynek erösseegere fundamentomwl vette vala az meennyey ygaz mesternek mondasaat: Math, v. caplo: Bodogok az yrgalmasok, kyben oly ygheen el aradot vala.
<p>piissimus namque fuit pauperibus et egenis, non solum postquam Christum perfecte induit. Sed etiam dum in habitu viveret saeculari, ideo de ipso sic refert dominus Bonaventura: Inerat namque iuvenis Francisci praecordiis divinitus indita quaedam ad pauperes miseratio liberalis, quae secum ab infantia crescens tanta cor ipsius benignitate repleverat, ut iam evangelii non surdus auditor omni proponeret se petenti tribuere, maxime si divinum allegaret amorem. Cum autem semel negotiationis intentus tumultibus pauperem quendam pro amore Dei petentem elemosynam praeter morem solitum vacuum repulisset, statim ad cor reversus cucurrit post ipsum et elemosyna illi clementer impensa promisit Domino Deo, quod numquam ex tunc dum adesset possibilitas, petentibus pro amore Domini se negaret. Quod usque ad mortem indefessa pietate observans copiosa in Deum dilectionis et gratiae incrementa promeruit⁹². Quid plura? Ex pietate militem quendam generosum et pauperem se nudato vestivit, et postquam saeculo renunciavit, totius humilitatis amator se transtulit ad leprosos, eratque cum eis diligentissime serviens omnibus propter Deum, lavabat ipsorum pedes, ligabat ulcera, educabat putredinem et</p>	<p>atyank zent ferencz, mynd akkoron mykoron Cristus Iesusnak atta vala ennenmagaat, mynd akoron mykoron meeg ez vylagban eel vala, hogy myndenek yrgalmas ferencznek hynaak, wgy mond rola zent Bonaventura, ky az ew eeleteet megh yrta: Oly nagy kenyerületesseeg zallotta vala meg zyweet mynd eleytewl foghwa ez yffywnak, hogy az zent ewangeliomnak byzon mondasaa zerent mynden keerönek aggy, ew ees myndden zegheennyel nyomorwltal közölnee ennen magaat, yellessen ha myt tewle istennek zeretetyeert keertenek, mykoron egyzer egy zeghent heewön bochatot volna el alamysnanaal kyl, annak wtanna meg keserödeek raytta, kezde nagy zywe zakadassal raytta bankodny, wg mynt felette bynt tett volna. Nem tyrhete de nagy hamarsaggal wtanna fwtameek es nagy beewen alamysnaat ada ewneky es ffeel fogadaa ott wr istennek, hogy soha zegheent heeyaban el nem bochatana, kyeert nagy bewseeges isteny zeretsseegöt es malaztot nyere ew ees eerette az wr istentewl. Annak wtanna gyakortaa teezy vala, hogy zegheenyeket eetet ytat vala, rwhaaz vala, fereztt nywgot vala, wgy hogy lassan lassan magaban az zent yrgalmas kegyesseegöt,</p>

⁹² BONAVENTURA, LM, I. Caput, 1., 560.

<p>saniem abstergebat, osculabatur etiam ex miranda devotione ulcerosas plagas ipsorum evangelicus medicus mox futurus.</p>	<p>kyeert meltan eerdemlee ew ees az erek bodogssagot.</p>
<p>Secunda virtus beati Francisci consideranda dicitur paupertatis, voluntarie quippe propter Christum paupertatem ardentissime complexus est, hanc publice professus est, dum saeculo et patri renunciavit, coram episcopo Assisii, nam dum pater eius temptasset eum, ut facultatibus renunciaret paternis, ad episcopum civitatis ambo se contulerunt. Ibi adolescens Franciscus depositis omnibus vestimentis restituit ea patri. Inventus est autem tunc sub vestibus delicatis cilicium ad carnem habere, nudus vero manens patrem sic allocutus est: „Usque nunc vocavi te patrem in terris, ammodo autem secure dicere possum: «Pater noster, qui es in caelis», apud quem omnem thesaurum reponi et omnem spei fiduciam collocavi.”⁹³ Insuper ut asserit Bonaventura, nemo tam auri, quam ipse cupidus paupertatis, nec thesauri custodiendi sollicitior ullus, quam iste huius evangelicae margaritae. Tunica cordula et femoralibus contentus fuit usque ad mortem.⁹⁴ Christi autem Iesu paupertatem et matris frequenter cum lacrimis revocabat ad mentem, inde hanc virtutum asserens esse reginam, quia in rege regum et in regina matre ipsius tam praestanter effulsit. In regula vero fratrum minorum ipsos ad paupertatis observantiam animavit,</p>	<p>Masod lelky yozaagh ky vala tekeelletesseeggel zent Ferencz atyankban: meelseeges zegheenseegh, kyröl wgy olwastatyk: monda ewneky az ew attya, ha Cristus zolgaya akarz lenny mynden ez vylaghy yozagodat el keel hannod. Yme azonnal az Iambor pyspekhez meene mynd attyaawal es ott le vetee mynd testy rwhayaat mynd erekseeghenek ellene monda es attyara vetee, ennenmaga kedeeq marada mezeytelen chak eegy Ciliciom ymegbe es monda: Ez napyglan teeghed hywtalak atyamnak ez feldön, de ymaran meltan mondhatom az pater nostert, mert valasztottam atyawl magamnak az wr istent, kyben mynden keenchemet es remeenseegömet helheztem. Es ötözeek zegheenseeghnek rwhayaban es eegy kötel fottal ewedzee be ennen magaat, az leen ötözety halalygh, es azonkeppen az mezeytelen Cristus Iesusth . ew zeeghen zyleyeewel mezeytelen es zegeenyewl akaraa köwethny. Az zent regulaban be yraa, hogy az ew fraterly semy twlaydon yozagot ne byrnanak, sem hazat, sem helt, de wgyan eelneenek mynt zarandekok es yeweweenyek ez vylagon.</p>
<p>cum dixit: <i>Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem. Sed tamquam peregrini et advenae in hoc saeculo in paupertate et humilitate Domino famulantes vadunt pro elemosyna confidenter, nec oportet eos verecundari, quia Dominus pro nobis se fecit pauperem in hoc mundo. Haec est illa celsitudo altissimae paupertatis, quae vos, carissimos fratres meos, heredes et reges regni caelorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus</i></p>	

⁹³ BONAVENTURA, LM, II. Caput, 4., 564.

⁹⁴ BONAVENTURA, Lm, III. Caput, Lectio quinta, 663–64.

<p><i>sublimavit. Cui, dilectissimi fratres, totaliter inhaerentes nihil aliud pro nomine Domini in perpetuum sub caelo habere velitis.</i> Haec in regula praefata. Et ut asserit Bonaventura, mandabat dirui aliquando domus erectas, aut fratres exinde amoveri, si aliquid in eis perciperet, quod ratione appropriationis vel sumptuositatis contrarium esset evangelicae paupertati.</p>	
<p>Tertia virtus consideranda in beato Francisco dicitur austeritatis. Miro quippe modo suo corpori, ut illud spiritui subderet, austerus fuit. Ideo de ipso sic sequitur Bonaventura: Attendens enim illud Apostoli verbum: <i>Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis,</i>⁹⁵ ut crucis armaturam iugiter suo ferret in corpore. Tanta disciplinae rigiditate sensuales appetitus arcebat, ut vix necessaria sumeret sustentationi naturae. Difficile namque fore dicebat necessitati corporis satisfacere et pronitati sensuum non parere, propter quod cocta cibaria sanitatis tempore vix admittebat et raro. Admissa vero aut conficiebat cinere, aut condimenti saporem admixtione aquae, ut plurimum reddebat insipidum, de potu vini quid dicam, cum et de aqua dum sitis extuaret ardore, vix ad sufficientiam biberet⁹⁶. Et licet ita suum corpus continue maceraret, tamen extra dum hospitaretur in alicuius domo, conformabat se in cibo et potu, aliis ne singulis reputaretur. De illius vero dormitione refert Bonaventura: Nuda humus ut frequentius lectus erat lassato corpusculo. Et saepius sedens ligno vel lapide ad caput posito dormiebat.⁹⁷ Omitto eius disciplinas, verbera, tusionones pectoris, suspiria, lacrimas et reliqua, quibus corpusculum illud continue cruciabat.</p>	<p>Harmad yozag mondatyk eelethnek kemeenseege, kyröl wgy Bonaventura: oly yghen kemeenseeggel eel vala, hogy soha yo yzeeben valo eetelt ytalt hozyaya nem vett, de az eetket hamwal egyeyleytette awagy vyzzel, vyz ytalt nagy zomeehsagnak koran vett hozyaa myndenestewl meg nyomoroythwan az erzeekenseegöt, hogy az okossaghnak ellene ne rwgodozhatna es bynnek zylemeere ew benne ne wralkodhatneek. Ostorozast kedeeg, beytöt, vygyazast, syrast, ohaytast, meennyet tett leegyen ew testeenek zakazkodasara, ky gondolhattya megh.</p>
<p>Quarta virtus consideranda in beato Francisco dicitur humilitatis. Non enim in tanto virtutum cumulo ut de se praesumebat,</p>	<p>Neegyed yozaagh mondatyk meelseeges alazatossaagh, kyröl wgy mond Bonaventura: az leelky yozagoknak öryzety, alazatnak</p>

⁹⁵ Gal 5, 24.

⁹⁶ BONAVENTURA, LM, V. Caput, 1., 577.

⁹⁷ Uo.

<p>non contemnebat alios, non verba iactantiae dicebat, immo ut ait Bonaventura: Omnium virtutum custos et decor, humilitas copiosa virum Dei ubertate repleverat⁹⁸. In propria quidem reputatione nihil erat, nisi peccator, cum in veritate speculum esset et splendor omnimodae sanctitatis; stultum proinde iudicabat mundanis extolli favoribus. Gaudebat de opprobriis, et de laudibus tristabatur⁹⁹, generali vero cedens officio. Guardianum petiit, cuius voluntati per omnia subiaceret, dicebatque sociis: „Ita diligenter novicio unius horae oboedirem, si mihi guardianus daretur, sicut antiquissimo et discretissimo fratri.” Subditus enim praelatum suum non hominem considerare debet, sed illum, pro cuius est amore subiectus, quanto autem contemptibilior praesidet, tanto magis humilitas oboedientis placet¹⁰⁰. Suntque alia plurima de illius humilitate Bonaventura descripta, quae in Legenda poteris invenire.</p>	<p>ekosseege oly felette el beeült vala ew benne, hogy semy yot es magaztatast ew magariol zolny senky eegyebet nem hallot, hanem chak en zeeghen bynes, haznalatlan ember. Annak okaert raytta leett zydammassagon ewrült es meltonak aloytotta magaat reea. Ha kedeeg tyztölteek, dycheerteek ottan meg zomorodot raytta. Annak okaert meeg Gargyansagot sem akar vala vyselny, hogy chak alazatossagban eelhetne</p>
<p>Quinta virtus in beato Francisco considerata dicitur patientiae, a principio namque suae conversionis dum cives Assisii cerneret eum facie qualidum et mente mutatum, ac per hoc alienatum putarent a sensu, luto platearum et lapidibus impetebant, et tamquam insano et dementi clamorosis vocibus insultabant, famulus autem Domini nullus fractus aut mutatus iniuria ut surdus in omnibus pertransibat</p>	<p>Ewtod modatyk : nagy tyredelmesseeghnek zenwedeese, kyröl wgy olwastatik: mykoron assissy varasnak wczayaan el menne mynt eegy eze vezöt kaba, eennen onnan hagyallyaak vala ewtet aloythwan, hogy meg bolondwlt volna, ew kedeeg nagy bekeseeggel zenwedween mynt ha sem lathnaa hallana, sem ereznee dolgara meegyen vala.</p>
<p>¹⁰¹; de hoc sic dicitur in Responsorio: <i>Dum pater hunc persequitur¹⁰², latens dat locum irae; constanter post aggreditur in publicum prodire: squalenti vultu cernitur, putatur insanire, luto, saxis impetitur, sed patiens vir nititur</i></p>	

⁹⁸ Editio: repleueret.

⁹⁹ BONAVENTURA, LM, VI. Caput, 1., 582.

¹⁰⁰ BONAVENTURA, LM, VI. Caput, 4., 583.

¹⁰¹ BONAVENTURA, LM, II. Caput, 2., 564.

¹⁰² Editio: *prosequitur* .

<p><i>ut surdus pertransire.</i>¹⁰³</p> <p>Deinde toto tempore vitae suae cunctos labores, omnes contumelias, quascumque aegritudines mente hilari semper tulit. Et ut inquit Bonaventura in. c. De patientia ipsius et transitu mortis in Legenda maiore: Ad hoc per varias et diuturnas ac quotidianas aegritudines deductus est, ut consumptis iam carnibus quasi sola cutis ossibus cohaereret.</p>	
<p>Cumque durius corpus augetur doloribus, illas suas angustias non poenarum censebat nomine, sed sororum. Cum autem semel gravius solito dolorum urgeretur aculeis, quidam frater simplex dixit ad eum: „Frater Francisce, ora Dominum, ut mitius tecum agat, manum enim suam plus debito super te gravare videtur.” Quo audito vir sanctus cum eiulatu exclamans ait: „Nisi noscerem in te simplicem puritatem tuam, ex nunc abhorrerem consortium: qui ausus fueris circa me divina iudicia reprehensibilia iudicare.” Et proiciens se in terram, ossa debilia duro casu collisit, et deosculans humum: „Gratias – inquit – tibi ago, Domine Deus, de omnibus doloribus meis. Teque, mi Domine, rogo, ut centuplum, si tibi placuerit, addes, quia hoc erit mihi acceptissimum, cum tuae sanctae voluntatis adimpletio sit mihi consolatio superplena.” Videbatur propterea fratribus, quod quasi alterum Iob viderent, cui cum languor cresceret carnis, crescebat simul et vigor mentis.¹⁰⁴</p>	<p>Annak felette naponkeed valo betegsseegyben, kyket wr isten veet vala reea oly nagy tyredelmesséeggel es bekeseeggel zenwedy, mynt ha ky nagy yo lakasban volna . nagy halaa adassal. Mykoron keddeeg egyzer felette el epedöt volna, monda ewneky egy nagy eegyegyü frater: O frater Ferencz aty am byzonyawal yghen meg nehezötteel, de keeryed az wr istent hogy emellye ffeel egy kewessee az ew kezeet rolad. Yme hogy azt hallotta volna az zent Iambor, nagy syrwan kezdee keyaytany, hanem twdnaam az te eegyegyü artatlansagodat, maydan kywe yzneelek ennen, mykeppen meröd te az wr istennek yteeletyt meg feddeny es gonozra veelny. Ottan azert le eseeek zent ferencz az földre kezdee az földet apolgathny mondwan: Halaat adot en teenedek O en eedes wram Iesus mynden en faydalymrol. Azon keerlek, hogy ha kellemetes te zent akaratodnak zaaz ennyet vess en ream, hog az een leelkomnek vygaztalasa bel tellyesöggyeek es semy neheseegeben meg nem bantotta az wr istent ellene mondwan, mynt zent Iob patriarcha. O azert zerelmes atyamffyyay, yme lattyok, hallyok az wr isten zerelmes zolgaynak eeletyt, ky myat az meennyey bodogsagot eerdemletteek, mynekewnk keddeeg Idwesseeeges pelda keppen hagyattanak, hogy awayg chak tawol köwethween rezeltessen wr isten az ew zenthseeeges erdemökben.</p>
<p>Qualiter Deus magnificavit sanctum</p>	<p>Harmad tanwsagwnk leezen mynemew melto</p>

¹⁰³ Cf.

[http://www.uan.it/alim/letteratura.nsf/\(volumiID\)/7199685C053DF6A7C1256FE70023A434/\\$FILE/Iulia_noffic%20wo.doc?openelement](http://www.uan.it/alim/letteratura.nsf/(volumiID)/7199685C053DF6A7C1256FE70023A434/$FILE/Iulia_noffic%20wo.doc?openelement).

¹⁰⁴ BONAVENTURA, LM, XIV. Caput, 2., 621.

<p>Franciscum praecipue in quinque praerogativis. Capitulum III. Tertia excellentia beati Francisci dicitur singularis magnificationis, voluit Deus magnus et excelsus suum servum decorare licet in multis, ut patuit in sermone praecedenti de stigmatibus sacris, praecipue tamen in quinque:</p>	<p>emleközetre valo meeltosagokkal ffeel magasztalaa wr isten bodogssagus zent Ferencz Confessor zolgayaat, kyröl zent Bonaventura emleközük rola.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Primo in intellectus illustratione • Secundo in creaturarum condensatione • Tertio in felici consummatione • Quarto in sollemni canonizatione • Quinto in miraculorum coruscatione. 	
<p>Primo magnificavit illum Deus intellectus illustratione. Nam ut asserit Bonaventura in Legenda in c. De intelligentia Scripturarum et spiritu prophetiae: Quamvis Franciscus non habuerit sacrarum litterarum peritiam per doctrinam, aeternae tamen lucis irradiatus fulgoribus, Scripturarum profundo miro intellectus scrutabatur acumine. Interrogatus Senis a quodam religioso viro, theologiae sacrae doctore de quibusdam quaestionibus difficillimis, tanta claritate doctrinae divinae sapientiae patefaciebat arcana, ut vehementer stuperet vir ille peritus, et cum admiratione referret: „Vere theologia sancti patris istius, puritate ac contemplatione tamquam alis in altum subvecta est aquila volans; nostra vero scientia venter graditur super terram.”¹⁰⁵</p>	<p>Elezer mert nagy malasztos es meg yylagosodot elmeeeye vala mynden yrasnak ertelmeere, yollehet maga soha yrast ne tanwlt lett leegyen, kyre eellyen byzonsagot talalwnk eeleteeben: mykoron eegy nagy zent yras bely doctor meg keseertötte volna ewtet nagy meel kerdeest kerdween ew tewle, kyre zent ferencz oly bölcchen felele meg feythween ew neky az kerdeest zent leelek malaszttya myat, hogy az bölc doctor chak semynek aloytanaa magaat elötte. Ottan monda: byzon mondom hogy ez istenes atyanak oly tyzta es meel bölccheseege vagyon, mynt eegy ha zarnyon yarna. Az my twdomanywnk kedeeg hason chwz maaz ez feldön.</p>
<p>Licet enim imperitus esset sermone, scientia tamen plenus enodabat dubia quaestionum, et abscondita producebat in lucem. Claruit etiam in ipso spiritus prophetiae, ut et praevideret futura, et cordium contueretur occulta, absentia quoque velut praesentia cerneret, et se praesentem absentibus mirabiliter exhibetur. Apud Celanum supplici devotione a milite quodam invitatus ad prandium benignum hospitem familiariter monuit, ut cito confiteretur, et domui suae disponeretur. Quid cum ille</p>	

¹⁰⁵ BONAVENTURA, LM, XI. Caput, 1-2., 605–606.

<p>diligenter fecisset, intraverunt tandem ad mensam, et incipientibus aliis manducare, hospes subito spiritum exhalavit iuxta verbum hominis Dei repentina morte sublatus, dum semel fatigatus et lassus equitaret super asellum, essetque in itinere cum fratre Leonardo de Assisie (sic), frater ipse Leonardus coepit dicere intra se humanum aliquid passus: „Non de pari ludebant parentes huius et mei. Et ipse equitat, et ego pedester asinum eius duco.” Haec illo cogitante protinus de asino descendit vir sanctus et ait: „Non, frater, convenit, ut ego equitem, tu venias pedes, quia nobilior et potentior me in saeculo fuisti.” Obstupuit frater, et ad pedes eius provolutus humiliter veniam petivit.</p>	
<p>Secundo magnificavit Deus beatum Franciscum in creaturarum oboedientia et condescensione. Apud Aretium vivus viro Dei fuit oblatus lepusculus, qui licet in terra positus cum posset, quo vellet, effugere, vocante eum patre benigno in sinum illius proprio cursu saltavit. Quod cum pluries effecisset iussu patris a fratribus delatus est ad loca solitudinis tutiora; modo consimili in insula lacus Perusini cuniculus quidam captus, et viro Dei oblatus cum ceteros fugeret, manibus suis et sinu se domestica securitate commisit. Apud lacum Reatinum eidem ad eremum de Aretio properanti piscator unam ex devotione obtulit avem fluvialem, quam cum libenter susceptam apertis invitaret manibus ad recessum, nec illa vellet abire, erectis in caelum oculis in oratione diutius permansit. Et quasi aliunde post horam reversus ad se iterato dulciter mandatum aviculae fecit, ut Deum laudatura recederet. Suscepta itaque cum benedictione licentia gestu corporis quoddam praetendens gaudium advolavit.¹⁰⁶ Alio tempore ambulans cum quodam fratre per paludes Venetiarum, invenit maximam avium multitudinem residentium et cantantium in</p>	<p>Masodzor merth yewendö dolgoknak smerty ees vala ew benne, kyröl wgy olwastatyk: Mykoron eegy nagy kazdag ember vendeeggee hytta volna hazához zent ferenczöt, mynek előtte aztalhoz ylneenek . monda az zent atya az Iambor gazdanak: elezer hamar gyonnyal meg, teegy testamentomot es zerezd meg te hazadat. Az Iambor azonnal azonkeppen teen, es annak wtanna le es telepödween az aztalhoz kezdeenek eegyebek eenny ynnya. Az Iambor azonnal ky bochataa leelkeet zent ferencznek mondasa zerent, es nag sokaknak megh lattya es ysmery vala meeg zywe tytkaat gondolattyaat ees.</p>

¹⁰⁶ BONAVENTURA, LM, VIII. Caput, 8., 595.

virgultis, quibus visis dixit ad socium: „Sorores aves laudant Creatorem suum; nos itaque in medium ipsarum euntes, laudes et horas canonicas Domino decantemus.” Cumque in medio earum intrassent, non sunt aves commotae de loco; et quia propter garritum ipsarum in dicendis horis se mutuo audire non poterant, conversus vir sanctus dixit ad aves: „Sorores aves, a cantu cessate, donec laudes et horas canonicas persolvamus.” At illae continuo tacuerunt, tamdiu in silentio persistentes, quamdiu dictis horis et laudibus persolutis a sancto decantandi licentiam receperunt. Dante autem viro Dei licentiam eis statim cantum suum more solito resumpserunt.¹⁰⁷ Eidem Senis infirmo fasianus quidam de novo captus a nobili quodam transmissus est vivus, qui continuo ut virum sanctum audivit et vidit, tanta illi amicitate cohaesit, ut nullo pacto pateretur ab ipso disiungi. Nam pluribus vicibus extra locellum terrarum in vinea positus, ut abiret, si vellet, rapido semper cursu redibat ad patrem, tamquam si ab eodem fuisset omni tempore educatus. Deinde cuidam collatus viro, qui ex devotione servum Dei visitare solebat, velut sibi molestum foret a pii patris absentari conspectu, escam recusavit omnino. Reportatus tandem ad famulum Dei statim ut conspexit eundem, quibusdam hilaritatis praetensis gestibus avide manducavit. Cum ex continuo fletu infirmitatem oculorum incurrisset gravissimam consuluerunt medici, ut pateretur sibi per cocturae remedium subveniri, assensit vir Dei vocatusque venit chirurgus instrumentum ferreum igni submittens ad faciendum cocturam. At ipse servus corpus proprium tam horrore concussum confortans sicut amicum coepit ignem alloqui dicens: „Mi frater ignis, virtuosum, pulchrum et utilem te creavit Altissimus. Esto mihi in hac hora propitius, esto curialis. Praecor magnum Deum, qui te creavit, ut tuum mihi calorem temperet.”

¹⁰⁷ BONAVENTURA, LM, VIII. Caput, 9., 595–96.

<p>Oratione finita contra ignem signum crucis edidit, ac deinceps intrepidus persistebat. Profundatus est crepitans ferrum in tenera carne, et ab aure usque supercilium coctura protracta. Statim sanctus ad fratres dixit: „Laudate Altissimum, quia vere dico vobis, nec ignis ardorem sensi, nec carnis ullum dolorem.” Et conversus ad medicum: „Si non est – inquit - caro bene decocta, imprime iterum.” Stupefactus medicus miraculum extulit dicens: „Dico vobis, fratres, vidi mirabilia hodie.”</p>	
	<p>Harmad malazttya vala hogy meegh az oktalan allatok ees enghednek vala ewneky, kyröl wgy olwastatyk eeleteeben: mykoron masod magawal egy allo thoo mellee ywtot volna, lataa haat nagy sok apro madarkaak gyewltenek egybe es nagy zeepen Cantalnak, monda ottan frater tarssanak: yme az en hwgym mykeppen dycheeryk az ew teremteyöket meennyewnk el azert my ees közykbe mongyok meg az zolosmaat . mykoron azert közygben meentenek vona . senky közzölök ffelel nem kelee helyeeröl . es el kezdeek az isteny zolosmaat olwasny. De mykoron az nagy chery pöleestewl egy mas zawaat nem erthetneek. Paranchola nekyk az zent atya hog/y eegy kewessee veztegleneenek myg ewk el veegezneek. Es azonnal meg chendezödeenek : Annak wtanna. paranchola. hogy Cantalnanak es ottan meg el kezdeek az zolaast,. eellyen dolgokat gyakortaa teett bodog zent ferencz atyank es nagy ereme volt benne lelke zerent. Negyed malazttya vala. hog vala mykoron ez természetzerent valo eeltetew allatoknak parancholt mynt tyznek vyznek dögös eghnek syrtalan földnek, vadaknak, madaraknak akarattyara haytotta ewket kykben meg ysmertetyk az ew tyzta artatlansagus eeletet</p>
<p>Tertio magnificavit Deus beatum Franciscum in felici consummatione. Non enim silentio praeterire debemus, quanta devotione, quanta fervore transiit Franciscus</p>	<p>Towabbaa¹¹² vala ew benne ez vylagtwl valo tekeelletes el valasnak es el zakadasnak malazttya erzeekensynek, okossaga alaa valo haytaasa leelkeenek istenhez valo</p>

<p>in hoc mundo ad Patrem, de quo sic scribit Bonaventura, quod: Anno vigesimo a sua conversione, cum fuisset multis infirmitatibus molestatus tulissetque biennio stigmata illa sacra, ad Sanctam Mariam de Portiuncula se portari poposcit, quo cum fuisset perductus, super nudam humum se totum nudatum in spiritus fervore prostravit. Decubans sic in terra saccina veste deposita, faciem solito more levavit in caelum et itendens illi gloriae totus, manu sinistra dextri lateris vulnus, ne videretur, obtexit. Et ait ad fratres: „Ego, quod meum est, feci, quod vestrum est, Christus edoceat.”¹⁰⁸ Illacrimantibus autem sociis sancti, unus ex eis, quem vir Dei guardianum suum esse dicebat, votum ipsius divina inspiratione cognoscens festinus surrexit, et acceptam cum corda et femoralibus tunicam pauperculo Christi obtulit, dicens: „Haec tibi tamquam pauperi commodo, et tu illa suscipias oboedientiae sanctae mandato.” Gaudet ex hoc vir sanctus, quia fidem tenuisse dominae paupertati usque in finem se vidit, palmasque levatas ad caelum, Christum suum benedixit, sicque indutus habitu vili fratres assistentes consolatoriis verbis pro sua morte demulcens paterno affectu ad divinum est hortatus amorem. Et post benedictionem datam adiecit: „Valete, filii omnes, in timore Domini, et permanete in eo semper. Ego ad Deum propero, cuius gratiae vos omnes commendo.” Iussitque evangeliorum sibi codicem apportari, et Evangelium secundum Iohannem, scilicet ante diem festum Paschae, sibi legi poposcit. Ipse vero prout potuit, in huius Psalmi vocem prorupit: „<i>Voce mea ad Dominum clamavi,</i>¹⁰⁹ et ad finem usque complevit, inquit: <i>Me expectant iusti, donec retribuas mihi.</i>”¹¹⁰ Tandem cunctis in eum expletis mysteriis, obdormivit in Domino. Fuitque ministro Terrae Laboris et episcopo Assisinati</p>	<p>egyenewlese Az meennyey dychöseeges eeletnek ezen halandosagban valo meg kostolasa, Cristus Iesus zeplötelen eeletn valo hasonlatus közelgheteese, kyröl zent Ianos ewangelista wgy mond atyamffay ty ees wgy yaryatok mynt ew yaara, zent Paal meg wgy mond:</p> <p>Atyamffay ötözyetök ffeel Cristus Iesusnak fegywereeben, de mychoda leegyen wrwnk Iesusnak wta yarasa es fegywere. O ayaytos kereztyen ember, ha azt kerdöd . ha azt akarod meg twdny . Tekeench meg . Az aldod Cristus Iesusnak fezewletyt ottan meg twdod azonnal meg ysmeröd . Ha towabbaa azt kerdöd mykeppen keel köwethny Tekeench meg bodog zent ferencz atyanknak . kepeet . ffeel vett sebeyt, ottan meg twdod . azonnal meg ysmeröd. Ha ky azt mongya hogy nem myndennek aggyaak az nagy malaztot : En azt mondom: hogy vala meel ker emberen az aldod yegy nem leyend, Az sem kereztyen . sem Idwesseeghnek helyeen nynchen erched awayg test zerent awayg leleek zerent . Hallyad zent paalt mondwan . En meg fezewltetem ez vylaghnak . ez vylaag ees ennekem : eet az meg fezewleesön ertetyk ellene mondaas: Azonkeppen mynt mond az kereztyen ember mykoron meg kereztlöködyk ellene mondok ez vylaghnak Myt mond Cristus Iesusnak zolgaya mykoron zent zeerzetben öltözyk . myndden yozagaat rwhayaat . tehetsseegeet ennen magaat . zabad akarattyaat el hannya vety ew tewle : es chak eegy zel</p> <p>keppen eelween ez vylagon : ymaran lelke zerent bel yrattatot az meenny ey eelő kenyben az zenteknek tarssass agokban zent paal apostolnak mondaasa zerent . eelleyen leen ez Angyaly zent ferenc, ky mynd ew zentsseeges eeleteenek erdeme zerent . mynd az felsseeges teremto wr istennek hasonlatus zyne es abrazattya zerent, mynd ez vylaghy eeletnek leelekben</p>
---	--

¹⁰⁸ BONAVENTURA, LM, XIV. Caput, 3., 621–22.

¹⁰⁹ Ps 141,2.

¹¹⁰ Ps 141,8.

<p>existenti in monte Gargano eius transitus divinitus revelatus, et diffusius videre poteris in legenda.¹¹¹ Transiit autem venerabilis pater ex huius mundi naufragio anno Dominicæ incarnationis MCCXXX. quarto, Nonas Octobris, die Sabbati in sero, sepultus est in dieDominico.</p>	<p>valo meg valtssaga, az az wyoytasa zerent bynböl melto leen meg fezewltethny mynd lelke zerent mynd halando teste zerent. Meely nagy Isteny malaztnak ayandekaat tebbeknek ees olwaswnk enghettethween lenny zent Damonkos atyank zerzetyböl nemes ayoytatus zent zyzeket, wgyan my ydettewnk ees kyn kereztyen embernek lehetetlenkeppen nem keel chodalny . De azon . meeltan keel syrny ohaytany : hogy kewesnek lattyok hallyok es nem myndennek enghettethny veegre valo malazttal zeretee wr isten bodogssagus zent ferencz atyankat hogy nagy zent eeletben,. veegezee el az ew eeleeteet, kyröl wgy olwastatyk: Mykoron assis newö varasban laközneek ew yffywsaganak ydeyn hwz eztendeeg . mynt ollyan ez vylagy yffyw : keresködees wtan yara kyböl az wr isten, ky zakaztwan . wtanna valo hwz eztendöt wr istennek zolgalattyaban mwlataa . . Bodog halalanak elötte keth eztendöwel eerdemlee Cristus Iesusnak zent sebeyt reeaya venny, mert az ydöben wr isten el akarya vala syllezteny ez vylagot : wgy ees lett volna . az gonossagnak swlsagaert . ha azzonywnk zyz maria . eerettewnk nem esedözöt volna : kynek meg fordoytasaara . akkoron valaztatanak ez keth zent Atyaak zent Damonkos zent Ferencz, oly mynt ez vylagnak meg valtssagara . myert ew eerettök kegyelmezee wr ez vylaghnak hogy el ne veztenee . Mykoron azert ezenkeppen bodog zent ferencz atyank wr istennek mynden parancholatyt bel tellyesoytötte volna Es sok testy betegseegöknek wtanna halalara közelgetöt volna teetete magaat mezeytelen az mezeytelen feldre . hogy byzonsaggal azt yelentenee mert semy reeze sem ereksege ewneky ez vylagon nem volna az puzta földneel : kyböl wr isten teremtette volna . Es zemeyt ffelem elee az meennyey dychöseegre . es baal</p>
---	---

¹¹¹ BONAVENTURA, LM, XIV. Caput, 4-5-6., 622–623.

¹¹² A felső margón, középen rubrummal az ívfűzet száma: **48**.

¹¹³ A w javított betű.

	<p>kezeweel . oldalan valo zent meel sebet Bel födözee hogy ne lathnaak es ez vyl aghy hew dychöseeghtewl magaat megh o hatnaa : Es monda az fratereknek : yme a”my enghemet ylletöt meg töttem . Amy tytöket yllet . Cristus Iesus meg tanohon reea : Annak wtanna kezey ffeel emelw een meg aldaa wr istent . es yntee az fratereket hogy Cristus Iesus zerelmeeb en meg maradnanak . es meg aldwan ewket ees monda ymaran wr isten hozyatok en eedes ffyaym . ymaran en wr¹¹³ istenhez meegyek . ky malazttyanak ayanlak mynnyayan tyteket hogy ab ban lakozyatok . es keree hogy az zent ew angeliomot olwasnaak . elette es myko ron nagy fygyelmesön es eedes leelek kel . halgatnaa : azon isteni eedesseegeben ky mwleek ez halando vylagbol . azon ydöben mykoron yrnanak wr ffyw zyletethnek wtanna . ezer . keth . zaaz . h armyncz eztendöben . es azonkeppen me ne az erek dychöseeghnek bodogsaga ban . Cristus Iesusnak . es dychöseeges zent haromsaag wr istennek zynröl zynre valo eedes latsaara . kynek tyztöletes ke/n”/ergheese zerelmes essedöze se . kegyes eerdeme. Aldot zentseege leegyen myndnyaywnknak byne bochanattya, gonosban oltalmazasa es halalwnknak erek gyamola. Amen. Annak wtanna halwan kylenczed zent Gergel papa . ez zent atyanak bodog ky mwlasaat myert nylwan meg ysmertte vala meeg eelteeben es az ew zentseeeges eeteet ez erdemes voltaat Sok choda teetelöket yrgalmakat yegyeket ees hallot □vala□ volna ew felöle . kele ffeel mynd az Cardinalosokkal es yewe assisban es mynd zokas nagy tyztösseeghel megh zentöle az ew zent testeet, es bel yraa az zentöknek zamok közzee. Es ynnepöt zerze ewneky ew halalanak napyaat mynd egheez Anya Zent egyhazi nagy tyztösseeggel ylleny tyztölny, mynt zemewnkkel lattyok Azert zerelmes Atyamffyay byzonyawal melto ew zentseeeges voltaat dycheerny es ewneky ayoytatussaggal zolgalny hog leegyen eghödelmewnk . mynd eeletewnkben mynd</p>
--	---

<p>Quarto magnificavit Deus beatum Franciscum in sollemni canonizatione. Cum enim pastor ecclesiae Gregorius nonus non solum ex miraculis auditis post mortem Francisci, verum etiam ex experimentis in vita ipsius oculis visis et manibus contactatis sanctitatem eius mirabilem plena fide certificatus agnosceret, ac per hoc in caelis glorificatum a Deo nullatenus dubitaret, catalogo sanctorum ascribendum statuit. Quae de re servatis omnibus, quae fieri debent in canonizatione sanctorum et examinata causa per cardinales ad hoc deputatos veniens personaliter ad civitatem Assisii cum maximis, quae longum foret enarrare, sollemniis beatum patrem canonizavit.</p>	<p>halalwnknak ydeyn Amen.</p>
<p>Quinto magnificavit Deus beatum Franciscum in miraculorum coruscatione. Et omissis illis, quae ipso vivente dignatus est Deus eius meritis operari, aliqua hic inseramus celebrata post mortem. In castro Pomarico in montanis Apuliae posito defuncta est puella quaedam parentibus unica et praedilecta, invocavit mater plena fide Franciscum, cui devotissima erat. Apparuit illi in visu Franciscus dixitque: „Noli flere, quia quod postulas, obtinebis.” Statim illo disparente filia eius viva et incolumis videntibus cunctis surrexit.¹¹⁴ In civitate Noceriae filius primogenitus cuiusdam Petri ex infirmitate mortuus invocato beato Francisco rediit ad vitam.¹¹⁵ Cuiusdam urbis Romae notarii puerulus vix septennis matrem ad ecclesiam Sancti euntem puerili more sequi desiderans, dum remanere domi compelleretur a matre, per fenestram palatii se proiecit, et ultima quassatione collisus, continuo exspiravit. Mater vero, quae nondum longe discesserat, ad sonitum corruentis celeriter rediit, filiumque reperiens</p>	

¹¹⁴ BONAVENTURA, *Legenda maior Miracula (Incipiunt quaedam de Miraculis ipsius post mortem ostensis)*, *Analecta Franciscana sive chronica aliaque varia documenta ad historiam fratrum minorum spectantia edita a patribus Collegii S. Bonaventurae*, Ad Claras Aquas (Quaracchi) prope Florentiam ex typographia Collegii S. Bonaventurae, tomus X., 1930, II. Caput, 2., 631.

¹¹⁵ BONAVENTURA, LMM, II. Caput, 3., 631.

exstinctum, suis clamoribus totam excitavit viciniam ad lamentum. Frater vero quidam, Rao nomine patrem induxit, ut puerum sancto Francisco commendaret, quod cum factum fuisset, statim coram omnibus surrexit incolumis puer.¹¹⁶ In civitate Capuae puer quidam in flumen cecidit, ubi cum diu stetisset, a natatore quodam inventus fuit sub sabulo. Eduxit tandem illum extra exstinctum atque defunctum. Invocato vero a suis et a populo circumstante beati Francisci nomine incolumis puer surrexit petiitque se ad ecclesiam beati Francisci deduci, ut gratias illi devotus exsolveret, cuius se noverat virtute mirabiliter suscitatum.¹¹⁷ In civitate Suessa, repente domus quaedam corruit, ut unum absorbit iuvenem ac interemit. Amotis vero post spatium lignis et lapidibus, mortuus inventus est. At mater doloris vocibus exclamabat: „Sancte Francisce, redde mihi filium meum!” Sic et populi, qui aderant, beati patris praesidium flagitabant. Sed cum non esset vox neque sensus, cadaver posuerunt in lectulo, ad sepeliendum ipsum diem crastinum exspectantes. Mater vero fiduciam habens in Domino continue beato Francisco filium commendabat. Et ecce, circa mediam noctis horam exurgens sanus iuvenis, in laudis verba prorupit.¹¹⁸ In castro Posis, quod in Campania positum est, sacerdos quidam, Thomas nomine, ad reparandum accessit ecclesiae molendinum. Deambulans autem incaute secus extrema canalus, subito casu cavilloso ligno intrusus est, cuius impulsu volvitur molendinum. Cum igitur consortus iaceret in ligno et super os ipsius, quia supinus erat, aquarum impetus inundaret, corde tantum, quia lingua non poterat, sanctum Franciscum flebiliter invocabat. Per magnum vero spatium sic illo

¹¹⁶ BONAVENTURA, LMM, II. Caput, 4., 631.

¹¹⁷ BONAVENTURA, LMM, II. Caput, 5., 632.

¹¹⁸ BONAVENTURA, LMM, II. Caput, 6., 632.

¹¹⁹ BONAVENTURA, LMM, III. Caput, 2., 633.

¹²⁰ BONAVENTURA, LMM, III. Caput, 3., 634.

¹²¹ BONAVENTURA, LMM, X. Caput, 4., 649.

¹²² BONAVENTURA, LM, XV. Caput, 9., 626.

iacente, ac de vita ipsius sociis iam penitus desperatis, in contrariam partem molam cum violentia revolverunt, et sic eiectus sacerdos palpitans volutabatur in aquae meatu. Et ecce, quidam frater minor cum magna suavitate arreptum per brachium extra flumen eduxit, dicens: „Ego sum Franciscus, quem vocasti.” Ille sic liberatus, nimis obstupuit volensque pedum ipsius deosculari vestigia, huc atque illuc anxius discurrebat, quaerens a sociis: „Ubi est ille? Quo abiit Sanctus? Qua via discessit?”¹¹⁹ Sicque gratias egit Deo et suo servo, Francisco. Iuvenis quidam de burgo Celani incautus in puteum cecidit, qui quasi passus quattuor aquarum continebat. Accurrentibus autem aliis, ut eum iuarent, post longum spatium dimissis unus per funem in puteum puerum respexit in aquarum superficie residentem. Extractus tandem de puteo dixit omnibus, qui astabant: „Quando subito cecidi, beati Francisci patrocinium invocavi, qui corruenti mihi statim praesentialiter affuit, et manum porrigens, leviter apprehendit, nec umquam deseruit, donec una vobiscum de puteo me eduxit.”¹²⁰ In Sabinensi diocoesi vetula quaedam octogenaria erat, cuius filia moriens lactantem infantulum dereliquit. Cum igitur anus pauperula plena esset inopia et vacua lacte, nullaque esset mulier, quae sitiendi parvulo lactis stillicidium, iuxta quod exigebat necessitas, erogaret, quo se verteret, vetula penitus ignorabat. Debilitato vero infantulo, nocte quadam omni humano destituta subsidio, ad beati patris Francisci auxilium implorandum se convertit, affuit statim innocentis amator aetatis: „Ego – inquam – sum Franciscus, o mulier, pone mammas tuas in ore puerili, quia abundanter tibi lac Dominus dabit.” Implevit anus sancti mandatum, et statim octogenariae mammae lactis copiam effuderunt, quod factum innotuit multis tam viris, quam mulieribus,¹²¹ qui omnes Deum pariter laudaverunt, et ne omnia distincte percurramus, cum auditorum labore concludo cum domino Bonaventura dicente: Porro, vir iste beatus mirandis virtutum signis in vita claruit, et die a

<p>transitus sui usque in praesentis per diversas mundi partes praeclaris miraculorum prodigiis, divina se potentia glorificante, coruscat. Nam caecis et surdis, mutis et claudis, hydropicis et paralyticis, daemonicis et leprosiis, naufragiis et captivis ipsius meritis remedia conferuntur, omnibusque morbis, necessitatibus et periculis subvenitur. Sed et multis mortuis per ipsum mirifice suscitatis innotescit fidelibus magnificentia virtutis Altissimi, cui est honor et gloria per infinita saecula saeculorum. Amen.¹²²</p>	
---	--

A prédikációk összehasonlító elemzése

A Karthauzi Névtelen munkamódszerét és műveltségét már hosszú ideje vizsgálják a kutatók. A gondolatok önállóságáról, a magyar nyelv használatáról, a fordítás pontosságáról és kreativitásáról számos tanulmány született. Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk erről, a források lehető legpontosabb feltárása és meghatározása szükséges. Ezt a munkát elősegíti, ha az egyetlen szerzőtől származó források használatában általános jegyeket mutatunk ki. A Caracciolus-szövegek átvételében és elhagyásában, illetve az eredetin végrehajtott módosításokban csupán három beszéd összevetésével is szabályosságokat figyelhetünk meg. Elsőként a szövegrészeket nagyobb egységként vizsgálva, a tartalmi elemek meglétét, elhagyását, módosítását mutatom be példák segítségével, majd a továbbiakban a nyelvhasználat érdekességeire hozok olyan példákat, melyek nem a latin és a magyar nyelv egyértelmű különbözőségeiből származnak.

1. A sermók felépítése, szerkezete

A három beszéd és latin forrásuk összevetése során megfigyelhetjük, hogy a Karthauzi Névtelen teljes mértékben követi a Caracciolus-beszédek szerkezetét. A fejezetek, illetve azok alpontjai is megegyeznek. A fő divisió megfogalmazása, a tartalmi elemek sorrendje mindhárom esetben szorosán illeszkedik a modellsermóhoz. A szövegek fő tartalmi egységei tehát ugyanazok, melyek azonban nem minden esetben egyértelműek csupán a fejezettémák összevetéséből, mivel a Caracciolus-sermók mindig előre megadják az összes alpontot, míg a magyar beszédekben ez sokszor elmarad. Érdekes a Karthauzi Névtelen következtelensége ezen a téren, mely akár egyetlen beszéd vizsgálatakor is megmutatkozik. A Sziénai Szent Katalin ünnepére írt beszéd első két capitulumában a fejezethez tartozó alpontokat nem adja meg előre, csupán a beszéd előrehaladtával bontakozik ki a hét-hét alpont, míg az utolsó fejezetben a latin szöveghez hasonlóan, először röviden felsorolja az alpontokat, és csak utána kezdi a részletes magyarázatukat. A témák kifejtésénél tehát már egyértelműen ráismerünk a Caracciolus-beszéd különböző alfejezeteire, de a Karthauzi Névtelen nem mindig jelzi előre a hallgatóságnak, hogy mely témákat fog érinteni. Ezt látjuk a Szent Ferenc-napi beszéd szerkezetének összevetésénél is, ahol az első capitulumot nem bontja részleteire a magyar prédikációszerző, míg a további két fejezetnél alapvetően

követi az itáliai prédikátor részletes divisióját. A következő három táblázatban a három beszéd szerkezeti vázlatát láthatjuk a forrásszöveg tartalmi egységeivel egybevetve.

Sziénai Szent Katalin ünnepére írt beszéd

<p>I. Első mondatik lehetségesnek</p> <ul style="list-style-type: none"> • teremtés szerint • megjegyzett méltósággal • szent malasztának méltóságával • anyai választásnak méltóságával • örvendetes jelenettel • mártíromságnak erősségével • dicsőséges feltámadás szerint <p>II. Másod kiválthkeppen valonak</p> <ul style="list-style-type: none"> • szeplőtelen szüzesség • szívének,lelkének merészsége • testi keménység • kegyesség • paciencia tartás • alázatosság • jóban való végig megmaradás <p>III. Harmad felmagasztatassnak</p> <ul style="list-style-type: none"> • lelkiismeretnek világossága • jövőmondásnak malasztos látása 	<p>Quod non debet aliquis existimare impossibilia fore illa, quae de beata Catherina dicuntur, cum Deus multipliciter magnificare voluerit etiam femineum sexum.</p> <p>I. Primum dicitur possibilitatis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primo in nobili productione • Secundo in excellenti consignatione • Tertio in prophetica illustratione • Quarto in materna electione • Quinto in iocunda apparitione • Sexto in mirabili fortificatione • Septimo in gloriosa resurrectione. <p>De septem praecipuis et singularissimis virtutibus, quibus floruit beata Catherina.</p> <p>II. Secundum singularitatis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prima dicitur virginitas • Secunda magnanimitas • Tertia austeritas • Quarta pietas • Quinta patientia • Sexta humilitas • Septima perseverantia. <p>Qualiter Deus sublimavit beatam Catherinam septem gratiosis et admirandis praerogativis.</p> <p>III. Tertium sublimitatis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prima fuit mentalis illustratio • Secunda prophetica infusio
---	--

- isteni jelenetnek vigasztalása
- lelki eledelnek édessége
- csodatéteményeknek tétele
- boldogságos jelenetek
- nyilvánvaló szentek közé szentelés

- Tertia consolabilis visio
- Quarta suavis cibatio
- Quinta miraculosa coruscatio
- Sexta felix revelatio
- Septima sollempnis canonizatio

Szent Ferenc ünnepére írt beszéd vázlata¹²³

<p>Bevezetés Epistola Felvezetés</p> <p>IV. Lelki tanúság</p> <p>V. Lelki tanúság → lelki jószágok</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kegyesség, könyörületesség 2. szegénység 3. élet keménysége 4. alázatosság 5. töredelmesség <p>VI. Lelki tanúság → malasztok</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. megvilágosodott elme 2. jövődől dolgok ismeretei 3. oktalan állatok engedelmeskednek 4. állatoknak parancsol 5. világtól való tökéletes elválás és elszakadás 	<p>Quod beatus Franciscus fuit missus a Deo, quod probatur quinque rationibus.</p> <p>I. Capitulum: Prima dicitur divinalis missionis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Primo ex prophetica praenunciatione 2. Secundo ex speciali vocatione 3. Tertio ex multiplici visione 4. Quarto ex authentica testificatione 5. Quinto ex mundi commotione. <p>Quod quinque praeclarissimis virtutibus, quibus floruit beatus Franciscus.</p> <p>II. Capitulum: Secunda virtualis perfectionis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prima dicitur pietatis 2. Secunda paupertatis 3. Tertia austeritatis 4. Quarta humilitatis 5. Quinta patientiae. <p>Qualiter Deus magnificavit sanctum Franciscum praecipue in quinque praerogativis.</p> <p>Capitulum: Tertia singularis magnificationis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Primo in intellectus illustratione 2. Secundo in creaturarum condescensione 3. Tertio in felici consummatione 4. Quarto in sollemni canonizatione 5. Quinto in miraculorum coruscatione
--	---

¹²³ RAPAVIDóra, A Karthauzi Névtelen Szent Ferenc-napi beszéde a rendi elfogultság tükrében, 2007. (ELTE szakdolgozat) p. 20.

Páduai Szent Antal ünnepére írt beszéd vázlata

<p>I. Szerzetesség választása</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. idő 2. ok 3. szeretet <p>II. Prédikálásáról</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. az szent írást nagy értelmesen prédikállotta es magyarázta 2. prédikálásának méltósága 3. méltóságosank láttatik ő prédikálása (halak, vihar, béna lány meggyógyítása) <p>III. Ő felmagasztalásáról</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ferences a mártíromság kívánása miatt 2. halálakor meggyógyul az apát 3. szentek közé már előre be van írva 4. ép nyelvét megtalálják 5. két gyermek feltámasztása 	<p>Qualiter beatus Antonius aetate tenellus habitum canonicorum regularium sancti Augustini suscepit. Indeque zelo martyrii succensus transiit ad religionem minorum.</p> <p>I. Prima dicitur religionis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. aetas 2. causalitas 3. charitas <p>De praedicatione beati Antonii, qui scientiam habuit non solum acquisitam, sed infusam, quare cum humilitate praedicans meruit quam plurimis signis et miraculis coruscare.</p> <p>II. Secunda praedicationis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. clara intelligentia 2. humilis oboedientia 3. gratiosa assistentia (pisces, tempesta, puella) <p>Quod Deus glorificavit sanctum Antonium per revelationem mortis eius et canonizationem atque frequentem exauditionem illorum, qui invocant patrociniū eius.</p> <p>III. Tertia glorificationis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. revelationis 2. canonisationis 3. exauditionis
---	--

2. A Néma barát által hozzátett szövegek

Azok a részletek, melyek ugyan mindkét beszédben szerepelnek, ám a Karthauzi Névtelen munkájában hosszabbak, kidolgozottabb megfogalmazásban szerepelnek, nem tekinthetőek fordításnak, ezeket a Karthauzi Névtelen önálló munkáinak tartjuk. Ezek legtöbbször világosabban magyaráznak egy teológiai vagy morális kérdést, hogy az egyszerűbb hallgatóság (apácáknak szánta felolvasásra a prédikációkat) is megértse ezeket az elvont tartalmakat. Sok esetben a citátumokat nemcsak lefordítja a szerző, hanem rövid magyarázattal is ellátja azokat, ahogy a következő részlet is mutatja.

„Nemo ad eam accessit, qui non doctior meliorque abierit.”

„Senky ew hozyaa nem mehetet latogatasnak okaert, ky belcheb es yob nem lett vona annak honnem mynth oda meent. Mert ez zent azzonnak ew belchesseges tudomana twlaydon Istentewl volt nem embery tanwsag myath .”¹²⁴

Más helyen újabb bibliai idézettel világítja meg az elmondottakat. A latin szöveg által hozott bibliai idézet mellé más szentírási helyről is választ bizonyító erejű mondatokat, viszont a nem bibliai auktoritásokat elhagyja a szövegből.¹²⁵

<p>Unde Apostolus <u>ad Corinth.</u>: Vir est imago Dei, mulier autem est imago viri.</p>	<p>Erről wgy mond zent pal apostol . Corintombelyeknek yrt leweleeben / Az ffyrffyw zemelye az ystenseegnek es az azzonyallat zemeelye az ffyrffywnak</p>
<p>Et hoc modo intelligenda sunt verba, quae ponuntur <u>XXXIII. q. V. „Hic imago” et c. „Mulier”</u>, ubi dicitur: Mulier non est ad imaginem Dei, scilicet quantum ad hoc secundarium, non quantum ad principale. Similiter dicit <u>Richardus</u> de angelo et de homine in suo <u>secundo, dist. XV.</u>, quod scilicet quantum ad id, in quo essentialiter consistit ratio imaginis, expressius est imago Dei in angelo, quam in homine. Idem dicit</p>	

¹²⁴ Részlet a Sziénai Szent Katalin ünnepére írott beszédből., SZÉP Eszter, i.m.

¹²⁵ Részlet a mellékletből, a Sziénai Szent Katalin ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázatából.

<p><u>Thomas ubi supra. Unde Gregorius XXXVII. Moraliū</u> exponens illud Ezechielis „Tu signaculum similitudinis” ait: <i>Licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi maius aliquod tribuens non eum, ad similitudinem conditum, sed ipsum signaculum similitudinis Dei dicit, ut quo subtilior est natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa.</i> Haec ille. Sed quantum ad aliqua accidentalia, expressius est imago Dei in anima, quam in angelo, quantum anima continet et regit totum corpus suum tamquam suum universum existens in qualibet parte illius, sicut Deus regit et continet totum universum, totus existens in qualibet parte universi, vir itaque et mulier conveniunt in imagine, quantum ad id, quod imagini essentiale, ut praedictum est, licet vir illam excedat, quantum ad id, quod est accidentale.</p>	
	<p>Masod helyen meg wgy mond / Az azzonyallatnak feye az ffyrffyw . az ffyrffywnak feye Cristus iesus Cristus Jesusnak feye . wr ysten –</p>

Emellett sok esetben kiegészíti, olvasmányosabbá teszi a legendarészleteket is. Újabb csodákat hoz, vagy ugyanazt a csodát részletesebben, érzékletesebben írja le. Ez utóbbira példa az a jelenet, melyben Szent Antal prédikál a halaknak. Megfigyelhetjük, hogy a magyar szerzetes hosszabb beszédet ad a ferences prédikátor szájába, mint Caracciolus:¹²⁶

¹²⁶ Részlet a mellékletből, a Pádúai Szent Antal ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázatából.

<p>„Fratres mei, pisces, multum tenemini pro vestro modulo referre gratias creatori, qui in vestrum habitaculum dedit vobis tam nobile elementum, ita ut aquas dulces et salsas prout expedit, habeatis refugia. Insuper multiplicia contulit, ut enitentis incommoda tempestatis. Exhibuit insuper vobis elementum diaphanum et lympidum, ut vias, per quas incedatis, et escas plenius videatis, ut vivere possitis. Idem creator escas vobis necessarias administrat, vos in creatione mundi pro benedictione a Deo multiplicationis praeceptum habuistis, vos in diluvio ceteris animalibus extra arcam pereuntibus absque laesione reservati fuistis.”</p>	<p>En zerelmes atyamffay ty halak. Nagy halaa adassal tartoztok az ty modotok zerent az ty felsseeges teremtetöknek, ky eel nemes eeltetew allatot adot tynektek lakodalomra, annak felette otalmat howa veznek ydeyn leegyen howa fwthnotok otalomra, es vylagossagot, hogy lassatok teetowa yarny, eetelt, ytalt, hogy nagy sok eztendeegh elhessetek, tyteket az teremte wr isten az vyz ezenek ydeyn seerelemneel kyl megh mykoron eegyeb lelkes allatok mynd el vezynek, ty eelteteetök az wr istennek zent ffyaat es mynd eegyeb embereknek ffyayt ty az adoot Cristuseert es zent petereerth megh fyzeteetok, myeert mynd eellyen nag sok ayandekkal zeretöt tyteket meenynek feldnek teremteye. Nagy halaa adassal tartoztok ew feelssegheenek mynd ez eellyen bezeeedek wtan nagy yndwlatot teenek az zegheen halak, zayokat ffel nyttwan mynt ha halaat adnanak az ew myvoltok zerent.</p>
---	--

3. Elhagyások a latin nyelvű forrásokból

Az előző példák azt bizonyítják, hogy a Karthauzi Névtelen mindvégig szem előtt tartotta a hallgatóságát, és ennek érdekében hozzátesz a szöveghez magyarázatokat, mégis igen szembetűnő az, hogy mindegyik magyar prédikáció rövidebb, mint a latin beszédek. Láthatjuk tehát, hogy a Karthauzi Névtelen több részletet is elhagy a forrásként használt sermóból. Ezek főként a nehezen érhető teológiai részletek, illetve a Caracciolus által inkább fontosnak tartott auctoritas-idézetek. A meghagyott idézetek leggyakrabban bibliai sorok, melyek, ha nem is könnyen érthetőek, de ismertek az egyszerűbb hallhatóság előtt is. A citátumok elhagyására számos példát találunk; Caracciolus Sziénai Szent Katalin napi beszédében olvassuk a következő idézetet:

„Inquit enim Bernardus in sermone de spirituali regno: Verae divitiae non opes sunt secundum virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat”.¹²⁷

Ez a magyar beszédből teljes mértékben hiányzik. Semmiféle utalást nem találunk arra, hogy itt egy idézet vagy valamiféle gondolati egység elhagyására került sor.

A teológiai okfejtések elhagyására, illetve nagymértékű leegyszerűsítésére nézzünk példát a Szent Antal ünnepére írt beszédből.¹²⁸

<p>Secundum, quo extollitur professio assumptae religionis a beato Antonio, dicitur causalitas. Causa quippe finalis, propter quam religiosus effectus est spretis quibuslibet temporalibus bonis fuit vitae religiosae perfectio, de qua perfectione tria declaranda se ingerunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Primum, in quo consistit perfectio religionis • Secundum, quomodo in tribus votis integratur et perficitur status religionis • Tertium, cur inter tria vota principalius est et essentialius ipsa oboedientia. <p>Ad primum respondere possumus, quod perfectum dicitur, cui nihil deest, ut vult <u>Aristoteles III. Physicorum et V. Metaphysicorum</u>, et <u>commentator ibidem commento XXI</u>. Et <u>Thomas Prima parte q. IV</u>. Consistit ergo perfectio hominis in adoptione charitatis. Iuxta illud ad <u>Colocenses III. c.</u>: Super omnia charitatem habete, quae est vinculum perfectionis. Amor enim habet virtutem transformativam et unitivam diligentis in dilectum per intellectum et affectum. Et in hoc perficitur creatura, quod uniatur per affectum cum creatore, cui nihil boni deest. Est autem triplex perfectio secundum <u>Thomam Secunda Secundae q. CLXXXIV. ar. II</u>. Prima absoluta, quae non solum attenditur</p>	<p>Masod dolog ky ewtet az zerzetben yndoytaa mondatyk: yo ok, az az zerzetes eelethnek tekeelleteseege, kynek tellyesseege ymez harom yozagban vagyon: Else zegheenseeg fogadaas, hogy mynd ez vylagot, mynd vylaghyban valokat el haggyon az wr istennek es az erek hazanak zerelmeert, mert nem lehet hogy ember mynd keth vylagot elbyrhassa, chak istent yllety az nagy hatalmassaag, ky ennen magaban tekelletes. My kedeegh ha ede nem yuhettewnk my tehetseegwnkkel az mas zent orzagban ynkab nem mehetewnk my hatalmwnkal. Masod zerzetbely tekeellesseegh mondatyk: tyztasaag tartass, kyben ky yelentetyk hogy ember mynden ez vylaghy gyenerewseegtewl magaat meg vonnya, ha az erek mennyey dychöseegehnek gyenerewseegheere akar bel ferkozny. Harmad zerrzetbely tekeelleteseege mondatyk: zent enghedelmesseeg, kyben myndden zabad akarattyaat el keel hadny Idwezeytenknek peldaya zerent. En mennyey zent atyam ne az en akaratom, de a tyeed legyen, Azonkeppen az</p>
---	---

¹²⁷ SZÉP Eszter, i.m.

¹²⁸ Részlet a mellékletből, a Pádúai Szent Antal ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázatából.

<p>secundum totalitatem ex parte diligentis, sed etiam ex parte diligibilis, ut scilicet diligatur Deus, quantum est diligibilis, et talis perfectio non est possibilis alicui creaturae, sed soli Deo convenit. Secunda perfectio est absoluta secundum totalitatem absolutam ex parte diligentis, prout scilicet affectio secundum totum suum posse semper actualiter feratur in Deum, et talis perfectio non est possibilis in via, cum homo et dormiat et aliis, in quibus occupetur mentis actu non fertur in Deum. Et ista est perfectio patriae. Et de hac dicitur <u>de poenitentia dist. II. „Charitas”</u>: Perfecta charitas in hac vita haberi non potest. Tertia autem est perfectio, quae neque attenditur secundum totalitatem ex parte diligibilis, neque secundum totalitatem ex parte diligentis, ut scilicet semper actu feratur in Deum. Sed quantum ad hoc, quod excludantur ea, quae motui dilectionis in Deum repugnant, et hoc potest haberi in hac vita. Et hoc dupliciter. Uno modo in quantum ab effectu hominis excluditur omne illud, quod charitati contrariatur, sicut est peccatum mortale, ut scilicet nihil cogitet vel velit deliberare, quod sit divinae dilectioni contrarium, et sine tali perfectione charitas esse non potest. Alio modo, ut homo studium suum deputet ad vacandum Deo et rebus divinis, praetermissis aliis, excludendo omnem affectum extraneum, nisi quantum necessitas vitae praesentis requirit. Et ad istam ordinatur religio ut ad finem. Unde status religionis est quaedam disciplina et exercitium perveniendi ad perfectionem.</p> <p>Secundum, quod erat declarandum, quomodo in tribus votis integratur et perficitur status religionis. Et ad hoc respondemus secundum <u>Thomam Secunda Secundae q. CLXXXVI. ar. VII.</u>, quod status religionis potest tripliciter considerari. Uno modo, secundum quod est quoddam exercitium tenendi in perfectionem</p>	<p>yo zerzetesnek ees kel tenny, hogy vala myt ewneky mondna, hadnak, parancholnak, azt tegye es azoknak ellene semyt ne meryen cheleködny ha yo zerzetes akar lenny.</p>
---	---

charitatis. Alio modo, secundum quod quietat humanum animum ab exterioribus sollicitudinibus. Tertio modo, secundum quod est quoddam holocaustum, per quod aliquis se et sua offert Deo. Et secundum hoc in tribus votis integratur status religionis.

Primo quidem quantum ad exercitium perfectionis requiritur, quod aliquis a se removeat illa, per quae posset impediri, ne totaliter affectus eius tendat in Deum, in quo consistit perfectio charitatis. Huiusmodi autem sunt tria. Primum est cupiditas exteriorum bonorum, quae tollitur per votum paupertatis. Secundum est concupiscentia sensibilibus delectationum, inter quas praecellunt delectationes venereae, quae tollitur per votum continentiae. Tertium est inordinatio voluntatis humanae, quae excluditur per votum oboedientiae.

Similiter sollicitudinis saecularis inquietudo praecipue ingeritur homini circa tria. Primo circa dispensationem exteriorum rerum, quae amputatur per votum paupertatis. Secundo circa gubernationem uxoris et filiorum, quae tollitur per castitatem. Tertio per dispositionem propriorum actuum, quae tollitur per oboedientiam.

Similiter holocaustum dicitur, cum aliquis totum, quod habet, Deo offert. Habet autem homo triplex bonum. Primum est rerum exteriorum, quas totaliter offert Deo per paupertatem. Secundum bonum proprii corporis, quod offert Deo praecipue per votum castitatis, quae abrenunciat maximis delectationibus carnis. Tertium est bonum animae, quod totaliter offert Deo per votum oboedientiae, per quod homo offert Deo propriam voluntatem, per quam homo utitur omnibus potentiis et habitibus animae. Omnes autem alie (?) observantiae religionum ordinantur ad praedicta tria vota,

nam labor manuum et mendicitas ad paupertatem, vigiliae, ieiunium et disciplina ad castitatem. Alia exercitia, ut lectio, oratio, visitatio infirmorum et huiusmodi ad oboedientiam. Determinatio autem habitus pertinet ad omnia tria praedicta tamquam signum obligationis. Interiores autem actus virtutis ut humilitas, patientia et huiusmodi non cadunt sub voto religionis, quia omnium virtutum mater est charitas, ad quam ordinatur status religionis ut ad finem.

Ad tertium, quod erat declarandum, respondet Thomas Secunda Secundae q. CLXXXV. ar. VIII., quod inter tria vota principalius et essentialius religioni est oboedientia. Et hoc triplici ratione. Primo quia quid per eam maius Deo offertur, quam per alia, scilicet propria voluntas. Secundo quia votum oboedientiae continet sub se alia vota, sed non econverso. Tertio quia votum oboedientiae proprie se extendit ad actus proprios propinquos fini religionis, quanto autem aliquid est propinquius fini, tanto melius.

Notandum tamen hoc loco, quod multa sunt, in quibus religiosi non tenentur oboedire praelato. Primo si praelatus praeciperet contra Dei mandata, ut crimen occultum revelari sibi, non servato ordine fraternae correctionis, vel praeter mandata, ut mendacium officiosum. Non enim debet huiusmodi praeceptis parere, ut patet XI. q. III. c. „Si Dominus”. Secundo si contra ordinationes Ecclesiae, ut non ieiunet die statuta ab Ecclesia et similia, sicut probatur XI. q. III. c. „Si quis episcopus”. Tertio si contra ordinationes suae regulae vel constitutionum. Quarto si praecipit ea, ad quae non se extendit praelaturae auctoritas, ut si praeciperet peccata confessa iterum confiteri sine causa et similia. Quinto si praeciperet quod habet speciem mali, ut quod nudaret se coram hominibus, quia oboedientia intelligitur in licitis et honestis,

<p>ut probatur <u>XI. q. III. „Non est”</u>. Sexto si praeciperet, ut subditus respiceret aves volantes per aera, licet aliqui dicant, quod etiam in his laudabilius sit oboedire, sicut diximus in sermone de sancto Matthaeo.</p>	
<p>Tertium, quo extollitur professio assumptae religionis a beato Antonio, dicitur charitas. Tanto namque fervore charitatis succensus fuit, quod non ob aliam causam, nisi ut martyrimum pateretur pro Christo, a religione sancti Augustini transierit ad religionem Francisci. Et licet ut inquit Thomas Secunda Secundae q. CLXXXIX.: Non liceat transire de una religione ad aliam, tum quia scandalizantur illi, qui relinquuntur, tum quia facilius proficit aliquis in religione, in qua vivere consuevit, quam in alia, tamen quando hoc fit vel propter magnam utilitatem, sive propter necessitatem laudabile est. Hodie vero quasi omnes ordines obtinuerunt, ne possit quis professus pro libito ordine suo dimisso ad alium commeari. Olim etiam fiebat transitus ab ordinibus mendicantibus ad ordines monachales quoscumque sine dispensatione papae. Et reputabatur licitus in foro iudiciali Ecclesiae tamquam transitus ad perfectiorem statum, scilicet contemplationis, cum tamen in rei veritate non hoc intenderent transeuntes, sed ut maiori libertate ad malum uterentur, sicut apparebat in conversatione eorum. Sed per constitutionem Martini quinti in concilio Constantiensi decretum est, ut de ordine mendicantium nullus possit transire ad aliquem ordinem monachalem nisi Carthusiensium, etiam cum licentia sui ordinis, nisi super hoc haberet dispensationem a papa, et quod in bulla dispensationis fieret mentio de constitutione Martini, alias esset iste apostata, nec posset manere in illo ordine, ad quem transit. Sanctus ergo Antonius audiens famam quorundam fratrum minorum, qui in</p>	<p>Harmad dolog zent Anthalt yndoytaa az zerzetesseegben mondatyk: martyromsaghnak zeretety, mert az zerzetesseegh mygh erösseeb eellettel zeretzetöt, annewal sanyarwb es nehezeb, mynt keddeeg ember eet ez vylagon nagyobban sanyargattya testeeben lelkeeben, annewal nagyob martyromsagot zenwed. Annak okaert ees mykoron zent Anthal kananoky regulaban volna, nagyob penitencia tartasnak okaert meene zent ferencz atyank kysseb zeerzetebe, hol ott nagy zentseegkeppen eelween mynd halalygh megh marada, kybol wr isten es az ew zent newe dycheertetyk erekkee.</p>

<p>Marrochio pro Christo martyrium passi fuerant, concepit animo fratrum minorum societati se copulare, ut cum eis liberius ad martyrium pergeret, etiam praelati sui licentia et si cum difficultate obtenta venientibus ad suum monasterium fratribus minoribus habitum sancti Francisci devotus recepit, moxque cum ipsis inde recessit. Quidam vero ex canonicis super hoc graviter dolens, abeunti Antonio in amaritudine cordis dixit: „Vade, vade, quia forsitan sanctus eris.” Cui humiliter sic respondit: „Cum me sanctum audieris, Deum utique collaudabis.”</p>	
---	--

Ezekből a példákban jól látjuk, hogy a Caracciolus-beszédek forrásként való alkalmazása vitathatatlan tény. A szövegek kezelése mindhárom beszéd esetén ugyanabba az irányba mutat: a magyar beszédek nem csupán fordításai a latin mintaprédikációknak, hanem tudatos átszerkesztései azoknak, a beszédek alkalmazza a hallgatóság képességeihez. A Karthauzi Névtelen önállósága és munkájának megítélése igen összetett probléma, melyhez egyértelmű képet ad a források koncepciózus használata, azok nem szolgálai alakban történő fordítása, hanem az átdolgozással járó feladatok vállalása is. A tartalmi elemek válogatása és szerkesztése mellett azonban nem kisebb feladat azok magyar nyelvű megfogalmazása sem. A fordítástól való stílusbeli eltérések, vagy a nyelv képiségének még jobb kihasználása nem kíván kisebb szellemi rátermettséget, mint a beszédek felépítése. A Karthauzi Névtelen nyelvhasználata, nyelvi műveltségnek meghatározása nem célja dolgozatomnak, csupán az itt bemutatott három beszédből szeretnék kiragadni olyan példákat, melyek egyértelműen a Caracciolus-beszédek használatára utalnak, mégis sajátos nyelvi leleménynek tekinthetők.

A Páduai Szent Antal ünnepére írt beszéd pontos témáinak meghatározásakor szembeűnik a latin nyelv tömörségéhez képest hosszabb, kidolgozottabb megfogalmazás. A *divisio* harmadik pontja így hangzik:

Tertia glorificationis - harmad az erek dychöseegben valo ffelel magasztatarol

Láthatjuk, hogy a magyar nyelvű megfogalmazás sem törekszik részletes magyarázatra, ám a pontos terminológia hiánya mégis körülírásra kényszeríti a Névtelent. Más helyen azonban egyértelműen a nyelvi szépség, képiség motiválja a szerzőt a szorosán vett fordítástól való eltérésre. A következő példában a jóillatú patikához való hasonlítás a tömör és tényszerű latin szöveg feldíszítése.

“Nam fuit in domo parentum annis quindecim. In monasterio vero sancti Vincentii annis duobus”

“Mykoron lakozneek ew attya hazanaal es myndden isteny malasztal es Iamborsaggal tellyes volna, mynt az yo yllatw pathika meene be zeerzetben, zent Agoston doctor regulayanak alaya. Zent Vyncze martyrnak Calastromaban, hol ott keth eztendeegh lakozeek.”¹²⁹

A jóillatú patika kép megjelenik a Szent Ferenc ünnepére írt beszédben is, és itt is a lelki jóságokkal való teljesség hasonlata. Ez a hasonlat Caracciolus Szent Ferenc-napi beszédében sem jelenik meg. A kép az *Érdy-kódex* ezen helyén még kidolgozottabb, hiszen megadja a hasonlóság okát is.

“Masod tanwsagwnk leezen bodogssagus zent ferencz atyankban valo leelky yozagokrol: kykkel yollehet wr istennek valasztot zerelmes zolgaya tellyes valamyt az nemes zeep yllatw patika, es kylemb kylemb draga kenetekkel es keenchel bel Lakodot Zekreen, kyk közöt ymez ewt yeles yozagok feellyeben valanak ew benne.”¹³⁰

A képek önálló létrehozása mellett arra is találunk példát, amikor a Karthauzi Névtelen szorosán ragaszkodik az eredeti szöveghez, ám a fordításba beleír egy szépen odailleszkedő kifejezést, mely azonban nincs az eredetiben. A következő rövid részletben egyrészt láthatjuk a *persevero* ige fordításának nehézségét, majd olvashatjuk a „napról napra” kifejezést, melynek nincs előzménye a latin szövegben.

Catherina vero non solum perseveravit, sed de virtute in virtutem processit, de qua tria inter cetera refert digna laude Pius pontifex maximus ubi supra:	Zyz zent Katherina keddeeg nem chak hogy veegre nem vytte vona a' myt kezdett . De naprol napra yozagrol yozagra nyomoteek, kyk között három yeles dolgokrol emleközyk Pius papa az bullaban. ¹³¹
---	--

¹²⁹ *Érdy-kódex*, 319a.

¹³⁰ *Érdy-kódex*, 568b-569a.

¹³¹ Részlet a mellékletből, a Sziénai Szent Katalin ünnepére írt beszédek összehasonlító táblázatából.

Az itt felhozott nyelvi példák is arra utalnak, hogy a Karthauzi Névtelen nem csak a kiválasztott részletek fordítását végezte el, hanem a kompilálás munkáját a teljesség igényével végezte. Tehát nem csupán a szöveg tartalmi elemeit rendezte és egészítette ki a saját elképzelése és a hallgatóság igényei szerint, hanem a nyelvi megfogalmazásban is törekedett az önállóságra.

Az *Érdy-kódex* adott prédikációinak Robertus Caracciolus megfelelő sermóival való összehasonlítása több szempontból is figyelemre méltó. A vizsgálatok mind az *Érdy-kódex* felől, mind Robertus Caracciolus felől indulva új eredményeket hoznak. Az *Érdy-kódex* esetében egy új forrásszöveg azonosítására került sor, illetve a felhasználás módjának általános jegyeit keresve jobban megismertük a Néma barát munkamódszerét és nyelvezetét. Robertus Caracciolus szerepét a magyarországi prédikálásban pedig nemcsak prédikációvázlatokon keresztül, nemcsak hivatkozásként és a prédikációra felkészülés kiindulópontjaként ismerhetjük meg, hanem szövegszerűen láthatjuk a felhasználás megvalósulását is.

A kompilátor munkamódszerének vizsgálata

A késő középkori prédikációszerkesztés folyamatát vizsgálva született meg az *ars compilandi* kifejezés, amely egy olyan szövegalkotási technika, melynek szabályrendszerait a kortárs teoretikusok soha nem rögzítették. Bárczi Ildikó *Ars compilandi* című vaskos kötetében azonos témájú prédikációk sorát rendeli egymás mellé, hogy bebizonyítsa, a különböző szerzők alapvetően ugyanazon kulcsszavak mentén építik fel beszédeiket, és a tartalmi elemeket igen hasonló struktúrákban rendezik el. A prédikációszerkesztés folyamatát tehát szövegtörzsek egymás mellé illesztésével igyekeznek bemutatni, és így megalkotni egy általánosan érvényes elméletet.

Ezt a képet egészíti ki egy konkrét prédikációs segédkönyv többféle felhasználásának vizsgálata, mely nem rejti el sem a prédikációszerző egyediségét, sem az éppen használt segédkönyv adottságait, határait, lehetőségeit. Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* kötetének felhasználását kétféle nézőpontból vizsgálhatjuk a rendelkezésünkre álló források alapján. Az *Érdy-kódex* megfelelő sermóival való összevetés során kész szövegek hasonlóságai és különbözőségei alapján tehetünk elméleti megállapításokat. Itt tehát a munkamódszer azonos Bárczi Ildikó módszerével, azzal a különbséggel, hogy az összehasonlítás eredményei nem csupán a kompilálás elméletét támasztják alá példával, hanem a Karthauzi Névtelen egyéni koncepcióját, céljait is tetten érhetjük. A másik nézőpontot a disszertációmban részletesen bemutatott *De laudibus sanctorum* kötet jelenti, melynek kéziratos bejegyzései az anyaggyűjtés és anyagrendezés folyamatának egy egyedülálló dokumentumát örökítik meg. Ez a forrásanyag tehát kiegészíti és megerősíti azt az elméletet, amelyet a kész beszédek összehasonlításából vonhatunk el. Bár az *Érdy-kódex* szerzője semmiképpen nem azonos a sermovázlatokat bejegyző prédikátor alakjával, mégis a befogadható, könnyen érthető beszéd készítésének igénye hasonló felhasználási módokat eredményezett. Így a kétféle vizsgálat szoros egységbe kapcsolódik, és ugyanannak a kötetnek hasonló igényekkel történő felhasználását érhetjük tetten.

Bárczi Ildikó négy pontban foglalja össze a nyomtatott prédikációs segédkönyvek ismérveit:

1. nagy példányszámú nyomtatott könyv
2. gazdag auktoritásanyagot tartalmaz
3. nem, vagy csak ritkán nevezik meg mint forrást

4. felépítése segíti az anyaggyűjtést.¹³²

Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* kötete mind a négy szempontnak tökéletesen megfelel. Megjelenésének pillanatától igen népszerű kötet, már ugyanabban az évben több nyomda is megjelentette a munkát, és nem csupán Itáliában. A nagy példányszámot még ma is jól érzékeljük, ha a legnagyobb könyvtárak jelenlegi katalógusaiban keressük ezt a beszédgyűjteményt. A modellsermók auktoritásanyaga igen gazdag, hiszen a teológiai és humanista műveltséggel egyaránt rendelkező prédikátor tudós munkával készítette el ezt a kötetet. A kortárs dokumentumokból tudjuk, hogy ő maga rendezte nyomtatásra a gyűjteményt felismerve az új technikában rejlő lehetőségeket. Az auktoritásanyaga Cicerótól, Senecától kezdve a kortárs gondolkodókig terjed. Robertus Caracciolus prédikációs kötetei tehát elsősorban más prédikátorok (vagy igen művelt laikusok) számára készültek, ennek ellenére szinte soha nem találkozunk a nevével más prédikációs kötetekben. Így tehát a harmadik kritériumnak is megfelel, a kutató feladata, hogy felgöngyölítse a valódi forráshasználatot, szem előtt tartva a könyv hozzáférhetőségi adatait és nem utolsó sorban magát a szöveget. A kötet felépítése pedig, ahogy láttuk a részletes bemutatásban is, világos, átlátható, a liturgikus évet és a szentek hierarchiáját jól ismerő prédikátor olyan könyvet vehet a kezébe, melyben mutató nélkül is könnyen eligazodik.

Olyan kötetet tartunk tehát a kezünkben, mely az 1400-as évek végén és az 1500-as évek elején Európa-szerte kiváló segítséget nyújthatott a prédikátoroknak. Mindezek alapján került be az *Érdy-kódex* lehetséges forrásainak jegyzékébe ez a kötet, melyet több sermóval is bizonyítani tudtunk. A dolgozatomban vizsgált példányban a prédikátor tényleges forrásait felsoroló jegyzetek egyértelmű választ adnak a kötet használatára vonatkozóan.

A szóban elhangzó prédikációkra való felkészülés hasonló igényeket támaszt, mint az *Érdy-kódex* létrehozásának célja. Mindkét esetben az anyanyelvű közönség hallgatás útján fogadja be a beszédek, így az egyszerűbb gondolatokat, illetve az érdekesebb történetek által közvetített teológiai vagy morális tartalmakat, legendákat érthetik meg. Ahogy láttuk, a Pécsi egyházmegye tulajdonában lévő *Sermones de laudibus sanctorum* kötet használója, jegyzetelője szem előtt tartotta ezeket a szempontokat. Ez a dokumentum tehát nem a mintapredikációk alapján elkészült szövegen keresztül, hanem a lehetséges forrásokhoz fűzött margináliák és a tényleges forrásválasztás megörökítésével világítja meg a kompilátor céljait,

¹³² BÁRCZI Ildikó, *Ars compilandi*, Budapest, Universitas Kiadó, 2007, (Historia Litteraria 23.), 113.

elképzeléseit. A *Pécsi prédikációvázlatok* esetében latin nyelvű modellsermók alapján készült latin nyelvű beszédvázlatokat ismerhettünk meg, melyek belső használatra készültek. A pécsi hitszónok vagy saját célra, vagy prédikátortársai segítésére jegyezte fel ezeket. A beszédszerkesztés első fázisai még tisztán latin nyelvűek, az anyaggyűjtésen túl a prédikátor a saját beszédét is latin nyelven tervezi meg. A latinitás biztosítja, amennyiben nem saját célra jegyezte le a vázlatokat, hanem esetlegesen a következő hivatalos hitszónok megsegítésére, hogy az egyetemes nyelv használatával egyértelműen átadhassa az általa elvégzett munkát. Ezekben a beszédvázlatokban az anyanyelvű hallgatóság még csak annyiban van jelen, amennyiben a tartalmi elemek kiválasztásánál megtörténik az egyszerűsítés vagy az exemplumgyűjtés. A prédikátor nyelve a latin, a népnyelv számára csupán a közvetítés eszköze, így a szóbeli prédikációra való felkészülés utolsó lépcsője az anyanyelven való megfogalmazás.

Az *Érdy-kódex* vizsgálatakor a kész anyanyelvű sermókat és az azonosított forrásszövegeket tarjuk a kezünkben. A Karthauzi Névtelen munkáját, annak eredetiségét és minőségét természetesen nem ítélni meg három Caracciolus-beszéd felhasználásának mikéntjével. A modellsermo átalakítását, magyarítását az egyéb forrásokat felvonultató beszédek egységes vizsgálatával lehet csak megérteni, illetve az egyéni sajátosságokat megfigyelni.

A Sziénai Szent Katalin, a Pádúai Szent Antal és a Szent Ferenc ünnepére írt beszédek vizsgálata rámutat arra, hogy a modellsermo kiválasztása szorosan összefügg annak felhasználási módjával is. Mindhárom beszéd megtalálható ugyanis Temesvári Pelbárt munkáiban, és a nagyszámú átvétel ellenére ezeket mégsem azok közül választja. (Ugyanez igaz a Mária-beszédekre is, melyek forrása még tisztázatlan, de a tendencia minden bizonnyal ugyanaz, mint a fent említett három itáliai szent esetében.) A Pelbárt által megalkotott beszédek ugyanis mindhárom ünnepre igen komoly, morális megfontolásokat hoznak. Mindezek részletes kifejtésére, magyarázatára a legnagyobb egyházatyáktól hoz számos citátumot, melyek megértése előtanulmányokat és értő olvasást kíván a befogadótól. A Karthauzi Névtelen céljának tehát nem felelnek meg ezek, hiszen ő jámbor apácáknak szánja felolvasásra a beszédgyűjteményt. Robertus Caracciolus ezen ünnepekre írt sermói ha nem is egyszerűek, de nagyobb részben támaszkodnak a legendára, a szent tényleges életére, csodáira, épp ezért kisebb munka ezekből a beszédekből elhagyni a nehezebben érthető részleteket, és a színesebb, történetekben gazdagabb fejezetek átdolgozásával könnyen adhat példát az erkölcsös életre. Mindemellett a Karthauzi Névtelen mindig törekedett a legközvetlenebb rendi forrás felhasználásra. Érthető, hogy rendelkezvén egy itáliai forrással

inkább ezt választotta az itáliai szentekről való sermő megírásához, mint a magyar társának beszédeit. A legmegfelelőbb modellsermo kiválasztása már alapvetően megkönnyíti a prédikátor munkáját, illetve a kutató szemszögéből megfogalmazva: a ténylegesen forrásként használt prédikáció felhasználásnak módja szoros összefüggésben lehet azzal, hogy a prédikátor miért nyúl más forráshoz, mint amit beszédeinek többségében használ. Az *Érdy-kódex* esetében vitathatatlan tény az egyszerűsítésre való törekvés, a szövegek olvasmányosabbá tétele, a felolvasás során történő befogadás szem előtt tartása. A vizsgált beszédek összevetéséből jól láttuk, hogy mind a szerkezet megtartása, mind az elhagyások és a hozzáírások ugyanebbe az irányba mutatnak. Az auktoritások és a nyelvi megfogalmazás is egyszerűségekre törekszik. Az, hogy a prédikációgyűjtemény kevésbé tanult apácák számára készült felolvasásra, közelebb visz minket az előszóban elhangzott prédikációk világához, hiszen a Karthauzi Névtelennek hallgatás útján is érthető beszédeket kellett létrehozni.

A Robertus Caracciolus *Sermones de laudibus sanctorum* című művének felhasználást bizonyító két dokumentum tehát megerősíti és egyértelmű feljegyzésekkel bizonyítja, hogy a kompilátor munkája mit is jelentett.

1. A rendelkezésre álló források alapos megismerése, azok azonnali jegyzetelése, esetleges felhasználásra való felkészítése.
2. A hivatkozható, megfelelő auktoritásnak számító szerzők kiemelése.
3. A saját prédikáció főbb tartalmi elemeinek elgondolása, melyek illeszkednek a hallgatóság befogadóképességéhez.
4. A kialakított koncepcióhoz illő források egybegyűjtése, egymás mellé helyezése.
5. A kiválasztott források tartalmi elemeinek válogatása, rendezése.
6. Végül a szöveg nyelvi-anyanyelvi megformálása.

Láthatjuk, hogy az ars compilandi mint szövegalkotási forma méltán viseli az ars nevet, hiszen a szerzőtől kiváló és többrétű szövegkezelési kompetenciát igényel, melyhez elengedhetetlenül kapcsolódik a teológiai, liturgikai és morális ismeret.

A vizsgált dokumentumok ugyanazon forrás használatának kétféle megörökítésével bepillantást engednek a középkori prédikálás világába, és világos képet adnak az anyanyelv szerepéről és fejlődéséről, ahogy a kizárólag szóbeli nyelvhasználatról eljutunk a teljes prédikációgyűjtemény magyar nyelvű megfogalmazásáig és leírásáig.

Felhasznált források és szakirodalom

Források

- Érdy-kódex, OSzK, MNy 9. digitalizált fényképek, <http://sermones.elte.hu/erdy/>, 2014.
- Johannes HEROLT, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis cum promptuario exemplorum, et de miraculis beate Marie virginis*, Nürnberg, 1492, OSzK, Inc. 390.
- NICOLAUS DE DINCKELSBÜHL, *Tractatus de quinque sensibus*, Bécs, 1420, BSB, BV009027483
- NICOLAUS DE LYRA, *Postilla litteralis super totam Bibliam*, Köln, 1485, OSzK, Inc. 1236.
- PETRUS DE PALUDE, *Sermones Thesauri novi de sanctis*, Strassburg, 1488, OSzK, Inc. 568.
- RICCHARDUS DE MEDIAVILLA, *Commentum super quarto Sententiarium*, Velence, 1499, BSB, Inc. 1660.
- Robertus CARACCIOLUS, *Opera varia*, Venezia, 1496, OSzK, Inc. 814.
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Napoli, 1489, OSzK, Inc. 815.
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Napoli, 1489, Biblioteca Universitaria di Pavia, 111.B.9.
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489. OSzK, Ant. 4279.
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Venezia, 1490, Központi Antikvárium 117. aukciójának katalógusa, 114. tétel.
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones quadragesimales de peccatis*, Venezia, 1488, Biblioteca Universitaria di Pavia, 112.C.13(2).
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones quadragesimales de peccatis*, Venezia, 1490, OSzK, Inc. 819.
- Robertus CARACCIOLUS, *Sermones quadragesimales de poenitentia cum aliis nonnullis, Venetiis*, 1476, Biblioteca Universitaria di Pavia, 110.C.10.
- Speculum exemplorum*, Coll. AEGIDIUS AURIFABER, Strassburg, 1490, OSzK, Inc. 1226.

VINCENTIUS FERRERIUS, *Sermones de tempore et de sanctis*, Nürnberg 1492, 2 Inc.c.a. 2778 e-1.

Újkori kiadások

Robertus CARACCIOLUS, *Quaresimale Padovano 1455*, edizione critica a cura di Oriana VISANI, Edizioni Messaggero, Padova, 1983.

Robertus CARACCIOLUS, *Opere in volgare*, a cura di Enzo ESPOSITO, Congedo, 1993.

THOMAS DE AQUINO, *Summa Theologiae*, www.corpusthomisticum.org, 2014.

Epistolario di Guarino Veronese, raccolto da Remigio SABBADINI, Velence, 1915.

JANUS PANNONIUS, *Iani Pannonii Opera quae manserunt omnia* vol.1, Epigrammata Fasc. 1. textus, ed. Iulius MAYER, Epigramma 159. 15–18. sor, Balassi Kiadó, Budapest, 2006.

Szakirodalom

A Néma Barát megszólal. Válogatás a Karthauzi Névtelen beszédeiből, válogatta, a szöveget gondozta, sajtó alá rendezte, valamint az utószót és a jegyzeteket írta MADAS Edit, Budapest, 1985.

BÁN Imre, *A Karthausi Névtelen műveltsége*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.

BÁRCZI Ildikó, *Ars compilandi*, Budapest, Universitas Kiadó, 2007, (Historia Litteraria 23.).

BARTÓK Zsófia Ágnes, *A karthauziak 15–16. századi könyvei és az Érdy-kódex forrásai*, http://sermones.elte.hu/doc/A_karthauziak_konyvei.pdf, 2014.

BORSA Gedeon, *Clavis Typographorum Librariorumque Italiae 1465–1600*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

Carlo DELCORNIO, *Da Vincent Ferrer a Bernardino da Siena. Il rinnovamento della predicazione alla fine del medioevo* = *Mirificus praedicator* : à l'occasion du sixième centenaire du passage de Saint Vincent Ferrer en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-Lac, 7-9 octobre 2004, éd. par Paul-Bernhard HODEL, Franco MORENZONI, Roma, 2006, 7–38.

- Carlo DELCORNIO, *Exemplum e letteratura tra Medioevo e Rinascimento*, Bologna, Mulino, 1989.
- Carlo DELCORNIO, *La predicazione volgare in Italia (sec. XIII-XIV)*, Brepols, Revue Mabillon, 1993, 83-107.
- Carlo DELCORNIO, *Medieval Preaching in Italy (1200-1500) = The Sermon*, by Beverly Mayne KIENZLE, Brepols, Turnhout, 2000, 449–559.
- Celestino PIANA, *Scritti polemici fra Conventuali e Osservanti a metà del '400 con la partecipazione dei giuristi secolari*, Archivium Franciscanum Historicum, 71 (1978), 339–405, 72 (1979), 37–105.
- Cesare VASOLI, *Arte della memoria e predicazione = Medioevo e Rinascimento* Firenze, Olschki, Bd. 3 (1989), 301–321.
- Cronaca della città di Perugia ... nota col nome di diario del Graziani*, a cura di A. Fabretti, in Archivio storico italiano, XVI, ' , 1850.
- Dizionario Biografico degli Italiani*, vol.1, Roma, 1961.
- Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 18, Roma, 1976.
- Domenico RONZONI, *L'eloquenza di S. Bernardino e della sua scuola*, Siena, Biblioteca del clero, 1899.
- E.V. TELLE, *En marge de l'èloquence sacre aux XV^o - XVI^o siècles. Erasme et fra Roberto Caracciolo*, Bibliotheque D'Humanisme et Renaissance 1981, Geneve, vol. 43, n. 3, 449–470.
- HORVÁTH Cyrill, *Középkori legendáink és a Legenda Aurea*, Budapest, 1911.
- HORVÁTH Cyrill, *Temesvári Pelbárt és codexeink*, Budapesti Szemle, 1891 (65), 383–400, 1892 (66) 21–43.
- Központi Antikvárium 117. aukciójának katalógusa*, Budapest, 2010.
- “*Látjátok feleim*” *Magyar nyelvemlékek. A kezdetektől a XVI. század elejéig*, szerk. MADAS Edit, Országos Széchényi Könyvtár, 2009.
- Lina BOLZONI, *La battaglia dei vizi e delle virtù. Testi e immagini fra Tre e Quattrocento = Ceti sociali ed ambienti urbani nel teatro religioso europeo del '300 e del '400, Convegno di studi, Viterbo 30 maggio - 2 giugno 1985*, a cura di M. CHIABÒ e Federico DOGLIO, 93–124.

- Lina BOLZONI, *La rete delle immagini - Predicazione in volgare dalle origini a Bernardino da Siena*, Torino, Einaudi, 2002.
- Lina BOLZONI, *Teatralità e tecniche della memoria in Bernardino da Siena = Il francescanismo e il teatro medievale*, Atti del convegno nazionale di studi, San Miniato, 8-9-10 ottobre 1982, Castelfiorentino, Società storica della Valdelsa, 1984, 177–194.
- Lucia LAZZERINI, *Il testo trasgressivo*, Milano, Angeli, 1988.
- MADAS Edit, *A koldulórendi prédikációirodalom kibontakozása Magyarországon, 1275: A Pécsi egyetemi beszédek=A magyar irodalom története I.: A kezdetektől 1800-ig*, szerk.: JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, SZEGEDY-MASZÁK Mihály, Budapest, Gondolat Kiadó, 2007, 78–89.
- MADAS Edit, *Az Érdy-kódex perikóparenszere és Guillelmus Parisiensis posztillás könyve*, Magyar Könyvszemle, 1984 (100), 99–105.
- Massimo SCALABRINI, *L'incarnazione del macaronico*, Bologna, Mulino, 2003.
- MASTRONARDI, M. A., *Retorica umanistica e modelli francescani nell'oratoria sacra di Roberto Caracciolo*, Bari, 1989, *Annali della Facoltà di lettere e filosofia* 32, 305–325.
- MEZEY László, *Deákiség és Európa*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.
- MIHÁLYFI Ákos, *A nyilvános istentisztelet. Egyetemi előadások a lelkipásztorkodás köréből*, Budapest, Szent István Kiadó, 1918.
- MIHÁLYFI Ákos, *Igehirdetés. Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*. Budapest, Szent István Kiadó, 1912.
- Oriana VISANI, *Citazioni di poeti nei sermonari medievali*, Firenze, Olschki, 2003.
- Oriana VISANI, *La predicazione di Roberto Caracciolo e la Puglia*, Napoli, Loffredo, 1986, *Critica letteraria* 50.
- Oriana VISANI, *Roberto Caracciolo e i sermonari del secolo Quattrocento*, Francescana I, 1999, 275–317.
- Oriana VISANI, *Un imitatore di Bernardino da Siena: Roberto Caracciolo*, Firenze, Sansoni, 1981.

- RAPAVI Dóra, *A Karthauzi Névtelen Szent Ferenc-napi beszéde a rendi elfogultság tükrében*, ELTE szakdolgozat, 2007.
- Remo L. GUIDI, *Il dibattito sull'uomo nel Quattrocento*, Roma, Tielle Media, 1999.
- SCHULTHEISZ Emil, TARDY Lajos, *A magyarországi járványok történetéből* = *Történelem*, 1964, No. 3., 111–156.
- Serafino BASTANZIO, *Fra Roberto Caracciolo da Lecce*, Isola del Liri, Tip. Editrice M. Pisani, 1947.
- SURÁNYI Imre, *Új ősnymtatványok az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban*, Magyar könyvszemle, 2005, 121. évf., Argumentum Kiadó, 433–434.
- SZENTPÉTERY Imre, *Oklevéltani naptár*, Budapest, MTA, 1912.
- SZÉP Eszter, *Újabb ferences sermogyűjtemény a Karthauzi Névtelen könyvespolcán*, *Plaustrum seculi*, 2005, http://sermones.elte.hu/?az=344tan_plaus_szepeszter. 2014.
- TARNAI Andor, *„A magyar nyelvet írni kezdik”, Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984.
- TÓTHNÉ RADÓ Cecília, *Az anyanyelvű prédikációszerző forrásválasztásának sajátosságai*, ELTE szakdolgozat, kézirat, 2008.
- VARGHA Damján, *Codexeink legendái és a Catalogus Sanctorum*, Budapest, Szent Isván Társulat, 1923.

Magyar nyelvű absztrakt

Doktori értekezésemben Robertus Caracciolus, itáliai prédikátor *Sermones de laudibus sanctorum* című modellsermo-gyűjteményének Magyarországon történő felhasználását vizsgálom két hazai forrás segítségével. A szerző életének és munkájának részletes bemutatása pótolja a magyar szakirodalom ezen hiányosságát, a vizsgált források pedig bemutatják azt a folyamatot, mely során a kompilátor a latin nyelvű modellsermo segítségével latin vagy anyanyelvű prédikációt hoz létre.

Egy magyar kéz által latin nyelven glosszázott, majd egy rövid sermóvázlatokat felvonultató jegyzéket tartalmazó *Sermones de laudibus sanctorum* ösnyomtatvány ismertetésével, illetve a Pécsi prédikációvázlatok névvel illetett kéziratok jegyzék betűhű átírásával olyan egyedülálló anyagot tárok a kutatók elé, amely mind a középkori prédikációirodalom forráskutatását, mind a prédikációszerkesztés folyamatának megismerését szolgálja. A nyomtatott szöveg mellett található margináliák segítségével az adott prédikáció megismerésének technikáit, az olvasó előzetes elvárásait és megismerési szempontjait is tetten érhetjük. A kötet végén található kézirat rövid sermóvázlataiból pedig nemcsak az elképzelt beszédek tartalmi elemeit ismerhetjük meg, hanem az azokhoz tartozó tényleges forrásokat is megörökíti a bejegyző.

A *Sermones de laudibus sanctorum* gyűjtemény szöveg szinten kapcsolatba hozható az *Érdy-kódexszel* is. A Sziénai Szent Katalin, a Páduai Szent Antal és a Szent Ferenc ünnepére írt beszédek szövegei olyan mértékű egyezéseket mutatnak az itáliai prédikációszerző munkájának megfelelő szövegeivel, hogy egyértelműen forrásként azonosíthatjuk azokat a Karthauzi Névtelen számára. Értekezésem harmadik részében ezeknek a szövegeknek az összehasonlításán keresztül mutatom be, hogy a magyar prédikációszerző milyen mértékben, milyen szempontok figyelembevételével és milyen technikákkal használta a rendelkezésére álló forrást. Ahogy az *Érdy-kódex* előszavából tudjuk, ezeket a sermókat apácáknak készítette felolvasásra, ami közelebb visz minket az élőszóban elhangzott anyanyelvű beszédek világához.

A vizsgált forrásanyagok tehát kétféle szempontból is összekapcsolódnak. Az első a rendelkezésre álló mintapredikáció egyszerűbb hallgatóság igényeihez való alkalmazása, a második pedig a prédikációszerkesztő munkájának megismerése. Ezek alapján a kétféle dokumentum együttes vizsgálata kiegészíti mind az írott és szóbeli kultúra határán álló prédikáció műfaj megismerését, mind az ars compilandi szövegalkotási technika elméletét.

Abstract

The focus of the present doctoral thesis is how the collection of sample sermons written by the Italian preacher Robertus Caracciolus entitled *Sermones de laudibus sanctorum* was used in Hungary with the help of two available sources. A detailed overview of the life and works of the author can be considered a significant contribution to the study of mediaeval preaching practice. Furthermore, through the close analysis of related sources, I attempt to reveal the process by which a so-called *kompilátor* was able to create a sermon in his mother tongue from a Latin original.

By discussing the incunable *Sermones de laudibus sanctorum* containing a Latin glossary and a catalogue of short draft sermons, of which I present a verbatim transcript, I deliver a unique corpus ready for further research, which serves as a primary source for the study of mediaeval preaching and fosters a better understanding of compilation techniques and processes. Additionally, the hand-written marginalia along the printed text also give an insight into how the sample sermons were understood and the reader's expectations. The short draft sermons at the end of the volume not only reveal the fundamental principles of the various subject-matters, but also contain the specific sources to draw from.

The *Sermones de laudibus sanctorum* is textually related to the *Érdy Codex*. The sermons written for the feast of St Catherine of Siena, St Anthony of Padua and St Francis show such a degree of similarity with the relevant texts of the Italian author, that we can identify them as direct sources for the Unknown Carthusian. In the third part of my dissertation, by comparing the various texts, I try to illustrate to what degree, along which considerations and how the Hungarian author used the readily available source. We know from the preface of the *Érdy Codex* that the sermons were intended to be read to nuns, which helps us better relate to sermons delivered in speech.

Thus, the relation between the sources under study is twofold. Firstly, it is apparent that the sample sermons were simplified to the needs of less learned audiences, and secondly, we get a better understanding of how a *kompilátor* actually worked. This is how the joint study of the two documents augments our knowledge of a genre both written and oral, together with the theory of the so-called *ars compilandi*.